

13-B-44/1

18/1a

CÍRKEVNÍ PRÁVO

se zřetelem

k partikulárnímu právu československému.

Napsal

JOSEF PEJŠKA,

doktor kanonického práva a profesor téhož předmětu

na theolog. ústavě redemptoristů v Obořišti.

1932.

Nákladem vlastním.

Tiskl Glosův grafický závod v Semilech.

NIHIL OBSTAT.

Prof. Dr. Jos. Konst. Miklák, C. Ss. R.,
censor.

IMRIMI POTEST.

P. Joannes Haderka, C. Ss. R.,
Sup. Prov.

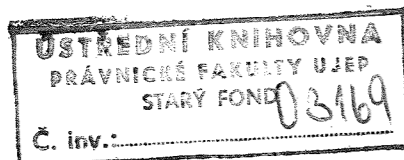
Pragae, die 9. decembris 1931.

IMRIMATUR.

† Carolus,
Archiepiscopus.

Pragae, die 10. decembris 1931.

N. 15.815.

SWAZEK PRVNÍ:

ÚSTAVNÍ PRÁVO CÍRKEVNÍ

Veškerá práva vyhrazena.

Koupi od	<i>M. Křížová</i>
Darem od	
v	_____ za Kčs
Inv. č.:	33.788
Sign	

PŘEDMLUVA.

Iuris praecepta haec sunt: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere (§ 3, Inst., l. 1, tit. 1).

Stupňuje se volání po české příručce kanonického práva (srovn. ČKD., 1928, str. 589.) Spisy, které z tohoto právního odvětví jsou nám po ruce (Henner, Hobza, Bušek), nemohou plně vyhovět potřebám bohoslovců, nesoucí se směry jinými, od ducha církevního odchylnými neb dokonce jemu protivnými.

Až do omrzení vnucuje na př. prof. Hobza svým posluchačům utkvělou ideu, že „tak zvané právo kanonické ztratilo již povahu skutečného práva... a živoří ve státě jen tam, kde zákony státní ponechaly jistou mezeru, nebo přiznaly církvi volnost upravovati ty které otázky podle vlastních potřeb...“ (Hobza-Tureček. Úvod do cirk. práva, 1929, str. 4.).

Tento hrubý názor, zřejmě diktovaný osobní zaujatostí, snaží se korigovati mladší kolega Hobzův, prof. Bušek: „Stále méně se ve vědě právní vyslovuji pochybnosti o tom, zda právu církevnímu přísluší název práva v právním (formálním) slova smyslu. Neboť věcné normy, které si církev dává, vykazují všechny pojmové znaky práva.“ (Bušek, Studium práva cirk. a jeho metody, 1927, str. 7).

Právu kanonickému nenáleží nikterak úloha popelky. „Nikde jinde nebylo dosaženo takřka naprostého uskutečnění rovnováhy sil jako v organizaci církevní, kde element monarchický, aristokratický i demokratický se spojil v nejvyrovnanější organizaci dosud známou. Církev nám podává nedostižný vzor přizpůsobivosti všem novým poměrům a pružnosti organizační, která dovede mnohdy i zdánlivě docela protichůdné elementy zpracovati a ve svůj organismus večleňiti (mnišství)“ (Bušek, tamtéž, str. 11).

Očekávám, že mi nebude upírána snaha býti „stručným“. Nebylo však možno vyhověti v stejné míře druhému přání zájemců, vtěsnati veškerou rozsáhlou látku do jediného „nepříliš objemného svazku“. Zvítězil názor, že rozdělením na více samostatných knih menšího objemu bude lépe poslouženo zájmům praktiků, než knihou jedinou.

V tomto prvním svazku podávám vědecký úvod do kanonického práva, vysvětluji základní pojmy o právu vůbec a o právu kanonickém zvláště, shrnuji nauku o pramenech práva, přímých i odvozených a popisují různé formy církevního zákonodárství.

Zvláštní péči jsem věnoval jak partikulárnímu právu českému, tak i vědeckému pěstování kanonického práva v zemích českých. Ačkoli historické badání v tomto ohledu valně nepokročilo, mohl jsem zjistiti, že se v dobách největšího rozmachu říše české studovalo kanonické právo mnohem intenzivněji než je tomu dnes, i za cenu nákladných studií daleko za hranicemi vlasti.

Text platného zákoníku kanonického práva slouží dnes ovšem za jedinou právní dogmatiku, i není přípustno odchylovati se od dnešních psaných norem. Přes to mám za to, že jsem se nedal zlákat k plané a „výlučné kodificaci sedmi vědecky hubených let“ (Bušek, Studium, 1927, str. 24). Nebylo mi sice dopřáno, věnovati historii církevního práva pozornosti v takových rozměrech, jak o to usiluje moderní právní věda, soudím však, že jsem přihlížel k dějinnému vývoji čelnějších právních zřízení s péčí více než dostatečnou.

Přítomný první svazek jest nadepsán „Ústavní právo církevní“. Jeho obsah tvoří ony složky společenské organisace, z kterých je zbudováno „království boží na zemi“. Hájí svrchované a nezávislé moci v církvi, moci zákonodárné, vládní a trestní. Věnuji pozornost právním poměrům, panujícím mezi církví a jinými společenskými svazy, zvláště náboženskými organisacemi nekatolickými a mocí státní.

Vliv církve na veřejný život národů došel ovšem během věků, souběžně s vývojem společenských poměrů, znatelných posunů, nicméně ani novodobá, ostatně příliš zdůrazňovaná „spiritualisace“ akční sféry církevních zájmů není papežům na překážku, aby svou světovou autoritou v kritických chvílích účinně nezasahovali do veřejného a kulturního života národů a států.

Považuji za svou milou a čestnou úlohu, vzdáti na tomto místě vroucí díky Jeho Excelenci Mons. Dr. Mořici Pichovi, biskupu královéhradeckému, za vřelou účast k mé práci, již od počátku netajil, za jeho cenné pokyny, kterých mi hojně a ochotně uděloval, i za hmotnou pomoc, již mi otevřel ne jeden vzácný vědecký pramen.

Také zvěčnělému světicímu biskupu Dr. Antonínu Podlahovi náležejí mé díky za živý zájem, s kterým sledoval postup mých snah a ještě nedlouho před smrtí projevil upřímnou radost, když jsem mu ukázal rukopis této knihy.

Mám jediné přání, abych tímto spisem umožnil československému kleru rychlou a bezpečnou orientaci v rozsáhlé oblasti kanonického práva a alespoň s této strany usnadnil zvl. kurátnímu duchovenstvu vyčerpávající práci pastorační. Kéž toto první české dílo, jež láska psala, též láska blahosklonně přijme.

V Obořišti, na svátek sv. Tomáše Akvinského, 1932.

SPISOVATEL.

OBSAH.

ČÁST PRVÁ.

O PRAMENECH KANONICKÉHO PŘÁVA.

Díl I. Pojem církevního práva.

Úvod	1
Čl. 1. Etymologie slova právo	1
1. Ius	2
2. Právo	2
3. Recht	3
Čl. 2. Vyšší původ právního řádu	3
1. Důkaz filosofický	3
2. Důkaz historický	4
3. Odpůrci	4
Čl. 3. Věcný význam práva	5
1. Právo v objektivním smyslu	5
2. Právo v subjektivním smyslu	6
3. Vynutitelnost práva	7
4. Pojem spravedlnosti	7
Čl. 4. Základní druhy práva dle zřídla	8
1. Právo přirozené (ius naturale)	8
2. Právo dané neboli pozitivní (ius positivum)	10
3. Právo mezinárodní (ius gentium)	10
Čl. 5. O existenci církevního práva a jeho povaze	11
1. Odpůrci církevního práva	11
2. Názvy církevního práva	13
3. Odvětví kanonického práva	13
Čl. 6. O studiu kanonického práva	14
1. Nutnost studia kan. práva	15
2. Vědecké metody kan. práva	15
3. Souvislost církevního práva s jinými obory	16

Díl II. Dějinný vývoj církevního práva.

Čl. 1. Sbírký kánonů doby staré (ius antiquum)	18
1. Ústní podání a Písmo	18
2. Pseudoapoštolské sbírky kanonické	19
3. Synodální stanovy	19
4. Východní sbírky kánonů	19
5. Sbírký východoslovanské	20
6. Západní sbírky	20
7. Isidor Mercator	21
8. Ius Romanum	22

Čl. 2. Dekrety Gratianovy	23
1. Práce Gratianova	24
2. Rozdělení spisu	24
3. Právnická cena dekretů	25
Čl. 3. Sbírký papežských dekretálek	26
1. Předběžné kompilace	27
2. Dekretálky papeže Řehoře IX.	28
3. Liber Sextus	29
4. Clementinae	29
5. Extravagantes Ioannis XXII.	29
6. Extravagantes communes	29
7. Institutiones	30
Čl. 4. Reforma církevního práva na sněmu tridentském a po něm	30
1. Sněm tridentský	30
2. Dekretálky Klimenta VIII.	31
3. Bullarium Benedicti XIV.	31
4. Syllabus errorum Pia IX.	32
5. Syllabus Pia X.	32
Čl. 5. Kodifikace kanonického práva	33
1. Sněm vatikánský	33
2. Přípravné kroky papežů	34
3. Kodifikace Pia X.	34
Čl. 6. Působnost a závaznost nového zákoníku	35
1. Církevní právo východní	36
2. Právo liturgické	36
3. Právo konkordátní	36
4. Práva nabytá a výsadní	37
5. Právo obyčejové	37
6. Právo starší	37
Čl. 7. Nenáhlé vnikání kanonického práva do zemí českých	38
1. Nejstarší zdroje kanonického práva	39
2. Nejstarší školy církevního práva	40
3. Snahy o reformu mravů	40
4. Spor o církevní práva s králem	41
5. Vítězství práva kanonického	42
Čl. 8. Studium kanonického práva v zemích českých	43
1. Čeští kanonisté v Paříži	44
2. Čeští kanonisté v Bononii	44
3. Čeští kanonisté v Padově	45
4. Studium práva na universitě Karlově	46
Čl. 9. Spisy čelných kanonistů nové doby	50
1. Sbírký pramenů a práce úvodní	50
2. Komentáře k právu dekretálnímu	51
3. Spisy ve formě volných institucí	51
4. Čeští a jiní slovanští kanonisté	52
5. Výklady nového církevního zákoníku	54
6. Spisy o právu církve východní	55
7. Časopisy pro církevní právo	55
8. Nekatoličtí spisovatelé o právu církevním	56

Díl III. O církevních zákonech a právních zřízeních zprošťujících jejich závaznosti.

Úvod	56
Čl. 1. O zákonodárné moci v církvi	57
1. Pojem zákona	57
2. Zákonodárce	57
Čl. 2. Odrůdy zákonů církevních	59
1. Zákony územní neb osobní	59
2. Zákony dle obsahu	60
3. Zákony dle následků	61
Čl. 3. O vyhláše zákonů církevních	62
1. Nutnost vyhlášky	62
2. Počátek závaznosti zákona	63
3. Zpětná působnost zákona	64
4. Vyhláška státních zákonů	64
Čl. 4. Osobní závaznost církevních zákonů	65
1. Nekřtění	66
2. Nekatolíci	66
3. Nedostatkem rozumu trpící	67
4. Poddaní	68
5. Nevědomí	69
Čl. 5. O výkladu zákonů církevních	70
1. Pojem a druhy výkladu	70
2. Rozsah výkladu	71
3. Interpretační pravidla	72
4. Ius remonstrandi	73
Čl. 6. O zániku zákonů církevních	73
1. Zrušení zákona	74
2. Zákon partikulární	74
3. Nový zákon (novelisace), odvolání zákona (zvyk, odvyk, výsada, dispense)	75
Čl. 7. O právu obyčejovém	75
1. Pojem právního obyčeje	75
2. Druhy práva obyčejového	76
3. Souhlas zákonodárcův	76
4. Podmět práva obyčejového	77
5. Zánik obyčeje	77
6. Ústní podání v poměru k právu obyčejovému	77
Čl. 8. O počítání času v právu církevním	78
1. Smysl zákona	78
2. Časové míry	79
3. Počátek a konec časových lhůt	80
4. Tempus utile	80
5. Tempus continuum	80
Čl. 9. O starších právních listinách papežských	81
1. Regesty	81
2. Liber diurnus	81
3. Regulae Cancellariae Apostolicae	82
4. Regulae Indicis	82
5. Libri poenitentiales	83

6. Ordines iudicarii	83
7. Ordines Romani	84
Čl. 10. O reskriptech a různých formách papežského zákonodárství	84
1. Oracula pontificia	84
2. Papežské konstituce	85
3. Reskripty	86
4. Papežská bula a breve	89
Čl. 11. O výsadách v právu kanonickém	91
1. Pojem výsady	91
2. Druhy výsad	92
3. Nabývání výsad	92
4. Výklad privileji	93
5. Zánik výsad	93
Čl. 12. O dispensi v právu kanonickém	94
1. Význam dispense	94
2. Dispensační pravomoc	95
3. Důvody dispensační	96
Čl. 13. Partikulární právo církevní, zvláště v zemích československých	97
1. Pojem práva partikulárního	97
2. Zdroj práva partikulárního	98
3. Sbirky sněmů partikulárních	98
4. Státní právo kultusové	101
Čl. 14. O právu konkordátním	104
1. Pojem konkordátu	105
2. Právní závaznost konkordátu	106
3. Dějiny konkordátu	107
4. Konkordáty pro země československé (r. 1221, 1630, 1855, 1928)	108

ČÁST DRUHÁ.

VEREJNÉ PRAVO CÍRKEVNÍ.

Úvodem	111
------------------	-----

Díl I. Veřejné právo církevní vnitřní.

Čl. 1. Zevní ústrojí církve	112
1. Členské právo v církvi	112
2. Klerus a laikové	114
3. Řád hierarchický	115
4. Příbuzenské vztahy	117
5. Rozdíly obřadové	117
Čl. 2. Právní osoby v církvi	119
1. Pojem osoby právní	119
2. Vznik osoby právní	120
3. Činnost osoby právní	121
Čl. 3. Vady právního jednání	122
1. Nesprávné hlasování	122

2. Hrubé násilí, vis extrinseca	123
3. Důvodná bázeň, metus gravis	123
4. Omyl, error	124
5. Nedostatek souhlasu zákonitých poradců	124
Čl. 4. Společenský ráz církve	126
1. Složky společnosti lidské	126
2. Odrůdy společnosti	127
3. Církev právní společností	128
Čl. 5. Svrchovanost a právní nezávislost církve	129
1. Pojem společnosti dokonalé	130
2. Svěprávnost církve	131
3. Názory světských právníků	133
Čl. 6. Vládní systém v církvi	135
1. Církev monarchií	136
2. Vliv aristokracie na řízení církve	137
3. Demokratický prvek v řízení církve	137
4. Odpůrci církevní monarchie	138
5. Centralisace v církevní správě	139
6. Světské panství papežovo	140
Čl. 7. Vládní moc v církvi a její odrůdy	141
1. Pojem církevní pravomoci	142
2. Obsah církevní pravomoci	142
3. Iurisdictio fori externi, interni	144
4. Iurisdictio ordinaria, pravomoc řádná	145
5. Iurisdictio delegata, pravomoc přenesená	145
6. Iurisdictio subdelegata	146
7. Potestas dominativa	147
Čl. 8. Normy pro řádné užívání církevní moci	148
1. Právní výklad pravomoci	148
2. Rozsah pravomoci	148
3. Poměr oboru veřejného k vnitřnímu	149
4. Vadné užívání jurisdikce	149
5. Zánik pravomoci	150
6. Jurisdikce mylná a nejistá	150
7. Pravomoc předpokládaná	152
Čl. 9. Základní a nezadatelná práva církve	153
1. Právo na existenci	153
2. Výhradní právo kleriků na řízení církve	154
3. Osazování církevních úřadů	154
4. Nezávislá moc vládní	155
5. Papežský primát	156
6. Světové poslání	157
7. Péče o kněžský dorost	157
8. Náboženská výuka na školách	158
9. Právo na majetek	160
10. Vlastní soudní pravomoc	162
11. Trestní pravomoc	163

Díl II. Právní poměr církve k nekatolíkům.

Úvodem	166
Čl. 1. Osobní příslušnost k církvi	167
1. Někřtění	167
2. Pokřtění nekatolíci	168
3. Odpadlíci	169
4. Návrat jinověrců do církve	169
5. Výjimečná opatření pro konverse	170
Čl. 2. Zásady snášlivosti k jinověrcům	171
1. Pojem snášlivosti (tolerantia)	171
2. Předmět a odrůdy snášlivosti (dogmatická, křesťanská, občanská)	172
Čl. 3. Účast katolíků na cizích kultech	173
1. Zakázaná komunikace	174
2. Přípustná komunikace	175
Čl. 4. Účast nekatolíků na liturgických úkonech církevních	175
1. Vstup do svatyně	175
2. Mše svatá	176
3. Veřejné pobožnosti za nekatolíky	176
4. Svátosti	176
5. Svátostiny	178
6. Církevní pohřeb	178
7. Společenská práva nekatolíků	179
Čl. 5. Dějinný vývin státních zákonů mezikonfesionálních	179
1. Druhy nábožensko-politických soustav	179
2. Státní nesnášlivost za starověku	180
3. Heslo náboženské svobody v nové době	181
4. Tolerance	182
5. Rovnoprávnost	183
Čl. 6. Mezikonfesionální zákony československé	185
1. Osobní svoboda náboženská	185
2. Státní schválení nové konfese	185
3. Platné zákony státní	186
4. Náboženství dítek	187
5. Změna náboženství	187
6. Výkony bohoslužby a duchovní správy	188
7. Příspěvky cizí konfesi	188
8. Pohřeb	188
9. Svěcení svátků	189

Díl III. Právní poměr církve k státu.

Úvodem	192
Čl. 1. Původ a účel státu	193
1. Pojem státu	193
2. Božský původ státu	193
3. Nepřímý původ státu od Boha	195
4. Pramen státní autority	195
5. Vládní forma	196

Čl. 2. Obor státní působnosti	196
1. Účel státu	196
2. Rozsah státní kompetence	197
Čl. 3. Soulad dvojí suverenity	198
1. Státní svrchovanost	198
2. Meze státní moci	199
3. Koordinační systém	200
4. Svorná spolupráce státu s církví	203
5. Záležitosti smíšené, res mixtae, mixti fori	204
6. Práva státem v církvi nabytá	205
7. Čestné výsady panovníků	205
8. Symbolika poměru církve k státu	206
Čl. 4. Odluka státu od církve	207
1. Pojem odluky	208
2. Škodlivost odluky	208
3. Zákaz odluky	209
4. Některé typy odluky	210
Čl. 5. Historický vývin právního poměru církve k státu	212
1. V říši římské pohanské	213
2. V říši římské křesťanské	213
3. Křesťanský středověk	214
4. Církev zatížena úkoly světskými	216
5. Superiorita papežova nad panovníky	217
6. Bludné názory o poměru církve k státu	219
7. Galikanismus	220
8. Febronianismus	221
9. Josefismus	222
10. Emancipace církve	223

Listinné doklady.

I. Ústavní listina republiky československé	227
II. O vzájemných poměrech náboženských vyznání	228
III. Modus vivendi	231
Ukazovatel jmenný	235
Ukazovatel věcný	245

ČÁST PRVÁ.

O PRAMENECH KANONICKÉHO PRÁVA.

- 1 *Thomassin*, *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, 1688. — *Walter*, *Fontes iuris ecclesiastici antiqui et hodierni*, 1861; *Naturrecht und Politik*, 1871². — *Schulte*, *Die Lehre von den Quellen*, 1860, *Geschichte der Quellen und Literatur des kan. Rechts*, 3 svazky, 1880. — *Scherer*, *Handbuch der Kirchenrechts*, I, 1886. — *Schneider*, *Fontes iuris ecclesiastici novissimi*, 1895, *Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen*, 1892. — *Maroto*, *Institutiones iuris canonici*, I, 1919². — *Matthaeo Conte a Coronata*, *Institutiones iuris canonici*, I, 1928. — *Lijdsman*, *Introductio in ius canonicum*, 2 sv., 1924. — *Henner*, *Základy práva kanonického*. Právo platné, 1—2, 1927³. — *Hobza-Tureček*, *Úvod do církevního práva*, 1929.

DÍL I.: POJEM CÍRKEVNÍHO PRÁVA.

ÚVODEM. Jakmile se více lidí sdružilo k společnému soužití, buď přirozeným vývojem rodin neb úmyslně cestou smluvní, povstalo právo. Právo jest tak staré jako lidská společnost. Nestává právního řádu mimo lidstvo. Podobně dlužno souditi o právu kanonickém. Zrodilo se spolu s církví Kristovou jako společností.

Aby mezi členy sdružení jakéhokoli panoval řád a mrav, aby druh druhu nepřekážel v užívání vrozené lidem svobody, jest nutno opírat se o účelná pravidla, ať psaná, ať jen ústně dále sdělovaná. Tyto normy na ochranu vlastní svobody ustálené (práva), neb druhům prospěšné (povinnosti), tvoří právní řád. Právo obecné i kanonické má své dějiny. Vyvíjelo se souběžně se společností, proto vykazuje zprvu jen primitivní začátky, znenáhla se zdokonalovalo, až dospělo bohatého systematického rozvětvení (evoluce práva).¹⁾

Čl. 1. Etymologie slova právo.

- 2 *Sv. Isidor*, *Etymologiarum*, I, 4, cap. 3, Migne P. L. — *Forcellini-Furlanetto*, *Totius latinitatis lexicon*, sv. 3, 1865, sl. „Ius“. — *Ottův Slovník naučný*,

¹⁾ *Hanel*, *Všeobecné právo- i státověda*, 1909, str. 1.

heslo „Právo“, sv. 20 (1903), str. 566. — *Maroto*, Institutiones, sv. I, str. 14. — *Eichmann*, Lehrbuch des Kirchenrechtes, 1923, § 1, n. 2. — *Coronata*, Ius publicum eccl., 1924, n. 1.

Obnovitel práva římského, císař Iustinian I. (527—565), zahajuje sbírku pandekt těmito slovy: „Iuri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat.“¹⁾ Otázka připouští dvojnásobný význam: buď zkoumáme etymologicky vznik slova pomocí vědeckého jazykozpytu, neb se snažíme vystihnouti smysl a význam, jaký dnešní právnická věda slovu „právo“ přikládá.

Zatím pátráme po hmotném původu názvu samého. Jest zajímavé, že každá z tří skupin národů indogermánských užívá svého vlastního výrazu na označnou věc: ius, právo, recht.

3 1. **IUS.** Latinské slovo ius není, jak starší primitivní názor tomu chtěl, odvozen od přídavného jména iustus ani od podstatného jména iustitia,²⁾ která sama jsou patrně odvozeninami na podkladě jména ius. Moderní jazykozpyt vede nás však až k prařeči sanskrtu, v níž kořeny yu, yung, yáng chovají v sobě ideu závaznosti, sjednocení, spojení. Odtud pocházejí latinské výrazy: iugum, coniux, iungere, iubere, iussum.³⁾ Podobný sanskrto-
vým tvar yos, yauas označuje předmět dobrý, posvátný, čistý a nebeský, k božství se nesoucí.

Právem rozumíme v běžném smyslu souhrn zákonných předpisů. Jednotlivá právní norma sluje v latině lex, výraz pocházející spíše od slovesa ligare než legere. Slovo přešlo z latiny do příbuzných řečí: loi, legge, ley, law.⁴⁾

Řecký název δίκη od δείκνυμι = ukazovati, značí vyhlášku, rozsudek, úkaz, δικαστής = soudce, δικαιοσύνη = spravedlnost. Slovo θεμις, od τίθημι kládati, kryje se významem s germánským Gesetz, kdežto názvu νόμος užíváno spíše o pravidle obyčejovém.⁵⁾

Δίκη = bohyně spravedlnosti, dcera Jovišova a Themidina. Také Θεμις jest bohyně práva, mravnosti a pořádku.⁶⁾

2. **PRÁVO.** Slovanům jest společný výraz pravo, prav, původně pravda.⁷⁾

Nejstarší ruské právo psané nese název „Pravda roskaja“, ze stol. 11.⁸⁾

Srbsky prav = rovný, nevinný, pravdina = právo, pravedam = spravedlivý. Litevsky prova = právo.

Naše slovo zákon = právní pravidlo dané vrchností, znamenalo původně

¹⁾ Fr. 1., Dig., l. 1. tit. 1.

²⁾ *Iustinian*, tamtéž; *Isidor*, *Etymologiarum*, l. 5, cap. 3, *Migne* P. L., 82, str. 199. Spíše bychom připustili, že název vzat od slovesa iubeo, iussum.

³⁾ V nejstarších památkách latinských nacházíme pro slovo ius formu ious, iousa; *Forcellini*, tamtéž.

⁴⁾ Vedle názvu ius užívali Římané slova fas, jež značilo výrok (fari), nařízení bohů o věcech náboženských; *Forcellini-Furlanetto*, sl. „fas“.

⁵⁾ νομοθέτης = zákonodárce, νομοφύλαξ = strážce zákonů.

⁶⁾ *Menge-Güthling*, *Griech.-deutsches und deutsch-griech. Wörterbuch*, 1903.

⁷⁾ *Herm. Jireček*, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*, sv. I, 1863, str. 145; *Ottův Naučný slovník*, sl. „Právo“, č. 4.

⁸⁾ Pravda = praviti, výrok bohů jako lat. fas = fari.

nález soudců ve sporné otázce.¹⁾ Poněvadž soudce při podobných rozepřích vynášel podobné soudní výroky, přenesen byl význam zákona jako nálezu na právní zásadu vůbec.²⁾

3. **RECHT.** Germánský název, a s ním shodný výraz anglický right, utvořen nesporně z latinského rectum = rovné, přímé (pravítko, pravidlo), co bez úchytky směřuje k vytčenému cíli. Z téhož pramene plynou výrazy: droit (franc.), diritto (vlaš.), derecho (šp.), dereito (portug.).³⁾

Opak směru přímého jest křivé, proto nazýváme bezpráví křivdou, iniquum, le tort, storto, ježto se od spravedlnosti odkloňuje a po křivých cestách kráčí.

Čl. 2. Vyšší původ právního řádu.

4 *Herm. Jireček*, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*, sv. I, 1863, str. 147, násl.; — *Aichner-Schmöger*, *Compendium*, § 1, n. 2; — *Haring*, *Der Rechts- und Gesetzesbegriff*, 1899; — *Cathrein*, *Recht, Naturrecht und positives Recht*, 1909²⁾. — *Lijdsman*, *Introductio*, sv. I, str. 6; — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, § 1. — *Reyl*, *Jádro křesť. sociologie*, 1914, str. 96.

Již z předcházejících povšechných poznatků bezpečně usuzujeme, že právo a zákon nebyly nikdy kulturními národy považovány za věc zcela profánní, ponechávanou libovůli těch, kteří stáli v čele společnosti. Právo, jak duchovní tak světské, předpokládá spíše existenci určitých trvalých norem, vyšší autoritou božskou nezměnitelně lidem uložených, s nimiž se musí každé lidské právo shodovati, aby tvůrce takového práva mohl uplatňovati nárok na poslušnost poddaných.

5 1. **DŮKAZ FILOSOFICKÝ.** Křesťanský názor světový, že každý zákon, toho jména hodný, k Bohu se odnáší jako svému původci, objasňujeme takto: Bůh, Tvůrce vesmíru (causa efficiens) jest sám cílem všech věcí stvořených (causa finalis). Co Bůh stvořil, stvořil k vlastní cti a slávě. Za Bohem, svým konečným cílem, spěje pouze člověk svobodně, vědomě a přímo, plní-li, co mu zjevené náboženství ukládá. Vše ostatní, živé i neživé, pouze tím způsobem nepřímou a trpně dochází svého cíle, že slouží člověku.

Svrchovaná moc nad tvory jest výsadou člověka, krále přírody. Nebylo by však důstojno svatosti boží, kdyby ponechal člověka bezuzdně zneužívati tvorů k osobním choutkám. Tomu čelí mravní řád, ordo moralis, který člověk při svém sebeurčení beztravně překročiti nemůže.

Mravní řád, jehož podstatnou složkou jest řád právní, ordo iuridicus, skládá se z prvků nestejnorodých: α) Nezměnitelné zásady, od nichž není promítnutí, vstípl Tvůrce přímo do vědomí a svědomí lidského ve formě zákona přirozeného (lex naturalis), rozumem lidským poznatelného.

¹⁾ Za - kon, konati, actio iudicialis.

²⁾ *Herm. Jireček*, tamtéž, str. 146.

³⁾ Sanskrt: riju, rag = rectus, gotsky raihts, anglos. riht.

β) Jiné normy jednání uložil Bůh během věků přímo lidem jako zákon pozitivní (lex divina positiva). Jest to právo platné za dob patriarchů, zákon Mojžišův a zákon Kristův.

γ) Také ti, kteří podle mravního řádu stojí v čele společnosti lidské, jsou svým úřadem zmocněni, aby časovými a účelnými předpisy vedli své svěřence k cíli, šetříce ovšem nedotknutelných norem práva přirozeného i božského práva pozitivního. Tento druh práva nazýváme právem lidským (lex positiva humana), podle oboru činnosti buď církevním neb státním.

„Non est enim potestas nisi a Deo.“ (Řím, 13, 1.) Také lidský zákon musí se opírat o autoritu boží, máje svoji sankci v Bohu. Ježto v mnohých případech pozitivní zákon boží znovu ukládá to, co káže již právo přirozené (na př. překážku pokrevnosti), a protože právo lidské často zevrubněji určuje povšechný předpis zákona božského (na př. o svátečním klidu), dlužno nezřídká jeden a týž zákon posuzovati z různých hledisek.

6 2. DŮKAZ HISTORICKÝ. Názor křesťanský podává sv. Tomáš Akv. těmito slovy: „Unde omnis lex humanitas posita intantum habet de ratione legis, in quantum a lege naturae derivatur. Si vero in aliquo a lege naturali discordet, iam non erit lex sed legis corruptio.“¹⁾ Již Demosthenes dává lidskému právu vyšší smysl: „Οτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὐρημα μὲν καὶ δῶρον Θεοῦ.“²⁾ Podobně Plato, Herodot. Cicero učí: „Ita principem legem illam et ultimam, mentem esse dicebant, omnia ratione aut cogentis aut vetantis Dei.“³⁾

Náš Jireček shrnuje přesvědčení obecné v tato slova: „Jest vůbec povědomo, kterak zákony u starých národů dávány bývaly pod zvláštní ochranu bohů, ano že hledán i původ zákonů v božství samém. Právo i zákony byly vždy v těsném spojení s náboženstvím, již proto, že právo svou povahou souvisí s mravností, tedy i s náboženstvím.“⁴⁾

Jireček upozorňuje na obecný zjev, že byl za pravěku ženám, najmě pannám, připisován zvláštní smysl pro právo a spravedlnost. Sem náleží i zmínka o Libuši, které po boku stály „dvě věhlasné děvě vyučené věštábám vítězovým“ (vati — cinia)⁵⁾.

7 3. ODPŮRČI. Moderní právníci, aby unikli vyšší autoritě božské svorně hlásají, že mimo pozitivní právo lidské (státní) není jiných obecně závazných norem. Zbožňovatelé státní všemohoucnosti neštítí se uveřejniti věty: „Der Staat ist göttlicher Wille als gegenwärtiger, sich zur wirklichen Gestalt und Organisation einer Welt entfaltender Geist.“⁶⁾ „Der Staat ist in dem Grade Schöpfer des Rechts, dass er dem Menschen erst den Rechtssinn beibringt.“⁷⁾

Lev XIII. odmítá tyto názory pevně: „Člověk je starší nežli stát a měl

¹⁾ Summa theol. 1. 2ae qu. 95 a. 2 corp.

²⁾ Fr. 2. Dig. 1. tit. 3. — Tomsa, Idea spravedlnosti a práva v řecké filosofii, 1923.

³⁾ De legibus, l. 4, n. 4. — Poněkud mysticky odvozovali Římané slovo ius od Iovis os.

⁴⁾ Slovanské právo, sv. 1, str. 147.

⁵⁾ Pythia delfská, Sibylla Egeria za panování krále Numy, germánská Velaeda, Albruna, (Tacitus, Germania, cap. 8), hlásaly dle mínění lidu pravdu a spravedlnost z vnuknutí bohů.

⁶⁾ Hegel, Grundlinien der Philosophie d. Rechts, 1821, § 270; Lijdsman, Introductio, str. 10.

⁷⁾ Gumplowicz, Allgemeines Staatsrecht, 1897.

právo ke hmotnému sebezachování dříve, než nějaký stát existoval.“¹⁾ Prof. Pražák uznává v běžném pozitivismu bludný kruh: „Představitel státní moci vydává zákony ústavní, ale tyto zákony teprv určují, že ten, kdo je vydává, je představitelem státní moci.“²⁾ Dogmaticky zavrhl právnícký pozitivismus papež Pius IX. v Syllabu, odsouzením věty 56: „Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanae leges ad naturae ius conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant.“³⁾

Zbrání tuze zastaralou napadá křesťanský názor o vzniku práva Hanel takto: „Názor tento vyvrací se zejména i tím, že nalézáme jasné vědomí o právu i u takových národů, kterým pojem božství jest naprosto neznámým, ku př. u národu Akka.“⁴⁾ Netřeba chodit do cizích zemí pro důkaz. Též naši právníci nevěrci chovají přepjaté pojmy o významu státního práva.

Čl. 3. Věcný význam práva.

8 Coronata, Ius publicum eccl. 1924, n. 3. — Ottaviani, Institutiones iuris publ. eccl., 1925, I, n. 1. — Sägmüller, Lehrbuch, I, § 3, II.

Krásně vystihuje ideu věci římský právník Ulpian: „Ius est ars boni et aequi.“⁵⁾ Právem označujeme mnohá společenská zřízení chránící řád a spravedlnost. Třeba nám posouditi význam práva ve smyslu věcném a osobním.

1. PRAVO V OBJEKTIVNÍM SMYSLU (ius obiectivum). Tak označujeme pravidlo (norma), neb soubor pravidel, jimiž řádná vrchnost upravuje zevní poměry společenské, ukládajíc svým členům určitá břemena a zmocňujíc je mravně k činům v pravidle naznačeným. Právo objektivní jest totožno se zákonem.

a) Z tohoto výměru plyne, že právo existuje pouze v lidské společnosti. Teprve když se více stejně smýšlejících lidí spojilo, aby spojeným úsilím a společnými prostředky snáze sledovali vytčený cíl, pod vedením určité autority, nastává jim nutnost podrobiti svou vůli právnímu řádu a společné kázní.

Nelze mluvit o právu k sobě samému. Ani nestává právního poměru mezi člověkem a Bohem, neboť tu chybí vzájemnost a rovnoprávnost. „Respondeo dicendum quod iustitiae proprium est inter alias virtutes ut ordinet hominem in his quae sunt ad alterum. Importat enim aequalitatem quamdam, ut ipsum ius demonstrat...“⁶⁾

Zvíře nemůže býti nositelem práv. Člověk jest sice vázán užívati tvorů pouze v mezích mravního řádu, Bohem stanoveného, nicméně právních povinností k zvířeti nemá.

b) Právem upravuje zákonodárce jen „zevní poměry“ společnosti. Jde tu o rozdíl mezi právem a morálkou. Právo upravuje bezvadné soužití člověka s člo-

¹⁾ Okr. list „Rerum novarum“ ze dne 15. května 1891.

²⁾ Pražák, Rakouské právo ústavní, 1902; Reyl, Jádro, str. 101.

³⁾ Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion symb., n. 1756.

⁴⁾ „Všeobecné právo — i státověda“, 1909, str. 16, pozn. — Samsour, Moderní theorie o původu práva, v „Hlidce“, sv. 19. (1902), str. 655, násl.

⁵⁾ Fr. 1, Dig., l. 1, tit. 1.

⁶⁾ Sv. Tomáš Akv., Summa theol., 2, 2ae qu. 57, a 1 corp. — Tamtéž: ad tertium: „quia iustitia aequalitatem importat, Deo autem non possumus aequalens recompensare.“

věkem neb společností, kdežto morálka uvádí člověka v soulad se zákonem božím. Předmětem práva jsou úkony zevně se jevící, (*externa ... violatio*“, can. 2195, § 1), kdežto morálka řídí i vnitřní smýšlení a vůli.

Z okolností, že církevní soudce stíhá pouze přečiny zevně spáchané, nikoli vnitřní zlé smýšlení, podle rčení „*de internis non iudicat praetor*“, nikterak nenásleduje, že by kanonické právo nedbalo vnitřní mravnosti činů. Právní řád (*ordo iuridicus*), je částí řádu mravního (*ordo moralis*), šlechtí svým obsahem mysl lidskou a uvádí v soulad zevní konání s vnitřním přesvědčením. Průpověď: „*Iuristae nequistae*“, jest planý žert.¹⁾

9 2. PRAVO V SUBJEKTIVNÍM SMYSLU (*ius subiectivum*).²⁾ Pro členy společnosti, již byly právní normy uloženy, znamená právo mravní povinnost šetřiti všeho, co zákon káže, spolu s mravním zmocněním užívati svobodně (k hlasu svědomí) a nerušeně (se strany jiných) výhod právem objektivním přidělených.

Obecně podávají výměr práva subjektivního takto: „*Facultas moralis aliquid faciendi, omittendi aut exigendi inviolabilis*.“³⁾ Právo Kájovo, *ius activum*, rodí povinnost *Semproniovu*, *ius passivum*, nepřekážeti druhu v držení nabytých práv. Právních nároků smí vlastník hájiti proti rušitelům i zevním donucením a soudně.

Spočívá-li *facultas exigendi* na přísné spravedlnosti, může si majitel práva vynutiti právo i způsobem donucovacím, na př. věřitel na dlužníku. Právo to nazýváme dokonalým (*ius strictum*). Diktuje-li však povinnost zákon lásky, nikoli spravedlnosti, na př. „*quod superest, date eleemosynam*“ (Luk., 11, 41), nemůže si zamítnutý žebrák vymáhati almužnu soudně (*ius imperfectum*).⁴⁾

Za určitých okolností nedovoluje strážci zákona ohled na vyšší dobro společnosti, i na obecnou kázeň a mír, aby naléhal na zevrubné plnění daných předpisů. Tato většinou jen příhodná a dočasná *prudentia pastoralis* sluje *dissimulatio*.⁵⁾ Důležité jsou rozlišky mezi *dissimulatio legis* a *facti, rei* a *personae*.

Příbuzným právním zřízením jest mlčení z opatrnosti „*ut peiora vitentur*“ či *silentium oeconomicum*, na rozdíl od *sil. annuens*. Není správně bez rozmyslu užívati rčení: *qui tacet, consentire videtur*“. Glosa ke cap. 3, X, l. 4, tit. 12, praví: „*Nota qui tacet neque consentit neque negat. Quandoque tamen taciturnitas habetur pro consensu et aliquando pro contradictione*.“

¹⁾ Scherer, Handbuch, I, § 1, III. — Rouček, v díle Občanské právo, platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Všeobecná část, I, v Kroměříži 1927, č. 4, rozeznává právní normy od norem mravu, mravnosti a náboženských, o jejichž závaznosti rozhoduje svědomí jednotlivcov.

²⁾ Wernz, *Ius decretalium*, I, n. 45, nazývá nezvykle právo subjektivní „*ius dominativum*“, kdežto právo objektivní sluje „*ius praeceptivum*“.

³⁾ Cavagnis, *Institutiones iuris publ. eccl.*, I, n. 1.

⁴⁾ Tento název nemá příchutí výtky, zákon nedokonalý nezbavuje povinnosti (*ius activum*) ani nechrání vinníka před sankcí božskou, jen majitel práva trpného (*ius passivum*) není in concreto v zákoně určen.

⁵⁾ Di Pauli, „*Dissimulare poteris*“, v *Archiv für kath. K. Recht*, 92, (1912), str. 250, pokr., 397, pokr.; Nilles „*Tolerari potest*“, *Zeitschr. für kath. Theologie*, (Innsbruck), 1893, str. 245; Haring, *Grundzüge des kath. K. Rechtes*, I, 1924, str. 35.

Někdy souvisí *dissimulatio* se snášlivostí, *tolerantia*.¹⁾ Chybou však jest stotožňovati *dissimulatio* s *dispensatio*.²⁾

Bezohledné a strohé lpění na liteře zákona škodivá autoritě kárajícího a budí odpor. Církevní zákony sluší uváděti ve skutek mírným způsobem „*cum aequitate canonica*“ (can. 20).³⁾

10 3. VYNUITELNOST PRAVA. Přetřásají otázku, zda jest podstatnou složkou právní normy, aby měl zákonodárce dostatečnou moc přinutiti neposlušné, by se zákonu podrobili?⁴⁾ Jsou to především odpůrci církve, kteří upírají předpisům kanonického práva moc a závaznost zákonů z toho důvodu, že prý za daných poměrů nemá církevní vrchnost po ruce účinných donucovacích prostředků na ochranu církevní kázně.

Námítce čelíme rozliškou: Vynutitelnost zákona a fysická možnost užití násilí (*coactio*) proti vzdorovitým, není *pars essentialis*, ale pouze *pars integralis* právního řádu.⁵⁾ Církev sleduje jako duchovní velmoc cíl především duchovní, užívajíc k tomuto cíli prostředků rovněž duchovních. I jest přirozeno, že sankce církevních zákonů též nese převážně ráz duchovní. Tyto duchovní tresty, jimiž církev stíhá přestupky členů, jsou velmi účinnou nápravou porušeného pořádku.

Mimo to si církev vlastní nárok i na tresty hmotné, *ius coercendi delinquentes*, sibi *subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus* (can. 2214, § 1). V obtížnějších případech přísluší církvi právo dovolávati se pomoci „*ramene světského*“, *brachium saeculare* (can. 2198).

11 4. POJEM SPRAVEDLNOSTI. Spravedlností v širokém smyslu (*iustitia generalis*), nazýváme soubor všech ctností, které tvoří křesťanskou dokonalost (na př. spravedlnost sv. Josefa u Mat., 1, 19). Spravedlnost, pokud se jeví v řádu právním, jest ctností specificky zvláštní (*iustitia specialis*).

Sv. Tomáš Akv. přijal za svou definici z práva římského: „*Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*.“⁶⁾ Výraz „*ius suum cuique*“ vystihuje základní ideu jakéhokoli práva.⁷⁾

Spravedlnost jako ctnost společenskou rozlišujeme ve tři: spravedlnost zákonnou, rozdělovací a vyrovnávací: a) Spravedlnost zákonnou (*iustitia legalis*), osvědčující člověk přesným šetřením zákonů, a podřizuje-li, když káže potřeba, vlastní zájem blahu obecnému.

¹⁾ Nilles, tamtéž, str. 251.

²⁾ Di Pauli, tamtéž, str. 407.

³⁾ „*In omnibus quidem maxime tamen in iure, aequitas spectanda sit*; fr. 90, Dig., l. 50, tit. 17.

⁴⁾ Pflimlin, *Die Erzwingbarkeit des Rechtes*, *Archiv für kath. K. Recht*, 84, (1904), str. 3, násl.; *Cathrein V.*, *Recht, Naturrecht und positives Recht*, 1909², str. 94; *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, § 1.

⁵⁾ Haring, *Grundzüge*, I, 1924, str. 3.

⁶⁾ Tit. 1, Inst. l. 1, *De iustitia et iure*; *Summa theol.*, 2, 2ae qu. 58 a. 1., corp. a násl. art.

⁷⁾ Sv. Tomáš, tamtéž, a. 11. corp.

b) Spravedlnost rozdělovací (iustitia distributiva), uvádí autoritu stojící v čele společnosti, aby břemena i výhody rozdělila v poměru k větším neb menším schopnostem i zásluhám členů, nikoli podle nějakých aprioristicky stanovených formulek.

c) Spravedlnost směnná (iustitia commutativa), udržuje rovnováhu mezi členy navzájem, zvláště svědomitým plněním smluv.¹⁾

Jen ten sobě získává přívlastku spravedlivého, kdo plní příkazy všech tří odrůd spravedlnosti, zákonné, rozdělovací i směnné. Hodnostář, naléhající stroze na to, aby podržený šetřil zákona do posledního bodu, ač jeho osobní stav důrazně doporučuje šetrnost a mírnost, snadno si zasluhuje hany, obsažené v právníkové průpovědi: „summum ius summa iniuria“.²⁾

Čl. 4. Základní druhy práva dle zřídla.

12 Sv. Tomáš Akv., Summa theol., 1, 2ae qu. 94—95, 2, 2ae qu. 57; Walter, Naturrecht und Politik 1871². — Mayer, Institutiones iuris naturalis, 1906²; — Haring, Der Rechts- und Gesetzesbegriff, 1899. — Cathrein, Recht, Naturrecht und positives Recht 1909². — Lev XIII., okr. list „Libertas“ ze dne 20. června 1888, ASS. 20, str. 593, násl. — Hölscher, Sittliche Rechtslehre. Der Versuch einer objektiven Erforschung des Rechts, München, 1930, 4 sv. — ještě nedokončené. — O právu mezinárodním: Suarez, De legibus, 1, 2, cap. 17—20; — Maroto, Institutiones iuris can., I, n. 18—19; — Solieri, Institutiones iuris eccl., 1921², n. 16, násl. —

Nemůžeme souhlasit s názorem civilních právníků, že stát jest jediným tvůrcem práva a že každá právní norma, tedy i právo kanonické, čerpá svoji závaznou moc jen z práva státního.³⁾ Trváme na rozdělení práva na právo přirozené a pozitivní, které jest dle svého původu buď právem božským nebo lidským, toto zase buď právem duchovním nebo světským. Sloučením práva přirozeného s právem státním povstalo právo mezinárodní.

13 1. PRAVO PŘIROZENÉ (ius naturale). Tak nazýváme, na rozdíl od zákonů přírodních, právní normy Tvůrcem v duši lidskou vlité, a normálním rozumem snadno poznatelné, jejichž přesné šetření si vynucuje svědomí. Vědomí, že Bůh touto cestou diktuje lidem svou vůli, bylo od pradávna společným majetkem národů.

¹⁾ Glosa ad tit. 1, Inst., l. 1, De iustitia et iure: „Duplici id iustitia perficitur: vel commutativa vel distributiva: prior in contractibus, altera in poenis et proemiis et honoribus versatur.“

²⁾ O rozdílu mezi tak zv. *ius perfectum* a *imperfectum* pojednáme níže, ve stati o církevních zákonech.

³⁾ „Za dnešního stavu právního je to stát, personifikace juristická národa nebo několika národností, určité teritorium obývajících, jež pokládáme za tvůrce veškerého právního řádu na tomto teritoriu platícího, za suveréna, z něhož odvozují svou existenci a platnost všechny právní osoby na státním teritoriu stávající. Autonomie, které případně tyto druhořadé organizace požívají, vyplývá z právního řádu státního a je jak vznikem, tak trváním i rozsahem na tomto závislá.“ Bušek, Církev, stát a jinověrci, 1922, str. 9.

Aristoteles nazývá právo přirozené δίκαιον φύσικον na rozdíl od δίκαιον νόμικον a obě spolu tvoří δίκαιον πολιτικόν. Sofokles se zmiňuje v Antigoně o nepsaných a nezvratných zákonech bohů, ἀγραπτα κασφαλῆ θεῶν νόμιμα¹⁾ Cicero líčí ráz přirozeného zákona takto: „Est haec non scripta sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus.“²⁾ Sv. Pavel mluví o „opus legis scriptum in cordibus suis testimonium reddente illis conscientia ipsorum.“ (Řím, 2, 15).

Božský původ práva přirozeného přiznává i náš zákoník práva kanonického v can. 6, 6° a 27, § 1, „iuri divino, sive naturali sive positivo“. Obsah práva přirozeného možno stručně vystihnouti slovy „suum cuique“. Římské právo udává: „Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere.“³⁾ Náš kodex odvozuje z práva přirozeného manželskou překážku tělesné neschopnosti (can. 1068, § 1), nepřímo manželský souhlas (can. 1081, § 1), v právu majetkovém je řeč o něm v can. 1499, § 1, 1509, 1°, 1513.

Vlastnosti přirozeného práva jsou: α) božský původ (participatio legis divinae), β) obecnost (lex communis), γ) nezměnitelnost (lex immutabilis), δ) nezrušitelnost (lex indelebilis).⁴⁾

Závaznost práva přirozeného jest tak obecná, že nepřipouští výjimek ani věcných ani osobních. I nekřtění a dítky jsou podrobeny zákonu v té míře, že hřeší, kdo je k porušování práva svedl (can. 2230). Právo pozitivní by postrádalo mravní závaznosti, kdyby se odchylovalo od směrnic práva přirozeného. Ani zákonodárcům tu nepřisluší větší svoboda. Sv. Tomáš učí se sv. Augustinem: „Omnis lex humanitas posita in tantum habet de ratione legis in quantum a lege naturae derivatur.“⁵⁾

Právo přirozené mělo a má své odpůrce. Učení katolické, vytríbené scholastiky, především sv. Tomášem Akv., bývalo i protestantům přijatelné. Hugo Grotius pokládán bývá za tvůrce theorie o právu přirozeném.⁶⁾ Francouzská revoluce zkreslila pojem o přirozeném právu („lidská práva“), zapomínajíc na přirozené povinnosti.

Z odporu k revoluci vylučovali právníci od polovice století 19. právo přirozené z počtu právních zdrojů,⁷⁾ uznávajice výhradně jen pozitivní právo státní.

¹⁾ Azzoni, Thomas de Aquino, iuris prudentiae ad normam legis aeternae instaurator, Praegae, 1747; Pavlovský, Výkladové přirozeného práva, v Praze 1801. Cathrein, Recht, Naturrecht und posit. Recht, 1909², str. 185, násl.; Masaryk, Právo přirozené a historické, 1900. Tomsa, Masarykův zápas o právo přirozené, 1928.

²⁾ Oratio pro Milone, cap. 5. Nebývají to vždy normy právní, jež římsí spisovatelé nazývají ius naturale, ale mívají na mysli mravní zásady vůbec, duši lidské vrozené.

³⁾ § 3 Inst. l. 1, tit. 1. De iustitia et iure; srov. Dictum Gratiani ante can. 1, dist. 1, i can. 7, tamtéž (Isidor). Není správný názor, že přirozené právo podává pouze málo právních zásad; srov. Biederlack, v Zeitschrift für kath. Theologie (Innsbruck), 47 (1923), str. 106, násl.

⁴⁾ Věc vzorně vykládá sv. Tomáš Akv., Summa theol., 1, 2ae qu. 94, a. 1—6.

⁵⁾ Summa theol., 1, 2ae qu. 95 a. 2. — Tak i římské právo: „civilis ratio civilia quidem iura corrumpere potest, naturalia vero non utique“; § 3 Inst. l. 1, tit. 15.

⁶⁾ De iure belli et pacis, r. 1625.

⁷⁾ Na př. Savigny, Bergbohm, Schulte, Hinschius.

I někteří katoličtí kanonisté, strženi proudem, chovali se zdržlivě k nauce o přirozeném právu.¹⁾

V posledních desetiletích pod dojmem světové války, kdy i nejslavnější úmluvy nazvány papírovými cáry, počaly se ozývat hlasy volající po obnově učení o právu přirozeném.²⁾

Pres. Masaryk pronesl dne 17. října 1923 při otevření ústavu pro slov. studia v Paříži větu: „Idea přirozeného práva je stará, zdědili jsme ji od Řeků a Římanů a byla posvěcena katolickou církví.“³⁾ „Ze však právo přirozené posud ještě nikterak nevymizelo z názorů právníků, kteří je zavrhuji, že věda právní naopak veskrze jest prostoupena přirozenoprávními předpoklady a dedukcemi, prokázal Bergbohm co nejdůkladněji a velmi poučně.“⁴⁾

14 2. PRÁVO DANÉ NEBOLI POSITIVNÍ (ius positivum). Právu přirozenému se neprotiví, nýbrž na jeho pevných zásadách dále staví právo, jehož obsah je formulován uznávanými prameny práva, zejména zákonem neb právním obyčejem; toto právo se nazývá právem pozitivním (právem daným) na rozdíl od práva přirozeného.⁵⁾ Tu třeba uznané autority, vyzbrojené mocí zákonodárnou, která úkonem zákonodárným vůli svou projevuje lidu.

Právo pozitivní jest dle svého zakladatele buď božské nebo lidské. a) Positivní právo božské (ius positivum divinum), bylo kdysi promulgováno Mojžíšem lidu hebrejskému (Starý Zákon); potom zdokonalené a oduševnělé Kristem hlásali apoštolové všem národům (Nový Zákon). Okolnost, že zákonodárcem jest Bůh sám, je rozhodující jak v otázce, kdo jest subiectum iuris, tak i v praxi dispensační.

b) Positivní právo lidské (ius positivum humanum), zakládá vrchnost lidská. Tak povstává právo církevní i státní. Obé musí býti tak upraveno, aby se neprotivilo ani normám práva přirozeného, ani předpisům božského práva pozitivního, a to pod sankcí neplatnosti (can. 6, 6°).

15 3. PRÁVO MEZINÁRODNÍ (ius gentium, internationale). Právem mezinárodním nazýváme právní normy závazně platné mezi dvěma neb i více státy.⁶⁾ Právo to jest svérázné proto, že nemá svůj původ ve vůli jednoho zákonodárce, nýbrž ve vzájemné dohodě několika suverenních autorit, které se pro blaho obecné zčásti dobrovolně zřekli své svrchovanosti.⁷⁾

Právo mezinárodní obsahuje z valné části obecné zásady práva přirozeného, pokud se ho užívá v soužití národů i bez zvláštních smluv (ius gentium primari-

¹⁾ Na př. Scherer, Handbuch, I, str. 9, pozn. 4; 129, pozn. 2.

²⁾ Lamatsch, ve „*Stimmen der Zeit*“, 46 (1915), str. 103, násl.; Battaglia, *La crisi del diritto naturale*, 1929, *Oligati*, *La rinascita del diritto naturale in Italia*, 1930.

³⁾ *Národní listy*, 1923, č. 286.

⁴⁾ Jellinek, *Všeobecná státověda*, 1906, (Foustka), str. 373.

⁵⁾ Maroto, *Institutiones iuris canonici*, 1919°, I, n. 15, násl.

⁶⁾ Bylo by správnější užívatí pojmenování „právo mezistátní“ než „právo mezinárodní“.

⁷⁾ Časopis *Apollinaris* definuje ius gentium: „normae positae a voluntate collectiva statuum“. Právo mezinárodní jest právem mezi koordinovanými, takže autoritami, jež právo stanoví, a zároveň subjekty jím zavázanými jsou samy státy; Jellinek, *Všeob. státověda*, str. 394.

um). V tom smyslu praví Gaius: „Quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peraeque custoditur, vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur.“¹⁾

V nové době nabylo velikého rozsahu a neobyčejného významu smluvné právo mezi státy, jež někteří nazývají ius gentium secundarium. Tyto mezistátní úmluvy nabývají mimo to rázu státních zákonů, jakmile došly souhlasu domácích zákonodárných sborů.

Theorie o mezinárodním právu náleží do církevního práva jen proto, že konkordáty, jež sv. Stolice uzavírá se státy o záležitostech, na kterých má zájem ta i ona suverenní mocnost, dlužno řaditi do práva mezinárodního i co do závaznosti. Nic na věci nemění, nese-li náhodou listina jiný název než konkordát. Mimo to bývají předmětem mezistátních úmluv též otázky náboženské, na př. ve prospěch přistěhovalců. Jde tu hlavně o svobodu svědomí a připuštění cizích vyznání.²⁾

Jest podstatnou známkou mezinárodních smluv, že se závazků, jež ony ukládají, nemůže smluvní moc jednostrannou výpovědí zbaviti bez souhlasu ostatních, vyjímaje případ, že smlouva jest výslovně dočasnou a výpovědní lhůta jest článkem ujednání. Není ovšem instance, která by rušitele smluv stíhala trestní sankcí.

Čl. 5. O existenci církevního práva a jeho povaze.

16 *Aichner-Schmöger, Compendium*, § 3; — *Hollweck, Die kirchlichen Strafgesetze*, 1899, Einleitung; — *Bendix, Kirche und Kirchenrecht*, 1875; — *Sägmüller, Lehrbuch*, I, § 3; — *Maroto, Institutiones*, I, n. 23.

1. ODPŮRCI CÍRKEVNÍHO PRÁVA. Právem církevním (ius ecclesiasticum), rozumíme soubor právních norem, jimiž autorita božská (ius primum, fundamentale) i lidská (ius secundarium) v církvi Kristem založené zavádí a udržuje společenský řád, vedouc své členy k cíli nadpřirozenému.³⁾

Ačkoli nevyklučujeme z výměru církevního práva partikulární ustanovení nižších autorit, máme nicméně v první řadě na mysli normy stanovené nejvyšší církevní instancí. Není třeba rozlišovati ani v theorii ani v praxi mezi právem církevním a kanonickým.⁴⁾

V nové době pokoušejí se právníci o důkaz, že církvi nepřísluší samostatný právní řád, který prý jest výhradním majetkem státu. Název církevního práva připouštějí pouze pro ony normy, jimiž stát řídí církev na svém území jako družstvo státně schválené. Svůj názor odůvodňují takto:

¹⁾ Fr. 9, Dig., l. 1, tit. 1; srovn. § 1 Inst. l. 1, tit. 2. — Jest důsledkem přirozeného práva, pokud je aplikujeme na právo mezinárodní, že každý cizí otrok nabývá svobody okamžikem, kdy vstoupí na zdejší území neb loď, neb se dostal jako otrok v majetek čl. občana, § 16 obč. z.; *Rouček, Českoslov. obecný zákoník občanský*, 1926, I, str. 35.

²⁾ *Hobza, Konfesní otázky v právu mezinárodním*, 1926.

³⁾ *Maroto, Institutiones*, I, n. 23.

⁴⁾ *Ottaviani, Institutiones iuris publici eccl.*, I, 1925, str. 5.

a) Státní suverenní moc jest dle dnešního stavu vědy jediným zdrojem právních norem na státním území: „Es gibt kein positives Recht ausserhalb des Staates.“¹⁾ „Der Staat hat also das Monopol in der Rechtsproduktion.“²⁾

Prof. Hobza upírá církevnímu právu vůbec zákonnou existenci a dává radu: Bylo by také již na čase, aby se na všech právnických fakultách čl. . . přednášelo československé právo konfesní (= církevní) na místě papežského práva kanonického, které dnes není vůbec právem ve vlastním smyslu.“³⁾ S Hobzou souhlasí v podstatě prof. Bušek. Stát je mu „juristickou personifikací“, „tvůrcem veškerého právního řádu.“⁴⁾

Tento nepřijatelný, aprioristický názor nesdílejí ovšem všichni juristé. Savigny⁵⁾ koordinuje církevní právo s právem státním. Prof. Henner připouští: „ježto stát není výlučným pramenem všeho práva in abstracto, jest i právo církevní právem po přesném slova rozumu, a to ius sui generis, odtud platí i podnes rozdíl iuris utriusque . . .“⁶⁾

Papež Pius IX. zavrhuje blud o státním monopolu právním odsouzením věty: „Rei publicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.“⁷⁾ Církev jest si toho vědoma, že byla od založení své ústavy opatřena všemi mohutnostmi, kterých potřebuje, aby cizími vlivy nerušená dostála svému poslání. K tomu nutně náleží i vlastní, neodvislý právní řád, s mocí zákonodárnou. Právo církevní stojí vedle práva státního.⁸⁾ Státní suverenita netrpí nijaké újmy tím, že v oboru, státní správě zcela cizím, církev rovněž suverenně vládne.

b) V kruzích protestantských zrodila se tato, pietismem načichlá myšlenka: Kristus prý nezaložil svou církev na právnickém podkladě se zákonnými, vynutitelnými předpisy, ale vybudoval ji spíše v organizaci charismatickou, v níž jsou

¹⁾ Grabowsky, Recht und Staat, 1908, str. 41.

²⁾ Tamtéž, str. 42. Jest pozoruhodno, že názor Grabovského ostře odmítl prof. Hobza ve spise: Práve mezinárodním k právu světovému, 1913, str. 4: „Dnes sotva kdo již by se s úspěchem pokusil dokazovati, že právo má pramen svůj výlučně ve státu, a že tudíž beze státu práva není.“ Ale týž Hobza učí ve spise Poměr mezi státem a církví, 1931⁴⁾, str. 85, o „právním monopolu v moderním státě“ a dochází k úsudku: „Právo vydávati zákony je dnes výsadou moci nejvyšší, tedy státní.“

³⁾ Hobza, Poměr mezi státem a církví, str. 186. — Nemožnost této insinuace ukázána v časopisu Archiv für kath. K. Recht, 59, (1888), str. 181, násl.

⁴⁾ Bušek, „Církev, stát a jinověrci“, 1922, str. 9; srovn. též Jellinek, Všeob. státověda (přeložil Foustka), 1906, str. 411. Bušek ve svém spisu: Studium práva církevního a jeho metody, v Bratislavě 1927, obral si za úkol dokázati, „že kanonické právo, lépe řečeno právo kodexové, je právem platným v republice československé i z hlediska práva státního, a to jako odvozené právo autonomní i jako subsidiární právo státní . . .“, str. 16. Bušek má spíše na mysli historickou a výchovnou cenu kanonického práva než jeho právní závaznost.

⁵⁾ Savigny, System des heutigen röm. Rechtes, I, str. 27.

⁶⁾ Henner, Základy práva kanonického, část druhá, 1927⁸⁾, str. 1. Též Rothenbücher ve spisu Die Trennung von Staat und Kirche, 1919⁹⁾, str. 445, praví o církví: „Ihr Recht besteht unabhängig von Staate.“

⁷⁾ Syllabus errorum, n. 39; Denzinger-Bannwart-Umberg, n. 1739.

⁸⁾ Stutz, Die kirchliche Rechtsgeschichte, 1905, str. 37.

členové spjati láskou, podrobující se organizačním pokynům rázu více mravního než právního.

Zastáncem této teorie jest hlavně Sohm¹⁾: „Das Wesen der Kirche ist geistlich, das Wesen des Rechts ist weltlich.“ „Das Kirchenrecht ist mit dem Wesen der Kirche in Widerspruch.“ Církví upírali i výrazy „právo“, „zákon“, připouštějící jedině: „Beliebungen des katholischen Religionsvereines.“²⁾

17 2. NAZVY CÍRKEVNÍHO PŘÁVA. Na označenou právních norem, jimiž církevní vrchnost své členy řídí, užíváme několika výrazů, která jsou synonyma, smyslem od sebe se neliší.

α) Ius ecclesiasticum; sluje tak proto, že církev jest jeho zakladatelkou a že slouží výlučně k uspořádání záležitostí církevních, na rozdíl od práva státního (ius civile).

β) Ius canonicum; vzato od slova κανών, jež značí rovnou měřickou tyč.³⁾ Protějškem kanonu jest νόμος moci světské.

γ) Ius sacrum; předmět kanonického práva tvoří téměř výlučně záležitosti posvátné a duchovní, kdežto ius profanum, saeculare pečuje o hmotné blaho lidu.⁴⁾

δ) Ius divinum; seznamuje nás totiž s předním zákonodárcem, který položil pevné základy k našemu právu; nazývá se též ius fundamentale, ius primarium. Světské právo sluje ius humanum.⁵⁾

ε) Ius pontificium; tak nazváno po svém nejčelnějším původci,⁶⁾ římském biskupu. Zákony partikulární, biskupské neb sněmovní není dle dnešní kázně dovoleno nazývati canones.⁷⁾ Obecný sněm tridentský a po něm vatikánský. opustivše starší terminologii, užívají slova canon pro stručné věty, jimiž nejvyšší autorita zavrhuje dogmatické bludy, v ustálené a slavnostní formě: „si quis dixerit . . . anathema sit.“ Nový kodex práva kanonického vrátil se k starému zvyku.

18 3. ODVĚTVÍ KANONICKÉHO PŘÁVA. a) Právo veřejné a soukromé (ius publicum, ius privatum). Instrukce římského práva rozlišuje podobně: „Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est,

¹⁾ Sohm, Kirchenrecht, I, 1892, str. 23; srovn. Bušek, Studium práva círk. a jeho metody, 1927, str. 4, násl.

²⁾ Thudichum, Deutsches Kirchenrecht, sv. I, 1877, str. 6.

³⁾ Název canon znamená tedy též něco rovného, přímého, pravidlo, pravidlo, na rozdíl od křivky a křivdy; srovn. č. 3.

⁴⁾ S pravdou se neshoduje tvrzení Sohmovo, že právo nese vždy ráz věci světské, „das Recht ist weltlich“; srovn. č. 16. Záleží vždy na tom, k jakému účelu věc slouží. Hmotný majetek nabývá ceny duchovní, jakmile byl získán církví k účelům duchovním, na př. zádušní jmění. Totéž dlužno říci o právu, jež jest duchovní neb světské dle svého úkolu.

⁵⁾ Cap. 2 in VI, l. 5, tit. 7.

⁶⁾ V novele 137 z r. 564, čteme πολιτικοὶ νόμοι a ἑποὶ κανόνες vedle sebe.

⁷⁾ Benedikt XIV., De Synodo dioecesisana, l. 1, cap. 3, n. 1—4. Tamtéž učí Benedikt, že název „Sancta Synodus“ vyhrazen jest sněmu obecnému.

quod ad statum rei Romanae spectat. Privatum, quod ad singulorum utilitatem."¹⁾

Veřejné právo řídí a chrání zájmy církve jako společnosti, jak ve styku s vlastními členy společnosti, tak v poměru k právním svazům cizím, na př. k státu, k sektám nekatolickým a p. Někteří kanonisté mají veškeré právo kanonické za veřejné, kdežto světští právníci rádi upírají veškerému právu církevnímu povahu práva veřejnoprávního.²⁾

Právo soukromé upravuje poměry mezi občanem a občanem nebo mezi nižšími svazy a útvary církevními. Jest dosti obtížno a v mnohém směru nemožno udati přesné hranice mezi právem veřejným a soukromým.

b) Podle rozsahu území, na které se zákonná moc vztahuje, rozlišujeme ius generale (can. 13, § 1), též universale zvané, jehož platnost nezná geografických hranic, od ius particulare (can. 14, § 1, 1°), závazné jen v ohraničeném území, v diecési, v církevní provincii neb v říši a pod. Rozdíl mezi ius generale a particulare padá zvláště na váhu, kdykoli cizinci a cestující přicházejí do styku s místním zákonem církevním.

c) Podle osobní závaznosti známe ius commune, jehož předpisům podrobeni jsou všichni pokřtěni všech stavů, a ius singulare neb speciale, platné jen pro určitý stav, na př. pro osoby duchovní neb řeholní.³⁾

d) Podle dějinného vzniku jest kanonické právo buď staré (ius antiquum), sahající až do poloviny století 12; neb nové (ius novum), jež zahájil mnich Gratian svými Dekrety kolem r. 1140; nebo nejnovější (ius novissimum), jak je opravil, pozměnil, doplnil a novým poměrům přizpůsobil sněm tridentský (1545—1563) a doby následující.

Také naše ius codificatum spadá pod rubriku ius novissimum. Jest však na čase upustiti od tohoto trojdílného rozdělení. V kodexu kan. práva nazývá se starší právo vesměs ius vetus (can. 6, 2°), ius antiquum (can. 6, 3°).⁴⁾

Čl. 6. O studiu kanonického práva.

19 *Aichner-Schmöger, Compendium, § 4; — Laurin, Introductio in Corpus iuris can., 1889; — Wernz, Ius decretalium, I, n. 53, násl.; — Maroto, Institutiones, I, n. 25, násl.; — Haring, Zur Methode des akademischen Kirchen-*

¹⁾ § 4, tit. 1, Inst., I, 1.

²⁾ O právu církevním veřejném celkově a z povolání psali: *Tarquini, Institutiones iuris publici eccl., 1892⁵; Scavini, Ius publicum eccl., 1884; Cavagnis, Institutiones iuris publici eccl., 3 svazky, 1906; Solieri, Institutiones iuris eccl., 1921; Cappello, Summa iuris publici eccl., 1923; Ottaviani, Institutiones iuris publici eccl., 2 svazky, 1925.* — Velmi jasně zpracoval některé stati z veřejného práva *Reyl, Jádru křesťanské sociologie, 1914.*

³⁾ Terminologii udanou pod b) a c) nezachovává důsledně zákoník kan. práva, není tedy závaznou.

⁴⁾ *Vermeersch-Creussen, Epitome iuris can., I, 1927, n. 6; Lijdsman, Introductio in ius can., I, 1924, str. 20.*

rechtsunterricht (Theol. prakt. Quartalschr.), 73 (1920), str. 212, násl.; — *Hilling, Studium und Wissenschaft des Kirchenrechts (Archiv für kath. K. Recht, 101 (1921), str. 3, násl.; — Lijdsman, Introductio in ius canonicum, I, 1924, str. 20, násl.; — Sägmüller, Lehrbuch, I, § 4; — Bušek, Studium práva církevního a jeho metody, Bratislava, 1927.*

1. **NUTNOST STUDIA KAN. PŘÁVA.** Can. 1365 § 2 uvádí mezi povinnými předměty čtyřletého theologického kursu též ius canonicum. Spolu s vědou pastorální náleží předmět kan. práva do praktického bohosloví. Dokazovati, že osobám církevním jest znalost kanonického práva stavovskou povinností, není třeba. „Nulli sacerdotum liceat sacros canones ignorare...“¹⁾ Neznatí právního řádu vlastního odboru činnosti, bylo již u Římanů nečestné. Právník Quintus Mucius prohlásil: „turpe esse patritio et nobili et causas oranti, ius in quo versaretur, ignorare“.²⁾

Pro vyšší církevní úřady žádá Kodex, aby kandidát získal dříve akademickou hodnost v bohosloví neb v církevním právu,³⁾ na př. biskup (can. 331, § 1, 5°), generální vikář (can. 367, § 1), profesori semináře (can. 1366, § 1).

Církevní právo jest, vedle práva římského, dosud podkladem moderního práva státního, občanského i mezinárodního. Špatně bude vědě poslouženo, až se splní sen prof. Hobzy a z právnických fakult budou profesori práva kanonického vykázáni.⁴⁾

20 2. **VĚDECKÉ METHODY KAN. PŘÁVA.** Vždy platila zásada Celsova: „Scire leges non hoc est: verba eorum tenere, sed vim et potestatem.“⁵⁾ Ale jako samostatná věda jeví se nám kanonické právo teprve ve století 12. Bononie byla v oněch dobách ohniskem studia jak římského práva tak i kanonického. První vědeckou soustavou zpracované dílo byla *Decreta*, kteráž kolem r. 1140 vydal mnich Gratian. Výuková metoda byla tehdy jednoduchá, omezovala se na text zákonných ustanovení, který provázely stručné poznámky, glosy (glossatores). Jen zvolna počaly se objevovati spisy systematické skrovnějšího rozsahu, tak zvané sumy (summistae).

S humanismem zrodila se snaha sledovati historický vývoj právních zřízení. Methodou historicko-kritickou se proslavili franc. oratorián Ludvík Thomassin († 1698)⁶⁾ a papež Benedikt XIV. (1740—1758).⁷⁾ V tomtéž duchu psali obšírné komentáře k papežským dekretáčkám Jindřich Pirhing, S. I.

¹⁾ Can. 4, dist. 38; okr. list Lva XIII. franc. kleru ze dne 8. září 1890, Archiv für kath. K. Recht, 80, str. 115, násl.

²⁾ § 43, fr. 2, Dig. I, 1, tit. 2.

³⁾ Syn. Trident. Sess. 22, cap. 2, de ref.

⁴⁾ *Hobza, Poměr mezi státem a církví, 1931⁴, str. 186.*

⁵⁾ Fr. 17, Dig. I, 1, tit. 3.

⁶⁾ *Ancienne et nouvelle discipline de l'Église, Paris, 1678, 4 svazky.*

⁷⁾ Hlavně svým dílem „*De Synodo dioecesana*“ z r. 1748.

(† 1679), Anaklet Reiffenstuel, O. F. M., († 1703), Frant. Schmalzgrueber, S. I., († 1735), a Jan Křištof Schambogen († 1696).

Historicko-filosofickou metodu v obojím právu zdokonalili protestanté Hugo († 1844), Savigny, († 1861), Puchta († 1846), Richter († 1860), Hin-schius († 1898) a katolíci Walter († 1879), Phillips († 1872).¹⁾

Pokus doby osvícenské, vykonstruovati veškeré právo kanonické ze zásad práva přirozeného, vypěstovaného Hugonem Grotiem († 1645), vzal na štěstí s josefinismem brzký konec.

Dnešní věda kanonická spočívá na vymoženostech svých předků: α) Jest nutno opatřiti si především znalost panující církevní kázně, již poskytuje nový Codex iuris canonici s platností exclusivní. Nestačí však toliko listovati v kodexu, nýbrž budiž dbáno právní vědy, jež podává soustavné poznání jak pozitivního práva tak i právních zásad, které nejsou přímo v zákoně vysloveny, tvoří však nicméně ducha zákonů.²⁾

β) Nelze ovšem ani dnes zanedbávati povlovný vývoj církevních zřízení. Jest užiti metody historicko-filosofické, s pilným zřením ke starším pramenům, neboť sám kodex někdy ponechává v platnosti „ius vetus“, ať celkově (ex integro), ať částečně (ex parte). Viz can. 6, 1°—5°! — Tu bráti jest nejen text, ale i smysl zákona a odbornou interpretaci z pramenů starších. Gratiánovy dekrety, papežské dekretálky, spisy velkých komentátorů i moderních kanonistů nesmějí zmizeti z rukou těch, kteří si chtějí osvojit důkladnou znalost dnešního církevního práva. Totéž dlužno říci o získání právní praxe.³⁾

Novější papežské projevy zdají se doporučovati pro vyučování akademické pouhý text zákoníku v běžném pořadu, bez značnějšího vědeckého aparátu. Ale nařízení kongregace pro semináře a university ze dne 7. srpna 1917⁴⁾ má na mysli několikaletý kurs studia kanonického.⁵⁾ Tu se přednášejí v prvním ročníku instituce církevního práva s právem veřejným jako vědeckou průpravu pro další studia. Ročník druhý a třetí mají název „schola textus“. O té výlučně nařizuje zmíněná konstituce, aby se probíraly a dle potřeby stručně komentovaly kanony pořadem kodexu.⁶⁾

21 3. SOUVISLOST CÍRKEVNÍHO PRÁVA S JINÝMI OBORY.⁷⁾ Věda kanonická jest korunou a nutným doplňkem studií bohoslovných. Teprve

¹⁾ Literaturu udává Sāgmüller, tamtéž str. 16.

²⁾ Hanel, Všeobecné právo — a státověda, 1909, str. 23. Srovn. Bušek, Studium práva círk., 1927, str. 25, udává přání Sāgmüllerovo, „aby dogmatickému výkladu neb systematickému předcházal neb paralelně s ním běžel výklad historicko-právní, aby však vedle toho, při výkladu systematickém, dogmatickém, ještě k ličení jednotlivých institutů církevně právních byl připojen stručný historický úvod“.

³⁾ Hanel, tamtéž, str. 24.

⁴⁾ Konst. „Cum novum“; A. A. S. 9, str. 439.

⁵⁾ Na př. na papežském právnickém ústavě u sv. Apolináře v Římě.

⁶⁾ Lijdsman, Introductio, I, n. 12, pojednává o rozdílu mezi institucemi a textem v obojím právu.

⁷⁾ Lijdsman, Introductio, I, n. 10; Sāgmüller, Lehrbuch, I, § 6 a 7.

znalost práva uschopňuje bohoslovce pro praktický život veřejný. Proto nazývají kanonické právo theologia practica, theologia rectrix. V některých případech je laurea doctoralis neb alespoň licenciát z kan. práva podmínkou pro získání církevního úřadu.

Na vývoj státního práva i na výchovu křesťanských národů a říší vykonávalo kanonické právo vždycky vliv pronikavý. Teprve přizpůsobením staršího domácího práva církevnímu zákonodárství nastává za středověku trvalý a ucelený právní řád. I u nás v zemích českých bylo tomu tak.¹⁾ Tomáš ze Štítného si pochvaluje vítězství práva duchovního nad „hříšnými zemskými právy“.²⁾

Jest ovšem jisto, že kdo touží proniknouti do tajů církevního práva, jest nucen bráti na pomoc i jiná odvětví theologického vědění ano i vědy profánní. Ježto právo kanonické má za předmět právní řád (ordo iuridicus), který tvoří část řádu mravního (ordo moralis), jest kanonista často odkázán na radu moralistů, aby nevybočil z mezí sobě vykázaných. Podkladem církevní kázně jsou články víry, proto jest se kanonistovi vyzbrojiti znalostí církevní věrouky, zvláště pak znalostí dějin dogmatu.

Pro dispensační praxi jest nemalé důležitosti okolnost, že některý zákon přímo splývá s dogmatem, na př. can. 1119 a 1960 s can. 6 a 12. sněmu tridentského, sez. 24 de ref. matrim. Srovn. též can. 218, § 1!

Kanonista tápal by ve tmách nejistoty, kdyby nebyl sběhlý v církevním dějepisu. Tomu chce již sama metoda historicko-filosofická, bez které nelze kanonické právo úspěšně studovati. Hlavně třeba znáti dějiny církevních sněmů a patrologii.

Na př.: Na známou námitku, že teprve sněm lateránský IV. r. 1215 zavedl zpověď a přijímání³⁾ (dnes can. 859, § 1), lze úspěšně odpověděti poukazem na právo starší, dle něhož povinnost tato vázala alespoň třikráte do roka.⁴⁾

Znalost práva římského, jimž byla církev odkojena, skýtá kanonistovi krok za krokem světlo. Vzájemnost mezi obojím právem pěkně vyjádřil kdysi papež Lucius III.: Quia vero sicut humanae leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum priorum principum constitutionibus adiuvantur...⁵⁾ Ani moderní státní právo nemůže kanonista přezírat, protože ví, že v záležitostech smíšených (causae mixtae) nutno dobře rozeznávat rozhraní obojího práva, a sám zákoník kanonického práva nejednou přímo odkazuje na domácí právo občanské.

¹⁾ Ott, Das Eindringen des kanonischen Rechtes..., 1914.

²⁾ „O obecných věcech křesťanských“ (r. 1356); vydání Karla Jar. Erbena, 1852, str. 147.

³⁾ Cap. 12, X, l. 5, tit. 38.

⁴⁾ Can. 16, 19, de Consecr., dist. 2.

⁵⁾ Cap. 1, X, l. 5, tit. 32.

Díl II.: DĚJINNÝ VÝVOJ CÍRKEVNÍHO PRÁVA.

- 22 *Ballerini*, De collectionibus et collectoribus canonum, 1757, Migne P. L., 56, str. 13, násl. — *Maassen*, Geschichte der Quellen und Literatur des kan. Rechtes im Abendlande, 1870, násl. — *Schulte*, Geschichte der Quellen und Literatur des kan. Rechtes, 1875—1880, 3 svazky. — *Scherer*, Handbuch des K. Rechtes, I, 1886, str. 195, násl.; — *Rittner-Zitek*, Církevní právo kanonické, 1887, I, str. 15, násl. — *Schneider*, Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen, 1892². — *Wernz*, Ius decretalium, I, 1905², n. 197, násl. — *Maroto*, Institutiones iuris can., 1919², str. 50, násl. — *Lijdsman*, Introductio in ius can., I, 1924, str. 93, násl. — *Sägmüller*, Lehrbuch des kath. K. Rechtes, I, 1926⁴, § 35, násl. — *Bušek*, Učebnice dějin práva církevního, 1929.

Čl. 1. Sbírký kánonů doby staré (ius antiquum).

Prvokřesťané dob apoštolských postrádali sice po delší čas psaných norem, nicméně nelze tvrdit, že žili bez práva. Platilo o nich, co Tacitus napsal o Germánech: „plusque ibi boni mores valebant quam alibi bonae leges“.¹⁾ Sv. Petr nenabyl primátu tím, že v den letnic mluvil k lidu jménem svých druhů (Skut. Ap., 2, 14); naopak: tehdy již vykonával úřad božským právem jemu uložený.

- 23 1. ÚSTNÍ PODÁNÍ A PÍSMO. V té době vzniklo nepsané právo tradiční čili ústní podání, pocházející z rozkazů a pokynů Spasitelových i z nařízení apoštolských, vydaných z vlastní moci (traditiones dominicae et apostolicae).²⁾

Brzy dostaly partikulární církve do rukou psaná Evangelia, Listy apoštolů, Skutky apoštolské, Zjevení sv. Jana. Písmo nového zákona jest v plném smyslu církevním zákoníkem, obsahujícím v podstatě ústavní právo církve Kristovy, její Magna charta, její tabulae foundationis.³⁾ Tu nastíněn společenský ráz církve, hierarchický řád božského původu, Petrův primát, svrchovaná, na lidském právu nezávislá vládní moc v církvi, stanoveny zdroje milosti, svátosti i bohoslužby.

Co tu řečeno o Zákonu novém, neplatí nikterak bez výminky o Starém zákonu Mojžišově. Hebrejský posvátný ceremoniel (lex caeremonialis), měvši za účel typicky znázornit dílo Vykupitelovo, ustoupil, jakmile se objevila skutečnost. Ani hebrejské právo soudní (lex iudicialis), strohé, na theokratické ústavě založené, nemělo místa v církvi. Pouze zákon mravní (lex moralis), z valné části spočívající na přirozeném právu božském a zdokonalený samým Kristem, tvoří dosud část práva církevního.

Nicméně přešlo nemálo právních zřízení hebrejských do církevní praxe, ať dočasně, ať trvale, na př. zákaz požívati krve a udušeného, způsob žalmového a hymnického zpěvu, obřadní

¹⁾ Tacitus, Germania, cap. 19.

²⁾ O ústním podání zevrubněji níže, č. 102.

³⁾ Schneider, tamtéž, str. 5, násl.; Lijdsman, tamtéž, n. 25, str. 40.

roucha, imunita duchovních, iregularity, odvádění desátku a prvotín.¹⁾ Všecko toto, pokud nebylo ještě odstraněno, dochází ovšem závaznosti z vůle církevní vrchnosti, nikoli mocí práva židovského.

- 24 2. PSEUDOAPOSTOLSKÉ SBÍRKY KANONICKÉ. Z praktických potřeb sestaveny byly v církvi východní ve stol. 3.—5. dosti obšírné spisy, upravující řád bohoslužebný, církevní kázeň i soukromý život křesťanský. Ježto se svou formou vydávají za díla sestavená samými apoštoly, jde zřejmě o apokryfy. Jsou to Διδαχή τῶν δώδεκα ἀποστόλων a na ní závislá Διασκαλία, κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Διατάξεις.

Pouze 85 stručných právních norem pod názvem Canones Apostolorum se udrželo v církvi řecké. Synoda cařihradská Quinisexta zvaná z r. 692 je schválila,²⁾ kdežto na Západě byly zaneseny do prvního indexu zakázaných spisů papeže Gelasia r. 494 (Index Gelasianus).³⁾ Přece se však ujalo i v církvi latinské 50 kánonů,⁴⁾ jež bývají uváděny mezi přídatky starého zákoníku kanonického práva.

3. SYNODÁLNÍ STANOVY. Když rok 312 otevřel církvi bránu k životu veřejnému, rozvířil se život synodální po provinciích. Církevní sněmy upravovaly kázeň duchovních i laiků, a sbírky synodálních nařízení nabývaly vážnosti církevních zákonů, často i za hranicemi území, jemuž původně svědčily.

Vedle sněmů obecných: Nicejského r. 325, cařihradského r. 381, efeského r. 431 a chalcedonského r. 451, požívaly značné autority provinciální synody slavené v Ankýře pontské r. 314, v Neocesarei pontské r. 314, v Gangře paflagonské r. 340, v Laodicei frigijské (několik) r. 343—381, v Sardice mösijské r. 347.⁵⁾ Též kánony sněmů afrických, hlavně v Kartagu slavených, byly v užívání i u samé kurie římské.

- 25 4. VÝCHODNÍ SBÍRKY KÁNONŮ. Z roztroušených prvků brzy pořizovány v obou církvích sbírky právních ustanovení, ale zprvu nesoustavně a bez vnitřní spojitosti, spíše dle postupu chronologického a časového vzniku té které normy. V Cařihradě sepsal před r. 578 patriarcha Jan Scholasticus na pokyn císaře Iustiniana Συναγωγή κανόνων na 50 titulů rozčleněnou. Připojil část císařských novel, z nichž se mnohé rušivě vměšují do práv biskupských (byzantinismus, caesaropapismus).

V oblibu vešly sbírky zvané nomocanones, do nichž vedle synodálních statut (κανόν) jsou pojata též císařská nařízení v náboženských věcech (νόμος). Tu vyniká práce patriarchy Fotia († 891). Vydal sbírku, jejíž první část slula Σύναγμα κανόνων. Tam zařadil nemálo norem Římem výslovně odmítaných

¹⁾ Cap. 1 a 3, X, l. 5, tit. 12.

²⁾ Can. 4, dist. 16.

³⁾ Can. 3, § 64, dist. 15.

⁴⁾ Can. 3, dist. 16. — Velmi jadrně popisuje zmíněné pseudoapostolské spisy Lijdsman, Introductio, I, n. 65, násl., udáváje vnitřní jejich cenu i vady.

⁵⁾ List papeže Lva IV. biskupům britským, can. 1, dist. 20.

na př. kánony synody trulské. Druhá část práce nese název Νομοκάνων.¹⁾ Mnozí jiní snesli císařská nařízení o církevních záležitostech, zvaná povšechně basilikalia, na př. císaře Lva filosofa r. 911,²⁾ Konstantina Porfyrogeneta roku 961,³⁾ Alexia Komena r. 1118.⁴⁾

Na poli církevního práva psali: mnich Jan Zonaras r. 1120,⁵⁾ Alexios Aristenos, r. 1160, Theodor Balsamon, r. 1170,⁶⁾ Matouš Blastaris, mnich, r. 1335.⁷⁾

5. SBÍRKY VÝCHODOSLOVANSKÉ. Církev ruská i slovanské církve balkánské, jsouce závisly na byzantské hierarchii, sdílely osud její i co do kanonického práva. Ruské sbírky zákonů církevních jsou jen neplodným opakováním řeckých vzorů. R. 1274 vyhlásil kyjevský metropolita Cyril II. na synodě vladiměřské sbírkou kánonů, přeloženou do ruštiny, již mu daroval bulharský car Sviatislav.⁸⁾ R. 1551 prohlásil sněm, konaný v Moskvě, sto disciplinárních článků, zvaných jako celek Stoglava. Poslední ruský patriarcha, čilý Nikon, dal r. 1650 tisknouti sbírku kánonů, dle starých vzorů složenou, zvanou Kormičaja kniga.⁹⁾

Srbové si pořídili výtah z Blastarisova spisu Syntagma, zvaný „Zakonnik“, v rumunském Valašsku i Bulharsku vešla v užívání Pravila, sbírka dosti obšírná.¹⁰⁾

26 6. ZÁPADNÍ SBÍRKY. V církvi latinské objevily se rovněž záhy sbírky kánonů, větším dílem v překladech. Jsou to Collectio Hispanica.¹¹⁾ v Itálii Versio Prisca,¹²⁾ sbírky africké¹³⁾ a jiné.

Nemalý pokrok znamenalo dílo, které na popud Štěpána, biskupa solínského (Salona) v Dalmácii, sestavil Dionysius Exiguus († 536), mnich, ná-

¹⁾ Migne, P. G. 104, str. 440, násl.; str. 975, násl.; — Hergenröther, Photius, 1869, sv. 3, str. 92, násl.

²⁾ Migne, P. G. 107.

³⁾ Tamtéž, 112—113.

⁴⁾ Tamtéž, 127.

⁵⁾ Tamtéž, 134—136.

⁶⁾ Tamtéž, 137—138.

⁷⁾ Tamtéž, 137. — Jak studium církv. práva v církvi řecké ztrnulo, lze poznati z okolnosti, že příručka πρόχειρον zvaná, kterou ve stol. 14. zpracoval Konstantín Harmenopulos, byla r. 1830 v obnoveném království řeckém přijata za státní zákon; Papp-Szilagyi, Enchiridion iuris ecclesiae orientalis catholicae, 1862, § 45 a § 50.

⁸⁾ Papp-Szilagyi, Enchiridion, § 46.

⁹⁾ Kniha pro kormidelníka. Kormidelníkem jest tu myšlen církevní hodnostář, který řídí církev, lodičku Petrovu, do přístavu. Název vzat z řeckých vzorů, Πηδάλιον zvaných. Posledně „Pidalion“, tištěno v Lipsku r. 1800, rumunský překlad vyšel v Jasech r. 1844.

¹⁰⁾ Papp-Szilagyi, Enchiridion, § 49. — Jakýmsi zakončením zákonodárství východní církve jest Συνοτάγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, Αθήναι 1852.

¹¹⁾ Migne, P. L. 84.

¹²⁾ Migne, P. L. 56.

¹³⁾ Migne, P. L. 67, 88. — Srovn. Lijdsman, Introductio, n. 76.

rodností Skýta,¹⁾ dlicí v Římě, původce našeho křesťanského letopočtu. Sbírkou skladatelem samým několikrát přetvořenou takto chválí Cassiodor († 575): „quos (canones) hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.“²⁾ Novinkou bylo, že Dionys prvně pojal do sbírky zákonů církevních listiny papežské (litteras decretales Romanorum Pontificum), počínaje papežem Siriciem (384 až 398) a konče Anastasiem II. (496—498).

Tato „Collectio Dionisiana“ jest složena takto: První část obsahuje 50 kánonů apoštolských, 165 kánonů východních sněmů, 27 kánonů chalcedonských, 20 kánonů sardických, akta sněmu kartagského z r. 419. Druhá část podává papežské dekretálky, počtem 38.³⁾

R. 774 daroval papež Hadrian I. (772—795) sbírku Dionysiovu, časem podrobenou nemalým změnám, Karlu Vel., ten pak ji r. 802 vyhlásil na říšském sněmu za úřední pramen kanonického práva církve francké. Od té doby slula sbírka Liber canonum, Codex Hadrianus.⁴⁾

Tento Liber canonum byl asi dočasně směrodatným zdrojem církevního práva v počátcích křesťanských i pro země české, pokud v oné době podléhaly vlivům západním. Ježto se sbírka podstatně nelišila od současných sbírek řeckých, ano i do řečtiny byla přeložena, snadno nahlédneme, že moravští věrozvěsti, z říše řecké přišlí, nenalezli u nás obtíže se strany církevní kázně zde již snad zavedené.

27 7. ISIDOR MERCATOR.⁵⁾ Mnoho hluku vyvolala v kruzích protiřímských sbírka kánonů značného objemu a neznámého původce, skrývajícího se za pseudonymem Isidor (mercator, peccator, mercatus). Tyto dekrety Pseudo-Isidorovy, mimo snesení sněmů, hlavně galských a španělských, uvádějí mnoho papežských dekretálek, počínajíc Klimentem I. († 101), z nich však celé jedno sto jest úmyslně podvržených.⁶⁾

Podezření z falsifikátu padá na Benedikta Levitu z Mohuče, který se i v jiných spisech neštítal čtenáře klamati. Proto badatelé odkazují dílo do polovice století 9. a místně do okolí Remeše.

Odpůrci církve římské tvrdí, že podvodné dílo v mnohém směru uměle zvýšilo pravomoc papežskou na úkor jurisdikce biskupské. Avšak v Římě byl spis dlouho neznám, sbírky Pseudoisidorovy se tam neužívalo vůbec před stoletím 11. Není jediného práva papežského, jež by

¹⁾ Jméno „Exiguus“ dal si, jak se zdá, Diviš sám z pokory.

²⁾ Cassiodor, De institutione divinarum literarum, cap. 23; Migne, P. L. 70, str. 1137; Gasparri, předmluva ke Kodexu kan. pr.

³⁾ Úplný text podává Migne P. L. 67, str. 141—316. Nelze tvrditi, že by práce Dionysiova byla úplná, vyčerpávající. Ježto však dílo nebylo úřední a autentické, tím méně exklusivní, nepozbyly vynechané zákony své původní platnosti; srovn. Lijdsman, Introductio, I, str. 111, pozn. 2.

⁴⁾ Gasparri, předmluva ke kodexu kan. pr.

⁵⁾ Scherer, Handbuch, I, § 50, tam bohatá literatura; Maroto, Institutiones, I, n. 59, násl. Rittner, Církevní právo katol. (Zítek), I, § 6; Schneider, Die Lehre von d. K. Rechtsquellen, 1892, § 16. Lijdsman, Introductio, I, n. 86, násl.; Sägmüller, Lehrbuch, I, § 41, str. 224, násl.

⁶⁾ Scherer praví tamtéž, str. 216, pozn. 2: „Damals waren auch sonst Fälschungen im Schwunge,“ o čem uvádí pádné důkazy.

bylo z Pseudo-Isidora vzalo svůj praktický původ. Podvod záleží v tom, že pisatel přičítá výrok vysoké autoritě, ač jest jeho vlastním výmyslem neb míněním soukromým. „Přes to však nevymýšlí zásady právní, jež by byly úplně neznámy, nýbrž mínění za jeho časů prorážející přírodívá vážností práva“.¹⁾ Zvláště nemůže býti řeči o tom, že by byl primát římského papeže povstal na základě tvrzení Lži-Isidorových.²⁾

Na Isidorův podvod přišlo se dosti pozdě. Marsilius Padovský († 1343) vyslovil pochybnost o některých listinách, Jan Wicleff († 1384) zavrhuje veškeré dekretální právo vůbec.³⁾ Teprve kard. Mikuláš z Cusy († 1464) a kard. Jan de Turrecremata († 1468) s určitostí vyslovili přesvědčení, že jde o podvod. Novější badatelé zjistili postupně jednotlivá falsa.⁴⁾ Kardinál Gasparri píše v předmluvě zákoníku dnešního kanonického práva: „Attamen, subdititiis hisce pseudo-isidorianis decretalibus disciplinam Ecclesiae penitus immutatam fuisse, prout contendunt catholici nominis hostes, nemo est hodie qui asserat.“

Vedle Pseudo-Isidora napsali objemná díla církevně právní: Burchard, biskup vormský († 1025): *Decretum* neb *Collectarium* neb *Magnum decretorum volumen*⁵⁾ a Ivo, biskup chartreský (*Carnotensis*) († 1115), od něhož máme dvoje podobné dílo: *Decretum a Pannormia*.⁶⁾ Některé jiné spisy téhož druhu nebyly tištěny.⁷⁾

28 8. IUS ROMANUM.⁸⁾ Na základě chudých, soukromou píli zpracovaných sbírek, dosti nespolehlivých, nebylo ani v tomto prvním období možno řídit světovou organizaci církve v tolika právních odvětvích bezvadně. Proto sloužil církevním úřadům zákoník říše římské za právo výpomocné, jehož se užívalo, kdykoli chyběly vlastní normy právní. Obecně uznanou zásadou bylo rčení: „Ecclesia vivit iure romano.“

Duch křesťanský zvolna přetvořoval staré právo pohanské, obsažené ještě v díle *Codex Gregorianus* za císaře Diokletiana (284—305) a *Codex Hermogenianus* (kolem 314—324). Císař Theodosius II. (408—450) upravil státní právo podle zásad křesťanských (*Codex Theodosianus*), z r. 438. Dílo dovr-

¹⁾ Rittner, tamtéž, str. 27.

²⁾ Prof. Hobza nedovede ovládati svou známou nechť k církvi katolické, aby nepoužil otázky o Lži-Isidoru k hrubým obviněním Říma. Při tom se dopouští sám vědomě historických falsifikátů z úmyslů mnohem nešlechternějších než byly ony, nad nimiž se strojeně rozčiluje; *Hobza*, *Poměr mezi státem a církví*, 1931⁴, str. 31.

³⁾ *Lijdsman*, *Introductio*, I, n. 90. Mezi bludy Viklifovými uvádí bula pap. Martina V. „Inter cunctas“ ze dne 22. ún. 1418, č. 38: „Decretales epistolae sunt apokryphae, et seducunt a fide Christi, et clerici sunt stulti, qui student eis.“

⁴⁾ *Hinschius*, *Decretales Pseudo-Isidorianae et capitula Angilrami*, 1863.

⁵⁾ Migne, P. L., 140.

⁶⁾ Migne, P. L., 161.

⁷⁾ *Schneider*, *Die Lehre von den K. Rechtsquellen*, § 30, násl.; *Lijdsman*, *Introductio*, I, n. 95, násl.

⁸⁾ *Savigny*, *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter*, 1834—1851. *Schneider*, tamtéž, § 10, § 56, § 57; *Laurin*, *Introductio in corpus iuris can.*, 1889, *Appendix*, *Brevis introductio in Corpus iuris civilis romani*, str. 235, násl.; *Karlowa*, *Römische Rechtsgeschichte*, 1885; *Krüger*, *Geschichte der Quellen und Literatur des römischen Rechts*, 1912²; *Hegrovský*, *Institute římského práva*, 1894².

šil císař Iustinian I. (527—565). Práce kodifikační světil nejlepším juristům a profesorům práva, v jichž čele stál Tribonianus († 546). Roku 529 vydán *Codex* obsahující císařská nařízení, který však byl (*Codex vetus*) nahrazen r. 534 textem novým (*Codex novus*). Jest rozdělen na 12 knih, a tyto zase na tituly a na *leges*.

R. 533 uveřejnil císař dílo objemné, *Pandekty*¹⁾ či *Digesta* zvané, úryvky (*fragmenta*) z výroků čelných právníků²⁾ v systém upravené dle vědeckého pořadu. Cešek rozdělen na 50 knih, každá kniha na tituly, tituly na fragmenty, někdy i na paragrafy. Původně soukromá doktrina právníká nabyta promulgací významu zákona. Téhož r. 533 doplnil Iustinian svůj úkol školní příručkou práva státního, jež nese název *Institutiones*; je rozdělena na 4 knihy, každá kniha pak na *leges*.³⁾ Zákony vydané napotom císařem Iustinianem neb jeho nástupci, byly později sebrány a k zákoníku římského práva připojeny pod názvem *Authenticae* neb *Novellae constitutiones*.⁴⁾

O poměru práva římského k církevnímu uvádíme jen povšechné zásady:⁵⁾ Ačkoli církev byla nucena jistá ustanovení římského kodexu zavrhovati pro obor církevní (*lex reprobata*), osvojila si přece zase mnohé jeho zásady, přijavši je za své (*lex canonizata*), na př. právo zvykové, podmínky promlčení práv, právo smluvní. Jiných pravidel užívala církevní vrchnost jen potud, pokud neměla vlastních norem. Papeži Janu VIII. připisují výrok: *venerandae romanae leges, divinitus per ora piorum principum promulgatae*.⁶⁾

Čl. 2. Dekrety Gratianovy.

29 *Savigny*, *Geschichte des römischen Rechtes im Mittelalter*, 1834, III², str. 62, násl.; — *Laurin*, *Introductio*, § 6—53; — *Schneider*, *Die Lehre von den Quellen*, § 33—38; — *Gasparri*, úvod do kodexu kan. práva; — *Scherer*, *Handbuch*, I, § 54; — *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 69, násl.; — *Lijdsman*, *Introductio*, II, n. 102, násl.; — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, § 43.

Ve století 12. pozorujeme značné úsilí povznéstí právníká studia k někdejší slávě. Byl to bezpochyby následek bojů mezi trůnem a oltářem, jež se

¹⁾ πᾶν δέχομαι = comprehendo, sbírka.

²⁾ V čele fragmentů stojí jméno právníkovo. Jsou to hlavně: *Ulpian*, *Pomponius*, *Hermogenian*, *Papinian*, *Marcian*, *Gaius*, *Paulus*, *Modestinus*, *Iulianus*, *Celsus*, *Neratius*, *Florentinus*, *Marcellus*, *Scaevola*, *Iavolenus*, *Callistratus*, *Africanus*, *Alfenus*, *Proculus*, *Labeo*, *Marcianus*, *Valens*, *Venuleius*.

³⁾ Na spise pracovali: *Tribonian*, *Theofil* cařihradský a *Dorotej* bejrutský.

⁴⁾ Způsob citovati *Codex iuris civilis* zachováváme tento: *Institute*: § 1, *Inst.*, I, 1, tit. 10. *Digesta*: (§ 2) fr. 1, *Dig.*, I, 4, tit. 3; *Codex*: I, 1, *Cod.*, I, 1, tit. 1.

⁵⁾ *Laurin*, *Introductio*, *Appendix*, § 19.

⁶⁾ *Can.* 17, *Caus.* 16, qu. 3. — Ale že se římská církev neukvapovala v lásce k právu římskému, svědčí dekretálka „*Super specula*“ z r. 1219 (*cap.* 28, X, I, 5, tit. 33), v níž papež *Honorius III.* zrazuje od studia práva římského na pařížské universitě.

v oněch dobách odehrávaly, kdy se každá strana snažila opíratí své nároky o solidní právní systém.¹⁾ Starobylá Bononie a tamní universita byla střediskem těchto snah. Tam povstalo z trosk studium práva římského. Poměry samy vnucovaly potřebu dáti i právu kanonickému nový směr a přivésti je k vědecké výši. Vždyť dosavadní kolekce postrádaly téměř úplně jakékoli soustavy, ať pomlčíme o tisícerých nesprávnostech v textu, hrubých podvrženinách a nemožných rozporech.²⁾

30 1. PRÁCE GRATIANOVA. Kamaldolský mnich, člen místního kláštera sv. Felixe a Nabora v Bononii, jménem Gratian, překvapil brzy po roce 1140³⁾ svět vydáním svých přednášek po léta konaných na tamější universitě. Svě dílo nazval sám původce *Decreta*, nikoli *Decretum*.⁴⁾

Gratianův obšírný spis není pouhou snůškou starých právních norem. Jest to učebnice, první toho druhu, v níž autor podává vlastními slovy vědecké pojednání kanonistické,⁵⁾ tak zvaná *Dicta Gratiani*. V zápětí snaží se Gratian své tvrzení dokázati neb objasniti autoritami, které mu poskytují Písmo sv., pseudoapostolské sbírky kánonů, spisy sv. Otců, sněmovní ustanovení, papežské dekretálky, předešlé sbírky kanonistické, Lži-Isidora nevyjímaje, právo civilní i zákony císařů římskoněmeckých.

2. ROZDĚLENÍ SPISU. Obšírnou látku roztrídil si Gratian podle obsahu na tři části, maje poněkud na mysli rozdělení Iustinianových Institutí.⁶⁾

a) První část vhodně označujeme názvem *De clericis*; v ní Gratian probírá práva i břemena církevních hodnostářů, postupuje při tom od vyšších k nižším. Látku rozvrhl na distinkce (101), označené nápisy, distinkce na kánony. Prvních 20 distinkcí tvoří kanonistický úvod.

b) Druhá část Dekretů sluje *De causis*, jichž se v díle probírá 36. Gratian si vybral řadu právních látek, které zavdávají příčinu k sporům a soudnímu řízení (*causae*), z nich čerpá příslušné právní otázky (*quaestiones*), silně připomínající vládnoucí tehda scholastickou metodu, a tyto otázky řeší výroky autorit.

Výjimku si dovolil Gratian v *causa* 33, qu. 3, v níž pojednává o pokání, *De poenitentia*. Pro důležitost a obšírnost předmětu opatřena stať vlastním rozdělením na distinkce (7) a kánony.

¹⁾ Byl to boj o investituru, ukončený *konkordátem vormským* mezi *Kalistem II.* (1119 až 1124) a císařem *Jindřichem V.* (1106—1125).

²⁾ *Laurin*, *Introductio*, § 9.

³⁾ Rok 1151 nelze již udávati za rok vzniku díla Gratianova; srovn. *Scherer*, *Handbuch*, I, § 54, pozn. 8; *Archiv für kath. K. Recht*, 96, str. 172; *Lijdsman*, *Introductio*, II, n. 102.

⁴⁾ *Lijdsman*, *Introductio*, II, n. 105, nesprávně připisuje Laurinovi opačné mínění; *Laurin*, *Introductio*, str. 25. I jiných názvů bývá užíváno na označenou díla Gratianova: *Volumen decretorum*, *Liber canonum*, *Concordantia discordantium canonum* a j.

⁵⁾ V tisku snadno rozeznatelné dle menších typů.

⁶⁾ *De personis* (kn. 1), *de rebus* (kn. 2, 3), *de actionibus* (kn. 4).

c) Poslední část Gratianova díla nese nápis *De Consecratione*, obsahující bohatou sbírku ustanovení církevních o svátostech a svátostninách, o posvátných místech a liturgických úkonech a o svěceních. Podnes má tato část Gratianova díla značný význam archeologický. Dělí se na 5 distinkcí s příslušnými kánony.

Gratianovi žáci, mezi nimiž vynikal *Paucapalea*, dílo mistrovo rozčlenili, stati očíslovali a rozmnožili četnými vložkami. Doplňky bývají označeny v textu slovem „*palea*“, nazvané takto snad po zmíněném žaku.¹⁾

Celá distinkce 83 označena je značkou „*palea*“. Právě tak can. 13 a 14, dist. 96, obsahující tak zvanou *Donatio Constantini*. Hlavní větou tohoto podvrženého dokumentu jest i „*ecce tam palatium nostrum, ut praedictum est, quam Romanam urbem et omnes Italiae seu occidentalis regionum provincias, loca et civitates... beatissimo Pontifici nostro Silvestro... contradimus...*“²⁾

31 3. PŘÁVNICKÁ CENA DEKRETŮ. Gratianova *Decreta* vyvolala obecné uspokojení a vešla rychle v život jak na církevních školách, tak v kuriích biskupských. Pražský biskup Daniel (1148—1167) opatřil si na své výpravě do Vlach již r. 1159 exemplář Dekretů.³⁾ Bylať to první věcně uspořádaná, duchem právníckým zpracovaná, obsahem úplná sbírka kanonického práva tehdy platného. Kard. Gasparri chválí v předmluvě ke kodexu církv. práva Gratiana slovy: „*vir acerrimi ingenii... rem tam erudite sapienterque tractavit, ut studiorum iuris canonici tum velut fundamenta iecerit, tum initia posuerit, cum praeclara posterum utilitate*“.

Vlivem Gratianovým odloučeno bylo církevní právo od studia bohosloví, takže odtud tvořilo samostatný obor (*decretistae*, *canonistae*) vedle práva civilního (*legistae*). Na ulehčenou studia vznikly brzy praktické pomůcky a stručnější výtahy z obšírného spisu Gratianova: a) *Glossae* jsou krátké vysvětlivky výrazů nesnadno chápaných, buď po straně textu (*glossa marginalis*) neb mezi řádky (*gl. interlinealis*) umístěných.⁴⁾ Jan Semeca (*Joannes Teutonicus*, † kol. r. 1240), napsal *Glossam ordinariam* k dílu Gratianovu.⁵⁾

b) *Summae Decreti* byly stručné výtahy (*summistae*) sloužící k rychlejšímu vzdělání alumnů. Podobné dílo, zvané „*Stroma*“, zhotovil magister *Rolando Bandinelli*, pozdější papež *Alexander III.* (1159—1181).

¹⁾ Srovn. *Göller* v *Archiv für kath. K. Recht*, 100 (1920), str. 172, násl.; *Gillmann*, tamtéž, 88, str. 466, násl. a 106 (1926), str. 472, násl.; *Laurin*, *Introductio*, str. 28, násl.; *Lijdsman*, *Introductio*, II, n. 106, násl.

²⁾ Can. 14, § 6, dist. 96. *Lijdsman*, *Introductio*, I, n. 87, str. 130, pozn., vykládá o historické ceně listiny. Též východní sbírky uvádějí padělek, na př. ruská „*Kormčaja kniga*“ patriarchy *Nikona* z r. 1650. *Decreta Gratiani* se citují takto: První část: can. 1, dist. 59; část druhá: can. 2, Caus. 20, qu. 1; traktát o pokání: can. 87, *De poenit.*, dist. 1; č. třetí: can. 84, *De consecr.*, dist. 2.

³⁾ *Vincentii Pragensis*, *Chronicon*, u *Gelasia Dobnera* *Monumenta historica Bohemiae*, I, 1764, str. 63.

⁴⁾ *Laurin*, *Introductio*, str. 51.

⁵⁾ *Schneider*, *Die Lehre von d. K. Rechtsquellen*, str. 117; *Laurin*, *Introductio*, str. 54; *Lijdsman*, *Introductio*, II, str. 204.

c) Brocarda¹⁾ nazývány jadrné všeobecné právní zásady a vtipné postřehy, jimiž glosátoři zakončovali jednotlivé výklady kánonů. Tak na př. vybral 125 takových brocard z díla Gratianova Damasus Boemus,²⁾ profesor církevního práva v Bononii v letech 1210—1215.³⁾

Dekrety Gratianovými nastal obrat ve studiu kanonického práva, ve kterém zahájeno nové období (ius novum). Dílo bylo sice podnikem soukromým, nebylo nikdy uznáváno za úřední sbírku církevního práva (auctoritas legalis), nicméně i bez této kvalifikace vešla Decreta v plném rozsahu v obecné užívání (auctoritas usualis) i na foru kurie římské. V novém zákoníku kanonického práva uvádí kard. Gasparri Gratiana nejinak než ostatní kritické doklady k textu, proto i zde platí zásady can. 6, 2°—4°, o dalším trvání práva starého.⁴⁾

Není divu, že se nesčetnými opisy Dekretů vloudil do textu nemalý počet chyb, ano ani sám spisovatel nechránil se značných omylů.⁵⁾ Proto na sněmu tridentském vedle rozkazu opraviti mešní knihu a breviář vysloveno i přání po revizi Gratianových dekretů. Papež Pius IV. (1559—1565) svěřil záležitost komisi kardinálů,⁶⁾ přidav jim na pomoc řadu odborníků. Též Pius V. (1566—1572) a Řehoř XIII. (1572—1585) pokračovali v opravných snahách. Souhrn osob, které se zabývaly opravnými pracemi toho druhu, nazýváme Correctores Romani, výsledek jejich snah otiskn bývá pod textem Gratianovým. Již r. 1580 schválil papež Řehoř XIII., dříve sám korektor Buoncompagni, nové opravené vydání Gratiana, jež vyšlo tiskem vatikánským spolu s aprobačním dekretem „Emendationem Decretorum“ ze dne 2. června r. 1582.⁷⁾

Čl. 3. Sbírký papežských dekretálek.

32 *Friedberg*, *Quinque compilationes antiquae*, 1882; *Laurín*, *Introductio*, § 54, násl.; — *Schneider*, *Lehre von den K. Rechtsquellen*, § 39, násl.; — *Scherer*, *Handbuch*, I, § 54, str. 248; — *Lijdsman*, *Introductio*, II, n. 119, násl.; — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, § 44—47; — *Gasparri*, předmluva k cirk. zákoníku.

V pohnutých dobách, které záhy po vydání Dekretů následovaly, za bojů papežů o nápravu kázně, o očistu mravů a svobodu církve od područí moci světské slaveny byly důležité obecné sněmy, r. 1179 lateránský třetí za pa-

¹⁾ Dle *Burcharda vormského* tak zvaná?

²⁾ Někdy též *Hungarus* zvaný. O něm píše *Komárek* v „Pamětech archeologických“, sv. 7, (1868), str. 220, násl.

³⁾ *Laurín*, *Introductio*, str. 50.

⁴⁾ *Lijdsman*, *Introductio*, II, n. 116.

⁵⁾ *Laurín*, *Introductio*, § 37.

⁶⁾ Kard. *Colonna*, *Buoncompagni*, *Sforza*, *Sirleto*, *Alciati*.

⁷⁾ *Laurín*, *Introductio*, § 39—44. Práce římských korektorů nemohla ovšem býti všestranně bezvadnou. V nové době pracovali na zdokonalení textu profesori na universitě pražské: *Josef Antonín Riegger*, „De Gratiani collectione canonum illiusque methodo et mendis“, r. 1774, a *Jan Bedřich Schulte*; srovn. *Laurín*, tamtéž, str. 71 a 72. — Nová vydání Gratianova díla opatřili protestanté: *Iustus Henning Böhmer* († 1749), *Emil Ludvík Richter* († 1864), *Emil Friedberg*. Nejspolehlivějším jest dílo *Richterovo*, nejučenějším *Friedbergovo*.

peže *Alexandra III.* (1159—1181)¹⁾, r. 1215 lateránský čtvrtý za *Inocence III.* (1198—1216).²⁾ Na obou sněmích vyšlo mnoho nařízení nejvyšší autority církevní, a to nařízení nevšední váhy. I mimo sněmy množily se papežské úřední listiny, obsahující odpovědi kurie na právní otázky jí předložené i nejvyšší rozhodnutí sporných záležitostí postoupené cestou apelační papežskému soudu. Jsou to rescripta S. Sedis neb litterae decretales. O nich jednájí nyní can. 36—62.³⁾

Ujímal se myšlenka poříditi sbírku těchto papežských dekretálek a složití z nich úplnou soustavu kanonického práva. Kdežto Gratianovo dílo napodobí svým obsahem *Iustinianovy Pandekty*, voláno po sbírce papežských výnosů, jež by se rovnaly *Kodexu římského práva*, obsahujícímu císařské úkazy.

33 1. **PŘEDBĚŽNÉ KOMPILACE.** Ujal se názor, že jedině Gratianovu dílu přísluší název „*Corpus iuris canonici*“, kdežto právní listiny mimo Dekrety existující sluly obvykle *extravagantes*.⁴⁾ Většího významu došlo patero kolekcí dekretálek, které na rozdíl od pozdější jediné platné sbírky, zvané *Compilatio nova papeže Řehoře IX.*, nazývány *Compilationes antiquae*. Jsou to:

a) *Compilatio prima*, z let mezi 1187 a 1191, zvaná „*Breviarium Extravagantium*“; měla autorem *Bernarda z Pavie*.⁵⁾ Rozdělení sbírky na pět knih podle verše: „iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen“ stalo se typickým i pro další podobné kompilace. Profesori, kteří vykládali dekretálky, nazýváni byli *dekretalisté*, na rozdíl od *dekretistů*, zabývajících se Gratianovými dekrety. *Bernard* sám napsal „*Summu*“ k svému vlastnímu dílu.

b) *Compilatio secunda* pochází od *Jana z Walesu* (*Ioannes Galensis* neb *Walensis*).

c) *Compilatio tertia* sestavena byla r. 1210 *Petrem Collivaccinim*, notářem papeže *Inocence III.* Papež poslal spis universitě boloňské s pokynem, aby se sbírky užívalo „tam in iudiciis quam in scholis“. Tím byla prohlášena za autentickou a úřední sbírku.

d) *Compilatio quarta*, neznámého původu, obsahuje hlavně ustanovení z posledních let (od 1210) papeže *Inocence III.* (1198—1216).

¹⁾ *Mansi*, *Amplissima coll. Concil.*, sv. 22, (1903), str. 209—467.

²⁾ Tamtéž, str. 953—1082.

³⁾ Svým nejbližším účelem měly ovšem i v oněch stoletích stejně jako dnes reskripty platnost pouze pro osoby v nich samých jmenované, nikoli pro jiné případy, byť se podobnější: „nec debent ad Casus alios praeter expressos extendi“ (can. 49). Právili tedy *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, str. 240, že požívaly tehdy reskripty z ohledu na neomezenou moc papežskou na prosté vážnosti („unwidersprochen allgemeine Geltung“), nelze ve slovech těch viděti rozpor s can. 49. Jen výslovným zákonodárným prohlášením (*promulgatio*) pozvedli papežové soukromou dekretálku na stupeň veřejnoprávní zákonné normy.

⁴⁾ *Laurín*, *Introductio*, str. 88; *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, str. 240.

⁵⁾ *Bernard* čerpal z menších sbírek zvaných: *Appendix concilii Lateranensis*, (1179), *Collectio Bambergensis*, *Collectio Lipsiensis*, *Collectio Casselana*; tak nazvány byly od místa, kde byly badateli vypátrány (*Schulte*, *Richter*, *Böhmer*).

e) *Compilatio quinta* podává reskripty papeže Honoria III. (1216—1227) a prohlášení císaře Bedřicha II. o svobodě církve z r. 1220. R. 1226 poslal papež dílo universitě boloňské a tím bylo promulgováno za sbírku úřední.¹⁾

Jisto jest, že třetí a pátá kompilace byly úřední, o čtvrté se však pochybuje.

34 2. **DEKRETÁLKY PAPEŽE ŘEHOŘE IX.** Tak četné sbírky vedle sebe rovnoprávně existující působily nepříjemné rozpaky na školách i v úřadech, kdykoli se objevil nějaký rozpor v textech. Též nemírný rozsah listin i nedostatek záruky pro úplnost sbírek tvořil závalu úspěšného studia těchto „extravagantů“. Z těchto příčin svěřil papež Řehoř IX. (1227—1241) r. 1230 svému nejvyššímu penitenciáři Rajmundovi z Pennafortu († 1275)²⁾ obtížný úkol, aby z pěti kompilací chatrné ceny i z jiných sem spadajících pramenů upravil jediný, soustavný zákoník s výlučnou platností. Dáno mu, jako kdysi Tribonianovi, zmocnění vyloučit z reskriptů historické předmluvy a méně užitečné výklady, pokud studium jen ztěžovaly (*partes decisae*), neb rozdělit dekretálku dle obsahu na více dílů pod různé rubriky, ale s ponecháním začátečných slov čili arengy s poznámkou „et i“ = *et infra*.³⁾

Hotové dílo uveřejnil papež, opatřiv je bulou promulgační „*Rex pacificus*“ ze dne 5. září r. 1234, tím způsobem, že list adresoval: „*dilectis filiis doctoribus et scholaribus universis Bononiae commorantibus*“. Dílo nese název „*Decretalium Domini Gregorii Papae IX. compilatio*“. Jest rozděleno na patero knih podle verše: *iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen*; knihy rozříděny na tituly udávající stručně látku (rubriky), tituly na kapitoly, odkazující na svůj původ a zdroj.⁴⁾ Dekretálky své prohlásil papež za jediné autentické, za úřední zákoník výlučný, *collectio exclusiva*, ježto zbavil platnosti jakékoli sbírky již rozšířené dekretálek, nikoli však *Decreta Gratiani*.

Svou vůli vyjádřil papež v promulgační bule slovy: „*Volentes igitur, ut hac tantum compilatione universi utantur in iudiciis et in scholis, districtius prohibemus, ne quis praesumat aliam facere absque auctoritate sedis apostolicae specialiter*“.⁵⁾

Čelnou glosu k dekretálkám Řehoře IX. napsal profesor boloňské vysoké školy Bernard de Botone († 1263), papežský kaplan.⁶⁾

¹⁾ O pateru kompilací psal Laurin, v Archiv für kath. K. Recht, 12, (1864), str. 1, násl.

²⁾ Data jeho života podává Laurin, Introductio, str. 127. Památku tohoto sv. Rajmunda konáme 23. ledna.

³⁾ Tím způsobem se stává, že na př. dekretálka „*Eam te decet*“ se částečně nachází v cap. 4, X, l. 1, tit. 4; a s toutéž arengou, ale s jinou částí textu se objevuje v cap. 22, X, l. 3, tit. 38.

⁴⁾ Celé dílo označujeme písmenou X = extra = extravagantes, totiž v poměru ke Gratianovým dekretům.

⁵⁾ I zevní formou připomínají Dekretálky svou příbuznost s právem římským, neboť první titul jest nadepsán: „*De Summa Trinitate et fide catholica*“ jako v kodexu Iustinianově, a dva poslední tituly knihy páté jsou opatřeny rubrikou: „*De verborum significatione*“ a „*De regulis iuris*“, jako římské Digesty.

⁶⁾ Laurin, Introductio, str. 149.

Změny, které Rajmund z Pennafortu provedl na textu dekretálek, jakkoli byly účelné a oprávněné, zvláště však četné výpustky (*partes decisae*), jimiž původní znění listin oklestil, znehodnotily nemálo historicko-vědecký význam sbírky, na rozdíl od její právní autority, která byla bezesporná. Časem ozvala se touha po rekonstrukci původních textů v plném rozsahu. Obtížné práce podjal se zprvu Antonín le Conte (Contius) († 1586), potom protestanté Böhmer, Richter, Friedberg.¹⁾

35 3. **LIBER SEXTUS.** Po roce 1234 množily se opět soukromé kolekce papežských reskriptů nedávno před tím vydaných. Na přání boloňské university dal papež Bonifác VIII. (1294—1303) sestaviti novou úřední sbírku, prohlásiv ji bulou „*Sacrosanctae*“ ze dne 3. března 1298 za jediné zákonnou po kolekci Řehoře IX. Spis napodobí rozdělení gregoriánské a nazývá se obvykle „*Liber sextus*“, „in VI“, poněvadž tvoří pokračování páté knihy Řehoře IX.²⁾

Liber Sextus chlubí se výtečným glosátorem Janem Ondřejovým (*Ioannes Andreae*), profesorem boloňským († 1348). Když slavný glosátor pro nemoc nemohl přednáseti, zastupovala ho dcera jeho Novella, jsouc od posluchačů oddělena záclonou. Ji věnoval své dílo „*Novella commentaria in Decretales Gregorii IX.*“ I náš Arnošt z Pardubic býval posluchačem Ondřejovým.³⁾

36 4. **CLEMENTINAE.** Papež Kliment V. (1305—1314) složil po sněmu viennském (1311—1312) sbírku svých dekretálek, kterou však teprve po revisi vyhlásil jeho nástupce Jan XXII. bulou „*Quoniam nulla*“ ze dne 25. října roku 1317. Její název jest *Constitutiones Clementinae*. Liší se od předešlých sbírek tím, že není exklusivní, takže na př. bula „*Unam Sanctam*“ Bonifáce VIII. z r. 1302, ačkoli byla opomenuta, nepozbyla platnosti. Byla to poslední úřední sbírka papežských dekretálek. V kolisi mezi nimi objevené byla vždycky vodítkem právníká zásada „*lex posterior derogat priori*“, zásada, které se užívá dodnes (*can. 22*).

35 5. **EXTRAVAGANTES IOANNIS XXII.** Tak sluje 20 dekretálek jmenovaného papeže, které r. 1500 v celek sebral a na 14 titulů rozdělil Jan de Chappuis. Tato soukromá sbírka bývala příkládána k ostatním sbírkám legálními, její části měly však pouze tu právní cenu, jaká jim po právu mimo sbírku příslušela.

36 6. **EXTRAVAGANTES COMMUNES.** Tentýž Jan de Chappuis sebral ještě jiné papežské listiny, které považoval za užitečné, které však nemohly z politických důvodů býti dříve uveřejněny, na př. památná bula pap. Bonifáce VIII. „*Unam Sanctam*“.⁴⁾

Časově poslední listinou ve sbírkách dekretálních jest dekret papeže Sixta IV. (1471 až

¹⁾ Laurin, Introductio, str. 152.

²⁾ Dekretálky, kterých ani sám do sbírky nepojal ani nebyly ve sbírce předešlé, prohlásil papež za právně neúčinné, arci s několika výjimkami.

³⁾ Schulte, Die Geschichte der Quellen, II, str. 157, násl.; Laurin, Introductio, str. 162.

⁴⁾ *Ioannes Andreae* nazýván „*rabbi doctorum, lux censor normaue morum*“.

⁵⁾ Cap. 1, Extrav. comm., l. 1, tit. 8. — Jest tu zvláštností, že chybí kniha 4 vůbec, nebylot nové látky z práva manželského.

1484) „Grave munus“ z r. 1480, v němž papež uvaluje klatbu na každého, kdo by tvrdil, že Maria Panna byla v hřichu dědičném počata.¹⁾

37 7. INSTITUTIONES. Snad aby napodobil složení kodexu římského, spíše však z praktické potřeby sestavil Jan Pavel Lancelotti († 1590), profesor na universitě v Perugi, stručnou učebnici, která by sloužila za úvod do studia církevního práva. Nese nápis: „Institutiones iuris canonici“, tištěny r. 1563 v Perugi. Rozděleny jsou tyto instituce na 4 knihy, na tituly a paragrafy. K bolesti autorově nedošla kniha papežského schválení.²⁾

Dekretálky papežů Řehoře IX., Bonifáce VIII. a Klimenta V. tvoří tak zvané „Corpus iuris canonici“.³⁾ Nemělo však mnoho významu mluvit o Corpus iuris can. „clausum“.⁴⁾

Způsob citovati dekretálky jest tento: a) u Řehoře IX.: cap. 1, X, l. 1, tit. 2; — b) u Bonifáce VIII.: cap. 2, in VI, l. 3, tit. 1; — c) u Klimenta V.: cap. 10, Clem., l. 2, tit. 3; — d) u Extravagantes: cap. un., Ioannis XXII, tit. 7; — neb: cap. 1, Extr. comm., l. 3, tit. 6.

Čl. 4. Reforma církevního práva na sněmu tridentském a po něm.

38 *Schneider*, Die Lehre von den Quellen . . ., str. 175; — *Scherer*, Handbuch, I, str. 282; — *Rittner*, Církevní právo katolické, I, § 18, str. 56; — *Wernz*, Ius decretalium, I, n. 258, násl.; — *Maroto*, Institutiones, I, n. 99, násl.; — *Lijdsman*, Introductio, II, n. 171, násl.

1. SNĚM TRIDENTSKÝ (1545—1563). Corpus iuris canonici bylo dílem středověkým. V něm se zrcadlí náboženské, sociální i politické poměry tehdy vládnoucí. Kanonické právo, jak nám zachováno bylo ve starém zákoníku církevním, předpokládá Evropu křesťanskou, křesťanské říše, i sami králové uznávali nad sebou ideální a mravní moc císaře římského, ale otěže vlády nad celým křesťanským světem třimal v poslední instanci římský papež. Výstižně charakterizuje ducha času nápis v okenním výklenku rytířského sálu na Karlštejně: „Roma caput mundi, regit orbis frena rotundi.“

Dějinné události pozměnily ovšem během času mnohý právní názor, který předpokládalo právo Gratianovo a dekretální. Hranice kompetenci církevní a státní se ostře vyhranily, přátelská součinnost obou mocností ochabovala „bra-

¹⁾ Cap. 2, Extrav. comm., l. 3, tit. 2.

²⁾ *Laurín*, Introductio, str. 227, násl.

³⁾ Název „Corpus“ již v právu římském se objevuje: „in omni pene corpore iuris“ (I. un. Cod., l. 5, tit. 3). Slovo značí původně ohraničený celek a souhrn jisté látky, na př. „corpus Homeri“ = díla H. *Forcellini-Furlanetto*, *Totius latinitatis lexikon*, sl. „Corpus“.

⁴⁾ *Scherer*, Lehrbuch, I, str. 270; článek téhož v „*Kirchenlexikon*“ „Corpus iuris can.“, sv. 3, (1884), str. 1118, násl. Vedle *Corpus* jest v užívání též jméno *Codex* = *caudex* = peň stromu. Obrazně značí to peň rozřezaný na tabulky povoskované a popsané; *Forcellini-Furlanetto*, tamtéž, slovo „*Caudex*“.

chium saeculare“ jen s nechtí spěchalo církvi na pomoc. Stát počal chrániti kacíře proti rozsudkům církevní vrchnosti. Víc a více zatlačována moc církevní z veřejného života na pole spíše duchovní.

I v církvi samé přivodily události nutnost podrobiti kázeň užitečným opravám a za tím účelem ozývaly se hlasy po reformě. „Reformní“ sněmy stol. 15., kostnický (1414—1418) a basilejsko-florenský (1431—1445) dostaly se na slepé koleje superiority sněmu nad papežem.

Teprve sněm tridentský, ačkoli nese v prvé řadě ráz dogmatický, zasáhl mocně i úspěšně v obor kázně církevní. Jeho „decreta de reformatione“ zkorigovala právo dekretální v té míře, že sněmem zahájeno nové období, ius novissimum.

Některé starší zákony byly sněmem výslovně obnoveny,¹⁾ mnohé právní novinky zavedeny, na př. semináře,²⁾ časté visitace kanonické,³⁾ utužena povinnost residence hodnostářů i farářů,⁴⁾ postaráno o řádné osazování obrocí,⁵⁾ zosřten dozor na mravy lidu i kleru i na výběr ordinandů,⁶⁾ dána vhodná ustanovení o úřadě kazatelském,⁷⁾ o důstojném konání bohoslužby,⁸⁾ opraveno důkladně právo manželské⁹⁾ i řeholní.¹⁰⁾

Již na sněmu tridentském se objevila myšlenka na novou úpravu a kodifikaci církevního práva. Tato snaha vešla ve skutek pouze v té nedokonale formě, že papež Řehoř vydal r. 1582 znova kodex iuris can. v nejširším smyslu, přibřav k úředním sbírkám i Extravaganty a Instituce Lancelottiho.

39 2. DEKRETÁLKY KLIMENTA VIII. Oč usíloval již papež Řehoř XIII. (1572—1585) i jeho nástupce Sixt V. (1585—1590), totiž sebrati v jedno nové zákony církevní, dané hlavně na sněmu lateránském V. (1512—1517) a tridentském, vešlo v život až za papeže Klimenta VIII. (1592—1605). Když však r. 1598 kard. Pinelli předložil spis papeži,¹¹⁾ byla mu odepřena aprobace i povolení k tisku, neznámo proč. Dílo bylo odevzdáno ohni.¹²⁾

3. BULLARIUM BENEDICTI XIV. Poslední pokus vydati papežské listy ve formě zákonné sbírky učinil papež Benedikt XIV. (1740—1758), nej-

¹⁾ Na př. srovn. Ses. 7, cap. 14, de ref.; Sess. 24, cap. 11 a 12, de ref.

²⁾ Sess. 23, cap. 18, de ref.

³⁾ Sess. 6, cap. 4, de ref.; Sess. 24, cap. 3, de ref.

⁴⁾ Sess. 6, cap. 1, de ref.; Sess. 23, cap. 1.

⁵⁾ Sess. 7, cap. 1—3, de ref.

⁶⁾ Sess. 14, 21, 23.

⁷⁾ Sess. 24, cap. 4, de ref.

⁸⁾ Sess. 22, decr. de observandis.

⁹⁾ Sess. 24, de ref., matrim.

¹⁰⁾ Sess. 25, de regul. et mon.

¹¹⁾ Název sbírky jest „*Sanctissimi D. N. Clementis Papae VIII. Decretales*“.

¹²⁾ *Frant. Sentis* vydal dílo r. 1870. — Od těchto dekretálek třeba dobře rozlišovati soukromou práci „*Liber septimus*“, jež roku 1591 vydal tiskem v Lyoně *Pierre Mathieu* (*Petrus Matthaeus*), jež bývá pojímána do nejnovějších tisků Corpus iuris can. — *Liber VII* byl r. 1623 dán na Index spisů zakázaných, ale opět vypuštěn; jen nedopatřením zanesen do Indexu r. 1900; *Haring*, Grundzüge des kath. Kirchenrechts, 1924, str. 111.

učenější kanonista na stolci papežském. R. 1746 vydal první ze čtyř svazků svého *bularia*, jež spolu s listem „*Iam fere*“ poslal dle starého zvyku universitě boloňské, prohlásiv sbírku za autentickou. Jest to poslední kolekce svého druhu. Ostatní tři části díla, jež nese název „*Bullarium Benedicti XIV.*“ jest, pokud se jedná o celek, dílem soukromým, neúředním.¹⁾

40 4. SYLLABUS ERRORUM PIA IX. Století 18. a 19. zrodilo řadu filosofických systémů, které nejen nelze srovnat s články víry křesťanské, ale jež porušují zároveň podstatné zásady kanonického práva. Jsou to: pantheism, naturalism, rationalism, indiferentism, latitudinarism. Těž v oboru právním uplatňovaly se snahy podříditi církevní autoritu moci světské a církev snížit na služku státu.

Sem náleží učení gallikánské, státní absolutism a různé formy státního církevnictví, rozsáhlý systém Febronův, josefinism, bludy upírající církvi svobodu a svéprávnost, názory o poměru církve k státu, o manželství, o světském panství papežově a j.

Svatá Stolica vždy s obdivuhodnou bystrostí postřehla i nejjemnější odstíny bludu a nikdy nepřesla mlčením názory, jimiž moderní věda se snaží nahraditi zjevené náboženství. Vedle četných okružních listů vynikají alokuce papeže Pia IX. (1846—1878) v tajných konsistořích (*consistorium secretum*), v nichž před sborem kardinálů z nejvyšší moci učitelské káral protikřesťanská učení. Soubor těchto nejvyšších projevů obsahuje bula „*Quanta cura*“ ze dne 8. prosince r. 1864 a spolu s ní uveřejněný *Syllabus seu collectio errorum modernorum*,²⁾ o 80 větách.

Byla položena otázka, zda věty censurované ve jmenované bule a v samém *Syllabu* podléhají daru papežské neomylnosti a tudíž mají váhu projevů *ex cathedra*. O 16 větách v samé konstituci „*Quanta cura*“ uvedených dávají bohoslovci odpověď více méně kladnou, kdežto 80 vět *Syllabu* dle souhlasného úsudku nelze s jistotou tomuto pravidlu podříditi.³⁾ Pochybu luští pro praxi can. 1324: „*Satis non est haereticam pravitatem devitare, sed oportet illos quoque errores diligenter fugere, qui ad illam plus minusve accedunt; quare omnes debent etiam constitutiones et decreta servare quibus pravae huius modi opiniones a Sancta Sede proscriptae aut prohibita sunt.*“ Přestupek zákazu podléhá trestu dle can. 2317.

41 5. SYLLABUS PIA X. V mnohém směru chová v sobě právníckou látku okružní list papeže Pia X. (1903—1914) „*Pascendi dominici gregis*“ ze dne 7. září 1907,⁴⁾ namířený proti bludům modernistů, a jemu předcházející dekret

¹⁾ Nemálo otázek kanonických zvláště z veřejného práva církevního luští autenticky papež Pius VI. (1775—1799) v bule „*Auctorem fidei*“ ze dne 28. srpna r. 1794, kde v 85 člancích censuruje dogmatické a kanonistické bludy synody Pistojské r. 1786 na zásadách febronianských konaně; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion*, n. 1501—1599.

²⁾ *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion symborum*, 1928, vyd. 16—17, n. 1700—1780.

³⁾ Srovn. *Kirchenlexikon*, sl. „*Syllabus*“ (Frins), sv. 11, str. 1019. *Archiv für kath. K. Recht*, 13, (1865), str. 294, 308, násl.; doklady k větám *Syllabu*, tamtéž, str. 327, násl.

⁴⁾ ASS., 40, str. 593, násl.; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion*, n. 2071, násl.

kongr. Sv. Officia „*Lamentabili*“ ze dne 3. července 1907, v němž obsažen „*Syllabus errorum*“ o 65 člancích.¹⁾

Čl. 5. Kodifikace kanonického práva.

42 *Collectio Lacensis*, sv. VII, (1890), str. 889, násl.; — *Grandérath*, *Geschichte des vatikanischen Konzils*, sv. I, (1903), str. 452; — *Petit-Martin*, *Collectio conciliorum recentiorum*, (1923 pokr.), sv. 17, str. 478, násl.; — *Laemmer*, *Zur Kodifikation des kan. Rechts*, 1899, str. 48, násl.; — *Gasparri*, *Předmluva ke kodexu*. — *Hilling*, *Zur Promulgation des Codex iuris can.*; *Archiv für kath. K. Recht*, 98, (1918), str. 71, násl. — *Dvořák*, *Nový kodex iuris canonici*; *CKD.*, 1917, str. 622. — *Vidal*, *Il nuovo codice di diritto can.*; *Civiltà cattolica*, 1917, II, str. 545, násl.; — *Pejška*, *Codex iuris can. a reformní předlohy sněmu vatikánského*, *ČKD.*, 1918, str. 1, násl.; — *Falco*, *Introduzione allo studio del Codex iuris can.*, 1925 (hojná literatura); — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, str. 259, násled.

1. SNĚM VATIKANSKÝ. Myšlenka na novou úpravu církevního zákoníku zvolna uzrávala. Již r. 1865 a 1867 odpovídali biskupové příznivě na příslušné papežské dotazníky.²⁾ Na sněmu vatikánském (1869—1870) biskupové téměř všech národů vyslovili přání, aby byly provedeny věcné opravy církevní kázně a aby byl nově upraven zákoník práva kanonického podle moderních vzorů.³⁾ Dáván důraz na potřebu, aby právo bylo vyjádřeno ve stručných větách.⁴⁾ Rozhodujícím vlivem působilo schema 33 biskupů, předložené sněmovní komisi kázeňské dne 19. února 1870: „*De nova redactione iuris canonici*“.⁵⁾ Žadatelé prosí papeže, „*ut adhibita opera atque ingenio virorum huius temporis doctissimorum novum iuris canonici codicem digerere et apostolica auctoritate munitum edere ne gravetur*“. Žádost ukončují slovy: „*opus sane arduum, sed quo plus difficultatis habet, eo magis est tanto pontifice dignum*“.⁶⁾

Válečné nepokoje před branami města učinily v létě r. 1870 konec sněmovním pracím ve Vatikáně. Ale myšlenka na kodifikaci kanonického práva se nedařila utlumiti. Našli se jednotlivci, kteří se pokusili ze soukromé pile o kodifikaci. Výsledky byly ovšem ceny nepatrné.⁷⁾

¹⁾ ASS., 40, str. 470, násl.; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion*, n. 2001—2065. Srovn. *Heiner*, *Der neue Syllabus Pius X.*, 1907.

²⁾ Dotazník kongr. koncilu „*Syllabus quaestionum*“: *Archiv für kath. K. Recht*, 19, str. 332; odpovědi německých biskupů tamtéž, 23, str. 298, násl., 451, násl.

³⁾ Přehled postulátů podle círk. provincií viz v *Collectio Lac.*, VII, str. 842, násl.

⁴⁾ *Pejška*, *ČKD.*, 1918, str. 11, násl.

⁵⁾ *Coll. Lacensis*, VII, str. 889; *Petit-Martin*, XVII, str. 478; *Gasparri*, předmluva.

⁶⁾ *Gasparri*, předmluva. Tamtéž návrhy biskupů dle národnosti.

⁷⁾ *Pejška*, *ČKD.*, 1918, str. 137; *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, str. 261. Zato *Hollweck*, ve svém spisu *Die kirchlichen Strafgesetze*, 1899, zpracoval látku trvalé ceny.

43 2. PŘÍPRAVNÉ KROKY PAPEŽŮ. Prání obecnému, aby Sv. Stolice sama provedla obtížné dílo nové úpravy církevního zákonodárství, věnovali papežové veškeru péči. Bylo ovšem třeba připravit půdu kodifikací v malém, či cílevědomou opravou nejdůležitějších oborů církevní správy, která musela předcházeti dílu celkovému.

V tomto směru zrevidoval Pius IX. trestní zákoník církevní konstitucí „Apostolicae Sedis moderationi“ ze dne 12. října 1869.¹⁾ Papež Lev XIII. vzkřísil bohoslovná studia a k novému jich rozkvětu razil cestu konstitucí „Aeterni Patris“ ze dne 4. srpna 1879;²⁾ listem „Providentissimus“ ze dne 18. list. 1893³⁾ dal zdravé směrnice pro studia biblická; důstojnost křesťanského manželství objasnil okružním listem „Arcanum divinae sapientiae“ ze dne 10. února 1880.⁴⁾ Postulátu vatikánskému, aby do kodifikace pojaty byly též zásady o poměru církve k moci světské,⁵⁾ vyhovuje veliký papež okružníkem „Immortale Dei“ ze dne 1. list. 1885.⁶⁾ Sociální otázku dělnickou luští encyklika „Rerum novarum“ ze dne 15. května 1891,⁷⁾ zákonodárství o cenzuře knih přizpůsobuje novým poměrům konstituce „Officiorum ac munerum“ ze dne 25. ledna 1897.⁸⁾ Nejistotám v právu řeholním čelí konstituce „Romanos Pontifices“ ze dne 8. května 1881⁹⁾ a „Conditae a Christo“ ze dne 8. prosince 1900.¹⁰⁾

Papež Pius X. pokračoval ohnivě v plánech svých předchůdců. Konstitucí „Ne temere“ ze dne 2. srpna 1907¹¹⁾ zavedl jednotnou formu sňatku. Aby dal příklad k reformám ve svém vlastním okolí, vymezil konstitucí „Sapientis consilio“ ze dne 29. června 1908¹²⁾ okruh působnosti jednotlivým úřadům papežské kurie. Kodifikačním účelům slouží i konstituce „Promulgandi“ ze dne 27. září 1908,¹³⁾ pojatá do can. 9.

44 3. KODIFIKACE PIA X. Po této přípravné práci papež Pius X. převzal svět listem „Arduum sane munus“ ze dne 19. března 1904.¹⁴⁾ V něm ohlašuje, že nařídil kodifikovati stávající právo kanonické.

Jména kardinálů pověřených kodifikací jsou zveřejněna jak v promulgační bule „Providentissima“, tak v předmluvě kardinála Gasparri. Listem ze dne 25. března 1904¹⁵⁾ papež vyzývá biskupy, aby projevíli svobodně svá přání o žádoucích změnách církevní kázně. Připouští, aby biskupové dle národnosti po společné úradě poslali do sboru konsultorů zvoleného odborníka nebo aby označili Sv. Stolicí učence, jemuž bude povolen písemný styk s kodifikační ko-

¹⁾ ASS., 5, str. 287, násl.

²⁾ ASS., 12, str. 97, násl.

³⁾ ASS., 26, str. 269, násl.

⁴⁾ ASS., 12, str. 384, násl.

⁵⁾ *Petit-Martin*, Collectio conciliorum recentiorum, XV, str. 719.

⁶⁾ ASS., 18, str. 161, násl.

⁷⁾ ASS., 23, str. 641, násl.

⁸⁾ ASS., 29, str. 388, násl.

⁹⁾ ASS., 13, str. 481, násl.

¹⁰⁾ ASS., 33, str. 341, násl.

¹¹⁾ ASS., 40, str. 525, násl.

¹²⁾ ASS., 41, str. 425, násl.

¹³⁾ ASS., 41, str. 619, násl.

¹⁴⁾ ASS., 36, str. 549, násl. — Jest zajímavé srovnání arengu této buly s oním doslovem vatikánského schematu: „*Arduum sane munus*“ — „*opus sane arduum*“. Tím papež naznačil, že vykonává vůli sněmu vatikánského.

¹⁵⁾ ASS., 36, str. 603.

mi. Také katolické university a nejvyšší hodnostáři řeholních družin byli vyzváni, aby podali návrhy. V čele komise stál kard. Petr Gasparri.¹⁾

Počátkem r. 1912 pokročily kodifikační práce do té míry, že byly zatímni výtisky rozeslány biskupům a všem světským i řeholním prelátům, oprávněným k účasti na obecném sněmu.²⁾ Byli vyzváni, aby projevili svůj úsudek a navrhli změny textu. Ani světová válka ani změna na trůně papežském nezadržela příznivý postup prací. Papež Benedikt XV. (1914—1922) sdělil dne 4. pros. 1916 v konsistoři, že se kodifikace blíží svému konci.³⁾

Bulou „Providentissima Mater Ecclesia“, adresovanou všem ordinářům „ac praeterea catholicarum studiorum universitatum ac seminariorum doctoribus atque auditoribus“, a opatřenou datem „die festo Pentecostes“ 1917 (27. kv.), odevzdal papež Codex iuris canonici veřejnosti. Celý text publikován v úřední sbírce „Acta Apostolicae Sedis“. Pro důležitost věci papež posunuje lhůtu pro platnost zákonných norem kodexu (vacatio legis) výjimkou na celý rok, do letnic r. 1918 (19. května).⁵⁾

Některé kánony prohlášeny závaznými od počátku.⁶⁾ Autentický výklad kánonů svěřen dekretem „Cum iuris canonici Codicem“ ze dne 15. září 1917⁷⁾ zvláštní komisí kardinálů. O užívání a výkladu kodexu na školách vydala pokyny papežská kongregace pro záležitosti seminářů a universit listem „Quum novum iuris canonici“ ze dne 7. srpna 1917.⁸⁾

Čl. 6. Působnost a závaznost nového zákoníku.

(Can. 1—7.)

45 *Stutz*, Der Geist des Codex iuris canonici, 1918; — *Knecht*, Das neue kirchliche Gesetzbuch, 1918; — *Maroto*, Institutiones iuris can., I, 1919, n. 165; — *Toso*, Commentaria minora, I, 1921², str. 11, násl.; — *Falco*, Introduzione allo studio del Codex iuris can., 1925; — *Hilling*, Die allgemeinen Normen des Codex I. C., 1926. — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, § 51, str. 263, násl.

Nemůžeme dáti za pravdu těm, kteří se odvážili pronéstí výtku, že prý nové právo bylo církvím vnuceno způsobem absolutisticko-monarchickým, bez

¹⁾ Kodifikace měla ovšem též své nepřátele, zvláště v řadách učenců, kteří prohlašovali podnik za nemožný, na př. *Friedberg*, *Scherer*. Srovn. *Pejška*, ČKD., 1918, str. 141; *Falco*, Introduzione, str. 22; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 262.

²⁾ Tajný list „*De mandato*“ ze dne 20. března 1912.

³⁾ Archiv für kath. K. Recht, 97, str. 138.

⁴⁾ Na den sv. apoštolů Petra a Pavla 1917 odevzdal papež kardinálům pamětní minci; Archiv für kath. K. Recht, 97, str. 461.

⁵⁾ Některé chyby úředního textu opraveny dne 17. října 1917; AAS., 9, str. 557; Archiv für kath. K. Recht, 98, str. 93.

⁶⁾ AAS., 9, str. 475; Archiv für kath. K. Recht, 98, str. 93.

⁷⁾ AAS., 9, str. 483, Archiv für kath. K. Recht, 98, str. 90. — Není dovoleno osobám soukromým předkládati této komisi pochyby o dosahu a smyslu kánonů, nýbrž pouze biskupům a vyšším řeholním prelátům; tak rozhodnuto dne 9. pros. 1917, AAS., 10, str. 77.

⁸⁾ AAS., 9, str. 439, Archiv für kath. K. Recht, 98, str. 92.

ohledu na potřeby provincií. Spíše možno nový kodex přičítati k zásluze sněmu vatikánskému, jehož schemata o církevní kázni byla kodifikační komisí vše- možně respektována. Vliv na úpravu zákonů dopřán všem církevním hodno- stářům, jedině laikové byli dle ústavy církevní vyloučeni.

V bule „Providentissima“ stanoví papež Benedikt XV.: „praesentem Co- dicem, sic ut digestus est, promulgamus, vim legis posthac habere pro universa Ecclesia decernimus, iubemus...“ Slova ta vylučují sice zdánlivě všeliké vý- jimky od závaznosti, jak osobní, tak teritoriální a věcné, nicméně sám nový ko- dex udává v předběžné stati, neoznačené ani titulem, ani rubrikou (can. 1—7), řadu právních oborů, na které se zákony kodexu v plné míře nevztahují ani starší právo se jimi neruší. Tato právní odvětví jsou:

46 1. CÍRKEVNÍ PRÁVO VÝCHODNÍ (can. 1). Codex iuris canonici upravuje výlučně kázeň církve latinské.¹⁾ Příslušníků církví východních týkají se předpisy našeho práva jen z dvojí příčiny: α) buď že jde o záležitosti „quae ex ipsa rei natura etiam orientalem afficiunt“, neb β) že východ’an vstupuje v právní styky s latiníkem a tím se dává pod vliv práva církve západní.

Právu přirozenému i božskému pozitivnímu, pokud je v život uvádí zákon církevní, pod- léhá i orientál, dopouštěje se na př. zločinu nevěry neb herese dle can. 1325, § 2, neupadá však přímo do trestu vymezenému v can. 2314, pokud tu jde o sankci lidskou. Východ’an uzavírající manželskou smlouvu s latiníkem, musí dbáti předepsané zevní formy (can. 1099, § 1, 3°).

2. PRÁVO LITURGICKÉ (can. 2). Jen málo předpisů liturgických na- cházíme v kodexu a ještě méně změn a oprav dosud platných zákonů. Tu platí zákon: „Ouare omnes liturgicae leges vim suam retinent, nisi earum aliqua in Codice expresse corrigatur.“ Též can. 6, 6°.

Právo liturgické dlužno tedy většinou čerpati z úředních liturgických spisů, na př. z mi- sálu, breviáře (rubriky), rituálu, ceremoniálu. Platí též nezměněně za pramen „Decreta authen- tica S. Rit. Congr.“ (1898—1911). Též zvykové právo liturgické (contra legem) požívá ochra- ny v can. 5 přesně vymezené.

3. PRÁVO KONKORDÁTNÍ (can. 3). „Codicis canones initas ab A- postolica Sede cum variis nationibus conventiones nullatenus abrogant aut iis aliquid obrogant...“²⁾ ani když se smluvený článek zjevně odchyluje od kánonu.

¹⁾ Koncem r. 1929 jmenoval papež Pius XI. komisi kardinálů pro kodifikaci východního práva církevního, s kard. Gasparim v čele, AAS., 21, str. 669. — Již konstitucí „*Dei provi- dentis*“ ze dne 1. května 1917 zřízena kongregace kardinálů pro Ecclesia orientali, AAS., 9, str. 529 (can. 257); listem „*Orientis catholici*“ ze dne 15. října 1917 zřízen v Římě ústav pro východní studia církevní, AAS., 9, str. 531. — Srovn. M. Russniák, studii v ČKD., 1930, str. 199, násl.

²⁾ Rozdíl mezi abrogatio a obrogatio vysvětluje Ulpian, tit. 1, de legibus, § 3: „Lex aut rogatur, id est fertur, aut abrogatur id est prior lex tollitur, aut derogatur, id est pars primae tol- litur, aut subrogatur, id est adiicitur aliquid primae legi, aut obrogatur, id est mutatur aliquid ex prima lege.“

47 4. PRÁVA NABYTÁ A VYSADNÍ (can. 4): „Iura aliis quaesita, itemque privilegia atque indulta quae ab Apostolica Sede ad haec usque tem- pora personis physicis sive moralibus concessa, in usu adhuc sunt nec revocata, integra manent nisi huius codicis canonibus expresse revocentur.“¹⁾

Kodex ponechává v platnosti i práva vybočující z hranic dnešního zákona. Jen práva vý- slovně odvolaná, expresse revocata, ztrácejí svoji existenci. Ani zřejmě odvolání výsady, na př. communicatio privilegiorum v právu řeholním (can. 613, § 1), nebrání užívati dále výhod čer- paných z výsady nyní snad zrušené, pokud výhody ty jsou ještě v užívání „in usu adhuc sunt“ (can. 4).

5. PRÁVO OBYČEJOVÉ (can. 5). Kodex zaujímá k stávajícím odchyl- ným obyčejům různé stanovisko: α) Některé obyčeje zákon výslovně odmítá, reprobatur, na př. can. 343, § 2, 460, § 2, 1356, § 1, 1576, § 1. Tu platí předpis: tamquam iuris corruptelae corrigantur, licet sint immemorabiles, neve sinantur in posterum reviviscere“.

β) Jiné právní zvyky zákon připouští, tolerari poterunt, ale jen za podmín- ky, že jsou dlouhého trvání, centenariae et immemorabiles, a Ordinarius, ve smyslu can. 198, § 1, o nich prohlásil, že by nebylo rozumné je za daných okol- ností rušiti „eas prudenter submoveri non posse“ (can. 5).

γ) Ostatní protizákonné obyčeje, nespádající pod předešlé dva body, jest považovati za zrušené „suppressae habeantur“. Ale zákon sám někdy připouští, aby se utvořil místní obyčej, na př. can. 417, § 2, 418, § 1.²⁾

48 6. PRÁVO STARŠÍ (can. 6). Zákoník kanonického práva obsahuje kompletní sbírku práva dnes platného (collectio completa). Sbírkou starší, Gra- tianovy dekrety, papežské právo dekretální, reformní zákony tridentské, po- zbývají po vydání kodexu zákonné moci závazné (collectio exclusiva).³⁾

Tím však nebylo starší právo zbaveno veškerého významu ani pro úřední praxi ani pro studium kanonického práva.

Nové právo buď starším zákonům (ius vetus, ius antiquum) odporuje, neb staré právo opakuje, zcela neb jen zčásti, neb o něm se nezmiňuje. Can. 6 udá- vá o věci tyto normy: α) Jakékoli ustanovení stojící v rozporu s předpisy ko- dexu považovati dlužno za zrušené, abrogantur, „nisi de particularibus legibus aliud expresse caveatur“.

Partikulárnímu právu přiznává moc závaznou na př. can. 120, § 1, „nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit“; can. 136, § 1, „recepti populorum mores“; can. 168, can. 321 „peculiari iure“. Kongregace Koncilu rozhodla 10. března 1920, že v can. 136, § 1, slo- vem „habitum ecclesiasticum“ rozuměti třeba i barbirasium jak bylo dosud v platnosti.⁴⁾

¹⁾ Příklady zákonného odvolání privilejí podávají: can. 343, § 2, 460, § 2, 519, 522, 654, 876, § 1, 964, 1°, 4°, 1267, 1356, § 1, 1576, § 1; výrazy: reprobato, revocato, abrogato jsou tu synonyma.

²⁾ Can. 5 týká se obyčejů, které již existovaly, když zákoník kan. práva byl vydán, kdežto can. 25—30 mají na zřeteli obyčeje nově se tvořící; to dobře sluší rozlišovati.

³⁾ Též sbírky papežských bul a sněmovních aktů jest třeba opatrně uvéstí v soulad s no- vým právem.

⁴⁾ AAS., 12, str. 43.

β) Kdykoli nový kánon opakuje starší předpis, ať již „ex integro“ či pouze „ex parte“, jest bráti smysl zákona v témže rozměru z interpretace práva starého. Tu platí vůbec zásada: In dubio, num aliquod canonum praescriptum cum veteri iure discrepet, a veteri iure non est recedendum“ (can. 6, 4°).

γ) Za odvolaná, abrogatae, dlužno pokládati trestní ustanovení jakéhokoli stupně, o nichž se neděje v kodexu zmínka (can. 6, 5°). Přechází-li kodex některé starší zákony mlčením, máme je právem za zrušené, leč že jde o předpisy liturgické (srovn. can. 2), neb o právo pozitivní božské a přirozené (can. 6, 6°).

Právní zásada vyjádřená v can. 6, 5°, platí též o právu partikulárním. Na př. trest církevní klatby, stanovený na porušení klášterní klausury v can. 2342, 2°, netýká se klausury řeholní kongregace se sliby jednoduchými. Tu není na místě krýti nedostatek odkazem na právo nabyté (can. 4) neb na privilej neb na právo obyčejové (can. 5), neboť zákony toho druhu „strictae subsunt interpretationi“ (can. 19).

Bylo přirozeně od počátku snahou zákonodárcovou uchovati pokud možno text zákoníku nezměněný a jednotný (unicus iuris canonici fons), s vyloučením častých novot a přídavků, „ne . . . crebra novarum legum varietate tanti operis stabilitas in discrimen aliquando vocetur“. Za tím účelem papež Benedikt XV. v listě již uvedeném „Cum iuris canonici“ ze dne 15. září 1917¹⁾ omezil na případy nutné moc papežských kongregací vydávati nové, obecně závazné zákony „nova decreta generalia“. Nelze-li se kongregaci někdy spokojiti pouhým návodem, instructiones, v mezích kánonů právní otázku lušticím, musí nový dekret po schválení papežském odevzdán býti komisi kardinálů, zřízené pro autentický výklad kánonů. Komise pořídí pak z dekretu stručný text ve slohu kodexu, který buď připojí k příslušnému kánonu, neb původní text novým nahradí, neb nový kánon vsune na vhodné místo, označivši jej číslem kánonu předcházejícího, ale zdvojeně, značkou bis, ter.²⁾

Čl. 7. Nenáhlé vnikání kanonického práva do zemí českých.

49 Cosmas Pragensis († 1125), Chronicon Bohemorum; Scriptorum rer. boh., sv. I, 1783, též Migne P. L., 166. — Vincentius Pragensis, Chronicon (po rok 1167), vydal Gel. Dobner, Monumenta hist. Boh., I, 1764. — Pešina z Čechorodu, Phosphorus septicornis, 1673. — Jireček Herm., Slovanské právo v Čechách a na Moravě, 2 sv., 1863, 1864. Týž Codex iuris bohemicí, 1867, násl. — Tomek, Dějepis města Prahy, 1855—1894. — Palacký, Dějiny národu českého, 1877²⁾. — Ott Emil, Beiträge zur Rezeptions-Geschichte des römisch-kanonischen Prozesses in den böhmischen Ländern, 1879; Týž: Das Eindringen des kanonischen Rechtes . . . in Böhmen und Mähren während des Mittelalters.

¹⁾ AAS., 9, str. 483.

²⁾ Účelem tohoto zařízení jest: „ne canon sede sua moveatur ullus aut numerorum series quoquo pacto perturbetur“; Motu proprio „Cum iuris can.“, n. III. Změna nabývá platnosti uveřejněním v úředním listě „Acta Apostolicae Sedis“.

1914. — Friedrich Gust., Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, 1904, násl. (dílo doposud neúplné). — Peterka, Rechtsgeschichte der böhm. Länder, I, 1923.

1. NEJSTARŠÍ ZDROJE KANONICKÉHO PRÁVA. Hlasatelé evangelia, jako jinde tak i v krajích českých, přinášeli s sebou mimo knihy liturgické a nábožné též spisy, obsahující předpisy a pokyny pro zevní kázeň čili sbírky kánonů pro řízení křesťanských obcí.

Pro století 9. a 10., kdy se u nás odehrával náboženský přerod, nepadá na váhu otázka, zda nabyly v zemích našich vrchu sbírky kánonů východní či západní, ježto rozdily byly nepatrné. Víme již, že „Codex canonum“, který sestavil koncem století 5. Dionysius Exiguus, byl přeložen do řečtiny.

50 Tuto sbírku, zvanou později Codex Hadrianus, již Karel Vel. pro svoji říši zavedl, měli v rukou pravděpodobně první misionáři, mniši ze saské Nové Korveje.¹⁾ První biskup pražský Dětmar (973—983) působil v zemi již dříve jako misionář novokorvejský, naučiv se řeči domácí.²⁾ O druhém biskupu sv. Vojtěchovi (983—997) poznamenal Cosmas, že si přivezl z Magdeburku do vlasti „haud modicam librorum copiam“.³⁾ Že to byly též spisy kanonické, soudíme z energie, s níž se Vojtěch po čas své vlády potýkal s knížetem i s kmety o zásady křesťanské a podstatná práva biskupská.

Výsledkem Vojtěchových snah bylo tak zv. Edictum Boleslai z r. 992, které dobře vystihuje ducha času a potřeby mladé církve: „Anno dominicae incarnationis 992, domino Iohanne XV., papa in sacratissima sede beati Petri apostoli, imperante domino Ottone III. rege augusto, ortante dei nutu domino episcopo II. sancte Pragensis ecclesiae Adalberto monacho, dux Boleslaus presentibus omnibus primatibus suis dedit prefato episcopo secundum statuta canonum separare ea coniugia, que infra parentelam contra sacram legem, coniuncta esse reperiuntur, necnon etiam ecclesias per loca opportuna construendi et decimas congregandi licentiam dedit.“⁴⁾

Jen pozvolna si razilo kanonické právo cestu proti právu domácímu a mravům neuhlazeným. Biskup Šebř, Severus (1030—1067), použiv r. 1039 vítězné nálady knížete Břetislava (1037—1055) v Hnězdně, vymohl předpisy pro mravní polepšení lidu českého od nekalých zlořádů, které již sv. Vojtěch ostře káral.⁵⁾

¹⁾ Benediktinský klášter Nová Korvej byl založen za tím účelem, aby odtud vycházeli věrozvěsti do okolních zemí slovanských. Tam chovány ostatky sv. Víta, odtud se dostala část jejich do Prahy, snad na pokyn císaře Jindřicha I. Srovn. Res gestae Saxoniae, I, 1, n. 34, Migne, P. L., 137, str. 149; Helmold, Chronicon Slavorum, Bollandist., Acta Sanctorum, 23, str. 497.

²⁾ Cosmas, Chronicon k r. 967.

³⁾ Cosmas, Chronicon k r. 969.

⁴⁾ Friedrich, Codex diplomaticus I, n. 37. Zajímavé jest tu „povolení“ stavěti kostely. Podle názoru oněch dob u nás jako v zemích okolních byly svatyně zřizovány jen na tvrzích velmožů. Též kněze svobodně dosazoval a sesazoval pán bez vlivu biskupova. Odtud naše názvy kostel (= castellum) a staroruské chrám (= chráněné obydlí šlechtické). Svatokupectví a klerogamii byly tu otevřeny dveře dokořán. Jen krok za krokem podařilo se přetvořiti tyto zhoubné poměry na patronátní právo ve smyslu dnešním; Sägmüller, Lehrbuch, I, 1914³⁾, str. 357, „Eigenkirche“.

⁵⁾ Cosmas, Chronicon, k r. 1039; Jireček, Slovanské právo, II, str. 295.

Kníže si přeje, aby budoucně sňatky „iuxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia“. Nevěrnost manželská nebudiž „secundum ritum nostrae terrae“ trestána otroctvím, ale vinník budiž vykázán „in Ungariam“.

51 2. NEJSTARŠÍ ŠKOLY CÍRKEVNÍHO PŘÁVA. Již v druhé polovině století 11. byla u hlavního kostela pražského škola pod vlastním scholasticem. Náš dějepisec Cosmas († 1125), děkan kapituly svatovítské, otec biskupa olomouckého Jindřicha Zdíka,¹⁾ studoval tu pod scholasticem Markem také právo církevní. Jemu přičítá Cosmas zásluhu, že zavedl přísnou kázeň a jakousi vita communis u pražského kleru, jsa po 30 let proboštem.

Svého učitele chválí Cosmas takto: „in omnibus liberalibus artibus valde fuit bonus Scholasticus, qui potuit dici et esse multorum magistrorum didascalus, in divina vero pagina interpret mirificus, in fide catholica et in lege ecclesiastica doctor magnificus“.²⁾

O podobné škole u kostela olomouckého děje se zmínka k r. 1258. Tam vyučoval r. 1286 magister Bohumil, doctor scholarium ecclesiae olomouensis.³⁾ Když ve stol. 12. nastal všeobecný rozkvět studia církevního práva, nezůstaly země české pozadu. V právech zběhlý byl pražský biskup Daniel (1148 až 1167) „doctissimus“.⁴⁾ R. 1158 provázal biskup krále Vladislava II. (1140 až 1173) na výpravě proti Milánu ve službách císaře Bedřicha Rudovousa. Když v sobotu před Květnou nedělí r. 1159 leželo vojsko táborem poblíž města Bononie, poslal biskup svého kaplana Vincence do města „pro emendis decretis et aliis libris“, jak sám Vincenc ve své kronice svědčí.⁵⁾

Přišla tedy Decreta Gratiani, o něž tu patrně jediné šlo, brzy po svém vzniku (po r. 1140) do naší vlasti. Ve sporu zda Gratianovo dílo od počátku „decretum“ či „decreta“ slulo, má slovo Vincenciovo nevšední váhu.

52 3. SNAHY O REFORMU MRAVŮ. Církevní kázeň v Čechách nebyla ve století 11. valná. Papež Řehoř VII. (1073—1085) stejnou dobou, kdy započal veliký zápas za očistu církve svoji záповědí laické investitury, posílá též do Čech kárný list adresovaný „universis in Boemia constitutis maioribus atque minoribus“ ze dne 17. dubna 1075.⁶⁾ Zmíniv se úvodem o zprávách, kterých se mu dostalo, „relatione episcoporum patriae vestrae limina apostolorum visitantium“, napomíná k vzájemné svornosti a míru, klerikové i laici ať dbají cudnosti, desátky ať všichni věrně odvádějí, chrámům náležitou čest prokazují, almužny udělují a pohostinství pěstují.

Za papeže Inocence II. (1130—1143) pracoval v Čechách na reformě kleru kardinál jáhen Guido. Jeho obšírný referát papeži z r. 1143 dává nám příležitost nahlédnouti do stavu církve české, zvláště co do mravů osob du-

¹⁾ Palacký, Dějiny nár. č., I, k r. 1125. Tamtéž správný úsudek o Cosmově manželství.

²⁾ Cosmas, Chronicon, I, 2, k r. 1068; Podlaha, Series praepositorum..., 1912, str. 1.

³⁾ Ott, Eindingen, str. 20.

⁴⁾ Pešina, Phosphorus, str. 93.

⁵⁾ Vincentii, canonici Pragensis Chronicon (až po rok 1190), Gel. Dobner, Monumenta historica Bohemiae, I, (1764), str. 63; Jireček, Slovanské právo, II, str. 303.

⁶⁾ Friedrich, Codex diplomaticus, I, n. 77.

chovných.¹⁾ Legát sděluje zprávy přemutné: probošta kostela pražského Juratu jsem za pomoci biskupů zbavil úřadu i obročí „quia sine omni ordine clericali manens adhuc laicus erat et uxorem habens eam dimittere noluit...“ Těž děkan a arcijáhen Petr byl sesazen „quia trigamus erat et symoniae multimoda infamia respersus“. Sebastián ztratil obročí „quia laicus erat et uxorem habebat“.²⁾ Podobný osud z téhož důvodu stihl vyšehradského probošta Hugona, i tamního magistra Jindřicha, jenž byl poslán za hranice zemské. V Olomouci deponován děkan Tomáš a magister Milhost „pro fornicatione“ atd. Aby dodal svým sentencím důraz, legát poznamenává: „Ad singula vero sententiarum nostrarum capitula patrum decreta nobis faventia recitari fecimus, ut quod agebatur, staret firmius.“

Touž dobou papež Inocenc II. chválí horlivost olomouckého biskupa Jindřicha: „Diu est, quod fraternitatem tuam in exstirpandis vitiis et fovendis virtutibus valde sollicitam esse et pro christianae fidei religione in partibus illis propaganda te instantius laborare cognovimus.“³⁾

53 4. SPOR O CÍRKEVNÍ PŘÁVA S KRÁLEM. Vedle obtíží s vnitřní církevní kázní nastaly ostré spory církevně politického rázu na způsob bojů arcibiskupa Anselma kanterburského s králem Jindřichem II., zakončených smírem v Becku r. 1106, a německého boje o investituru, urovnaného mírem mezi papežem Kalixtem II. a císařem Jindřichem V. r. 1122 (vormský konkordát).

R. 1215 posvětil papež Inocenc III. za sněmu lateránského na pražské biskupství dosavadního královského kancléře a probošta pražského Ondřeje (1215—1224). Nadšením pro reformy podobal se Ondřej nemálo svému světiteli.⁴⁾ Záhy se rozpoutal tuhý boj mezi neohroženým biskupem a vládou (spíše než osobou) krále Přemysla Otakara I. (1197—1230). Když na přímý zákrok u krále biskup nepořídil, vyřkl dne 6. října 1216 interdikt na zemi českou a odecestoval do Říma. Papež Honorius III. (1216—1227) oznamuje králi listem z Anagni 22. června 1217 seznam žalob biskupových a naléhá, aby bylo dbáno práv církevních.⁵⁾

Papež si stěžuje: klerikové byli v království soudem laickým souzeni a smrti potupnou

¹⁾ Palacký, Dějiny nár. č., I, k r. 1143; Jireček, Slovanské právo, II, str. 300, Friedrich, Codex diplomaticus, I, n. 135.

²⁾ Nedostatek v tehdejší zákonodárství způsobil, že i nesvěcení dosazování bývali na obročí i v úřady církevní, neboť stačilo, že slíbili do roka přijmouti svěcení, svému úřadu přiměřené. Této povinnosti ovšem mnozí nedostáli a se ženili, podrževše příjmy, církevní službu vykonávající najatým zástupcem.

³⁾ List z 21. srpna 1142, Friedrich, Codex diplomaticus, I, n. 130.

⁴⁾ Palacký, Děj. nár. č., píše o něm k r. 1216: „Biskup Ondřej byl muž velice činný, přísných mravů a neoblomné povahy, horlil zvláště pro práva, výsady a vzácnost moci církevní.“

⁵⁾ Friedrich, Codex diplomaticus, II, n. 143.

trestání; interdikt se nedbá;¹⁾ král uděloval církevní investituru na kostely, jež náležejí biskupovi; řeholníkům a jiným duchovním se ukládají dávky (exactiones), a král k tomu mlčí; král neplatí desátky ze svých statků a velmožové jej v tom následují; „libertas ecclesiastica conculator et ecclesiarum iura multimodis usurpantur“. Z odpovědi krále Otakara papeži²⁾ seznáváme, že roztržka měla hlubší kořeny a že právní názory české se různily od přesných norem kanonického práva.

Po marném dopisování poslal papež legáta do Čech, kardinála jáhna Řehoře de Crescentio, aby strany usmířil. Též biskup Ondřej se vrátil do vlasti. K smírnému jednání došlo za přítomnosti mnohých hodnostářů duchovních i světských dne 2. července r. 1221 „in monte Scach“.³⁾ Téhož dne vyhotovil král listinu ve formě buly, kterou „ad honorem igitur dei patris et beatorum martirum Viti, Venceslai et Adalberti patronorum nostrorum“ vrací církvi české veškerá práva, svobody a výsady, o něž byl veden spor.⁴⁾

Na žádost Ondřejovu papež potvrdil mírové listiny formou slavnou.⁵⁾ Jest to první konkordát mezi Svatou Stolicí a králem českým. Biskup Ondřej si však netroufal vrátiti se do Prahy, pro velký počet osobních nepřátel. Zemřel v Římě r. 1224.

54 5. VÍTEZSTVÍ PŘÁVA KANONICKÉHO. Ačkoli úmluvy na Žákově Hoře neodstranily rázem všechny zlozvyky, panující od staletí v církvi české, nicméně si razilo kanonické právo zvolna cestu, zatlačujíc do pozadí domácí řád, v mnohém bodu kánonům odporující. Tento proces, směřující k plné recepci kanonického práva, získal na síle, když r. 1234 vyšly dekretálky papeže Řehoře IX.

Ale ani za života Tomáše ze Štítného († kol 1400) nevymizelo ještě vědomí rozporu mezi obojím právem. Tomáš znal dobře manželské právo kanonické, zmiňuje se o dekretálkách papeže Klimenta V., i extravagantech. Udržoval přátelské styky s pařížským kanonistou Vojtěchem Raňkovým z Ježova († 1388) (Albertus Ranconis de Ericino), kanovníkem pražským.

¹⁾ Papež ostře pokáral arcibiskupa Sigfrída mohučského, že zrušil, spoléhaje na právo metropolitní, interdikt Ondřejův, *Friedrich, Codex diplomaticus*, II, n. 145. Též Janu ostráhomskému nařizuje, by český interdikt přísně dodržoval, *Friedrich, tamtéž*, n. 147.

²⁾ *Friedrich, Codex diplomaticus*, II, n. 149.

³⁾ Panuje nejistota o místě jednání. *Jireček, Slovanské právo*, II, str. 304, mluví o nějaké „hoře Čech“. *Palacký, Děj. nár. č.*, k r. 1221, se rozhodl pro „přivrší u moravské vsi Šachy, ležící mezi Dačicemi a Studenou“. *Friedrich, Codex diplomaticus*, II, n. 216, pozn. 2, udává s určitostí za místo památného děje *Schatzberg*, ležící u Rugelsdorfu mezi Retzem a Seelfeldem na území dolnorakouském. Mnohem přirozenějším se zdá býti názor, že „mons Scach“ jest *Žákovská Hora* u Žďáru na Českomoravské vysočině. Pravděpodobnost ta roste okolností, že brzy po 2. červenci král *Otakar* podpisuje darovací listinu ve prospěch kláštera Světlé (Swetla) s podpisem „Actum in Switavis“, tedy poblíž *Žákovy Hory*, *Friedrich, Codex diplomaticus*, II, n. 218.

⁴⁾ *Friedrich, Codex diplomaticus*, II, n. 217. Mezi podepsanými svědky jsou: *Robert* biskup olomoucký, *Jan* nitranský, *Vavřinec* vřatislavský, *Leopold* vévoda Rakous a *Štýrsko*, opatě *Dluhomil* břevnovský, *Heřman* vilémovský, *Rajner* ostrovský, *Jan* hradištský, *Bertold* strahovský, *Gerlach* milevský, *Vilém* želivský, *Heřman* litomyšlský a j.

⁵⁾ *Friedrich, Codex diplomaticus*, II, n. 247, 250, 251.

Štítný se častěji zmiňuje o kanonickém právu chvalně, na př.: „duchovní práva velmá jsou právě vymyšlena, což pak zlého v našich hříšných zemských pravích, ještě ještě v nich mnoho pohanského obyčeje“.¹⁾

Panuje souhlasné přesvědčení, že postup kanonického práva v zemích českých došel vítězného zakončení za prvního arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic (1343—1364). Jeho předpisy, uveřejněné na prvním provinciálním sněmu pražském r. 1349, známé pod názvem *Statuta Ernesti*,²⁾ jsou prvním zákoníkem církevního práva v Čechách.³⁾ Toto ucelené, cílevědomé dílo znamenalo dokonalou obnovu církevní kázně, jak osob duchovních tak i lidu. Právo dekretální ovládlo u nás pole v plném rozsahu dle myšlenky středověké. Podle Arnoštova zákoníku přiděleny jsou církevnímu fóru nejen *causae mere ecclesiasticae* s imunitou osobní a věcnou v nejširším rozsahu, ale též *causae mixtae*, ba rozepře jakéhokoli obsahu, kdykoli světský soud žadatele odmrštil. Z nápadně hojného počtu soudních řízení ze století 13. a 14. usuzuje se na vysoký stupeň znalosti církevního práva dekretálního v zemích českých.⁴⁾

Čl. 8. Studium kanonického práva v zemích českých.

55 *Balbin*, *Bohemia docta* (Ungar.), 1776—1780. — *Tomek*, *Dějiny university pražské*, 1849. — *Ott*, (oba spisy, srovn. článek předcházející). — *Tadra*, *Kanceláře a písaři v zemích českých* (1310—1420), 1892; Týž: *Kulturní styky Čech s cizinou*, 1897. — *Winter*, *Děje vysokých škol pražských od secesi cizích národů až po dobu bitvy bělohorské*, 1897. — *Soldát*, *Přednášky z práva círk. na vysokých školách pražských*, ČKD., 1893, str. 513. — *Podlaha*, *Series praepositorum . . .*, 1912. — *Dobré služby prokazují: Schulte*, *Geschichte der Quellen und Literatur des kan. Rechtes*, 1875—1880; *Hurter*, *Nomenclator literarius theologiae catholicae*, 1926⁴⁾ (násl.), 5 svazků; *Denifle*, *Geschichte der Universitäten des Mittelalters*, I, 1885.

Již jsme viděli, že zájem o studia kanonická i jakési školní vzdělání v církevním právu jevílo se v Čechách velmi záhy. Jest zjištěno, že klerikové z Čech, z Moravy i ze Slezska bývali v nemalém počtu zaměstnáni v kancelářích papežské kurie. *Tadra* udává jich jménem 85 mezi r. 1229—1418.⁵⁾ Z nich proslul magister *Albertus Boemus*, za pap. *Inocence III.* a *Honorie III.* v Římě

¹⁾ *Tomáš ze Štítného*, „O obecných věcech křesťanských“, z r. 1356; vyd. *K. Jar. Erben*, 1852, str. 147; srovn. *Ott*, *Eindringen*, str. 102. O mistru *Vojtěchovi*; srovn. *Palacký*, *Dějepis nár. č.*, k r. 1378. O jeho stycích se *Štěpánem Pálčem* a o poměru k viklefismu; srovn. *L. Matyáš*, čl. „Mistr Štěpán z Pálče“, ČKD., 1931, str. 116, násl.

²⁾ Český prvotisk vydán v Plzni r. 1476.

³⁾ *Ott*, *Rezeption*, str. 22.

⁴⁾ *Ott*, *Rezeption*, str. 129, pozn.

⁵⁾ *Tadra*, *Kulturní styky*, str. 103.

činný. Zastával na čas i úřad papežského legáta, později byl odměněn děkan-
skou prebendou při pasovské kapitule.¹⁾

Když r. 1294 selhal záměr krále Václava II. (1283—1305) založiti v Praze
studium generale, pro nepřizeň zemského sněmu k stavu duchovnímu, putovali
čeští scholárové ještě u větším počtu na zahraniční ústavy. Studujícím mimo
vlast dopřával zákon a privilej nemalé výhody. Papež Honorius III. povolil
r. 1219 žákům i učitelům obročníkům pětiletou nepřítomnost za účely studij-
ními, bez ztráty příjmů.²⁾ Pražský biskup Tobiáš z Bechyně (1278—1296) při-
pustil, aby si duchovní, studující v zahraničí, vydržovali po dva roky náhradníka
v duchovní správě. Jan z Dražic (1301—1343) svolil, aby se studující v cizině
dávali světit od tamních biskupů. Podobné úlevy vydala pro Moravu kroměříž-
ská synoda r. 1318.³⁾

Pokud nebylo v Praze vysokých škol, spěchali žáci z Čech zvláště do Pa-
říže, do Bononie a do Padovy.

56 1. ČEŠTÍ KANONISTÉ V PAŘÍŽI. Na studie do Paříže spěchali více
bohoslovci než právníci.⁴⁾ Tam studovali pražští biskupové Daniel (1148 až
1167) a Jindřich Břetislav (1182—1197), od r. 1193 též zemský vladař. —
V právu kanonickém se vyznamenali: Heřman z Michalovic († 1257) iuris ec-
clesiastici peritia et laurea in parisiensi universitate celebratus, stal se později
staroboleslavským proboštem.

Více proslul Oldřich z Paběnic, z rodu šlechtického; stal se koncem stol.
13. v Paříži doctor decretorum, 1302 kanovníkem pražským. Téhož roku po-
slal jej král Václav II. k papeži Bonifáci VIII. (1294—1303), v letech 1321 až
1325 administroval pražskou diecí za pobytu biskupa Jana z Dražic v Avi-
ňoně. R. 1326 vzdal se Oldřich všech hodností, vstoupil do kláštera sedleckého,
kde byl zvolen opatem, tam zemřel r. 1334.⁵⁾

Oldřich z Hasenburka, r. 1280 iuris licentiatu v Paříži, 1285 kapitulním
proboštem pražským.⁶⁾

57 2. ČEŠTÍ KANONISTÉ V BONONII. Nejproslulejším učením pro
obojí právo byla ve středověku ovšem Bononie. Podle statut z r. 1317 (Ioan-

¹⁾ Ott, Rezeption, str. 44, pozn.

²⁾ Konst. „Super specula“, cap. 5, X, l. 5, tit. 5. — R. 1335 nařídil papež Benedikt XII.
českým klášterům benediktinským, aby posílaly své alumny na cizí university; Ott, Rezeption,
str. 41.

³⁾ Ott, Rezeption, str. 40; Eindingen, str. 57.

⁴⁾ Žertovné pořekadlo „Ved' osla do Paříza, komoň z něho nebude“, je namířeno na pa-
řížské žáky. — Myšlenka ta se opakuje i jinde u slovanských národů; srovn. Čelakovský,
Mudrosloví národu slovanského ve příslovích, 1852, str. 487. — Čechové náleželi v Paříži
k „natio Anglica“.

⁵⁾ Tadra, Kulturní styky, str. 244; Podlaha, Series, str. 19.

⁶⁾ Pešina, Phosphorus, str. 575; Tadra, Kulturní styky, str. 244.

nes Andreae) tvořili tam Čechové zvláštní národnost mezi ultramontány,
s právem na rektorát vždy po 21 letech.

V Bononii vyučoval v letech 1210—1215 církevnímu právu magister Da-
masus Boemus.¹⁾ Napsal: Summa de ordine iudiciario, Historiae Decretorum,
Summa decretalium, Quaestiones, Brocarda seu regulae canonicae, první pokus
toho druhu.

V Bononii dlel před r. 1340 na studiích Arnošt z Pardubic, jsa tu žákem
slavného Jana Ondřejova. Mimo to navštívil Arnošt též Padovu, kde získal
stupeň licenciáta dekretů.²⁾ — Kol r. 1348 tam studoval Neplach, pozdější opat
kláštera opatovického a český kronikář. — Magister Petr, dle rodiště Jelito zva-
ně, studoval v Bononii, Perugii a v Římě, r. 1350 získal doktorát práv, za pa-
peže Inocence VI. (1352—1362) byl po dva roky auditorem posv. Roty v Avi-
ňoně, 1368 biskupem litomyšlským, 1372 magdeburským, 1380 olomouckým, ze-
mřel r. 1388.³⁾ — Jan z Jenšteina studoval v letech 1370—1373 se svým bratrem
Václavem v Bononii, potom v Padově, Montpelieru, v Paříži a v Praze.⁴⁾ —
Žákem bononským byl Přeslav z Pohořelic ve Slezsku, r. 1343 jmenovaný bis-
kupem vratislavským.⁵⁾

Ondřej z Dubé (z Douby) stal se v Praze magister artium, v Bononii ma-
gister theologiae et decretorum, r. 1379 děkanem kapitulním v Litoměřicích. —
Mašek z Mutěšina přednášel v Praze o dekretálcích, potom si zajel do Bo-
nonie, kde se stal r. 1371 doktorem práv, 1382 odbržel kanonikát v Praze, poz-
ději byl proboštem v Olomouci.⁶⁾ — Jan Jeřen studoval po 8 let v Bononii, na-
byl v Padově bakalaureátu a licenciátu in decretis, tam byl vicerektorem a r.
1378 v Praze kanovníkem († 1395).⁷⁾ — Jan z Jesenice se stal r. 1412 v Bononii
doktorem práv. — Jan Namslav (z Namyslavě) byl rektorem ultramontánů
v Bononii, potom při papežské kurií abbreviator litterarum apostolicarum, r.
1393 arcijáhmem žateckým.⁸⁾

58 3. ČEŠTÍ KANONISTÉ V PADOVĚ. Právnícké učení padovské zá-
vodilo s bononským. Již ve století 13. tvořili tu Čechové samostatný národ.
R. 1331 byl rektorem ultramontánů Iohannes de Boemia, probošt u Sv. Jilji
v Praze.⁹⁾ V Padově dlel kol r. 1250 Vladislav syn vévody lehnického Jind-
řicha a dcery krále Otakara I. Stal se potom proboštem vyšehradským a arci-

¹⁾ Schulte, Geschichte der Quellen, I, str. 106, 196; Ott, Rezeption, str. 38, Eindingen,
str. 61.

²⁾ Ott, Eindingen, str. 63.

³⁾ Ott, Rezeption, str. 39.

⁴⁾ Ott, Rezeption, str. 37.

⁵⁾ Ott, Rezeption, str. 39.

⁶⁾ Tomek, Dějiny města Prahy, III, str. 174; Ott, Eindingen, str. 64.

⁷⁾ Podlaha, Series, str. 49; Vacek, „Arcijáhen Jan z Jeřeně“, „Blahověst“, 1889, str. 105.

⁸⁾ Tadra, Kulturní styky, str. 108, 264.

⁹⁾ Tadra, Kulturní styky, str. 266.

biskupem solnohradským († 1270)¹⁾. — Jan zvaný Paduánský, Moravan, byl r. 1324 jako decretorum doctor kanovníkem olomouckým, r. 1330 protonotářem a oficiálem tamtéž, přestoupil do služeb královských, jako děkan vyšehradský býval výběřím papežských platů v Čechách († 1358).²⁾ — Sv. Jan z Pomuka, dav se na faře u Sv. Havla v Praze zastupovati, provázel Václava, bratra arcibiskupa Jana z Jenšteina, a synovce jeho Olbrama, pozdějšího arcibiskupa (1396 až 1402), do Padovy, kde spolu s nimi studoval v letech 1383—1387. Jan z Pomuka byl r. 1386 rektorem ultramontánů, v říjnu 1387 doktorem práv. Ještě téhož roku dal se zapsati na universitu pražskou († 20. bř. 1393).³⁾ — Magister Albík z Uničova jmenován r. 1407 v Padově doctor decretorum, po návratu se stal pražským arcibiskupem (1411—1412). Resignoval pro neschopnost, ježto spíše lékařstvím se zabýval než řízením církve († 1427 v Uhrách).⁴⁾ — Mistr Jan Naso byl r. 1402 první promovován na vysokém učení pražském na doktora obojího práva, když se vrátil ze studií padovských, kde byl r. 1396 rektorem ultramontánů. R. 1409 byl královským vyslancem u papežského dvora, 1415 předsedou německé národnosti na sněmu kostnickém, auditorem posv. Roty, před r. 1436 biskupem v Churu.⁵⁾

O mnohých scholárech víme pouze, že konali studia v zahraničí bez bližšího udání. Ne-pochybně i v Římě a v Avinoně bývali čeští studující. Akademické stupně si opatřili, neznámo kde, Velislav, magister in iure canonico et civili (r. 1276), kanovník vyšehradský a staroboleslavský; Hostislav, doctor decretorum (r. 1307); Zdeslav ze Šternberka, scholaris in iure canonico (r. 1339). — Nevíme, kde studoval Jan probošt rajhradský. Napsal r. 1328 nějaký komentář k dekretálkám a „Tabula iuris“ v abecedním pořádku.⁶⁾

59 4. STUDIUM PRÁVA NA UNIVERSITĚ KARLOVĚ. Z potřeb praktických studovalo se církevní právo dávno před založením vysokých škol v Praze. Vynikala škola u sv. Víta, na níž i cizinci studovali, na př. kol. r. 1274 Volkmar, cisterciák a opat kláštera fürstenfeldského v Bavořích, a Engelbert, pozdější opat admontský.⁷⁾

R. 1270 zahájil Vlach Jindřich z Isernie podle vzoru bononského na Vyšehradě výchovu písařů a notářů (ars notaria). Většinou to byly osoby duchov-

¹⁾ Ott, Rezeption, str. 36.

²⁾ Tadra, Kulturní styky, str. 266; Tadra, Kanceláře a písaři, str. 142.

³⁾ V universitních zápisech jmenován: „D. Iohannes de Pomuk, doctor decretorum, canonicus ecclesiae s. Egidii, nihil dedit, ex dispensatione“. Tadra, Kulturní styky, str. 271, si připisuje zásluhu, že o pobytu sv. Jana v Padově on první učinil zmínku; Ott, Eindingen, str. 67.

⁴⁾ Tadra, Kulturní styky, str. 271.

⁵⁾ Ott, Rezeption, str. 37, Eindingen, str. 68; Tadra, Kulturní styky, str. 111, 271.

⁶⁾ Ott, Eindingen, str. 46; Beda Dudík, Raygern, I, str. 281. — Ott, Die Tabula iuris von Raygern, 1889.

⁷⁾ Vyučovali tu dva mistři svobodných umění: mistr Očko gramatice, mistr Bohumil logice, Řehoř z rodu Zajiců z Valdeka o knihách Aristotelových; Tomek, Dějepis města Prahy, I, str. 475, Denifle, Geschichte der Universitäten des Mittelalters, I, 1885, str. 583; Tadra, Kulturní styky, str. 233.

ni, kterým se dostalo církevního i královského zmocnění, hotoviti úřední listiny pro církevní i světské forum.¹⁾ K r. 1305 činí se zmínka o Radslavovi, doctoru parvorum při kapitule olomoucké.²⁾

R. 1348 bulou ze dne 7. dubna založil Karel IV. vysoké učení v Praze. Posluchači byli většinou klerikové. Proto osvobodil papež Urban V. (1362—1370) r. 1366 pražské studující od zákona residence na pětiletí. Mimo to rozkázal všem českým klášterům, v nichž žije aspoň 13 členů, aby poslali po jednom členu do Prahy na studia bohoslovná neb právnická.³⁾ Na podporu studií slíbil již papež Inocenc III. na sněmu lateránském IV. r. 1215, že je Sv. Stolicí ochotna dispensovati personas sublimes et literatas, aby mohli více obročí spolu držeti.⁴⁾ V tomtéž směru vymohl Karel IV. podle vzoru pařížského pražským scholárům tak zv. „privilegium rotuli“, čili právo university, předkládati papeži seznam (rotulus) zasloužilých členů, aby byli svým časem opatřeni tučnějšími obročími.⁵⁾

Na Karlově universitě zabývala se právnická fakulta z valné části jen kanonickým právem, facultas iuris canonici, když pak se r. 1373 od ostatních fakult nadobro odloučila s vlastním rektorem v čele, slula universitas dominorum canonistarum.⁶⁾

Zmínky zasluhuje, že Karel IV. nepřál dosti studiu práva dekretálního, dáváje přednost Gratianovým dekretům. Chváli jakéhosi doktora, že „dimissis frivolis illis altercationum disturbis, quibus libri decretalium abundare videntur ad lecturam decreti aciem mentis direxit“.⁷⁾

60 Vedle bononského doktora jména neznámého učil v Praze právu mistr Štěpán z Uhřetic (neb Úherčic). Býval zván perpetuus vicarius archiepiscopi. R. 1358 vzdal se života veřejného, vstoupiv do roudnického kláštera augustiniánů. Napsal Quaestiones et casus conscientiae a výklad k Statuta Arnesti z r. 1349.⁸⁾

R. 1365 přednášel Ludvík de S. Laurentio.⁹⁾ Králem Václavem IV. dosa-

¹⁾ Předlohou byl jím spis „Ars dictandi“, kterou složil Buoncompagni, neb „Summa artis notariae“ od Rolanda de Passageriis († 1300) neb „Aurora novissima“ od Petra de Unzola († 1312). Rukopisy v kapitulní knihovně pražské; Ott, Eindingen, str. 47, násl.; Tadra, Kulturní styky, str. 345; Podlaha, Series, str. 17. Peterka, Rechtsgeschichte der böhm. Länder, I, 1923, str. 126.

²⁾ „Parvi, exigui, pauperes“ sluli začátečníci v právu, Ott, Rezeption, str. 33.

³⁾ Ott, Eindingen, str. 78; Denifle, Gesch. der Universitäten, I, str. 601.

⁴⁾ Cap. 28, X, l. 3, tit. 5.

⁵⁾ Ott, Rezeption, str. 53, Eindingen, str. 79.

⁶⁾ Tomek, Dějiny university pražské, str. 102, Soldát, ČKD., 1893, str. 515. — Aby se nezanedbávalo právo kanonické zakázal papež Honorius III. r. 1219 přednáseti na pařížské universitě právo římské; konst. „Super specula“, cap. 28, X, l. 5, tit. 33.

⁷⁾ Tuto nechuť Karlovu vysvětluje Ott, Rezeption, str. 56, z okolností, že se papež Klement V. ve svých dekretálkách nepřívětivě vyjadřuje o Karlovu dědovi Jindřichu VII. lucemburském, a sice: cap. 1, Clem., l. 1, tit. 9, když se císař zdráhal přísahati věrnost církvi, a cap. 2, Clem., l. 2, tit. 11, ve sporech Jindřichových s Robertem sicilským.

⁸⁾ Tadra, Kulturní styky, str. 284; Podlaha, Series, str. 35.

⁹⁾ Ott, Eindingen, str. 81.

zen byl r. 1396 Jiří z Bora, lector ordinarius decretalium, který po 8 let vykládal Liber sextus a Klementinky. Není jisto, zda on jest původcem spisu „Circa processum iudicarium in causis delegatis (r. 1387).¹⁾

V právu kanonickém působil v Praze Bedřich Paganus; r. 1374 četl o Liber sextus.²⁾ — Kuneš z Třebovle, kdysi žák padovský. Proti učenému Albertovi Ranconis napsal polemický traktát De devolutionibus non recipiendis. Stal se kanovníkem olomouckým, potom pražským gen. vikářem († 1388).³⁾ — R. 1377 přednášel Mikuláš Puchník licentiatius in decretis „mnohoobročník“, ježto měl farní obroči spolu se čtverým kanonikátem, jmenován r. 1384 arcib. oficiálem (soudcem), 1394, po blažené smrti sv. Jana Nep. jeho nástupcem v gen. vikariátě, designovaný a Římem potvrzený arcibiskup († 1402). Jemu připisují spis „Processus iudicialis“ z r. 1385.⁴⁾

Jindřich ze Svolenky (Egreč), rodák litoměřický, studoval práva v Bononii. R. 1372 volen prvním rektorem osamostatněné právnické fakulty, byl též proboštem mělnickým († kol. r. 1378). Jeho spisy o tom svědčí, že byl ducha bystrého. Jsou to: Commentarium in tractatum Ioannis Andreae super arbore consanguinitatis; Solutio glossarum contrariarum in iure canonico; Differentiae inter leges et canones; Notae super libros decretorum; Explicatio quaestionum iuridicarum. Sám o sobě napsal, že v desátém roce věku složil za vedení repetitora Commentarium iuridicum.⁵⁾ — Vilém Herborg, doctor decretorum, r. 1377 decretales ordinarie legens in studio pragensi, byl dříve auditorem sv. Roty, jež rozhodnutí r. 1376 vydal, potom kapitulním děkanem hamburským.⁶⁾ — Adam z Nežetic, decretorum doctor, odkázal r. 1414 své knihy kapitulní knihovně s podmínkou, že budou přístupny i studujícím. Býval kanovníkem olomouckým, arcijáhmem pražským. V poslední vůli založil dvě stipendia pro studujícího bohosloví a kanonistu, přidav výhradu, aby nebyli nakaženi viklefismem. Napsal: Lectura in quartum librum decretalium († 1414).⁷⁾ — Bohuslav z Krňova, decretorum doctor, 1386 kanovníkem a děkanem kapituly pražské. Napsal obšírný komentář: Lectura super quarto et quinto libro decretalium. Žil ještě r. 1414.⁸⁾

Zapomenutým kanonistou pražským jest Heřman Pražský ze stol. 14. Napsal Summulla

¹⁾ Tomek, Dějiny univ. pr., str. 103; Dějepis města Prahy, V, str. 107; Ott, Eindrigen, str. 93; Podlaha, Series, str. 67.

²⁾ Tomek, Dějiny univ. pr., str. 91.

³⁾ Balbin, Bohemia docta, II, str. 106; Ott, Eindrigen, str. 88; Podlaha, Series, str. 45.

⁴⁾ Ott, Rezeption, str. 102; Podlaha, Series, str. 56.

⁵⁾ Balbin, Bohemia docta (ed. Ungar), II, str. 173; Tomek, Dějiny univ. pražské, str. 110. Ott, Rezeption, str. 122.

⁶⁾ Göller, v Archiv für kath. K. Recht, 91 (1911), str. 662; Lega, v předmluvě k „S. Romanae Rotae decisionum sententiae“, 1912, str. 38, 39.

⁷⁾ Ott, Eindrigen, str. 49; Podlaha, Series, str. 68. Tamtéž jeho testament.

⁸⁾ Podlaha, Series, str. 56.

de concordantia scriptorum theologorum et iuridicorum a j. Byl kanovníkem pražským, auditorem sv. Roty a biskupem varmijským.¹⁾

Radu středověkých kanonistů českých končí Jan Železný, magister Iohannes de Praga, r. 1389 imatrikulován na právnické fakultě, stal se pražským kanovníkem, biskupem litomyšlským a olomouckým, prvním apoštolským administrátorem po odpadu arcibiskupa Konráda z Vechty, pap. legátem a kardiánem († 1430). Napsal „Causa summarii super decretales“.

61 Náboženské hádky a sociální převraty století 15. nesloužily ovšem pokroku studia kanonického práva na universitě Karlově. Dlužno vyznati, že čeští kališníci neměli nížádné příčiny stavěti se nepřátelsky k církevnímu právu. Ještě r. 1438 napsal Petr z Mladenovic († 1451), druh mistra Jana Husa, „Registrum materiarum decreti“.²⁾ Dolejší konsistoř r. 1589 neostýchala se odvolávati na ustanovení sněmu tridentského.³⁾

Opět byli snaživí žáci nuceni hledati cizí školy. R. 1454 získal Hilarius Litoměřický, později administrátor arcibiskupství, titul doctor decretorum v Padově; Václav Křižanovský, dříve děkan filosofické fakulty pražské, studoval v letech 1452—1459 v Bononii; Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic dlel na studiích v Bononii a ve Feraře; Bohuslav ze Zvole byl r. 1440 v Bononii, 1443 ve Vidni. Napsal: „Tractatus scholastici super libros decretalium“ a „Vocabularium iuris“, r. 1454 byl zvolen biskupem olomouckým († 1457).⁴⁾

Teprve r. 1499 ujal se opuštěné stolice právnické humanista Jeroným Balbus, který dříve vyučoval v Paříži a ve Vidni, nyní pak byl králem Vladislavem II. pozván do Prahy.⁵⁾ Ale jen asi dva roky četl o právu církevním a římským, neboť jsa katolíkem, ustoupil před nechutnými spory náboženskými. Brzy však duch luteránský zapudil právo nadobro, a právo přestalo míti vlastní kultu. O právu světském přednášeli jen příležitostně profesori filosofie, v ethice neb v politice Aristotelově. Až r. 1580 na popud učeného Jana Kocína z Kocinetu († 1610) byla opět otevřena právnická fakulta, na níž mistr Matyáš Molesius vykládal instituce Iustinianovy.⁶⁾

62 Když r. 1556 král Ferdinand I. (1526—1564) odevzdal jesuitům kolej u sv. Klimenta, otevřeli tam studium filosofie a bohosloví. R. 1622 převzal řád celou universitu Karlovu od mistrů podobojích z nařízení Ferdinanda II. (1619

¹⁾ Brinktrine na něho upozorňuje v časop. Miscellanea Francesco Ehrle; Český časop. histor., 1926, str. 227.

²⁾ Manuskript se chová v kapitulní knihovně pražské (Sign. O 7).

³⁾ Ott, Rezeption, str. 119.

⁴⁾ V Praze zmlkla fakulta bohoslovná, právnická i lékařská, zůstala jen fakulta svobodných umění. Náhradou pěstovali domácí právo: Ctibor Tovačovský z Cimburka († 1494), Moravan: „Kniha Tovačovská aneb paměť obyčejů a řádů“ — Viktorin Kornel ze Všehrd († 1520). Čech: „O právích země české, devaterý knihy“.

⁵⁾ Winter, Děje vysokých škol, str. 25.

⁶⁾ Winter, tamtéž str. 71.

až 1637). Církevní právo přiděleno fakultě právnické, leč r. 1749 přeneseno na fakultu bohoslovnou.¹⁾

Od r. 1675 přednášeno církevní právo také na arcibiskupském semináři dle přání arcibiskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberku (1669—1675).²⁾ Podle úmluvy dodávali profesory kanonického práva premonstrátský klášter strahovský a cisterciáci z klášterů Plas a Oseku (též ze Žďáru).³⁾ Z nich vynikl nejvíce P. Tadeáš Schweiger, premonstrát, i literárně plodný.⁴⁾ Se strany university zvedla se proti kanonickým studiím seminářským prudká bouře, jež však zatím minula bez nehody.⁵⁾ Avšak rok před zrušením řádu jesuitského, r. 1772 zapověděla vláda Marie Terezie (1740—1780) přednášky z církevního práva na fakultě theologické s nařízením, aby žáci poslouchali tento předmět na právnické fakultě u profesorů světských. Tento stav byl změněn až na základě rakouského konkordátu r. 1855, kdy studium kanonického práva bylo opět spojeno s fakultou theologickou. Na semináři vyučování vůbec přestalo r. 1775, když se ústav přestěhoval do budovy Klementina, jesuity opuštěné.

Čl. 9. Spisy čelných kanonistů nové doby.

Seznam spisovatelů a jejich prací, které o církevním právu pojednávají, omezíme přirozeně na míru nejnútnejší. Zvláštní pozornost věnujeme však oněm autorům, kteří se zabývali právem kanonickým na půdě naší vlasti. I jiných slovanských prací si všimáme, i když spisovatel užívá řeči cizí.⁶⁾

63 a) SBÍRKY PRAMENŮ A PRÁCE ÚVODNÍ.

Thomassin Ludvík, Ancienne et nouvelle discipline de l'eglise, 3 sv., Paris, 1679—1681, latinský text 1725.

Ferraris Lucius, Prompta bibliotheca canonica, Bononia, 1763⁴, 8 sv.

Savigny F. K., Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter, 1834², zvláště sv. 3, kap. 17.

Walter Ferd., Fontes iuris ecclesiastici antiqui et hodierni, Bonn, 1862.

Maassen Fr., Geschichte der Quellen und Literatur des kan. Rechts im Abendlande, Graz, 1870.

Schulte, J. F., Geschichte der Quellen und Literatur des kan. Rechts von Gratian bis an die Gegenwart, Stuttgart, 1875—1880.

¹⁾ *Soldát*, ČKD., 1893, str. 513, násl.

²⁾ *Soldát*, tamtéž, str. 518, násl.

³⁾ Jména těchto profesorů podává *Soldát* v uvedené studii, ČKD., 1893, str. 513, násl.

⁴⁾ Srovn. níže literaturu církv. práva; č. 66.

⁵⁾ *Soldát*, tamtéž.

⁶⁾ Velmi bohatou literaturu podávají: *Scherer*, Handbuch des Kirchenrechts, I, 1886, § 20, str. 115; *Rittner* (přel. Zitek), Církevní právo katolické, 1887, str. 79, násl., se zvláštním zřetelem na práce polské; *Maroto*, Institutiones iuris can., I, 1917, n. 140, násl.; *Prümmer*, Manuale iuris canonici, 1927², v abecedním pořadí; *Sägmüller*, Lehrbuch des kath. K. Rechts, I, 1925, § 8, str. 25, násl.; *Bušek*, Učebnice dějin práva církevního, 1929, str. 2, násl.

Laurin F., Introductio in Corpus iuris canonici, Friburgi, 1889.

Schneider Phil., Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen, Regensburg, 1892³.

Lijdsman, Introductio in ius canonicum, Hilversum in Hollandia, I, 1924, II, 1929.

Jaksch, Peter Karl, Gesetzlexikon im Geistlichen, Religions und Toleranzfache für das Königreich Böhmen (1601—1825), Prag, 1828, 8 sv.

Köstler Rud., Wörterbuch zum Codex Iuris can., München, 1928—1929.

Bušek, Prameny poznání historie práva církevního, Bratislava, 1926.

Kapras Jan, Právní dějiny zemí koruny české, část 1.—2., 1913, část 3. 1920.

Peterka Otto, Rechtsgeschichte der böhmischen Länder, Reichenberg, část 1. 1923, část 2. 1928.

64 b) KOMENTÁŘE K PŘÁVU DEKRETÁLNÍMU.

Fagnani P., Ius canonicum seu commentaria absolutissima, Romae 1661.

Pirhing E., Ius canonicum nova methodo explicatum, Dilingae, 1674—1677, 5 sv.

Schambogen, Jan Křištof, z Kladska († 1696), rektor magnificus pražské university v letech 1687 a 1692. Napsal: Dis- et concordantia canonum et legum, Pragae, 1683; Lectiones in Institutiones et in ius canonicum, Pragae, 1683, 1701; Dissertationes canonico-civiles, Pragae, 1686—1691. Hlavní jeho spis: Commentarium seu lectiones publicae in quinque libros Decretalium Gregorii IX., Pragae 1699 (Jiří Laboun).

Schmalzgrueber F., Ius ecclesiasticum universum, Ingolstadt, 1917, 7 sv.

Böckhn Plac., Commentaria in ius canonicum universum, Salisburgi, 1735.

Reiffenstuel Anacl., Ius canonicum universum, Antwerpen, 1743, 6 sv.

Schnell Anselm, Ius canonicum abbreviatum, Augsburg, 1744, 2 sv.

Maschat, Remigius a S. Erasmo, piarista († 1747): Cursus iuris canonici, Znojmae, 1735, Institutiones iuris civilis et canonici, vydal Giraldi, Ferrara, 1761⁴. O Maschatovi praví Hurter (Nomenclator): „theologiae et iuris canonici professor, insignis musicus“.

Makasch Frant., prof. morálky ve Vratislavi a Olomouci: Manuale theologico-canonicum de matrimonio, Olomucii, 1731; Commentaria in quinque libros Decretalium, Pragae, 1749.

Rupprecht Theodor († 1763), Notae historicae in universum ius canonicum, Pragae, 1751.

Rauttenstrauch Štěpán, opat břevnovský († 1785): Prolegomena in ius ecclesiasticum, Pragae, 1769, 1774. Arcibiskup *Ant. Petr Přichovský*, (1764 až 1793) naléhal, aby toto dílo bylo zakázáno pro svůj „josefinský“ směr; Rauttenstrauch napsal též Institutiones iuris ecclesiastici, Pragae, 1769.

65 c) SPISY VE FORMĚ VOLNÝCH INSTITUCÍ.

Walter Ferd., Lehrbuch des K. Rechts, Bonn, 1822; vyd. Gerlach, 1871¹⁴.

Philipp Georg, Lehrbuch des K. Rechts, Freiburg, 1859, 1881³.

- Aichner Simon*, Compendium iuris ecclesiastici, Innsbruck, 1862, vyd. Friedle 1915¹².
- Schulte Friedr.*, Lehrbuch des kath. K. Rechts, Giessen, 1863, 1886⁴.
- Scherer Rud.*, Handbuch des kath. K. Rechts, Graz, I. 1886, II. 1898.
- Rittner Edvard*, Církevní právo kanonické (z polštiny přel. E. Zítek), v Praze 1887.
- Porubský Jos.*, Ius ecclesiasticum catholicorum, s ohledem na právní poměry zemí uherských, Pestini, 1853, — vydání 3. Agriae, 1867.
- Lämmer Hugo*, Institutionen des kath. K. Rechts, Freiburg, 1892².
- Vering Friedr.*, Lehrbuch des kath., orient., und protestant. K. R., Freiburg, 1893³.
- Silbernagl Isidor*, Lehrbuch des kath. K. Rechts, Regensburg, 1903⁴.
- Heiner Franz*, Katholisches K. Recht, 1912⁶.
- Sebastianelli Gulielm.*, Praelectiones iuris can., Romae, 1905².
- Laurentius Jos.*, Institutiones iuris eccl., Friburgi, 1914³.
- Haring Joh.*, Grundzüge des kath. K. Rechts, Graz, 1924³.
- Prümmer Dom.*, Manuale iuris ecclesiastici, Friburgi, 1927⁵.
- Sägmüller Joh.*, Lehrbuch des kath. K. Rechts, Freiburg, I, 1925-1926 (pokrač.).

66 d) ČEŠTÍ A JINÍ SLOVANŠTÍ KANONISTÉ.

- Sem náležeji spisovatelé již uvedení: *Laurín*, *Schambogen*, *Maschat*, *Makasch*, *Rupprecht*, *Rauttenstrauch*. Mimo ně psali:
- Steiger Václav*, Moravan, prof. bohosloví, církv. práva a Pisma na pražské universitě († 1692). Od něho máme: Repertorium iuris canonici, Norimbergae, 1713.
- Boehm Křištof*, plasský cisterciák, r. 1709 prof. na arcib. semináři pražském. Vydal Institutiones seu praeliminaria quaedam principia ad s. theologiam iuridico-moralem . . ., Praegae, 1710.
- Stehr Bohumír*, Pražan, strahovský premonstrát, prof. církv. práva na arcib. semináři († 1712). Napsal: Praelectiones scholasticae in ius can. universum, Praegae, 1693; De sponsalibus et matrimonio, Praegae, 1683; De censuris, 1689; De contractibus, 1687; De legibus, 1692.
- Kugler Jan*, prof. dogmatiky a církv. práva na akademii vratislavské († 1721). Od něho pochází: Tractatus theologico-canonicus de matrimonio, Norimb., 1713.
- Vorel Eugen*, Pražan, cisterciák osecký, r. 1722 na arcib. semináři prof. a velký reformátor studia církevního práva († 1732). Napsal Contractus ratus, Praegae, 1724.
- Schindler Daniel Antonín*, nar. v Jabloně, premonstrát želivský, opat. Lektor filosofie, dogmatiky i církv. práva. Vzdal se opatství a žil pak svatě na samotě († 1754). Napsal Vestigium in via maris (církv. právo), Praegae, 1721.

- Hochkirchner Ant.*, augustinián, doktor bohosloví, prof. církv. práva. Vydal Elementa iuris Pontificii, Brunae, 1727; Polemica de iure naturali, divino et humano, Brunae, 1728; Syntagma iuris eccl. universi (další vyd.), Leodii, 1762.
- Hermann Marian Antonín*, opat strahovský († 1741). R. 1703 přednášel na arcib. semináři církv. právo. Zanechal: Selectae quaestiones canonico-theologicae, Praegae, 1705.
- Rajský Timotej*, († 1761), Elementa iuris Pontificii in Regulis iuris in Sexto, Vratislaviae, 1740.
- Schweiger Tadeáš Frant.*, strahovský premonstrát, na arcib. semináři přednášel zprvu filosofii, od r. 1727—1734 církevní právo († 1743). Napsal: Selectarum quaestionum analecta, Praegae, 1728, pokr.; De concilio oecumenico, 1740; De iure et iustitia, 1734.
- Kunič Frant.*, († 1763), Regulae iuris canonici, Cassoviae (Košice), 1741.
- Vach Jos.*, († 1777), Sententiae generales . . . seu regulae iuris in Sexto, Olomucii, 1753.
- Kaňka Jan Nep.*, Pražan, laik († 1798), Institutiones iuris can., Praegae, 1770.
- Vajkovič Emerich*, pocházel z Velkého Varadína, jesuita, světicí biskup kaločský († 1798). Napsal De censura librorum perniciosorum, Colocae, 1791; De potestate principum saecularium in censuram librorum, Colocae, 1791.
- Pelka Martin*, Slezan, prof. na universitě vratislavské († 1828). Napsal Iuris ecclesiastici analysis (2 části), Vratislaviae, 1795, násl.
- Helfert Jos.*, roz. v Planě, prof. práva na universitě pražské († 1847). Mimo jiné spisy sepsal: Handbuch des Kirchenrechts, Prag, 1845, 1849⁴.
- Ginzel Jos. Augustin*, z Liberce († 1876): Handbuch des neuesten in Oesterreich gelten den Kirchenrechts, Wien, 1857.
- Pachmann Theodor*, učil v Olomouci a ve Vídni († 1881). Napsal Lehrbuch des Kirchenrechts, Olmütz u. Wien, 1849—1851. Svě ještě dosti josefinské zásady plně odvolal ve smyslu svobody církevní v třetím vydání díla ve Vídni 1863—1866.
- Rudawski Jan*, z Varšavy, kanovník olomoucký († 1690), Repertorium iuris civilis et pontificii, Viennae, 1660.
- Fermankowicz Samuel* († 1692), De potestate capituli sede vacante, Cracoviae, 1680.
- Glowacki Ignát* († 1729), Gladius evaginatus pro defensione immunitatis ecclesiasticae, Calissii, 1725.
- Zaluski Jos. Ondřej*, kanovník krakovský, biskup kijevský († 1774). Napsal: Conspectus novae collectionis legum ecclesiasticarum Poloniae, Varsaviae, 1744. Byl velikým milovníkem knih, jichž získal na 200.000 svazků. Knihovna tato byla mu však úředně odňata vládou ruskou a do Petrohradu zavezena.

- Mamczynski Stan. Sebast.*, prof. v Krakově a Poznani († 1769). *Praxis commissorialis fori spiritualis, Posnaniae, 1738; De vita et honestate clericorum, Cracoviae, 1749; De immunitate, Cracoviae, 1759.*
- Marciszewski Jak.*, prof. krakovský († 1773), *Controversae quaestiones iuris ad disputandum, Cracoviae, 1771; De praelatis et canonicis, Cracoviae, 1762; De irregularitate, Cracoviae, 1766.*
- Sczurowski Timotej* († 1812), *Prawo kanoniczne, 1792.*
- Ślotwiński Felix*, na univ. krakovské přednášel o právu přirozeném, potom o kanonickém; velmi učený († 1862). Napsal: *Institutiones iuris canonici publici, interni et externi, Cracoviae, 1839—1840.*
- Kraśiński Adam Stan.*, biskup vilenský, ruskou vládou deportován 1862 († 1891). *Prawo kanoniczne krótko zebrane, ve Wilně 1861.*
- Heyzman Oldřich*, prof. na jagelonské univ. krakovské: *Najnowsze prawo kościoła katolickiego w państwie austriackiem, odnośnie do konkordatu, Kraków, 1861.*
- Krański Vincenc*, *Handbuch des kath. kanonischen Rechts in Fragen und Antworten, Breslau, 1869.*
- Rittner Eduard*, prof. lvovský, 1895 min. vyučování, potom min. pro Halič († 1899). Vydal: *Prawo kościelne katolickie, Lwów, 1878—1879*, opět 1913; do češtiny přeložil a vydal *Em. Zitek* (Právníká jednota) v Praze 1887—1889².
- Baczkowicz Fr.*, *Prawo kanoniczne podręcznik dla duchowieństwa, I. sv., Kraków, 1923.*
- Grabowski Ign.*, *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu, Lwów, 1927².*
- Michiels Gommarus*, prof. katolické university v Lublině: *Normae generales iuris canonici, 2 sv., Lublín, 1929.*
- Kušej Rado*, *Cerkveno pravo katoliške Cerkve, s posebnim ozirom na razmere v kraljevini Srbow, Hrvatow in Slovencew, Ljubljana, 1927².*
- Rusci R.*, *Ius ecclesiasticum speciali ratione habita regni Iugoslaviae, Ljubljana, 1927.*
- Henner Kamil*, *Základy práva kanonického (Právo platné), v Praze 1927².*
- Hobza Ant.-Tureček Jos.*, *Úvod do církevního práva, v Praze 1929.*
- Bušek Vratislav*, *Učebnice dějin práva církevního, v Bratislavě, 1929.*

67 e) VÝKLADY NOVÉHO CÍRKEVNÍHO ZÁKONÍKU.

- Stutz Ulrich*, *Der Geist des Codex iuris canonici (Kirchenrechtl. Abhandlungen); (92, 93 Heft); Stuttgart, 1918.*
- Ferreres Jan*, *Institutiones canonicae juxta novissimum Codicem, Barcelona, 1919 a částěji.*
- Leitner Martin*, *Handbuch des kath. K. Rechts, Regensburg, 1918.*
- Vermeersch-Creusen*, *Epitome iuris can. cum commentariis, Mechlinae, 1927².*
- Augustin Ch.*, *A Commentary an the new Code of canon Law, St. Louis, 1919.*

- Maroto Philippo*, *Institutiones iuris can., Matriti, 1919², 1921².*
- Toso A.*, *Ad Codicem Iuris Can. Commentaria Minora, Romae, I. 1921².*
- Perathoner Anton*, *Das kirchliche Gesetzbuch, Brixen, 1926⁴.*
- Blat Albert*, *Commentarium textus Codic. I. Can., Roma, 1919, násl.*
- Dvořák Jan*, prof. cirk. práva na universitě pražské, počal vydávati komentář „Nový kodex iuris canonici“ v ČKD., 1917, str. 622, násl.; po jeho brzké smrti pokračuje jeho nástupce *Soldát Al.* od ročn. 1920, str. 29, násl.
- Cocchi Guido*, *Commentarium in Codicem I. Can., Augustae Taur., 1920, násl.*
- Prümmer Dom.*, *Manuale iuris can., Friburgi, 1927⁵.*
- Bargilliat Mich.*, *Praelectiones iuris can., Paris, 1923³⁷.*
- Falco M.*, *Introduzione allo studio del Codex I. C., Torino, 1925.*
- Vidmar I. C.*, *Compendium repertorium iuris ecclesiastici communis et quoad leges et consuetudines reipublicae Austriacae particulares, Vienna, 1926⁴.*
- Sipos Stan.*, *Enchiridion Iuris canonici, Pecz, 1926.*
- Eichmann Eduard*, *Lehrbuch des K. Rechts, Paderborn, 1923, 1926².*
- Wernz Franc.-Vidal*, *Ius canonicum, Romae, 1923, pokrač.*
- Matthaeus Conte a Coronata*, *Institutiones iuris eccl., Taurini, 1928.*
- Ojetti B.*, *Commentarium in Codicem iuris can., Romae, I. 1927, II. 1930.*

68 f) SPISY O PŘÁVU CÍRKVE VÝCHODNÍ.

- Papp-Szilagyi Josef*, *Enchiridion iuris Ecclesiae orientalis catholicae, Magno-Varadini, 1862.* V § 49 podává autor latinský výtah sbírky kánonů východních, užívané v knížectví Valašském, známé pod jménem „Directorium legis, vulgo Pravila“.
- Milaš Nikodým*, pravoslavný biskup zaderský († 1915), *Pravoslavno crkveno pravo, Zadar, 1890, 1915 druhé vydání pořídil Alex Pasić, v Mostaru.*
- Suvorov Nic.*, *Učebnik cerkovnago prava, Moskva, 1902.*
- Biernacki Nicol.*, *Ius orthodoxum Russorum, respectu iuris Ecclesiae Romano-catholicae consideratum, Poznaň, 1914.*
- Zankow Stefan*, *Die Verfassung der bulgarischen orthodoxen Kirche, Zürich, 1918.*
- Potlis M.*, *Συντάγμα τῶν θείων... κανόνων, Αθήναις 1852.*
- Rellis*, *Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Αθήναις 1907.*
- Bobčev Štef.*, *Cerkovno pravo (kyril.), Sofie, 1927.*

69 g) ČASOPISY PRO CÍRKEVNÍ PŘÁVO.

- Acta Apostolicae Sedis* jsou jediným promulgačním orgánem pro zákony a nařízení Sv. Stolice (can. 9 a 7).
- Acta Sanctae Sedis* od r. 1865 vydával a řídil *Marietti*, potom *Piazzesi*, od r. 1904 měsíčník prohlášen autentickým, r. 1908 svazkem 41. zašel ve prospěch úředních *Acta Ap. S.*

Čl. 1. O zákonodárné moci v církvi.

V právu dekretál. Titulus 2, l. 1, k tomu komentátory; — *Sv. Tomáš Akv.*, 1, 2ae qu. 95; — *Suarez*, De legibus; — *Sv. Alfons*, Theol. mor., I, n. 90, násl.; — *Haring*, Der Rechts- u. Gesetzesbegriff, 1899; — *Blat*, Commentarium, I, n. 58, sq.; — *Scherer*, Handbuch, I, str. 136; — *Wernz*, Ius decret., I, n. 100, násl.; — *Toso*, Commentaria minora, I, str. 26; — *Maroto*, Institutiones, I, n. 177, násl.; — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, 1926⁴, § 30, násl.

72 1. **POJEM ZÁKONA.** Sv. Tomáš Akv. podává tento výměr zákona: „quaedam rationis ordinatio ad bonum commune et ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata“.¹⁾ Jde tu o zákon lidský. Slovem „ordinatio“ rozumíme předpis mravně závazný na rozdíl od pouhé rady (consilium, monitum), výzvy neb poučení, které ponechávají svobodné rozhodnutí pro opak.²⁾ Výraz „rationis“ naznačuje, že zákonné ustanovení vychází spíše z rozumové činnosti zákonodárcovy než z jeho vůle.³⁾

K podstatným známkám zákona náleží jeho trvání nepřetržité (perpetuitas) dle římské zásady: „lex debet esse aeterna“.⁴⁾ Zákon musí přímo neb nepřímo sloužiti „k dobru obecnému“ (ad bonum commune) té společnosti, pro niž byl vynesen, nikoli nutně též pro jedince, které snad silně nevýhodami zatěžuje. Zákon docela škodlivý nemá ovšem vnitřní závaznosti.

Sv. Tomáš smýšlí o věci takto⁵⁾: „Et ideo Isidorus in conditione legis, primo quidem tria posuit: scilicet quod religioni congruat, in quantum scilicet est proportionata legi divinae; quod disciplinae conveniat, in quantum est proportionata legi naturae; quod salutis proficiat, in quantum est proportionata utilitati humanae.“

Zákon lze dáti pouze morální osobě, společensky zřízené, vlastním právním řádem opatřené.⁶⁾

Netřeba dokládati, že zákon musí býti spravedlivý, užitečný, účelný, řádu mravnímu uzpůsobený. Jest otázka, zda zákonodárce může rozkázati úkony jen vnitřní? Nikoli, leč by se lidský příkaz opíral o zákon boží na př. když řehole příkazuje sebranost myslí neb vnitřní modlitbu. Církev řídí pouze zevní pořádek společenský.⁷⁾

73 2. **ZÁKONODÁRCE.** Zmocnění ukládati zákony přísluší v církvi jen té

¹⁾ Summa Theol., 1, 2ae qu. 90, a. 4.

²⁾ Can. 3, Caus. 14, qu. 1. — Někdy užívá rozkazovací zákon formy jen vyzývací, na př. když sněm tríd. (Sess 23, de ref., cap. 1) biskupy „admonet et in Domino hortatur“, aby šetřili residence.

³⁾ Sv. Tomáš, tamtéž, art. 1. — Suarez přičítá rozumu působnost činnou i trpnou tak, že rozkaz v rozumu zákonodárcovy svůj původ má a rozum členů řídí; Suarez, De legibus, l. 1, cap. 12, n. 3.

⁴⁾ Suarez, De legibus, l. 1, cap. 1, n. 1.

⁵⁾ Tamtéž, qu. 45, a. 3. (Dle sv. Isidora Sev., Etymologiarum, l. 5, cap. 3.)

⁶⁾ „Lex est commune praeceptum...“ (fr. 1, Dig. lib., 1, tit. 3). „Iura non in singulas personas sed generaliter constituuntur“ (fr. 8, Dig. lib., 1, tit. 3).

⁷⁾ Wernz, Ius decr., I, n. 98.

Archiv für kath. Kirchenrecht, od r. 1856 vydával svob. pán Moy de Sons v Innsbruku, svazkem 6. (1861) počínaje Bedřich Vering, potom Heiner Frant., od r. 1913 Hilling Mik. v Mohuči.

Analecta iuris Pontificii, Recueil des dissertations de droit canonique, liturgie et thèologie, Rome 1853, násl.

Časopis katolického duchovenstva. Praha, od r. 1828.

Le canoniste contemporain, Paris, 1878, násl.

Rassegna giuridica ecclesiastica, Roma, 1907, násl.

Apollinaris, commentarium iuridico-canonicum, vydávají profesori papežského semináře od r. 1928.

Zeitschrift für Kirchenrecht (protest.) řídili Dove a Friedberg od r. 1861 v Berlíně, od 1863 v Tübingách, od r. 1880 ve Fryburku.

Iuris Pontificii ephemerides, Roma, 1921, násl.

70 h) NEKATOLIČTÍ SPISOVATELÉ O PŘÁVU CÍRKEVNÍM.

Zaslужují zmínky:

Böhmer Iustus Henning. Institutiones iuris can., Hallae, 1738 († 1749).

Richter Emil Ludv., († 1864), Lehrbuch des kathol. und evangel. K. Rechts, Leipzig, 1842, r. 1886⁸. (Dove, Kahl.) Vydal ve vzácné úpravě Corpus iuris can., Lipsiae, 1833, a j.

Hinschius Pavel, († 1898), System des katholischen und protestantischen K. Rechts, Berlin, 1869.

Friedberg Em., Lehrbuch des kathol. und evang. K. Rechts, 1879, 1909⁹.

Stutz Ulrich, „Kirchenrecht“ v Holtzendorff-Kohlerově Enzyklop. d. Rechtswissenschaft, sv. V, 1914, str. 275, násl.

Díl III.: O CÍRKEVNÍCH ZÁKONECH A PRÁVNÍCH ZŘÍZENÍCH ZPROŠŤUJÍCÍCH JEJICH ZÁVAZNOSTI.

(Can. 8—30, can. 36—86.)

71 **ÚVODEM.** Bezuzdnou svobodu není možno zváti právem lidským. Aby společnost i jedinec došli cíle mravním řádem božským (ordo moralis) vytčeného, třeba přirozené svobodě lidské vykáhati určité hranice. Toto omezení svobody stává se zákonem, který oprávněná autorita členům ukládá.

Ačkoli zavazuje zákon všechny členy společnosti nerozdílně, stejnoměrně a trvale, vymáhají si nicméně okolnosti místa, času neb osob na zákonodárci úlevy od plnění úkolů zákonných. Jsou to především právní obyčej (consuetudo contra legem), osobní zproštění na soukromou žádost (rescriptum), výsada (privilegium), dispense, jež vykonávají rušivý vliv na působnost zákona.

Pojednáme tedy v následujících člancích o církevním zákonu, o právu obyčejovém, o reskriptech i jiných listinách papežských, o výsadách a dispensích.

vrchnosti, které svěřena jest vládní pravomoc či posvátná moc klíčů (iurisdictio), a to pro obor veřejný (forum externum). Kdo vládne pouze mocí domácí (potestas domestica, dominativa) či společenskou, nemůže předpisovat zákony, nýbrž jen stanovy (statuta) neb nařízení (praecepta) dávat, na př. abatyše. Zákony vydávati může osoba buď fyzická, buď mravní.

Tu liší se od moci zákonodárné moc správní (potestas administrativa), již nikdy nevykonává sbor, ale jedinec, na př. sede vacante kapitolní vikář, nikoli kapitola katedrální (can. 431, § 1).

Mocí zákonodárnou v církvi opatření jsou: a) Sv. Petr, na němž zbudoval Kristus Církev svou, i Petrův řádný nástupce v úřadě, římský biskup. Jeho pravomoc je svrchovaná (suprema), ničím neomezená (plena), bezprostřední (immediata), na lidské autoritě nezávislá (independens) (can. 218, § 1 a 2).

Ostatní apoštolé, byvše též obdařeni posláním bezprostředním, mohli ojedinele vykonávati i moc zákonodárnou, ale pouze v církvích, které sami založili. Právní předpisy apoštolů, jež v Písmě jsou uloženy, dlužno ovšem zařaditi do práva božského, nikoli lidského. Sbor apoštolů, za nutného předsednictví Petrova, ukládal zákony celé církvi.¹⁾ — Na sbor kardinálů nepřechází, sede vacante, nikterak svrchovaná moc, i byl by každý pokus vykonávati pravomoc papežskou neplatným (can. 241).²⁾ Ani nemohou zákony platné rušiti nebo měniti³⁾ na úkor zásady: „sede vacante nihil innovetur“ (can. 436).

Papežské kongregace a jiné úřady kurie nemohou dle nového práva vydávati nové zákony (decreta), nýbrž jen administrační nařízení (instructiones), shodující se s předpisy kodexu.⁴⁾ Právní rozhodnutí římských kongregací (decisiones), soudní výroky (sententiae) a instrukce postrádají sice rázu zákonů obecných, leč byly papežem modo specialia za takové vyhlášeny, mohou však během času utvořiti stylum curiae a tak nepřímo státi se výpomocnou normou zákonnou, dle can. 20.

b) Obecný sněm církevní (concilium oecumenicum), za předsednictví hlavy církve nebo papežských legátů řádně shromážděný, ukládá zákony veškeré církvi a uzná-li za vhodné, též církvím východním, ač povšechně předpisy našeho zákoníku platí jen pro latinskou církev (can. 1).

c) Církevní sněmy partikulární, jak okrskové (conc. plenaria), dříve národní (conc. nationalia) zvané, tak i provinciální, vykonávají moc zákonodárnou na území, na něž se jejich autorita vztahuje, avšak akta sněmu dlužno před jejich vyhlášením předložiti sv. Stolicí. (can. 291, § 1).

d) Biskup diecézní i jeho koadjutor v mezích can. 351, § 2, jest jediným

¹⁾ Sk. ap., 15, 6; Suarez, De legibus, l. 4, cap. 3, n. 6.

²⁾ Konst. Pia X. „Vacante Sede Apostolica“ ze dne 25. pros. 1904, n. 1. (příloha I. kodexu kan. práva.).

³⁾ Konst. „Vacante“, n. 3.

⁴⁾ Tak rozhodl papež Benedikt XV. v Motu proprio „Cum iuris canonici“ 15. září 1917, AAS., 9 (1917), str. 484.

zákonodárcem své diecése ať práva svého užívá mimo synodu neb na synodě (unicus legislator, can. 362). Církevní hodnostáři spravující území odloučené od diecése, světští neb řeholní, abbates vel praelati nullius zvaní (can. 319—328), postaveni jsou i co do moci zákonodárné na roveň biskupům diecézním (can. 321, § 1).

f) Generální kapitoly řeholních družin kněžských, řádů i kongregací, požívají tyto výsady exempce od biskupské pravomoci (religiones clericales exemptae, can. 501, § 1) mají moc zákonodárnou, ovšem osobní (leges personales), nikoli územní (leges territoriales) podle can. 8, § 2.¹⁾ Zda mimo to a za jakých podmínek přísluší nařízením prelátů řádových mimo kapitolu závazná moc zákonů, třeba zjistiti z řádové organizace.

Ostatní církevní organizace a společnosti, jako kapitoly kanovníků, řehole laické neb exemptní netvoří si zákonů, ale řídí se vlastními statuty (statuta capitularia), na př. can. 410, § 2.

74 Od zákonů liší se nařízení (praecepta, can. 24). V církvi, dle jejíž ústavy veškeré druhy pravomoci spočívají v rukou téhož hodnostáře, není ovšem rozdíl mezi zákonem a rozkazem tak znatelný. Ve státě konstitučním však vydávají rozkazy úředníci správní či výkonnou mocí opatření (potestas administrativa, executiva), nikoli sbory zákonodárné. Jsou to t. zv. „prováděcí nařízení“, jež státní ministerstvo přesně dle smyslu zákona vydává. V církvi udělují platné rozkazy i ti, kteří postrádají jurisdikce pro veřejné forum, jako farář neb představený kláštera. Moc zákonodárná opírá se o pravomoc (iurisdictio), nařízení plynou z moci domácí (pot. domestica). Nařízení ukládá vrchnost jedincům (singulis data), ony zavazují přímo osobu (lex personalis, can. 8, § 2), proto nelze jim uniknouti mimo území (ubique urgent), nebývají soudně vynutitelné (judicialiter urgeri nequeunt) a zanikají, jakmile byl rozkazující zbaven úřadu (cessant resolutio iure praecipientis), leč byly dány ve formě právní, kterou naznačuje can. 24.²⁾ Porušení rozkazu trestá se však stejně přísně jako jiné přečiny (can. 2195, § 2).

Čl. 2. Odrůdy zákonů církevních.

(Can. 11, 13, 15.)

75 1. ZAKONY ÚZEMNÍ NEB OSOBNÍ. a) Zákonodárce zavazuje osoby sobě podřízené buď přímo bez ohledu na místo jejich pobytu, nebo činí působnost zákona závislou na pobytu v území pro které zákon přímo a pro osoby na něm dlící jen nepřímo byl vyhlášen. Jsou tedy zákony buď územní (lex territorialis) neb osobní (lex personalis).³⁾

Předpisy, zavazující členy určitého stavu, osoby duchovní, řeholní, mívají vesměs ráz zákonů osobních.⁴⁾ Jejich vlastností jest, že zavazují kdekoli, i mimo území rozkazujícího. Pro zákony církevní platí však povšechná výsada: „Lex non praesumitur personalis, sed territorialis, nisi aliud constet“ (can. 8, § 2).

¹⁾ Toso, Commentaria min., I, ke can. 24; str. 75.

²⁾ Toso, tamtéž. — Tilsch-Svoboda, Občanské právo, část všeobecná, 1925³⁾, č. 62.

³⁾ Maroto, Institutiones, I, n. 183.

⁴⁾ Osobními zákony jsou předpisy o přijímání svátostí, o překážkách manželských, irregularitách, farářova povinnost obětovati mši sv. za farníky (can. 466, § 4 a 5) a pod.

Je-li zákon církevní všeobecný, nezná sice územního omezení, nicméně dlužno i obecný zákon nezřídka posuzovati z hlediska zákona partikulárního, platí-li pro jistý kraj osvobození od závaznosti zákona.

Nesnadno-li rozpoznat, zda zákon jest osobní či teritoriální, možno se při zákonech obtížných (*lex odiosa*) rozhodnouti pro územní ráz povinnosti, ježto *lex territorialis* poskytuje větších výhod směrem k osobní svobodě.¹⁾

Co bylo již řečeno o rozdílu mezi právem obecným a územním, dlužno říci i o zákonech. Rozlišujeme zákony obecné, universální (*leges generales*), které po všem světě zavazují ty, pro něž byly dány (can. 13, § 1), od zákonů místních, stanovených pro určité území (*leges territoriales*, can. 13, § 2). Této rozlišky jest třeba dbáti, když se má určití závaznost zákonů pro cizince, jak podrobněji vyložíme.

Jsou zákony, kterým podléhají lidé všichni bez rozdílu stavu a povolání, jež společnými nazýváme (*leges communes*), jiné založeny jsou pro jistý stav neb povolání, zákony zvláštní (*leges singulares, speciales*) na př. o právech a povinnostech kleriků (can. 118—123), právo řeholní (can. 487, násl.).

76 2. ZAKONY DLE OBSAHU. Dle svého obsahu je zákon buď nařizující, kladnou povinnost ukládající (*lex praecipiens*) neb zakazující, omezuje-li svobodu (*lex prohibens*) neb dovolující, když poskytuje pouze oprávnění k činu dle libosti (*lex permittens*), na př. výsady, *dispense*.

Do které třídy ten který zákon náleží, třeba rozeznati spíše ze smyslu slov než z formy věty. Záporný sloh textu není spolehlivou známkou zákona zakazujícího. Právě-li na př. can. 129: „*clerici studia . . . ne intermittant*“, máme před sebou spíše rozkaz, aby duchovní vytrvale studovali. Slova Pisma: „*episcopus sit unius uxoris vir*“ (1. Tim., 3, 2) neporoučejí, nýbrž zřejmě zakazují postupné dvojženství. Stává se, že týž zákon se dotýká všech jmenovaných druhů, na př. když can. 492, § 1, praví: „*Episcopi condere possunt congregationes religiosas (lex permittens)*, sed *eas ne condant . . . (lex prohibens)*, *requiritur praeterea ut . . . (lex praecipiens)*“.

Zakazující formy v kodexu kan. práva užívané jsou: *non datur appellatio* (can. 228, § 1), *ne removeatur* (can. 428), *caveant superiores*, *ne* (can. 518, § 3), *superioribus fas non est* (can. 606, § 2), *nefas est* (can. 971).

Rozkaz zesilují výrazy: *parochi . . . fideles de hac gravi eorum obligatione commoneant* (can. 770), *graviter onerata conscientia* (can. 904), *gravissimum officium* (can. 1372, § 2).

Způsoby zákonů dovolujících jeví se nám tyto: *non est necessaria* (can. 221), *clerici minores possunt* (can. 132, § 2), *fas est Episcopo* (can. 343, § 2), *admitti potest* (can. 538), *datur facultas* (can. 866, § 1), *non prohibentur, si velint* (can. 903).

Jsou předpisy v zákoníku, které poskytují pouze rady, pokyny, povzbuzení, nikoliv přísnou povinnost, na př. *decet* (can. 348, § 2), *expedit* (can. 530, § 2,

¹⁾ *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 183, *Toso*, *Commentaria minora*, I, str. 31.

862) *excitentur fideles* (can. 863), *suadendum tamen* (can. 866, § 2), *meminerint sacerdotes* (can. 888, § 1), *excitent, hortentur* (can. 1273), *dent operam sacerdotes* (can. 1353), *optandum* (can. 380).

77 3. ZAKONY DLE NÁSLEDKŮ. Porušení zákona nezůstává bez nemilých následků pro vinníka (*sanctio legis*). Následky ty jsou: buď neplatnost úkonu protizákonného (*lex irritans*), když zákon zbavuje schopnosti jednat (*lex inhabilitans*) neb pouhá nedovolenost neboli nezákonnost činu, trestného sice, ale platného.

I rozeznáváme podle uvedené směrnice a dle sankce přísnější neb mírnější: zákony dokonalé (*leges perfectae*), méně dokonalé (*leges minus perfectae*), nedokonalé (*leges imperfectae*).¹⁾

a) Zákon sluje dokonalým, je-li opatřen sankcí věcné neplatnosti a osobní neschopnosti. Tato vlastnost zákona nemůže býti nikdy předpokládána, nýbrž přísně zjištěna podle can. 11: „*Irritantes aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus aut actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse vel aequivalenter statutur*.“

Neplatností ohroženy jsou: reskripty (can. 42, 43) a *dispense* (can. 84, § 1), neplatným jest úkon násilím neb strachem vynucený neb z omylu vykonaný (can. 103, 104), neb udělení obročí (can. 147, § 1, 150, § 1), volba (can. 162, § 2), odevzdaný hlas (can. 169, § 1, 170), postulace (can. 181, § 2), přijetí za novice (can. 542, 1°), řeholní profes (can. 572, § 1), sňatek (can. 1067—1080, 1082, 1083, 1087, 1092, 1094), zcizení církv. jmění (can. 1530, § 1, 3°), soudní výrok (někdy *nullitas insanabilis*, can. 1892, 1894).

Výrazy na označenou neplatností rovnocenné (*aequivalentes*, can. 11) jsou: *pro infectis habentur* (can. 103, § 1), *nullum habent iuridicum effectum* (can. 162, § 2), *nequeunt suffragium ferre* (can. 168, § 1), *delegatus nihil agit* (can. 203, § 1), *nulla recognoscitur associatio* (can. 686, § 1) a vůbec, kdykoli zákonodárce užívá slov *nequit, nequeunt, non potest*, na rozdíl od *non licet, nefas est*.

78 Aby neplatnost úkonu doznala navenek právních následků v plné míře, dlužno někdy vyčkati soudního výroku, *actio ob nullitatem actus* (can. 1679—1683, 1855, § 2). Jindy opět může církevní soudce úkon v sobě platný pro nedostatek svobodně vůle jednajícího úředně zrušiti, *actio rescissoria* (can. 103, § 2).

Neplatnost odstraňuje církevní vrchnost sanací (*convalidatio matrimonii*, can. 1133—1141), neb sám postižený obnovou odepřeného neb zákonem zmařeného souhlasu (*renovatio consensus*). Tak možno vzkřísiti k životu neplatné svěcení (can. 214, § 1), řeholní profes (can. 586, § 2), manželskou smlouvu (can. 1136).

Stihá-li zákon vinníka mimo neplatnost úkonu ještě citelným trestem osobním, na př. *censurou*,²⁾ nazýváme zákon *lex plus quam perfecta* či *lex sacrata*, na př. neoprávněně zproštění od papežských rezervátů (can. 2338, § 1), násilné

¹⁾ *Rouček*, *Občanské právo*, platné na Slovensku a v Podk. Rusi, *Všeob. část*, I, v *Kroměříži*, 1927, č. 7.

²⁾ U Římanů: „*sacer esto*“.

zabrání neb zcizení církevního jmění (can. 2345, 2346, 2347), pokus uzavřít sňatek po vyšším svěcení neb slavných slibech (can. 2388).

b) Zákon nazýváme méně dokonalým, ukládá-li na přestupek pouhý trest, nikoli neplatnost činu. Sem spadá většina církevních zákonů, ježto platnost nezákonného jednání má pro sebe právní předpoklad (praesumptio iuris), kdežto neplatnost skutku dlužno v každém případě jasně dokázati (can. 11).

c) Nedokonalým jest zákonný předpis, neobsahující vůbec trestního ustanovení na přestupek. Porušení zákona tohoto rázu nespadá sice pod název zločin (delictum), ježto chybí „sanctio canonice saltem indeterminata“ (can. 2195, § 1), přece však uděluje can. 2222, § 1, zákonné vrchnosti zmocnění, trestati skutky nedokonalému zákonu odporne nějakým trestem spravedlivým, žádá-li toho dané pohoršení (scandalum datum) neb zvláštní zloba přestupku (transgressionis gravitas) a to i bez vyhrůžky trestu (comminatio poenae).

Čl. 3. ○ vyhláše zákonů církevních.

(Can. 8, 9.)

Suarez, De legibus, l. 1, cap. 11, n. 1; l. 4, cap. 15; — Wernz, Ius decretalium, I, n. 100; — Maroto, Institutiones, n. 187; — Toso, Commentaria minora ad can. 9; — Sägmüller, Lehrbuch, I, str. 180.

79 1. NUTNOST VYHLÁŠKY. Ohlásiti úředně nový zákon těm, kterým se ukládá (promulgatio legis = provulgatio), jest v té míře požadavkem spravedlnosti, že teprve od promulgace počíná jeho život. Anima legis est promulgatio. „Leges instituuntur, cum promulgantur“, praví lakonicky can. 8, § 1.¹⁾ Ani pouhá vůle zákonodárcova ani známost zákona již vypracovaného nepůsobí mravní závazností, nýbrž pouze určitý, zvykem ustálený slavnostní úkon zákonodárcův, jenž sluje legis promulgatio či authentica legis manifestatio, publice communitati facta.

Otázku o nutnosti vyhlášky zákonů nesmíme zaměňovati s otázkou o způsobu, jak původce zákona vůli svou miní lidu sdělovati. Na něm jest, aby volil správnou cestu, která vede přirozeně k vytčenému cíli uvéstí zákon ve všeobecnou známost.

Pro císařské zákony římské platilo pravidlo „ut factae novae constitutiones post insinuationes (vyhláška) earum, post duos menses valeant.“²⁾ Zákony bývaly vyvěšovány na deskách dřevěných neb kovových a to po 3 dny tržní, trinundinum, t. j. třikrát 8 dní.³⁾

¹⁾ Doslovně vzato z *Gratiánova* can. 3, Dist. 4, (dictum). — *Sv. Tomáš*, Summa theol., I, 2ae qu. 90, art. 4, i *Suarez*, na uved. místě zastávají nutnost promulgace proti pochybám nemnohých. Dnes can. 8, § 1 a can. 9 nepřipouštějí žádné pochyby více.

²⁾ *Novella*, 66, coll. 5.

³⁾ *Dr. Josef Vančura*, Úvod do studia soukromého práva římského, 1923, str. 12.

V nejstarších dobách křesťanských donášeli papežská nařízení nižší klerikové do provincií v opisech (litterae a pari), kde bývaly čteny na sněmích provinciálních, dvakrát do roka svolávaných. Řehoř IX. vyhlásil svoji sbírku dekretů tím způsobem, že ji poslal spolu s bulou „Rex pacificus“ r. 1234 „doctoribus et scholaribus universis Bononiae commorantibus“. Byl to tehdy vhodný způsob promulgace, neboť na učení bononském zastoupeni bývali všichni národové křesťanští. Novotu zavedl papež Martin IV. (1281—85), když r. 1281 dal vyvěsiti exkomunikační bulu proti císaři řeckému Michalu Paleologovi, odvolavšimu ujednanou v Lyoně r. 1274 unii, na dveřích patriarchálních chrámů římských sv. Petra, lateránského, pap. kancelarie a na zeleném trhu (campus flo-rae). Promulgace platila za dostatečnou (Urbi et Orbi), ježto v Římě dli nepřetržitě mnoho cizích biskupů i poutníků.¹⁾

Závažnější zákony bývají prohlašovány způsobem mimořádným. Trident-ský dekret „Tametsi“²⁾ o zevní formě manželského sňatku nabýval platnosti jen v té farnosti, kde byl zvláště uveřejněn, a to jménem sněmu samého. Jeho pozměňující zákon, dekret Pia X., „Ne temere“ dne 2. srpna 1907 rozeslala sv. Stolice všem biskupům, a tím ohlášen zákonně.³⁾

Konečně ustálil způsob promulgovati nařízení papežské kurie Pius X. konstitucí „Promulgandi“ ze dne 29. září 1908, kde stanoví, že jediné ty listiny, jež v úředním listě (commentarium officiale) nově zavedeném pod názvem Acta Apostolicae Sedis (AAS.) byly otištěny, mají býti považovány za úředně vyhlášené.⁴⁾ S dekretem úplně se kryje náš can. 9., který připouští možnost, že v ojedinelých případech bude mimořádný způsob promulgace stanoven.⁵⁾

80 2. POČÁTEK ZÁVAZNOSTI ZÁKONA. Přirozená spravedlnost káže, aby mezi vyhláškou zákona, kterou počíná zákon býti mravní normou pro společnost, již zákonodárce svoji vůli vnucuje, a závazností zákona pro jednotlivce uplynula dostatečná časová lhůta, a v mezidobí tom vešel obsah zákona ve známost osob zákonu podřízených (vacatio legis). Zde naznačen rozdíl mezi vyhláškou (promulgatio) a rozšířením (divulgatio legis). Panoval spor o rozsahu této lhůty. Není o tom pochyby, že ustanovení církevní, pokud jsou jen ohlášením práva božího, zavazují dnem promulgace, nepřipouštějíce nižádného odkladu.⁶⁾ Těž výklad zákona již závazného, neukládá-li nových břemen (interpretatio comprehensiva), nabývá v zápětí po promulgaci moci závazné.

¹⁾ *Maroto*, Institutiones, I, str. 197.

²⁾ *Trid.*, Sess. 24, de ref. matr., cap. 1.

³⁾ ASS., 40, str. 525.

⁴⁾ ASS., 41, str. 619. — Srovn. Tumpach, ČKD., 1908, str. 673.

⁵⁾ Když byla vydána „Acta Pii Papae X.“ (4 sv.), prohlásil státní sekretariát dne 26. prosince 1913, že sbírku dlužno pokládati za autenticky vyhlášenou, jako by byla zanesena do AAS.

⁶⁾ *Toso*, Commentaria min., I, str. 32. — Pap. státní sekretariát prohlásil dne 20. srpna 1917, že ihned nabývají závaznosti can. 859, § 2, 1108, § 3, 1247, § 1, 1250—1254; a fakultativně výsady kardinálů dle can. 239, § 1; 240; 600, 3°; 1189, 1401; AAS., 9, str. 475.

Ostatním zákonům vyměřovali kanonisté i moralisté dvouměsíční lhůtu, v níž odpočívají, opírajíce své mínění při nedostatku ustanovení domácího o římské právo.¹⁾ Ale Benedikt XIV. příkře odmítl tento libovolný názor.²⁾ Proto jiní připouštěli pouze, že zákon má sice ihned po prohlášení platnost (valor), ale že přísluší církevní vrchnosti právo uznávati omluvu od viny pro neznalost zákona nově vydaného.

Veškeru nejistotu odkluzuje can. 9. Zákony sv. Stolice „vim suam exserunt tantum expletis tribus mensibus a die qui Actorum numero appositus est, nisi ex natura rei illico ligent aut in ipsa lege brevior vel longior vacatio specialiter et expresse fuerit statuta“.

Římské výnosy se již zvláště biskupům ani řeh. prelátům neposílají. Tříměsíční odpočinek zákona počíná dnem označeným v čele sešitu úřední sbírky, nikoli datem zákona samého, a končí začátkem téhož dne v třetím měsíci, podle can. 34, § 3, 2°.

81 3. ZPĚTNÁ PŮSOBNOST ZÁKONA. Neochvějnou právní zásadou jest, že zákon nevykonává vliv zpětný, nýbrž platí výhradně pro úkony budoucí. „Leges respiciunt futura, non praeterita“ (can. 10), mimořádné okolnosti vyjímaje.³⁾ Tím není řečeno, že by nový zákon nevykonával nižádného vlivu na právní řízení, jež bylo dosud neplatné podle zákona zaslého, jde-li o jeho sanaci.

Ustanovení can. 9. o vyhláše zákonů platí výhradně pro zákonodárství papežské, nikoli pro biskupské výnosy, kterým jest na vůli stanoviti vlastní způsob promulgace s vakancí dostatečnou. Papežskými zákony nerozumíme jen listiny přímo římským biskupem uveřejňované, ale ve smyslu širším (Apostolica Sedes) i vše, co římská kurie, papežské centrální úřady, kongregace, soudní a správní dvory jménem panujícího papeže vyřizují (can. 7).

82 4. VYHLÁŠKA STÁTNÍCH ZÁKONŮ. Státní zákony rakouské měly dle § 3 obč. zák. závaznost hned po svém úředním vyhlášení se všemi následky. Zákon považován za vyhlášený, jakmile byl otištěn v říšském zákoníku (Reichsgesetzblatt, RGB.), vydávaném v osmi jazycích.⁴⁾ Německý text byl pokládán za autentický. Pro Čechy platil mimo to „Zemský zákoník“ s textem dvojjazyčným. Závazné moci nabývaly říšské zákony 45. den, zemské 15. den po vyhlášení.⁵⁾ Zákon vyhlášený uváděn býval občanům ve známost (divulgatio legis) úředními novinami Wienerzeitung, Pražské noviny, Prager Zeitung, Budapesti Közlöny.

V republice československé založena zákonem nár. výboru ze dne 2. list. 1918 „Sbírka zákonů a nařízení státu československého“ (Sb. z. a n.), jako vládní vyhláškový orgán. Původním (autentickým) je znění české a slovenské

¹⁾ Novella, 66, coll. 5.

²⁾ De synodo dioec., l. 13, cap. 4, n. 2. Papež tvrdí, že v Římě platí zákon již den po vyhláše.

³⁾ L. 7, Cod., l. 1, tit. 14, De legibus et constitutionibus.

⁴⁾ Tilsch-Svoboda, Občanské právo; část všeobecná, 1925², č. 60—61.

⁵⁾ Zákon ze dne 10. června 1869, § 6, RGB., č. 113.

stejnou měrou.¹⁾ „Kde zákon sám jiného neustanovuje, nastává jeho účinnost 30 dní po jeho vyhlášení.“²⁾ Zastaveny byly dřívější divulgační noviny a zaveden zákonem dne 1. ledna 1920 „Úřední list československé republiky“, „Úřední noviny“, „Amtsblatt der čechoslovakischen Republik“, a podobný úř. list civilní správy pro Podk. Rus.³⁾

Čl. 4. Osobní závaznost církevních zákonů.

(Can. 12—16.)

83 Coronata, Institutiones iuris canonici, I, 1928, str. 14. — Sägmüller, Lehrbuch, I, str. 131.

Účelu každého právního řádu, sloužiti obecnému blahu společnosti (bonum commune), nic by neprospěl zákon vyhlášený, kdyby nebyl zachováván těmi, pro něž byl vynesen. Sv. Pavel káže poslouchati vrchnosti „non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam“ (Řím., 13, 5). Zákonodárce zesiluje svoji vůli dvojitým poutem, ukládaje povinnost ve svědomí (ad culpam) a stanově trest na přestupek (ad poenam). První sankce dodává zákonu vnitřní autority, již nazývají „vim directivam legis“, spočívající v božské sankci, kdežto druhá působí „vim coactivam legis“, jsouc rázu čistě společenského.⁴⁾

Naskýtá se otázka, zda může zákonodárce, aby podřízené uchránil viny a hříchu před forem božským, vyloučiti z působnosti zákona veškerou culpabilitu, takže by jistý zákon nevázal ve svědomí, ale pouze pod trestem, který diktuje zákon sám. Jinými slovy: máme v církvi nějaké zákony pouze trestní (leges mere poenales)?⁵⁾ Věc stává se na př. praktickou v právu řeholním. Zhusta čteme ve stanovách, že předpisy psaných norem řádových nezavazují pod hříchem (ad culpam).⁶⁾ Zřejmě, že takové povšechné prohlášení nelze bráti ve smyslu absolutním. Vždyt konstituce obsahují nejedno nařízení, které plyne přímo ze slibu, neb jest zostřením zákona božského, neb slouží samé podstatě řeholního stavu, takže jest člen vázán právem božským nezávisle na vůli prelátově, tedy vždy pod hříchem. Ona slova v textu řehole znamenají tedy pouze tolik, že řádový zákonodárce, když jde o zákony čistě lidské, nemíni z vlastní moci podřízené zavazovat novým poutem mravní culpability. Hrubě nesprávná je ovšem verše: kdo porušuje řeholní stanovy, nehřeší.

Zdá se, že v kontroverzi o přípustnosti círk. zákonů obecných čistě trestních spisovatelé kladou přílišný důraz na právo zákonodárcovo, vyloučiti libovolně hříšnost skutků zákonům protivných. Zákon lidský, zvláště pak církevní, jest dle našeho výměru „ordinatio rationis ad bonum commune“. Rušitel zákonů proviňuje se tedy vždy na obecném blahu společnosti, bez ohledu na nahodilou vůli původce zákona, což nemůže býti bez mravní viny. Také moderní zákono-

¹⁾ Zákon ze dne 13. bř. 1919; Sb. z. a n., č. 139.

²⁾ Zákon ze dne 2. list. 1918, § 2; Sb. z. a n., č. 1.

³⁾ Sb. z. a n., r. 1920, č. 4.

⁴⁾ Sägmüller, Lehrbuch, I, str. 185.

⁵⁾ Sägmüller, Lehrbuch, I, str. 183, Wernz, Ius decretalium, I, n. 112, str. 131, násl.

⁶⁾ Pejška, Ius can. relig., 1927², str. 147.

rium ius dicenti non pareatur impune.¹⁾ Třeba tu mít na zřeteli can. 90, 91 a 92—95, které vymezují druhy územní příslušnosti, pocházející z titulu pobytu více neb méně trvalého. — Sluší tu rozlišovati přesně zákon obecný (lex generalis) od zákona územního (lex particularis). Právo předpisuje: a) „Legibus generalibus tenentur ubique terrarum omnes pro quibus latae sunt“ (can. 13, § 1). Závaznosti obecného zákona církevního nelze uniknouti nižádným přesídlením, ježto zákon dán pro veškerý svět. Požívá-li však některý kraj dispense od práva obecného, sdílí výhodu tu i přichozí, ba i ten, kdo odchodem úmyslně se snažil uniknouti břemenu svého domova (can. 14, § 1, 3°).

b) Pro zákony partikulární ustanovuje can. 13, § 2: „Legibus conditis pro peculiari territorio ii subiiciuntur pro quibus latae sunt quique ibidem domicilium vel quasidomicilium habent et simul actu commorantur . . .“ Jest tedy na př. diecésnímu právu podřízen kdo z území pochází (ex territorio), máje tu své bydliště, a současně na území dlí (in territorio).²⁾ Jen trvale ve farnosti neb v diecési (can. 92, § 3) usedlí (incolae, domicilium) neb odjinud přistěhovalí (advenae, quasidomic.) jsou podřízeni zákonům místním.³⁾

O způsobu jak nabytí lze domova neb pouhého bydliště, poučuje can. 91, § 1 a § 2. Mimo hmotný pobyt na určitém místě rozhoduje úmysl (animus manendi); dá-li se zjistiti, že přichozí zamýšlí trvale se tu usaditi (perpetuo manendi), nabývá v místě tom domicilu ihned, bez ohledu na desítiletý pobyt, který je ostatně jen právní domněnkou (praesumptio iuris, can. 92, § 1).⁴⁾

Z pravidel zde naznačených vyplývají důsledky v can. 14 uvedené o přichozích cizincích a jejich vztahu k zdejším zákonům:

α) Cestující (peregrini, can. 91) nejsou podroběni ani zdejšímu právu, neboť cizí vrchnosti (extra territorium) nepřisluší moc zákonodárná, ani zákonům svého domova neb bydliště, stojíce mimo vliv tamních norem.⁵⁾ Výjimku tvoří zákony osobní a smlouvy (actuum sollemnia) v cizině uzavírané (locus regit actum), aby nabyly právních účinků doma (can. 14, § 1, 1°). Jsou též vázáni přízpůsobití se veřejnému místnímu pořádku, „quae ordini publico consulunt“ (can. 14, § 1, 1°, 2°) najmě racione rei sitae (can. 1564), racione contractus (can. 1565, § 1), racione delicti (can. 1566).

¹⁾ Cap. 2 in VI, l. 1, tit. 2.

²⁾ Wernz, Ius decr., I, n. 105.

³⁾ Česká terminologie pro výrazy *domicilium*, *quasidomicilium* není ustálena; Rittner (Zitek) II, str. 322, odlišuje *bydliště stálé* od *nestálého*; Vřešťal, Katol. mrav., I, (1909), str. 143, zná: *řádné a mimořádné bydliště*. Zamlouvají se více výrazy *domov* (domovská obec), *rodiště*, (locus originis, can. 90) a *bydliště trvalé a přechodné*. Laurin, Archiv für kath. K. Recht, 26, str. 165, násl.

⁴⁾ Coronata, Institutiones, I, n. 124, str. 126. — Týž spisovatel rozlišuje pojmy *animus* od *voluntas* manendi, ježto i ten získává bydliště, kdo s nechutí někde bydlí; str. 127, pozn. 7.

⁵⁾ Odchytku od zásady připouští can. 201, § 3: „Nisi aliud ex rerum natura aut ex iure constet, potestatem iurisdictionis voluntariam seu non iudiciale[m] quis exercere potest etiam . . . in subditum e territorio absentem“; Maroto, Institutiones, I, n. 200, míní, že tímto ustanovením rozšířena byla moc biskupská.

β) Cizinec není osvobozen od zákona obecného, ať je kdekoli, byť požívala jeho domovina dispense; zato smí užívatí úlev, udělených místu, kde se zdržuje (can. 14, § 1, 3°).

γ) Kočovní lidé (vagi),¹⁾ nemající nikde ani domova ani zákonného bydliště, jsou mimo právo obecné vázáni šetřiti i předpisů místa, kde se právě nacházejí (can. 14, § 2).

Úlohou pro duchovní správce, někdy dosti obtížnou, bývá zjistiti před ohláškami sňatku manželského územní příslušnost snoubenců, zvláště když mimo kanonické předpisy dlužno dbáti i obdobných zákonů státních. O tom však pojednáme zevrubně až v právu manželském.

88 5. NEVĚDOMÍ (can. 15, 16). Nezřídka zůstává zákon neúčinným, nikoli z důvodů zevní nepřislušnosti, ale pro duševní stav podřízeného, který si není vědom své podrobenosti zákonu. Vadou toho druhu jsou pochybnost o existenci neb působnosti zákona (can. 15) a neznalost jeho (can. 16).

a) Pochybnost (dubium, can. 15) buď se týká samé existence nařízení (dubium iuris) neb jen skutku, na který vykonává zákon vliv (dubium facti). Nejistota,²⁾ zda zákon byl vynesena, zda nebyl odvolán, zda se vztahuje na úkon, o který právě jde, sluje pochybností právní (dubium iuris). Pochybují-li kdo, zda se stal skutkem úkon zákonem předpokládaný, na př. křest, manž. překážka, určité stáří, slib, vražda, nazýváme stav ten pochybností skutkovou (dubium facti).

O pochybnosti či právní nejistotě platí can. 15: „Leges, etiam irritantes et inhabilitantes, in dubio iuris non urgent; in dubio autem facti potest Ordinarius in eis dispensare, dummodo agatur de legibus in quibus Romanus Pontifex dispensare solet.“

V prvním případě vchází v platnost právní zásada *possidet libertas*, v druhém *possidet lex*, celek pak staví na požadavku, že *lex debet esse clara*, *lex dubia nulla lex*, *lex dubia non obligat*. Název *Ordinarius* přísluší nejen diecésnímu biskupovi a ostatním hodnostářům v can. 198, § 1, jmenovaným, ale též řeholním prelátům vyššího stupně (can. 488, 8°).

b) Neznalost zákona (*ignorantia legis*, can. 16) řádně vyhlášeného se nepředpokládá (can. 16, § 2). Nic neprospívá neznalost zákonů stanovících neplatnost úkonu (*leges irritantes, inhabilitantes*), leč by zákon sám na neznalost bral ohled (can. 16, § 1), na př. v manželství domnělém (*matrim. putativum*, can. 1015, § 4, 1114). Stejnou měrou neomlouvá nevědomost neb omyl o irregularitách neb překážkách manželských (can. 988).

Značnou úlohu hraje *ignorantia* v právu trestním. Nevědomost nezaviněná (*ignorantia inculcata*) neb omyl (*error*) a nepozornost (*inadvertentia*) plně zprošťují viny (can. 2202, § 1).³⁾ Méně omlouvá neznalost trestu (c. 2202, § 2).

¹⁾ Název „*vagabundi*“ jest příhanou těch, kteří vedou z náruživosti neb zlozvyku potulný život.

²⁾ Nestačí tu ovšem bezradná nevzdělanost, nevědomost soukromá, (dub. *subiectivum*) o důvody se neopírající (dubium *negativum*), ale třeba, aby se názory z věci čerpané rozcházeły dle mínění mužů k tomu povoláných, i samé vědy (dub. *positivum obiectivum*).

³⁾ „Nulla enim voluntas errantis est.“ (Fr. 20, Dig., l. 39, tit. 3.)

Nevědomost zaviněná více neb méně vinníkovi škodí, podle stupně viny (can. 2202, § 1). Nevědomost strojená (ignorantia affectata, can. 2229, § 1) nijak neomlouvá, ani nevědomost hrubě zaviněná (ign. crassa vel supina, can. 2229, § 3, 1°) nemůže sloužiti za omluvu.¹⁾

Moralisté přetřásají otázku, zda jest zákonodárce právně podroben svým vlastním zákonům? Odpověď záporná bývá pravidlem, ovšem s klausulí, že často i on jest nucen plniti *preceptis ratione scandali* neb *boni exempli*.²⁾ S hlediska právního třeba říci: Zákon lidský „k obecnému dobru“ založený, čerpá svoji závaznost v právu božském, jež lidský zákon pouze doplňuje. Nelze udati právního důvodu, proč by tvůrce zákona byl zproštěn jeho závazností, neb, jak někteří míní, proč by zákonodárce skutkem nezákonným jen lehce, ostatní těžce hřešili. V našem právu platí to ve vyšší míře, neboť církevní zákony jsou ještě úžeji spjaty s právem božským a přirozeným, jemuž všichni jsou poddáni. Jen s tím lze souhlasiti, že se může zákonodárce *in proprium commodum* od svého předpisu dispensovati, pokud jde o *potestas iurisdictionis voluntariae* (can. 201, § 2), a že nepodléhá na veřejném fóru vlastní trestní sankci (can. 1556).

Čl. 5. O výkladu zákonů církevních.

(Can. 17—20.)

89 Suarez, *De legibus*, l. 6, cap. 1—6. — *Sv. Alfons*, *Theol. mor.*, I, n. 200, násl. — *Wernz*, *Ius decretal.*, I, n. 127, násl. — *Maroto*, I, n. 234, násl. — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, str. 186, násl.

1. **POJEM A DRUHY VÝKLADU** (can. 17). „*Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.*“³⁾ Zákon má slovy určitými a jasnými sdělovati lidu vyšší vůli. Nicméně vyskytují se nezřídka mezi odborníky neshody v nazírání na smysl a dosah nařízení, a tu třeba zjistiti pravdu a opatřiti sobě bezpečný výklad zákona (*interpretatio legis*).

Podle pramene, z něhož správný smysl zákona čerpáme, rozeznáváme výklad buď úřední (*interpretatio authentica*), poskytnutý samým zákonodárcem neb jeho zmocněncem neb nástupcem neb nadřízenou vrchností; neb jest výklad zvykový (*interpret. usualis*), neb vědecký (*interpret. doctrinalis*).

a) O úředním výkladu stanoví can. 17, § 1: „*Leges authentice interpretatur legislator eiusve successor et is, cui potestas interpretandi fuerit ab eisdem commissa.*“ Autorita, od níž výklad pochází, jest zárukou, že výklad autentický dlužno na roveň stavěti zákonu samému, nese-li ráz výpovědi obecné, (*per*

¹⁾ Slovo „*supina*“ vzato z římského práva: „*quae in supinum hominem cadit*“ (fr. 15, Dig., l. 18, tit. 1). *Supinus* značí tolik co *torpidus* (*Toso*, *Commentaria*, I, pag. 45) = „*summe negligens et nimio plus ignorans quam par sit*“ (glosa k textu).

²⁾ *Sv. Alfons*, *Theol. mor.*, I, n. 154; *Lehmkuhl*, *Theologia mor.*, I, n. 144; *Blat*, *Commentarium textus*, I, 1921, n. 70. — *Ulpian* učí „*Princeps legibus solutus est, Augusta autem licet legibus soluta non est, Principes tamen eadem illi privilegia tribuunt quae ipsi habent*“ (fr. 31, Dig., l. 1, tit. 3).

³⁾ Fr. 17, Dig., l. 1, tit. 3.

modum legis exhibitae eamque vim habet ac lex ipsa, can. 17, § 2). To ovšem nelze připustiti v případě, kdy výklad vyšel ve formě soudního výroku (*per modum sententiae iudicialis*, can. 17, § 3).

Reformní zákony tridentské kdysi autenticky vykládala výhradně příslušná kongregace kardinálů S. C. Concilii Tridentini interpret, zřízená papežem Piem IV.¹⁾ Po reformě římské kurie Piem X. r. 1908 provedené, náleží úřední výklad dekretů tridentských těm kongregacím, do jejichž kompetence svým obsahem spadají „*salva Romani Pontificis approbatione*“.²⁾ Text kodexu práva kanonického autenticky vykládá zvláštní komise kardinálů (prvním jejím presidentem jmenován kard. Petr Gasparri), papežem Benediktem XV. zřízená.³⁾ Takovým autentickým výkladem pap. okružníku Benedikta XV. „*Humani generis Redemptionem*“ ze dne 15. června 1927⁴⁾, pojednávajícího o úřadu kazatelském, jsou *Normae pro sacra praedicatione*, posv. kongr. konsistorní dne 28. června 1917 uveřejněné.⁵⁾

b) Výklad zákona zvykový (*interpretatio usualis*), nabývá významu práva obyčejového, ovšem za podmínky, že zvyk nese všechny známky, kterých žádají can. 25—30, *de consuetudine*. Památný jest výrok Callistrátův: „*Nam imperator noster Severus rescripsit, in ambiguitatibus, quae ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritatem, vim legis obtinere debere.*“⁶⁾

c) Výkladem vědeckým (*interpretatio doctrinalis*) nazýváme mínění soukromých spisovatelů, smysl zákona objasňujících (*sententia doctorum*, can. 20). Je-li názor jejich souhlasný, nabývá značné síly. Avšak autorita jejich vlastně váží pouze tolik, kolik platí jejich důvody.

90 2. **ROZSAH VÝKLADU**. Není vyloučeno, že vykladač zákona nedosti jasného přičítá mu smysl původně zákonodárcem nezamýšlený, duchem mírnějším neb přísnějším se nesoucí. Podle can. 17, § 2, rozlišujeme: a) výklad přesný (*interpretatio declarativa, comprehensiva*) „*si verba legis in se certa declaret tantum,*“ nevybočující z mezí slovního obsahu zákona; b) výklad užší (*interpretatio restrictiva*) „*si legem coarctet*“; c) výklad širší (*interpretatio extensiva*), *si legem „extendat“*.

Pouze zákonodárci náleží právo změnití hranice zákona výkladem užším neb širším. Tu pak nastává nutnost výklad řádnou cestou promulgovati, má-li dle úmyslu zákonodárcova obdržeti moc závaznou. Zpětné působnosti tento výklad nemá, „*non retrotrahitur et debet promulgari*“ (can. 17, § 2).

¹⁾ *Conc. Trid.* Sess. 25, cap. 21, *decr. de recipiendis et observandis; Pius IV.*, *const. „Benedictus Deus“* ze dne 26. ledna 1564.

²⁾ S. C. Consist. die 11. febr. 1911, AAS., 3, 99.

³⁾ *Motu Proprio „Cum iuris canonici Codicem“* die 15. sept. 1917, AAS., 9, 483, srovn. tamtéž str. 558.

⁴⁾ AAS., 9, 305, násl.

⁵⁾ Tamtéž, str. 328, násl.

⁶⁾ Fr. 38, Dig., l. 1, tit. 3.

91 3. INTERPRETAČNÍ PRAVIDLA (can. 18—21).¹⁾ Obojí právo podává jisté právní zásady, stručně a jadrně stilisované, které mají za účel zabránit mylnému výkladu platných zákonů.²⁾

Bez ohledu na otázku, zda ony starší *regulae iuris* jsou v novém právu kanonickém spolehlivým měřítkem pravdy, jsou nám směrodatny pokyny, jež nám poskytují can. 18 a 19.

a) Zákonům rozuměti jest doslovně „*secundum propriam verborum significationem*“ (can. 18), dle smyslu filologického slov a útvarů slovních, jaký mají v dnešní kanonické vědě.

b) Šetřeno budiž vzájemné spojitosti vět a kánonů „*in textu et contextu*“ (can. 18), u vědomí, že kanonické právo tvoří souvislý celek, jehož části si odporovatí nemohou. Z nesprávného výkladu pocházejí zdánlivé antinomie, jichž se sluší varovati. „*Incivile est nisi tota lege perspecta una aliqua particula eius proposita, iudicare vel respondere.*“³⁾

Nedbajíce této zásady, pokoušeli se někteří spisovatelé zachrániti řeholníkům výsadu komunikační v can. 613, § 1, odstraněnou tím způsobem, že odloučivše konečnou klausuli od části první, všechen důraz kladli na slůvko „*in posterum*“. Privileje řádové dají se obhájití jinou, právnícky přípustnou cestou.⁴⁾

c) Trvá-li pochyba, třeba zření míti k souběžným a podobným normám zákoníku „*ad locos Codicis parallelis, si qui sint*“ (can. 18). V jakém rozsahu se smí užívatí analogie, závisí na opatrné rozvaze i na povaze věci. V trestním právu sotva kdy lze užívatí analogie (can. 2219, § 3).

Co stanoví na př. can. 587—589 o studiích řeholníků, sluší doplniti zákonem o seminářích (can. 1352—1371); podobně titul *de officiis ecclesiasticis* (can. 145—195) má nutnou souvislost se statí o církevních obrocích (can. 1409—1488).

d) Přihlížeti jest k účelu zákona, k okolnostem, jež si vynutily nařízení, i k úmyslům, jež vedly zákonodárce, „*ad legis finem ac circumstantias et ad mentem legislatoris*“ (can. 18). Má-li na př. nový zákon dosavadní kázeň utužiti, nelze vkládati do jeho slov smysl protivný. Úmysl zákonodárcův tvoří *animam legis* „*quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni*“.⁵⁾

e) Též povaha věci tvořící předmět zákona určuje směr, jímž se výklad smí bráti, podle právní zásady: „*Odia restringi et favores convenit ampliari.*“⁶⁾ Proto jest dle can. 19 přísnější měřítko přiložiti k ustanovením, jež obsahují trestní sankci neb omezují svobodu neb působí poruchu zákona již platného.

¹⁾ Scherer, Handbuch, I, str. 13, Maroto, Institutiones, I, n. 240. Tilsch-Svoboda, Obč. právo, Část všeobecná, 1925³, č. 77—84, násl.

²⁾ Jsou obsaženy v titulech *De verborum significatione* a *Regulae iuris*, jimiž končí *Pandekty Iustiniánovy* a dekretálky pap. Řehoře IX. i Bonifáce VIII.

³⁾ Celsus, fr. 24, Dig., I, 1, tit. 3. — *Obč. zák.*, § 6—8.

⁴⁾ Pejška, *Ius can. religiosorum*, 1927³, str. 32.

⁵⁾ Can. 11, Caus., 22, qu. 5.

⁶⁾ *Reg. iuris* 15 in VI.

Vše to a smlouvy již uzavřené, manželský sňatek, poslední pořízení a pod. požívají ochrany právní „*gaudent favore iuris*“. Z téhož důvodu není dovoleno vykládati výsady (can. 67) ani dispense (can. 85) volněji, ježto obsahují *vulnus legis exsistentis*. Zato *in re dubia privilegium fidei gaudet favore iuris*“ (can. 1127).

f) Mlčí-li o některém právním případě zákon vůbec, a to třeba předem zjistiti, připouští can. 20 určité výpomocné normy, dle kterých se pochybnost rozluští, s tou výjimkou, že nejde o uložení trestů, „*nisi agatur de poenis applicandis*“.

Jsou to: α) zákony vydané pro podobné právní úkony, *in similibus*; β) obecná právní pravidla, *generalia iuris principia*; γ) nazírání na věc a praxe v papežských úřadech zavedená, *stylus et praxis Curiae Romanae*; δ) shodný a nekolísavý názor odborníků, *communis constansque sententia doctorum*.

Právních zásad třeba dbáti šetrně, „*cum aequitate canonica*“ (can. 20). Též v římském právu čteme: „*Placuit in omnibus rebus praecipuum esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem.*“¹⁾ *Aequitas canonica* má svůj protiklad v bezohledném *rigor iuris* dle zásady: *fiat iustitia, pereat mundus*. Tomu čelí *επιεικεια* = *aequitas, moderamen iuris, benigna interpretatio*.²⁾

92 4. IUS REMONSTRANDI. Zákon může v sobě skrývatí takové obtíže, že by sotva sloužil k dobru obecnému, a to aspoň v jistém kraji. V podobném případě nemá lid právo zákon církevní odmítati, neboť ve společnosti zřízené monarchicky není *acceptatio legis* právním činitelem. Nicméně nelze upíratí biskupům, nikoli lidu toho kraje, právo klásti námitky, aby obtíže, spojené s provedením zákona, došly nového uvážení Sv. Stolice, *ius remonstrandi*.³⁾ Vzepře-li se trvale lid uvéstí předpis ve skutek pro jeho strohost, a zákonodárce k tomu shovívavě mlčí, by zábránil většímu zlu (*dissimulatio*), ztrácí zákon časem svoji závaznost.

Čl. 6. O zániku zákonů církevních.

(Can. 21—23.)

93 *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 244, násl.; — *Toso*, *Commentaria minora*, str. 65, násl.; — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, str. 187; — *Coronata*, *Institutiones*, I, n. 27, násl.

Jest vlastností zákonů, že na rozdíl od rozkazů (can. 24) nerušeně trvají, i když nelze bráti doslovně rčení římských právníků: *lex debet esse aeterna*. Když však zákon, při svém vzniku účelný a obecně užitečný, za změněných poměrů přestává sloužiti k dobru společnosti, jest na čase, aby byl podroben nutným změnám. Změna poměrů musí ovšem býti trvalou a zasahovati význačnou

¹⁾ L. 8, Cod., I, 3, tit. 1.

²⁾ *Sv. Tomáš Akv.*, *Summa theol.* 2, 2ae qu. 120 a 1 a 2. O „*aequitas canonica*“ pojednává výborně *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 16, násl.; zvláště n. 241, násl.

³⁾ Cap. 5, X., I, 1, tit. 3; *Benedikt XIV.*, *De Synodo Dioec.*, I, 9, cap. 8, n. 3.

třidu podřízených, nikoli nahodilou a jedinců se týkati. Špatně omlouvá nezákonné chování, kdo tvrdí, že v daném případě postrádá zákon svého odůvodnění. „Leges latae ad praecavendum periculum generale, urgent, etiamsi in casu peculiari periculum non adsit.“ (Can. 21.)

94 1. **ZRUŠENÍ ZÁKONA.** Zákon zaniká toutéž cestou, kterou vznikl. Pouze zákonodárce, neb jeho nástupce nebo vyšší úřad může buď zcela zákon odstraniti (abrogare), neb ho podrobiti částečným změnám (derogare) neb doplniti (subrogare).¹⁾

Zákon starý (lex prior) ztrácí svoji působnost, jakmile nabytí platnosti zákon nový (lex posterior) se starším právem neslučitelný, dle zásady: „lex posterior a competenti auctoritate lata, obrogat priori“ (can. 22). Zrušení zákona staršího se nikterak v právu nepředpokládá, nýbrž budiž snahou, pokud možno uvésti nově ustanovení v soulad se zákonem starším. Tak výslovně káže can. 23.

Právní normu dřívější považovati dlužno za odstraněnou za těchto okolností α) obsahuje-li nový zákon (lex posterior) výslovnou zrušující klausuli; β) nedají-li se oba zákony svým obsahem nikterak srovnati; γ) upravuje-li nový zákon novou formou a na nových podkladech celou látku zákonů dřívějších (can. 22), na př. konst. „Vacante Sede Apostolica“ Pia X. ze dne 25. pros. 1904 (srovn. přílohu kodexu c. pr.), shrnuje v sobě veškerou látku starších zákonů o volbě papežské.

95 2. **ZÁKON PARTIKULÁRNÍ.** Zásady právě uvedené podržují v plné míře platnost, jsou-li oba zákony, nový i starý, téhož rozsahu, t. j. buď oba leges generales neb oba leges particulares. Je-li však jeden z nich zákonem obecným, druhý pouze partikulárním neb zvláštním zákonem, tu dosud platí staré kanonické pravidlo: „lex generalis nullatenus derogat locorum specialium et personarum singularium statutis, nisi aliud in ipsa expresse caveatur“ (can. 22).²⁾ Důsledkem toho jest zásada opačná: „speciale mandatum derogat generali“.³⁾

Právní zásada tuto uvedená zdá se přímo odpírati tomu, co stanoví can. 6, 1°: „Leges quaelibet, sive generales sive particulares, praescriptis huius Codicis oppositae, abrogantur, nisi de particularibus legibus aliud expresse caveatur.“ Rozpor je tu ovšem viditelný, ale úmyslný i účelný. Can. 6 působí pod vlivem snah kodifikačních (princip kodifikační),⁴⁾ aby se nově upravené právo zbavilo všech rušivých prvků z minulosti a stalo se jednotným zdrojem práva dnešního.

¹⁾ Maroto, Institutiones, I, n. 246.

²⁾ Cap. 1 in VI, l. 1, tit. 2, udává důvod toho: „quia tamen locorum specialium et personarum singularium consuetudines et statuta, quum sint facti et in facto consistent, potest probabiliter ignorare (t. j. Romanus Pontifex), ipsis dum tamen sint rationabilia, per constitutionem a se noviter editam, nisi expresse caveatur in ipsa, non intelligitur in aliquo derogare.“

³⁾ Cap. 1, X., l. 1, tit. 3.

⁴⁾ Tilsch-Svoboda, Obč. právo, Část všeob., 1925³, č. 87.

Can. 22 však platí budoucnosti a hájí starobyrou normu, že zákonem všeobecným není dotčeno právo zvláštní, dokud se o něm zákonodárce výslovně nezmiňuje.

96 3. **NOVÝ ZÁKON (NOVELISACE), ODVOLÁNÍ ZÁKONA (AB-ROGATIO LEGIS)** jsou úkony moci zákonodárné, rušící právní předpis. Mnohdy však přestává pro jednotlivé osoby fyzické nebo právnické povinnost. Tuto moc vykonávají: α) obyčej zákonu odporný a v krajině řádně zavedený neb odvyk (consuetudo, de-suetudo); β) výsada (privilegium), osvobozující od zákonného břemene; γ) dispense, církevním úřadem platně udělená.

O těchto právních institucích, jež nepřímo oslabují vliv a působnost zákonů, promlouváme v následujících statích.

Čl. 7. O právu obyčejovém.

(Can. 25—30; srovn. can. 5.)

97 Blat, Commentarium, I, n. 83, násl.; — Maroto, Institutiones, I, n. 248, násl.; — Toso, Commentaria minora, str. 79, násl., Právo dekretální, kn. I, tit. 4; fr. 32—40, Dig., l. 1, tit. 3; l. 1, 2, 3, Cod., l. 8, tit. 53; — Coronata, Institutiones, I, n. 34; — Tilsch-Svoboda, Obč. právo, Část všeob., 1925³, č. 64—66.

1. **POJEM PRÁVNÍHO OBYČEJE.** Nejen zdrojem práva výpomocným tam, kde vykazuje zákoník mezeru, ale nezřídka i korekturou psaného práva jest obyčej, vyhovující určitým podmínkám, za kterých dochází závazné moci zákonné (consuetudo legitima, legalis). Iulianus napsal: „De quibus causis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet, quod moribus et consuetudine inductum est . . . Inveterata consuetudo pro lege non immerito custoditur et hoc est ius quod dicitur moribus constitutum.“¹⁾

Veškeré právní zřízení, jež sluje consuetudo legalis, přešlo z římského práva do církevní praxe, jsouc s počátku právem nepsaným, později i kodifikovaným. Vlastně se obyčejové právo protiví ústavě církevní, která jest monarchická. Zákony církevní pocházejí od autority, absolutisticky ukládající lidu vyšší vůli, kdežto obyčej má své kořeny ve vůli lidu, směřující často proti intencím vrchnosti. Nicméně byla tato lex canonizata přizpůsobena duchu církve tím, že sama existence obyčeje závisí bezvýhradně na vůli církevního zákonodárce, obyčej pak musí vyhovovat určitým právním předpokladům.

Gratián podává tento výměr právního obyčeje: „Consuetudo (autem) est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur quum deficit lex.“²⁾ — Obyčejem nazýváme řadu opětovaných úkonů téhož druhu (consuetudo facti), z nichž se může vyvinouti právo (consuetudo iuris). — Právníci

¹⁾ Fr. 32, § 1, Dig., l. 1, tit. 3; § 9, Inst., l. 1, tit. 2: „Sine scripto ius venit, quod usus approbavit, nam diuturni mores consensu utentium comprobati, legem imitantur.“

²⁾ Can. 5, Dist. 1.

uznávají rozdíl, ale neohraničený (fluxní) mezi právním obyčejem a pouhou zvyklostí.¹⁾

98 2. DRUHY PRÁVA OBYČEJOVÉHO. a) Podle teritoriálního rozšíření jest obyčej buď světový (consuet. generalissima), neb obecný v kraji, provinci (consuet. generalis),²⁾ neb zvláštní (consuet. specialis), zavedený v menším území, jako v diecési, v kapitole a pod.³⁾

b) Dle poměru k zákonu rozlišujeme: α) obyčej zákonný (consuet. secundum legem), který v život uvádí stručné nařízení psané a objasňuje jeho smysl, podle zásady: „consuetudo est optima legum interpret“ (can. 29); β) obyčej mimozákonný (consuet. praeter legem), doplňující mezery psaného práva; γ) obyčej protizákonný (consuet. contra legem), který se staví na odpor zákonu.

c) Dle své mravní hodnoty jest obyčej počestný a rozumný (can. 27, consuet. rationabilis), v duchu církevního práva utvořený neb nerozumný (consuet. irrationabilis). Právu božskému, kladnému neb přirozenému, nesmí odporovati zákon lidský, ani psaný ani obyčejové právo (can. 27). Obyčej sebestarší, který porušuje svobodu církve, neb maří svobodně vykonávání církevní jurisdikce, neb překáží reformě mravů (morum correctio) v církvi,⁴⁾ neb dává podnět k hříchům (morum corruptela), nemůže býti uznáván za zdroj práva.

Někdy obsahuje sám zákon klausuli zakazující budoucí obyčeje (futuras consuetudines prohibentem, can. 27, § 1); jindy zákonodárce zvyk výslovně zavrhuje (consuetudo quae in iure expresse reprobatur, can. 27, § 2). Pouze tento zvyk nemůže sloužiti za zdroj práva, jsa irrationabilis,⁵⁾ který budiž proto vykořeněn (can. 5). Jiné partikulární obyčeje, mající trvání stoleté neb od nepaměti, mohou býti trpěny (tolerari poterunt), uznají-li za dobré Ordináři; všechny ostatní obyčeje jest považovati za potlačené (suppressae, can. 5).

99 3. SOUHLAS ZÁKONODÁRCŮV. „Consuetudo in Ecclesia vim legis a consensu competentis Superioris ecclesiastici unice obtinet“ (can. 25). Příslušným představeným jest v daném případě pouze ten, kdo jest dle práva zmocněn měniti neb rušiti zákon, jemuž obyčej se protiví. To platí přímo o obyčeji protizákonném, ale ani mimozákonné právo nemá právního trvání bez souhlasu vyššího. Obyčej zákonný nepotřebuje nové aprobace, pokud obsahuje pouze výklad zákona psaného (interpretatio usualis).

Souhlasiti s obyčejem může představený buď výslovně (consensus expres-

¹⁾ *Tilsch-Svoboda*, Obč. právo, č. 65.

²⁾ Cap. 5, X., l. 1, tit. 8, „consuetudo... in Hispania generalis“.

³⁾ *Maroto*, Institutiones, I, n. 250.

⁴⁾ Cap. 13, X., l. 1, tit. 31; cap. 16, X., l. 2, tit. 26; „disrumperetur nervus ecclesiasticae disciplinae“, cap. 5, X., l. 1, tit. 5.

⁵⁾ Zákaz budoucího zvyku vyjadřuje zákon slovy: „non obstante consuetudine“ na rozdíl od rčení „reprobata consuetudine contraria“; na př. can. 346, 460, § 2, 818, 1041, 1356, § 1, 1408, 1492, § 1, 1525, § 1, 1576, § 1.

sus), slovem či písmem, buď mlčky (consensus tacitus) buď zákonem, kterým se všeobecně uděluje vzniklému zvyku moc závazná (consensus legis.¹⁾ Ten smysl mají can. 25—30.

Pro vznik práva obyčejového vyžaduje se alespoň zákonného souhlasu.

100 4. PODMĚT PRÁVA OBYČEJOVÉHO. Jen osobě právnické jest možno utvořit si právo dlouholetým obyčejem. „Communitas quae legis ecclesiasticae saltem recipiendae capax est, potest consuetudinem inducere, quae vim legis obtineat“ (can. 26).

Ani osoba fysická ani rodina, řeholní dům neb farnost, nejsou schopny ani zakládati ani přijímatí zákony. Jen diecése neb církevní provincie a právní útvary, jež si samostatně zakládají statutární právo, na př. kapitoly kanovníků a řeholní kapitoly, mohou utvořiti právo obyčejové.

Jest nutno, aby většina lidu (maior pars communitatis) úkony jednotejnými (actibus uniformibus), často opakovanými (frequentibus), nikdy nepřerušeny (non interruptis), veřejně (publicis) dala najevo vůli zavésti nové právo nepsané. Obyčej jak protizákonný tak i mimozákonný (can. 28) nabývá moci závazné po čtyřicetiletém nepřetržitém trvání. Staví-li se však zákon obyčeji na odpor klausuli zápornou (clausula prohibitiva), potřebuje obyčej stoleté lhůty, neb musí trvati od nepaměti (can. 27, § 1).

Netřeba upozorňovati, že can. 27 pečuje o obyčeje budoucí, kdežto can. 5 upravuje poměr kodexu církevního práva k obyčejům v minulosti utvořeným. Snadno tu srovnáme zdánlivý rozpor.²⁾

101 5. ZÁNIK OBYČEJE. Poněvadž consuetudo legitima zaujímá v církvi druhé místo mezi prameny práva těsně vedle zákona, pozbývá právní obyčej svoji moc buď novým zákonem neb nově vzniklým obyčejem, pokud se tyto staví nepřátelsky proti obyčejovému právu dřívějšímu. Zvláštní výsady požívá obyčej stoletý neb od nepaměti trvající, že pozbývá platnosti toliko zrušující klausulí, již opatřen je zákon. Podobně neruší zákon obecný sám o sobě obyčeje partikulární (can. 30). Zde opět rozlišuj can. 30 od can. 5.

102 6. ÚSTNÍ PODÁNÍ V POMĚRU K PRÁVU OBYČEJOVÉMU. Zmínky zasluhuje pramen církevního práva nemalé vážnosti, od obyčeje právního sice odlišný, nicméně s ním dosti často zaměňovaný. Jest to ústní podání (traditio ecclesiastica).³⁾ Tak slovou v právu (na rozdíl od dogmat) právní zásady, nauky, právní předpisy a úkony církevní praxe buď Kristem Pánem neb sv. apoštoly neb pastýři prvotní církve zavedené a nařízené, a po staletí od úst k ústům dále sdělované. Církevní podání obsahuje sice právo nepsané právě tak jako obyčej, ale, kdežto právní obyčej vychází z vůle lidu a stále znova tvořiti se

¹⁾ *Občanský zákoník*, § 10, připouští právo obyčejové jen potud, pokud zákon se na ně odvolává; srovn. *Tilsch-Svoboda*, Obč. právo, Část všeob., č. 66.

²⁾ *Toso*, Commentaria minora, 1921, str. 90.

³⁾ *Schneider*, Die Lehre von Kirchenrechtsquellen, 1892², str. 7, násl.; *Lijdsman*, Introductio in i. can., I, 1924, str. 44, násl.; *Wernz*, Ius decretal., I, n. 185.

může, sahá tradice až ke kolébce církve a hlásá nám vůli zakladatelovu (právo tradiční). Jest podání božské (traditio divina), sdělující nám „quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae“¹⁾; neb podání apoštolské (trad. apostolica), jež obsahuje normy a pokyny, které apoštolové z plnosti moci své sami vydali, které proto nazýváme traditiones humano-apostolicae, na př. když praví sv. Pavel: „praecipio ego, non Dominus“²⁾; neb konečně podání církevní (traditio ecclesiastica, paterna, quasi-apostolica, veterum regulae)³⁾, z dob poapoštolských pocházející.

Podání božská a apoštolská valně se od sebe nerozlišují a požívají v církvi nejvyšší autority, jsouce nezměnitelná. Sněm tridentský prohlašuje, že Církev tradice „pari pietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur“⁴⁾ jako Písma svatá. V symbolu sněmu tridentského se vyznává: „Apostolicas et ecclesiasticas traditiones . . . admitto et complector.“⁵⁾

Do práva tradičního dlužno počítati: kněžský celibát, svěcení neděle, půst čtyřicetidenní a kvatembrový, zdrželivost od masa, znamení kříže,⁶⁾ zákaz neopakovati křest a mnohé liturgické zvyklosti.

Čl. 8. O počítání času v právu církevním.

(Can. 31—35.)

103 Toso, Commentaria minora, I, str. 96, násl.; — Maroto, Institutiones, I, n. 255, násl. — Coronata, Institutiones, I, n. 47, násl. — Tilsch-Svoboda, Občanské právo, Část všeob., 1925³, č. 222—223, násl.

1. **SMYSL ZÁKONA.** Právo římské i zákoníky moderních států podávají přesná vodítka, jak počítati čas v právu předepsaný. V zákonech, v reškriptech i výsadách, jež ukládají povinnost neb povolují užívati jistých práv, jakož i ve smlouvách, ve sporech majetkových a soudních rozsudcích vytčeny bývají časové lhůty, na př. stáří čekatele, jistý počet let, měsíců neb dní. Tu dlužno správně a nesporně určití, kterým momentem lhůta začíná a kterým končí. Někdy třeba rozhodnouti jaký vliv má přerušení právního stavu časově trvalého, na př. doba studií, noviciátu, neb zjistiti přípustno-li čas promeškaný jen doplniti či zda třeba celý úkon znova začítí a pod. Často závisí na správnosti počtu sama validita úkonu. — Omezíme se zde pouze na hrubé obrysy zákona o církevní časomíře.

¹⁾ Conc. Trid., Sess. 4, decr. de can. Scripturis; Conc. Vaticanum, sess. 3, cap. 2; Denzinger-Bannwart-Ümberg, Enchiridion symb., n. 1792.

²⁾ I. Cor. 7, 10. a 12.

³⁾ Can. 6, Dist. 64. — Srovn. výrok „instituta maiorum pro lege tenenda sunt“ (sv. Augustín), can. 7, Dist. 11.

⁴⁾ Conc. Trid. Sess. 4, decr. de can. Scripturis.

⁵⁾ Bulla Pii IV., „Iniunctum“ ze dne 13. list. 1564.

⁶⁾ Can. 5, Dist. 11.

Stat kodexu kan. práva, označená nadpisem „de temporis supputatione“ (can. 31—35) silně se opírá o říšský zákoník německý¹⁾ a vykonává vliv na celý soubor práva církevního. Činí však výjimky: α) zákony liturgické (can. 31) mají nezřídka vlastní časovou míru, na př. čas pro círk. hodinky a mši sv., pro získání odpustků (can. 921—923; 931); β) smlouvy, práva a povinnosti z nich plynoucí, pro něž kodex kanonického práva doporučuje šetřiti formy civilní (can. 1529), lze vymáhati dle časových rozměrů světským zákonem stanovených (can. 33, § 2), s platností i pro forum církevní.

104 2. **ČASOVÉ MÍRY** (can. 32—33). Den rovná se v právu 24 hodinám, od půlnoci nepřetržitě běžícím (can. 32, § 1). Tak dle práva římského,²⁾ kdežto jinde počínal den východem slunce, neb polednem, neb slunce západem. Hodiny dvou dnů nelze sloučiti právně v jeden den. Ale ustanovení, aby se něco stalo „během 24 hodin“, může splněno býti kdykoliv, a zítra toutéž dobou lhůta vyprší. Týden skládá se ze sedmi dnů, měsíc, není-li určeno který, má 30, rok 365 dnů (can. 32, § 2). Stanoví-li však nařízení, aby se měsíc a rok braly „prout sunt in calendario“, třeba zachovati kalendářní lhůtu, tedy měsíc o 28 neb 29, 30 neb 31 dnech, rok přestupný o 366 dnech (can. 32, § 2). Stupně věku čítáme vždy jen podle kalendáře.

Can. 33, § 1, předpisuje způsob počítání denních hodin. Obecné pravidlo jest: „In supputandis horis diei standum est communi loci usui“; tedy řídí se úkony, které ukládá církevní zákon místním občanským orlojem, ovšem neplatí-li snad o nich výjimečné ustanovení.

Denní čas místní (tempus locale) jest buď přesný (tempus verum), souhlasí-li čas hodinový s místním poledníkem, neb střední (tempus medium), zavedený bez zřetele na astronomickou denní sluneční úchylku. V kulturním světě zaveden vesměs, na rozdíl od přirozeného času místního, čas zákonný (tempus legale), z praktických důvodů stejný pro rozsáhlá území (tempus regionale). U nás jest to středoevropský čas (železniční), který se řídí mezinárodně smluveným poledníkem, vedoucím přes Liberec, Nymburk, Jindřichův Hradec.³⁾ Čím dále od této linie, tím více se různí čas místní od legálního času středoevropského. Vyskytuje se i denní čas mimořádně zavedený (tempus extraordinarium), jak tomu bylo na př. za světové války. Od povšechné normy, že církevní úkony dlužno vyřizovati dle obecného místního času, připouští týž can. 33, § 1, větší volnost pro soukromou službu mše svaté, soukromou recitaci círk. hodinek, pro sv. přijímání a půst újmy a zdrželivosti.⁴⁾ Dáno na vůli všem, říditi

¹⁾ Toso, tamtéž, I, str. 101; jsou to §§ 186—193 říšsk. zák. něm.; dosavadní obč. zák. náš jedná o smluvních lhůtách v § 902—904, o posledním pořízení v § 704—706.

²⁾ „More Romano dies a media nocte incipit et sequentis noctis media parte finitur: itaque quidquid in his viginti quatuor horis (id est duabus dimidiatis noctibus et luce media) actum est, perinde est, quasi quavis hora lucis actum esset“ (fr. 8, Dig., l. 2, tit. 12, Paulus). — Skoro doslovně opakuje slova římských Pandekt pap. Řehoř IX., cap. 24, X., l. 1, tit. 29.

³⁾ Tilsch-Svoboda, tamtéž, č. 222.

⁴⁾ Výpočet je taxativně určen, nikoliv demonstrativně naznačen a nemůže býti na jiné úkony rozšiřován.

se při jmenovaných úkonech buď časem místním neb zákonným neb mimořádným, ať se tyto jakkoli rozcházejí.

Disjunkcí „aut-aut“ dává zákonodárce jasně najevo, že není přípustno užití dvoji různé časomíry soudobně, na př. o půlnoci jísti maso, poněvadž dle jedné hodin již je sobota, a ráno přistoupiti k stolu Páně, protože dle času druhého jedl ještě v pátek.¹⁾

105 3. **POČÁTEK A KONEC ČASOVÝCH LHŮT** (can. 34). Při různosti právních úkonů, poměrů a stavů jest nutno vždy posouditi, zda úkon jest vázán na určitou časovou lhůtu kalendářní, na př. na příští měsíc prosinec, neb zda jest na jisto postaven okamžik, kterým právní úkon bere svůj počátek (terminus a quo). Zahájena-li již tato lhůta určitým úkonem, na př. přijetím svěcení neb řeholními sliby či soudním rozsudkem, tu třeba zjistiti, zda onen skutkový terminus a quo spadá v jedno s počátkem dne (půlnoc), či se tyto momenty rozcházejí (coincidit cum initio diei).

Podle uvedených hledisek stanoví can. 34 v podstatě toto: a) Označení doby vymezené, na př. „mense february“ neb „anno proxime futuro“, řídí se údaji kalendářními, takže dny „sumantur prout sunt in calendario“ (can. 34, § 1). Udán-li však čas neurčitě, možno zhostiti se úkolu kdykoli „a momento ad momentum“ (nikoli a media nocte), počítaje dny podle can. 34, § 2 a can. 32.

b) Určen-li pevně počátek právního stavu (terminus a quo) tak, že se kryje s počátkem dne (půlnoc), končí lhůta onou půlnocí, již počíná den stejného data, na př. „duo vacationum menses a die 15. Augusti“ uplynou právně o půlnoci ze 14. na 15. října (can. 34, § 3, 1°, 2°).

c) Nekryje-li se východisko lhůty s počátkem dne, „si terminus a quo non coincidat cum initio diei“, nečítáme první kusý den „primus dies ne computatur“ a zákonu se stane zadost dovršením posledního dne. Na př. „decimus quartus aetatis annus“ toho, kdo se narodil 1. srpna, stává se skutkem o půlnoci z 1. na 2. srpen (can. § 3, 3°).

Výjimkou od pravidel nastíněných jest mírnější ustanovení can. 34, § 3, 5°, ve prospěch stability úkonů, jež se v ročních lhůtách obnovují, na př. volby, řeholní profes a pod. Bylo však snahou kodifikátorů církevního práva omeziti, ne-li odstraniti, zásadu z práva římského zděděnou, že in favorabilibus dies inceptus habetur pro completo.²⁾

106 4. **TEMPUS UTILE** nazývá can. 35 lhůtu zákonem vyměřenou k jednání, s výhradou, že čas neplyne tomu, kdo z nevědomosti neb pro fysickou překážku svého práva užívati nemůže. Odstraněna-li překážka, tempus currit, promešká-li kdo zákonný čas nečinně, ztrácí právo samo.

„Trimestre utile computandum ab habita notitia vacationis“ (can. 161), „terminum ad appellandum utilem“ (can. 1885, § 1) „inutiliter elapsis fatalibus appellatoriis“ (can. 1886); srovn. can. 432, § 2, 1432, § 3, 1458, § 1.

107 5. **TEMPUS CONTINUUM** (can. 35) žádá právo kanonické mnohdy

¹⁾ Maroto, Institutiones, I, n. 258.

²⁾ Maroto, Institutiones, I, n. 257, str. 277, pozn.

s veškerou přisností (tempus continuum non interruptum), jindy ponechává na př. zákon na vůli biskupům a kanovníkům, rozdělit si prázdninové bimestre dle potřeby (tempus intermissum, can. 34, § 2).

Zákonná doba řeholního noviciátu jest „annus integer et continuus“ (can. 555, § 1, 2°). Souvislost úplně ruší interruptio (can. 556, § 1), takže musí vrátivši se novic začítí dobu probační znova, kdežto pouze nedokonale porušuje kontinuitu noviciátu suspensio (can. 556, § 2), s povinností jen doplnit zmařený čas.

Máme-li v rukou staré listiny papežské, jest třeba si uvědomiti, že papežské buly nesly před r. 1878 datum nikoli podle kalendáře občanského, ale řídily se letopočtem florentským, dle něhož počíná rok 25. březnem. O tom níže, č. 124.

Čl. 9. O starších právních listinách papežských.

108 1. **REGESTY.** Podle bezpečných svědectví dějinných podávaly partikulární církve záhy své právní pochyby římskému biskupu, aby je rozhodoval. Tak význam provinciálních sněmů počal ustupovati autoritě Říma. Ujal se právní názor, že Romanus Pontifex „iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere“.¹⁾ Nejstarší ukázkou zákonodárné činnosti Říma jest snad list papeže Klimenta I. církvi korintské z r. 96.²⁾ Papežové naléhali, aby se římských rozhodnutí přesně dbalo jako zákonů.³⁾

Tyto právní listiny nesly rozmanité názvy: decretum, statutum, constitutum, sententia, praeceptum, ordinatio, auctoritas, edictum, sanctio, decretales.

Od dob papeže Damasa (366—384) uschovávaly se opisy odeslaných listin archiválně. Archivum, chartularium, scrinium apostolicae sedis, Romanae ecclesiae chartarium, venerandum scrinium palatii lateranensis, spravoval papežský scriniarius. Listiny zanášeny do knih, zvaných regesta, registra (re - gerere),⁴⁾ zařízených podle roků a měsíců papežova panování a udávajících stručně obsah listiny. Nejstarší zachované regesty v knihovně montekasinské náleží papeži Janu VIII. (872—882) a obsahují též památný list o výsadách velkomoravské církve z r. 880.⁵⁾ Velmi ushodilo papežským archivům převezení do Aviñonu za pap. Klimenta V. (1305—1314) a násilné odvezení jeho Napoleonem I. do Paříže r. 1810. Nicméně vyplňuje vatikánský archiv 28 sálů a má význam světový, jsa od r. 1880 nevyčerpatelným pramenem historikům badatelům.

109 2. **LIBER DIURNUS.** K pohodlí úředníků sloužily na dvoře papežském již hotové vzorce (formulae) úředních listin pro běžné záležitosti, na př.

¹⁾ Cap. 1 in VI, l. 1, tit. 2.

²⁾ Otto Bardenhewer, Geschichte der altchristlichen Literatur, I, (1908), str. 98, násl. — Migne, P. G., 1, 119, násl. je text porušený.

³⁾ Can. 10, Dist. 11, § 16; can. 3, Dist. 15; can. 18, Caus. 25, qu. 2.

⁴⁾ Schneider, Die Lehre von d. K. Rechtsquellen, 1892², str. 19; Scherer, Handbuch, I, § 44, „Papstbriefe“. R. 1880 otevřel papež Lev XIII. archiv vatikánský k volnému badání historickému; srovn. Scherer, tamtéž.

⁵⁾ Výtečné dílo o tom oboru: Ph. Jaffé, Regesta Pontificum Romanorum až po rok 1198, v Berlíně 1851, 1885² a jeho pokračování: A. W. Potthast od r. 1198—1304, v Berlíně 1874. — Padělky označeny křížem.

potvrzení volby, jmenování biskupů, darování, doporučení osoby. Sluly Libri formularum neb Liber diurnus Romanorum Pontificum.¹⁾ Též biskupské a kněžecí kurie užívaly podobných vzorců, v nichž se odrážejí právní poměry té které doby.²⁾

Zachovaly se nám Formulář biskupa pražského Tobiáše z Bechyně (1279—1296).³⁾ Summa Cancellariae, formulář královské kanceláře české za Karla IV.⁴⁾ Formule králů ostrogotských vydal Cassiodor ve svém díle „Variarum“ kn. 6.⁵⁾

110 3. **REGULAE CANCELLARIAE APOSTOLICAE.**⁶⁾ Byly to přesné právní předpisy, sloužící úředníkům papežské kanceláře při úpravě bul a podobných listin, jimiž převážnou většinou se udělovaly církevní úřady a obroči. Přesnou formu dostala tato sbírka r. 1331 v Aviňoně papežem Janem XXII. Zvláštností regulí bylo, že požívaly zákonné moci jen za života papeže, který den po své volbě (in crastinum assumptionis) je potvrdil. Nebyly promulgovány, vyjadřující jasně stylum et praxim curiae (can. 20). Regulae, jichž bývalo kol 70, dostaly trvalé formy teprve za Klimenta XI. (1700—1721) a obsahem se třídily na regulae expeditoriae, iudiciales, beneficiales, reservatoriae, revocatoriae.⁷⁾ Bývaly předmětem útoků partikulárních církví neb spíše světských vlád, často jejich vliv oslabován konkordáty.⁸⁾

111 4. **REGULAE INDICIS.** Snaha sněmu tridentského, aby odstraněn byl škodlivý vliv spisů víře a mravům odporujících, projevila se v desíti pravidlech, jež vypracovala zvláštní sněmovní komise k tomu cíli e gremio jmenovaná.⁹⁾ Ježto sněm odevzdal záležitost Sv. Stolici,¹⁰⁾ prohlásil Pius IV. „Decem regulas indicis“, bulou „Dominici gregis“, ze dne 24. března 1564 za normu obecně závaznou. Regulae náleží do práva trestního a bývaly přílohou akt sněmovních. Ztratily však svou formální platnost již konstitucí Lva XIII. „Officiorum ac munerum“ ze dne 25. ledna 1877.¹¹⁾ Tím méně lze se na ně odvolávat dnes, když can. 1384—1405 upravují veškerou látku o censuře a záповědi knih (can. 6, 6°).

¹⁾ Migne, P. L., 105, str. 9, násl., ze stol. osmého; Scherer, Handbuch, I, § 49; Lijdsman, Introductio, I, n. 84.

²⁾ Srovn. Migne, P. L., 87, 695, násl.

³⁾ Vydal Jan Bedř. Novák v Historickém archivu, 1903, v Praze.

⁴⁾ Vydal Ferd. Tadra, 1895, v Praze (Historický archiv).

⁵⁾ Migne, P. L., 69, str. 679, násl. — Marculfi monachi (7. stol.), Formularum libri duo, vydal Jeron. Bignon v Paříži r. 1613; Migne, P. L., 87, 694, násl.

⁶⁾ Scherer, I, str. 294. — Rosshirt v Archiv für kath. K. Recht, 3, 373, násl. — Schneider, (tamtéž i literatura), str. 179, násl.

⁷⁾ Otištěny: Reiffenstuel, Ius can. univ., I, 3, tit. 5, n. 474, násl.; Mansi, Collectio Conc. 28, 499, násl.

⁸⁾ Nejobsírnější komentář napsal Riganti „Commentarium in regulas constitutiones et ordinationes cancellariae apostolicae, 4 svazky, 1751.

⁹⁾ Conc. Trid., sess. 18, Decretum de librorum delectu.

¹⁰⁾ Tamtéž, sess. 25, de ref.

¹¹⁾ ASS., 29, str. 288.

112 5. **LIBRI POENITENTIALES.**¹⁾ Tak sluly spisy církevní kázeň upravující, více méně soustavné, většinou zpracované slohem stručným, v nichž označena rozmanitá provinění proti zákonům božským spolu s kanonickým trestem, který kněz kajícím ukládal. Tyto seznamy byly předchůdci pozdějších morálek a kasuistik. Vyskytují se od 4. do 13. století, v církvi východní i na západě.²⁾ Některé libri poenitentiales povstaly prací soukromou, jiné vykazují ráz úřední pro partikulární církve. Přisností se značně od sebe liší. Není zjištěno, zda starobylý „ordo poenitentiae romanus“ platil za obecně závazné právo.³⁾

V universitní knihovně pražské chován jest rukopis stol. 12. pod ustáleným názvem „Opatovský Homiliář či homiliář biskupa pražského“ (Heřmana utrechtského [1099—1122]). Obsahuje mimo kázání a právní předpisy též canones poenitentiales, jimž sloužil za předlohu Liber de mensura poenitentiarum, přepisovaný irskému mnichu Kummeanovi, počátkem stol. 8. v severoitalském klášteře Bobbiu zesnulému.⁴⁾

Právnícky pozbyly ovšem staré sbírky tohoto obsahu své původní ceny; netřeba však udávat za jediný důvod odpor dnešních křesťanů ke kajícím. Pro pastorační práci římský katechismus upozornil kajícího za vhodné příležitosti na citelné tresty, jež by mu dřívější staletí za jeho přečin nebyla odpustila.⁵⁾

113 6. **ORDINES IUDICIARIUM.** Bývaly vodítkem církevním soudcům. Bononský kanonista Tancred († kol 1234) napsal velmi oblíbené dílo „De iudiciorum ordine“, též „Speculum“ zvané.⁶⁾ Náš Damasus Boemus († asi 1215) napsal „Summa de ordine iudiciali“.⁷⁾ Richard Anglicus († 1237) je původcem spisu zvaného „Ordo iudicialis“, pomořanský opat cisterciák Jan Zima sestavil kol r. 1340 „Speculum abbreviatum“.⁸⁾

V české církvi vešel v užívání ordo iudiciarius Janem Ondřejovým († 1348) upravený. Mimo to sepsal rajhradský opat Jan kol r. 1318 „Tabula iuris“, kde abecedním pořadem vysvětluje postup soudního řízení a též zpovědní kázeň.⁹⁾ Témuž účelu sloužila „Rhetorica eccle-

¹⁾ Wassersleben, Die Bussordnungen der abendländischen Kirche, Halle, 1851; Schmitz Herm. Jos., Die Bussbücher und Bussdisziplin der Kirche, Mainz, 1883; Vering, „Zur Geschichte und Charakteristik der Pönentialbücher“, Archiv für kath. K. Recht, 30 (1873), str. 204, násl.; Schneider, Kirchenrechtsquellen, str. 68, násl.; Scherer, I, str. 208, násl.; Lijdsman, Introductio, I, n. 82.

²⁾ Jan Iejunator, patriarcha cař. († 595), je snad původcem sbírky v Migne, P. G., 88, str. 1889, násl. (o ní píše Morinus v předmluvě).

³⁾ Schneider, tamtéž, str. 73; Sdrálek, v Archiv f. kath. K. Recht, 47, str. 177.

⁴⁾ Migne, P. L., 87, str. 978, násl.; Scherer, Handbuch, I, str. 212, pozn. 21; Em. Ott, Eindringen, str. 32; Miklik Konst., čl. „Opatovský homiliář“ v ČKD., 1931, 93, násl.

⁵⁾ Catech. Rom., cap. 5, qu. 63; Schmitz, tamtéž, str. 9.

⁶⁾ Vydal Bergmann, Göttingen, 1842; Scherer, Handbuch, I, str. 266; Ott, Eindringen, str. 61; Rezeption, str. 38.

⁷⁾ Scherer, I, str. 266, pozn. 79.

⁸⁾ Scherer, I, str. 267.

⁹⁾ Ott, Eindringen, str. 46.

siastica", již biskup Jan z Dražic (1258—1278) za sněmu lyonského r. 1274 získal a v Čechách zavedl.¹⁾

114 7. ORDINES ROMANI. Liturgické předpisy, až podnes nezávislé na ostatní církevní kázni (can. 2), tak, jak bývaly v církvi římské za dávných dob zachovávány, nacházíme v Ordines romani. Mabillon vydal jich 16, nejstarší sotva sahají do dob před papežem Řehořem Vel.²⁾ († 604). Obsahují obřady mše sv., již slouží papež, liturgii sv. týdne v Římě obvyklou, zevrubně předpisy pro kněze zpovědního, o návštěvě nemocných, o pohřbu římských kleriků, o volbě papežské i o korunovačním průvodu a j.

115 K ius liturgicum náleží mimo to staré formuláře mše sv. či tak zv. Sacramentaria, z dob papeže Lva Vel. (440—461) Sacram. Leoninum³⁾, Gelasia I. (492—496) Sacram. Gelasianum,⁴⁾ Řehoře Vel. (590—604) Sacram. Gregorianum.⁵⁾ Novější bohoslužebné knihy: Missale rom., Breviarium rom., Caeremoniale, Pontificale, Rituale rom., obsahují právo liturgické, na něž Codex iuris canonici vykonává vliv jen v omezené míře (can. 2). Nikoli soukromé názory rubricistů, ale předpisy těchto úředních knih obsahují závazné povinnosti kleru.

Jakousi kodifikací liturgického práva jsou „Decreta authentica S. Rit. Congr.“ z r. 1898—1900 ve 4 svazcích papežem Lvem XIII. vydané; svazek 5. tvoří indexový klíč ke sbírce, která je výlučnou, vzhledem k dřívějším soukromým⁶⁾ kolekcím i k úřední sbírce z r. 1858. Pius X. rozšířil sbírku o sv. 6. (dekrety od r. 1900—1911), Pius XI. o sv. 7. (1912—1926).⁷⁾

Čl. 10. O reskriptech a různých formách papežského zákonodárství.

(Can. 36.—62.)

116 Decret. Gregorii IX., l. 1, tit. 3; — Bonifacii VIII., Liber Sextus, l. 1, tit. 3; — Clem., l. 1, tit. 2. — *Maroto*, Institutiones, I, n. 334, násl.; — *Toso*, Commentaria min., I, str. 116, násl.; — *Haring*, Grundzüge d. kath. K. Rechts, 1924⁸⁾, str. 66, násl.; — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, § 32; — *Falco*, Introduzione, str. 106, násl.; — *Coronata*, Institutiones, I, n. 57, násl.; *Michiels*, Normae generales, II, str. 166, násl.

1. ORACULA PONTIFICIA. Nemůže býti o tom pochyby, že nejvyšší hlavě církve přísluší moc projevovati svoji vůli s plným výsledkem netoliko pí-

¹⁾ Ott, Eindrigen, str. 38.

²⁾ Mabillon, Museum Italicum, II, Paris, 1724; otištěny Migne, P. L., 78, str. 851, násl.; Srovn. Scherer, Handbuch, I, str. 215; Einig, „Ordines Rom.“ v Kirchenlexikon; Lijdsman, Introductio, I, str. 125.

³⁾ Vydání *Ballerini*, Migne P. L., 55, 21, násl.

⁴⁾ *Murator*, Migne, P. L., 74, 1049, násl., věnováno *Kristině*, královně švédské r. 1680.

⁵⁾ *Menardi*, Migne, P. L., 78, 25, násl.

⁶⁾ Decreta S. Congr. Rituum, vydal *Pithoni* r. 1730, *Gardellini* r. 1807.

⁷⁾ AAS., 19, 109.

semně, nýbrž i ústně. Jsou to tak zv. vivae vocis oracula. Touto cestou získávají osoby, jak fyzické tak morální mnohé výsady, milosti a dispense. Na foru veřejném musí ovšem privilegovaný podati plný důkaz, že došel cestou zákonnou zvláštní milosti (can. 79). Pouze fakulty na odpustky, které papež osobně i ústně uděluje ve prospěch všech věřících, nikoli na př. pro řeh. rodinu, zůstávají bezúčinnými, dokud o tom nebyly sv. Penitenciarii předloženy autentické doklady (can. 920).¹⁾ Na tento případ se nevztahuje privilej kardinálů „fidem faciendi in foro externo de oraculo pontificio testantes“ (can. 239, § 1, 17), dle níž svědectví jedné osoby, takto kvalifikované, tvoří úplný důkaz pravdy.

Pro obtíže, jež užívání výsad ústně daných v životě veřejném zřejmě s sebou nese, bývala vivae vocis oracula hromadně odvolána, na př. papežem Urbanem VIII. dne 20. pros. 1631.²⁾

117 2. PAPEŽSKÉ KONSTITUCE. Moc zákonodárnou nevykonává sv. Stolicе zpravidla ústně, nýbrž písmem. Sděluje-li papež svoji vůli celé církvi neb značnější její části, zoveme listinu obecně pap. konstitucí.³⁾ Podle svého obsahu a účelu, který tvůrce nařízení sleduje, nesou papežské listy rozmanitá jména. Constitutio Apostolica, Litterae Apostolicae pojednávají o věci vyhrazené nejvyššímu církevnímu úřadu, zpracované formou slavnostní, obsahu někdy dogmatického. Decretum bývá spíše rázu administrativního a vychází od úřadů římské kurie, na popud papežův. Název Litterae decretales nesou kanonisační buly sv. Gabriela, Markéty Marie a Jany z Arku ze dne 13. a 16. května 1920.⁴⁾ Litterae Encyclicae jsou okružní listy, jimiž papež obšírně poučuje svět o zásadách církevních v závažnějších otázkách. Tak na př. vydal Lev XIII. známé okružníky o sociální otázce, o poměru církve k státu, o křesťanském manželství. Motu proprio sluje papežský list vydaný mimořádně bez vlivu některé kongregace, přímo papežskou kanceláří.

Zcela mylně přikládá Prümmer⁵⁾ pap. listu, nesoucímu v čele název „Motu proprio“, zvláštní působivost a rušivou moc, najmě proti výsadám. Zaměňuje patrně jméno listiny s klauzulí, náhodně téhož znění (motu proprio — ac certa scientia), již bývají opatřeny reskripty (can. 45).

¹⁾ Ordo servandus . . . 29. září 1908, Pars 2: Normae peculiare, cap. 7, art. 1, n. 8, AAS., I, str. 79, n. 8°; Pius X. Motu proprio „Cum per Apostolicas“ 7. dubna 1910, AAS., 2, str. 225.

²⁾ Ferraris, Prompta bibliotheca, heslo „Oraculum v. v.“, n. 12—14, Reiffenstuel, Ius can. univ., I, 5, tit. 33, n. 149, sq., Maroto, Institutiones, I, n. 338, F.

³⁾ Tit. 2, kn. 1, dekretálek nese rubriku „De Constitutionibus“. V právu římském „constitutio“ značila zákon císařský, na rozdíl od lex: „Quod principi placuit legis habet vigorem, utpote cum lege regia, quae de imperio eius lata est, populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat, § 1. Quodcumque ergo Imperator per epistolam et subscriptionem statuit, vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est, vel Edicto praecepit legem esse constat: haec sunt, quae vulgo constitutiones appellamus“; fr. 1, Dig., I, 1, tit. 4 (Ulpianus).

⁴⁾ AAS., 12, p. 474, 486, 514.

⁵⁾ Prümmer, Manuale iuris can., 1927⁶⁾, pag. 22 (qu. 19); Lijdsman, Introductio, I, n. 40, pag. 54.

Chirographa či litterae autographae jsou vlastnoruční listy papežské pouze v tom smyslu, že nesou sice vlastní podpis papežův, zhotoveny však bývají v sekretariátu brev, dle can. 264.¹⁾

118 3. RESKRIPTY (can. 36—60).²⁾ Tak nazýváme písemné odpovědi (responsa) Sv. Stolice neb i nižší církevní vrchnosti, adresované jednotlivým žadatelům na jejich předloženou žádost (libellus supplex).

Reiffenstuel vystihuje pojem reskriptu stručně: „Rescriptum in proposito esse datum a Principe responsum in scriptis ad alterius consultationem, relationem vel supplicationem.“³⁾ Reskript tvoří tedy ius particulare neb speciale, a tak se dotýká zákona obecného. Všem členům církve jest dána volnost žádati zákonou vrchnost o autentické vysvětlení právního případu neb o zvláštní milosti, které zákon neuděluje. Podle práva dekretálního nemohl platně dojiti milosti v reskriptu označené vyloučený z církve, „si ab excommunicato super alio quam excommunicationis vel appellationis articulo fuerit (reskript) impetratum“.⁴⁾ Ponevadž i tajná censura měla tentýž záporný účinek, opatřovala Sv. Stolice své reskripty zajišťovací klausulí absoluční od nahodilých neznámých censur. Ale klausule neprospěla těm, kdo v censuře „per annum continuum insorduerint“.⁵⁾ Pius X. zmírnil tuto přísnost zákona již při reformě své kurie r. 1908, ustanoviv, že i censurovaným se dostává výhod reskriptem poskytnutých, leč byli dáni do klatby osobně a jménem (nominatim), neb že na ně uvalila sama Sv. Stolice trest interdiktů neb suspense.⁶⁾ Tutéž zásadu podržel can. 36, § 2.⁷⁾ Reskript možno si opatřiti netoliko ve vlastní prospěch, nýbrž také ve službách cizích. Není vůbec třeba, aby měl předem o žádosti vědomost ten, komu vlastně reskript přináší výhodu (can. 37).

Duchovním správcům, a více ještě zpovědníkům, nastává mnohdy úloha, aby si pro své svěření získali u vyšší instance potřebné fakulty, kterých postrádají, na př. zmocnění k dispensi od soukromých slibů, od irregularit neb manželských překážek, neb snad právo absoluční od censur a pod. Tu třeba především posouditi, které instanci bude výhodnější žádost předložiti. Jest známo, že místní Ordináři a v míře ještě hojnější papežští nunciové, jsou opatřeni mimořádnými fakultami, s právem subdelegačním.

Prosebný list do Říma (litterae precum, libellus supplex)⁸⁾ jest adresován na příslušný administrativní úřad kurie, tedy v záležitostech veřejných duchovní správy nejčastěji na posvát-

¹⁾ Příklady srovn. AAS., 14, str. 217, 265.

²⁾ Komentáře k tit. 3, kn. 1, dekretálek „De rescriptis“. — Wernz, Ius, decr. I, n. 148; — Toso, Comm. minora, I, str. 116.

³⁾ Reiffenstuel, Ius can. univ., I, 1, tit. 3, n. 2.

⁴⁾ Cap. 1. in VI, l. 1, tit. 3; cap. 26, X., l. 1, tit. 3.

⁵⁾ Tak stanovila Reg. 66, Cancellariae Apost.; Reiffenstuel po tit. 5, kn. 3, dekretálek.

⁶⁾ Tak nařizují „Normae peculiare“, ze dne 29. září 1908 (c. 3 a 1, n. 6), AAS., I, str. 64.

⁷⁾ V seznamu církevních trestů uvádí can. 2291, 9°, i tento: „inhabilitas ad gratias ecclesiasticas“. To platí pouze o censurovaných post sententiam condemnatoriam neb declaratoriam. Leč i v tom případě je censura neškodnou, zmiňuje-li se reskript o censuře (can. 2265, § 2).

⁸⁾ O písemných stycích s kurií jasně poučuje Hilling ve spise Die römische Kurie, 1906, str. 143, násl.

nou kongregaci svátosti. V čele listu stůj oslovení: „Beatissime Pater“. Žádost řádně vypracovanou jest radno téměř vždy svěřiti biskupskému ordinariátu s prosbou, aby záležitost v Římě vyřídil. Jde-li však o věc tajnou, vnitřnímu foru vlastní, jest příslušnou Sv. Penitenciariie. Tu zní nadpis: „Eminentissime Princeps“. Žádost toho druhu zasílá se bez intervence biskupské, přímo důvěrníkovi pisatelovu, který koná při kurii služby agenta.¹⁾ Starostí agentovou jest, žádost příslušnému úřadu doručiti, na rychlé vyřízení žádosti naléhati, reskript v sekretariátu zvednouti, taxy zaplatiti, a listinu žadateli poslati zpět. Za agenta může posloužiti kterýkoli kněz v podobných záležitostech sběhlý, obyčejně ten, který slouží biskupským úřadům. Řeholníci mají k tomu účelu v Římě svého řádového generálního prokurátora.

119 Dle předmětu rozlišovati třeba: rescripta gratiae, jimiž papež uděluje milost, snad i protizákonnou, u věci nesporné, na př.: odpustky neb obročí, dispensi od rescripta iustitiae pro soudní věci, na př. svoluje-li reskript k žádosti o delegovaného soudce neb o mimořádnou instanci nebo o milost zvanou restitutio in integrum.

Papežský reskript bývá věrnou ozvěnou prosebného listu, proto třeba se uvarovati podstatných nesprávností v žádosti. Libellus precum bývá trojdílný: a) předem jest vylíčiti skutkový stav věci (species facti, pars narrativa), zevrubně a pravdivě, b) žádost budiž určité vymezena, c) opatřena pohnutkami (rationes, causae), které mají strážce spravedlnosti přiměti k tomu, aby v daném případě upustil od strohosti zákona.

120 Milost v reskriptu naznačená miji se mnohdy s účinkem, pro některé vady:

α) Reskript staví vždy na zákonném předpokladu: „si preces veritate nitantur“ (can. 40), a to v dobu jeho vydání, nepotřebuje-li reskript vykonavatele (can. 38, 41), neb aspoň tempore executionis (can. 41).²⁾

β) Zamíčetí povinnou pravdu (reticentia veri seu subreptio, can. 42, § 1), neb předstírati nesprávné okolnosti a důvody (expositio falsi seu obreptio, can. 42, § 2), porušuje účinnost reskriptu: „Mendax enim precator debet carere impetratis.“³⁾ Úmyslnost skutku (fraus et dolus) podmiňuje trestnost podvodníkovu (can. 2361).

Opatřila-li Sv. Stolice reskript užitečnou klausulí: „motu proprio“, není vždy zamíčení pravdy na škodu platnosti reskriptu. Tuto ničí pouze klamně uváděný hlavní důvod, byl-li jediný, falsa causa finalis eaque unica (can. 45). Avšak ani za této okolnosti nepozbývá platnosti dispense od manželských překážek řádu nižšího (gradus minoris, can. 1054, 1042, § 2).

γ) Zamítnutou žádost není přípustno znova předkládati jinému papežskému úřadu ani biskupské kurii bez pokynu úřadu odmítajícího (can. 43, 44). Ale odmítnutý na foru veřejném může prositi svatou Penitenciarií o reskript v téže věci pro foro conscientiae (can. 43).

δ) Bezmocným jest reskript, vydaný, snad i pod účinnou formulí „motu proprio“, svědčí-li právně neschopnému (personae de iure communi inhabili), neb že se milost přiči zákonným obyčejům místa, či zvláštním stanovám (statutum peculiare), neb porušuje nabyté právo třetího (ius alteri iam quaesitum).

¹⁾ Hilling, tamtéž, str. 42 a 146, o úkolu římských agentů.

²⁾ „Si vera sunt, quae precibus complexus es.“ (L. 13, Cod., l. 2, tit. 4.)

³⁾ Can. 16, Causa, 25, qu. 2.

Tyto vady úspěšně hojí *expressa derogatoria clausula*, již opatřen je sám reskript (can. 46).

121 Důležité jest rozuměti reskriptům správně. Ani chyba ve jménu ani nesprávné označení místa neb věci, o niž jde, nepadají vůbec na váhu (can. 47). Hůře se odstraní obtíž, koliduje-li více reskriptů vespolek; tu třeba dbáti can. 48. V zásadě platí však totéž pravidlo o reskriptech, co bylo řečeno v can. 18 o zákonech církevních. Též reskripty mají „*proprium verborum significatio-nem*“ (can. 49).¹⁾

Nikdy však není přípustno, rozšiřovati obsah reskriptu na jiné osoby ani na jiné věci, ježto reskript obsahuje pouze *ius singulare*.

Když se však odpovědi na právní otázky nesou po delší dobu stále stejným směrem, může se časem i z reskriptů utvořiti nové právo obyčejové, zvané *stylus curiae*. Klasickým příkladem, jak se právo soukromé povzneslo na právo obecné, jsou sbírky práva dekretálního. *Litterae decretales* jsou totožny s reskripty. Kodifikací a vyhláškou sbírky za autentickou reskripty nabyly závaznosti všeobecné.²⁾

Podle rozdělení na *rescripta gratiae* a *r. iustitiae* třeba v pochybách o rozsahu získané milosti užívati měřítko přísnějšího neb volnějšího. Stavěti dlužno na zásadě: „*Odia restringi et favores convenit ampliari*.“³⁾ Reskriptům, obsahujícím pouhé milosti, povstane-li pochybnost o jejich rozsahu, přísluší výklad blahovůlný (*interpretatio lata*), ovšem pouze v hranicích doslovného smyslu (can. 49). Týká-li se však milost reskriptem udělená rušivě cizích práv nabytých, neb stávajícího zákona, neb směřuje-li k získání obročí, třeba se přidržeti výkladu přísnějšího (*strictam interpretationem recipiunt*, can. 50).

122 Reskript nenabývá vždy platnosti datem svého odeslání z kurie (can. 38).⁴⁾ Většinou předpisuje právo, aby třetí osoba, odesilatelem reskriptu ustanovená zjistila, zda žádost na správných údajích spočívala a teprve po příznivém vyšetření z moci přenesené (*potestas delegata*) milost ve skutek uvedla.⁵⁾ Prostředníka toho nazýváme *exsecutor rescripti*, jeho pak úloha sluje v právu *exsecutio* neb *fulminatio rescripti*.

Poněvadž reskript ve sporných záležitostech ukládá často vykonavateli, aby zahájil soudní řízení, stanovil papež Bonifác VIII. dekretem „*Statutum*“,⁶⁾ že úkol ten nemůže býti svěřován leč církevním hodnostářům (*dignitates*), neb aspoň kanovníkům. Navazuje na tento zákon, nařídil sněm tridentský, aby na provinciálním sněmu neb na synodě diecéšní zvoleni byli čtyři neb i více mužů schopných za synodální soudce, (*iudices synodales*), jež by Sv. Stolice

¹⁾ Toso, *Commentaria minora*, I, str. 136.

²⁾ Srovn. č. 34.

³⁾ Reg. Iuris, 15 in VI.

⁴⁾ Reskript toho druhu nazývá se *rescriptum gratiae in formā gratiosā*. Obsahuje-li reskript indult *odpustkový* pro věřící bez rozdílu, musí býti před užíváním předložen místnímu biskupovi sub poenā *nullitatis gratiae obtentae* (can. 920).

⁵⁾ *Rescriptum in forma commissoriā*.

⁶⁾ Cap. 11, in VI, l. 1, tit. 3.

v úřadě potvrdila. Delegaci jiných osob prohlašuje sněm za protizákonnou, *subreptitia*.¹⁾

Soudcové volení mimo synodu slují *iudices prosynodales*. Dnešní kan. právo podrželo tuto instituci, omezivši největší počet soudců na 12 (can. 1574, § 1). Jejich úřad je však spíše vnitrodiecéšní, a nestává již povinností, jejich volbu hlásiti papežské kurii, ježto uvedený kánon o ní mlčí.

Vykonavateli reskriptu svěřeno je buď pouhé provedení vyšší vůle, *merum exsecutionis ministerium* (can. 54, § 1),²⁾ neb je oprávněn milost dle vlastního názoru a svědomí uděliti či odepřiti, *concessio gratiae* (can. 54, § 2).³⁾ Exekutor musí přesně zachovati podmínky a výhrady, v listině udané (can. 55), pro veřejnost dlužen jest sepsati o svém úkonu listinu (can. 56), může však svůj úkol svěřiti jiné osobě, *substitutio* (can. 57, § 1) neb samočinně věc dědi jeho nástupce v úřadu (can. 58), nepadla-li snad volba na osobu pro jisté její vlastnosti (*industria personae*, can. 57, § 2).

123 Milost reskriptem udělená zaniká: výslovným odvoláním (*revocatio*), neb novým reskriptem, odporujícím prvniemu, zřídka kdy zákonem (*per legem contrariam*, can. 60, § 1 a 2). Osířením Sv. Stolice ztrácí reskript platnost pouze „*si res adhuc integra sit*“ (can. 61).⁴⁾

124 4. PAPEŽSKÁ BULA A BREVE. Názvy *bullae*, *litterae*, *brevia*, úředních listin papežských nemají co činiti se svým obsahem, sloužíce výhradně na označenou zevní formy, v níž byla akta vypracována a uveřejněna. Větší neb menší závaznost papežského nařízení nelze odvozovati z okolností, že jest obsaženo v listině té či oné.

Bulou⁵⁾ nazýváme papežský list, pojednávající o důležitých záležitostech, zhotovený v kancelarii apoštolské (can. 260, § 1), bohatým, slavnostním slohem, i v kopiích snadno poznatelný podle nadpisu: „*Pius Episcopus, Servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam*.“ Za stara psány bývaly buly na hrubém pergamenu, písmem starogotickým (*litteris teutonicis seu goticis*), jen zasvěcencům přístupným.⁶⁾ Jméno získala bula od pouzdra, někdy dřevěného, obyčejně olověného (*plumbum*), za okolností mimořádných i zlatého (*bullā aurea*).⁷⁾ Bula

¹⁾ Conc. Trid. Sess. 25, de ref., cap. 10.

²⁾ *Gratia facta, exsecutor necessarius*.

³⁾ *Gratia facienda, exsecutor voluntarius*.

⁴⁾ Cap. 30, X., l. 1, tit. 29.

⁵⁾ *Schneider*, *Kirchenrechtsquellen*, str. 15; *Scherer*, *Handbuch*, I, str. 139; *Lijdsman*, *Introductio*, I, n. 40; *Grisar*, *Kirchenlexikon*: čl. „*Bullen und Breven*“.

⁶⁾ Návod, jak čísti a posuzovati staré listiny, podává věda *diplomatická*. Průkopníkem jejím stal se *Mabillon*, spisem „*De re diplomatica*“, Neapoli, 1681, a jeho řádový druhové *Toussaint* a *Tassin* „*Nouveau Traité de Diplomatie*, Paris, 1750—1765; do němčiny přeložil *J. Adlung*, *Neues Lehrgebäude der Diplomatie*, Erfurt, 1759—1769.

⁷⁾ Papežové užívali zlatých bul, když potvrzovali volbu císařskou. Lev X. jmenoval r. 1521 krále anglického Jindřicha VIII. „*Defensor fidei*“ zlatou bulou. Známý jsou zlaté buly krále uherského Ondřeje I. z r. 1222 a císaře Karla IV. r. 1356 v Norimberce vydaná. — Zavedení olověných bul mivali kdysi na starosti dva cisterciáci laikové (*fratres barbatii*), *plumbatorem* byl i slavný architekt *Bramante*.

nese po straně jedné obraz knížat apoštolských Petra a Pavla, s druhé pak strany jméno papežovo. Pouzdro jest zavěšeno na listině stuhou hedvábnou, zlatou, červenou neb bílou, je-li obsahem listu milost, (in rebus gratiae), neb stuhou konopnou v otázkách právních (in rebus iustitiae).

Zvláštností bul bývalo do nedávna odlišné počítání začátku roku. Bulový rok řídil se od dob papeže Eugena III. (1145—1153) obyčejem florentským (computatio florentina), počítati ab incarnatione Dominica, t. j. od 25. března. Rok se tedy v poměru k obecnému počtu zpožďoval o 3 měsíce, kdežto rok pisánský předbíhal o 9 měsíců.¹⁾

Tolika zvláštnostem, jež nemálo ztěžovaly užívání bul, položili meze novodobí papežové. Lev XIII. odstranil obtížné písmo gotické (bullaticum) a omezil nepohodlné závěsy jen na listiny slavnějšího rázu, zejména na nominační buly biskupům. Bula nese nyní pečeť červené barvy s obrazy knížat apoštolů, kol nich jméno papežovo (legenda).²⁾ Pius X. zavedl místo starého datování občanský kalendář.³⁾ Již jen výjimkou objevují se v datování listin Sv. Stolice starořímské kalendy, nony, idy.⁴⁾

Tak zv. Buly konsistorní podpisují v tajné konsistoři též kardinálové, na př. bulu „Aeterni Patris“ ze dne 29. června 1868, svolávající sněm vatikánský. V čele všech podpisuje papež: „Ego Pius Ecclesiae catholicae Episcopus“. „Bulla Cruciatæ“ obsahuje papežské výsady a dispense pro Španělsko a obojí Sicílii.⁵⁾

125 Od buly liší se breve (litterae breves), v sekretarii brev zhotovené slohem stručnějším, s nadpisem na př. „Pius Papa XI.“, opatřené pečeti, zvanou „annulus piscatoris“. Prsten nese totiž obraz sv. Petra na lodičce.

Není právního rozdílu, zdali papež svoji vůli projevuje „sub plumbo“ (bulou) či „sub annullo piscatoris“ (brevem).

Ze snahy sebrati v celek veškeré úřední papežské listiny zrodila se různá bullaria.⁶⁾ R. 1586 vydal Laërtius Cherubini sbírku toho druhu v jediném svazku, počínaje Řehořem VIII. až po Řehoře XIII., pod názvem Bullarium. Jeho syn Angelo pokračoval, přidav r. 1638 4 svazky. Vyniká Bullarium magnum Romanum, Luxemburgi, 1727—1758, 19 svazků.

Car. Coquelines „Ballarum, privilegiorum ac diplomatum Rom. Pontificum amplissima collectio“, Romae, 1739—1744, 28 vol. (též Bullarium Rom. zvané). Pokračovali Barberi a Spetia, Romae, 1825—1857, 20 sv., Alex. Tomassetti, Bullarium Romanum, Augustae Taurinorum, 1857—1872.

¹⁾ Mnohé chyby historické povstaly odtud, že nebylo dbáno rozdílu mezi rokem bulovým a občanským; na př. bula z února r. 1350 nepředcházela bulu z října téhož roku, nýbrž jí následovala. I v bulariích bývá pořad listin mylně sestaven.

²⁾ Konst., „Universae Ecclesiae“ ze dne 29. pros. 1878. — Srovn. Borový, ČKD., 1879, str. 468.

³⁾ Konst., „Sapientii Consilio“, ze dne 29. června 1908, AAS., 1, str. 17. Papež Pius XI. zavedl listem „Apostolicae litterae“, ze dne 18. ledna 1931 „novum sigillum plumbeum, ad vetera elegantiora exemplaria confectum“, AAS., 23, str. 33; Apollinaris, 1931, str. 197.

⁴⁾ Příklady AAS., 12, 320; 9, 185; 10, 147, 150, 252, 251; 11, 326, 328.

⁵⁾ Archiv für kath. K. Recht, 109, str. 382; Il Monitore eccl., 1929, str. 62.

⁶⁾ Tyto sbírky nikterak se neomezují na pouhé buly, ale obsahují projevy papežské vůle všeho druhu. Bývají velmi nedokonalé a nikdo nečekej, že tam najde „vše“. Jsou vesměs prací soukromou, s výjimkou prvního svazku bularia Benedikta XIV.

Sem spadá i Bullarium Benedicti XIV., 1746, násl., 4 svazky; první svazek poslal papež universitě boloňské, prohlásiv jej listem „Iam fere“ za autentickou sbírku.¹⁾

126 Vynikajícími prameny papežského zákonodárství jsou sbírky rozhodnutí (decisiones) papežských kongregací, jež byly úředně vydány: „Thesaurus resolutionum S. Congr. Concilii“ od r. 1739; Collectanea in usum Secretariae S. C. Episcoporum ac regularium (kard. Bizzarri), Romae, 1863—1886; Ius Pontificium de propaganda fide, Romae 1888; Decreta authentica S. Rituum Congr. od r. 1898; Decreta authentica S. Congr. indulgentiis sacrisque reliquiis praepositae, Romae, 1882; Rescripta authentica S. Congr. indulgentiis sacrisque reliquiis praepositae, Ratisbonae, 1885.

Mimo to pořídily si starší řeholní společnosti vlastní bularia, na př.: Bullarium Ordinis Eremitarum S. Augustini, 1628; Bullarium Carmelitarum, 1715—1718, 4 svazky; Bullarium Franciscanum, 1759—1761. — P. Konr. Eubel, Bullarium Franciscanum, Romae, 1904.²⁾

Čl. 11. O výsadách v právu kanonickém.

(Can. 63.—79.)

127 Decret. Greg. IX., l. 5, tit. 33, „De privilegiis et excessibus privilegiatorum“; tit. 7, l. 5 in VI. — Scherer, Handbuch, I, str. 165, násl.; — Wernz, Ius decret., I, n. 157, násl.; — Maroto, Institutiones, I, n. 290, násl.; — Coronata, Institutiones, I, n. 84. — Rittner (Zitek), „Církevní právo katolické“, 1887, II, str. 21, násl.; — Vřešťál Ant., „Katolická mravouka“, I, 1909, str. 172, n. 103; — Pejška, Ius can. relig., 1927³⁾, str. 27, násl.; — Toso, Commentaria minora, I, str. 155, násl.; — Sägmüller, Lehrbuch, I, § 33.

1. POJEM VÝSADY. Zákon nepozbývá své závaznosti ani když někomu nepřináší užitek, ano spíše jest na škodu (can. 21). Nastane-li podobný stav ojediněle, může se zákonem obtěžovaný ucházeti o dispensi, kdežto trvalé překážce, zvláště když zájmy jisté skupiny členů vyžadují úchytky od práva obecného, čelí výsada (privilegium).

„Privilegia sunt leges privatorum, quasi privatae leges.“⁴⁾ Cicero užívá výrazu toho spíše na označenou mimořádných opatření nevýhodných, než ve smyslu osvobozovacím od přísnosti zákona.⁴⁾ V našem právu označujeme slovem „výsada“ mimořádný projev vůle zákonodárcovy, kterým osobě fyzické neb morální uděluje dobrodiní mimozákonné, neb pro jistý stav lidí na př. pro klerus neb řeholníky a kardinály, zakládá právo zvláštní (ius speciale).⁵⁾ Privilej se

¹⁾ Bylo prohlášeno, že „Acta Pii X.“, 4 svazky, mají tutéž úřední autoritu, jako by byly vydány v Acta Apostolicae Sedis; tak sděleno ex audientia Sanctissimi, dne 26. pros. 1913; AAS., 5, str. 558; Lijdsman, Introductio, II, n. 194.

²⁾ O různých bulariích srovn. Schneider, Die Lehre von den K. Rechtsquellen, 1892³⁾, str. 177; Sägmüller, Lehrbuch, I, str. 252; Lijdsman, Introductio, II, n. 183, násl.

³⁾ Can. 3, Dist. 3. — V římském právu sluje výsada Lex priva, constitutiones personales; Wernz, Ius decr., I, n. 158.

⁴⁾ Maroto, Institutiones, I, n. 290.

⁵⁾ Scherer, Handbuch, I, str. 165, pozn. 1, zamítá tento název z důvodů nedosti jasných.

neuděluje na krátko ani na málo případů, ale trvale a na delší dobu a tím se liší od pouhé dispense.

128 2. **DRUHY VÝSAD.** Již z pojmu výsady plyne, že může býti privilegium contra ius commune, na př. papežská exempce z biskupské pravomoci, kterou nemůže udělit biskup sám; neb privilegium praeter ius, nechovající v sobě vulnus legis, na př. tříleté neb pětileté fakulty absoluční, jež can. 66, § 1, výslovně počítá k výsadám mimozákonným. Výsady secundum legem jsou nemyslitelný.

Výsady jsou buď věcné neb místní (privilegia realia, localia), spočívají-li přímo na věci, na místě neb úřadě, a jen nepřímou službu osobě, která věc užívá, na př. privilegovaný oltář. Právo takové přechází na nástupce v úřadu neb na dědice věci. Privileje jsou osobní (privilegia personalia), jichž přímým nositelem jest osoba a s ní též umírají (can. 74). Privilegium nazýváme mixtum, náleží-li osobám pouze, pokud jsou členy jistého sdružení. Výsada je kladnou (priv. affirmativum), dovoluje-li komu úkon v zákoně zakázaný, neb zápornou (priv. negativum), zmocňuje-li opomenouti úkon poručený zákonem obecným. Výsada je trvalou (priv. perpetuum) neb pouze dočasnou (priv. temporale). V pochybě možno usouditi na výsadu trvalou (can. 70). Privilej buď poskytuje pouhou výhodu, bez nepohodlí druhu (priv. favorabile), neb působí obtíže třetí osobě, (priv. odiosum), již ukládá určitá břemena neb zbavuje jistých výhod, na př. privilej neplatit diecéšní daň na seminář; priv. onerosum vzhledem na jiné (can. 76).

129 3. **NABÝVÁNÍ VÝSAD.** Can. 63, § 1, udává čtverý způsob získati privileje:

a) Per directam concessionem competentis auctoritatis. Právo obecně může výsadou zmírniti jedině Sv. Stolice. Činí to buď na žádost (ad preces), neb z vlastního popudu (motu proprio). Za nejcennější byla vždy považována privilegia clausa in Corpore iuris, jež nebylo třeba na soudu dokazovati. I naše právo zná výsady „quae (vel) in hoc Codice continentur“ (can. 613, § 1, srovn. can. 71).

Can. 613 platí jen o řeholnicích. Privileje klerikům společně udává can. 119—123, výsady kardinálů obsahuje can. 239, biskupů can. 349.

b) Per communicationem. Komunikace sama jest trvalou výsadou přivlastňující jednou provždy někomu účast na právních výhodách, udělených přímo (directe) jinému, na př. když výsady kapitoly katedrální participuje kapitola kolegiátní. Jen zákonodárci přísluší právo ustanoviti „ut privilegia uni directe collata vel in futuro conferenda eo ipso extendantur ad alios“.¹⁾ Někdy komunikační dekret omezuje výsadu na milosti určitého druhu, communicatio minus plena, jindy nevykazuje hranic, communic. plena.

Komunikace byla dosud bohatou studnicí mimořádných výhod, zvláště v právu řeholním, ale can. 613, § 1, vyškrtl tento způsob nabývati privilejí řá-

¹⁾ Pejška, Ius can. relig., str. 29.

dových,¹⁾ ovšem jen v té míře, že práva již nabytá a dosud užívaná zůstávají v platnosti (can. 4). Důležité jest si všimati, zda privilej komunikační byla komu dána in forma accessoria (can. 65), jež zůstává závislou na osudu výsady původní, či snad in forma aequae principalis (can. 64, 65), rovnající se téměř přímému udělení. Od každé komunikace jsou ovšem vyloučeny výsady čistě osobní, místní a věcné, neb kterých je komunikující neschopen podle svého stavu (can. 64).

c) Per legitimam consuetudinem aut praescriptionem. Stačí tu obyčej trávající bez poruchy plných 40 let (can. 27). Právě-li can. 63, § 2: „Possessio centenaria vel immemorabilis inducit praesumptionem concessi privilegii“, míněno tu udělení výsady přímé.²⁾

130 4. **VÝKLAD PRIVILEJÍ.** Výsady obsahují sice výhody a možno jim z toho důvodu přikládati smysl příznivý, ale znamenají často i porušení práva, proto nepřipouštějí výkladu nemírně blahovolného. Přesně slovní význam nebudiž nikdy překročován (can. 67). V rozumné pochybě přiložení jest dle can. 68 a 50 měřítko přísné (stricta interpretatio) jen na privilej omezující práva nabytá, ovšem pouze do té míry, aby výsada přinášela privilegovanému nějakou výhodu (can. 68). Nestává sice právní povinností užívat výsady, která jest normou pouze opravňující, nikoli nutící (lex facultativa), nicméně nesmí se klerik zříkati privilejí svého stavu (can. 123), ano jest mravní povinností užiti výsady ve prospěch třetího, na př. zpovědní jurisdikce mimořádné, neb když bez privileje nelze plniti zákona, na př. anticipace breviáře před výletem (can. 69).³⁾

131 5. **ZÁNİK VÝSAD.** „Privilegium nisi aliud constet, censendum est perpetuum“ (can. 70). Privileje však hynou: a) odvoláním (revocatio), ve formě obecného zákona, jde-li o výsady, které obsahuje kodex kan. práva (can. 71), neb příslušným projevem zákonodárcovým (can. 60, § 1 a 2);⁴⁾ b) dobrovolným odstupem privilegovaného (renuntiatio), jde-li o výsadu čistě a výlučně osobní (can. 72); c) smrtí dárcovou berou za své pouze privileje opatřené podmínkou „ad beneplacitum nostrum“ (can. 73); d) smrtí privilegovaného umírá výsada

¹⁾ O významu této abrogace a sporu o ní viz Pejška, Ius can. relig., str. 31.

²⁾ Can. 1509, 2°, vylučuje z vydržení a promlčení vše „quae obtineri possunt ex solo privilegio apostolico“. To platí o majetkovém právu hmotném, a nikterak se tu neruší působnost can. 63.

³⁾ Vřešťál, Katolická mravouka, I, 1909, str. 167, 173; II, 1912, str. 111, s většinou moralistů popírá povinnost anticipační vůbec. Zajisté, předvídá-li kněz, že mu zaměstnání nutně zne-možní zítra církevní modlitbu, není dnes povinen užívat výsady. To právo však nelze rozšiřovati i na dobrovolné, ano podřadné úkony, podnikané mimo povinnost neb dokonce pro zá-bavu (výlet).

⁴⁾ Každé privilegium, i když bylo předmětem smlouvy (na př. konkordátu), může býti odvoláno. Jsouc úkonem zákonodárcovým, předpokládá privilegium, že privilegovaný jest pod-daným. Často byly privileje úhrně odvolány, zvláště protitridentské; Scherer, Handbuch, I, str. 169, pozn. 23.

osobní (can. 74), zničením věci neb místa zmařeny bývají privileje věcné a místní, jež se však vrací k novému životu, jakmile oživil ve lhůtě padesáti let privilegovaný předmět, na př. klášter neb kostel (can. 75); e) Ani neužíváním (per non usum), je-li výsada kladná, ani zvykem opačným (per usum contrarium), proti záporné výsadě namířeným, neztrácí se právo nabyté, leč že jde o privilegium onerosum v mezích naznačených can. 76. f) Privilej může ztratiti svoji užitečnost, neb státi se nedovolenou, neb již prošel čas její, byla-li dočasnou neb omezenou na určitý počet případů (can. 77). g) Zneužívání výsady (abusus) dává vrchnosti příčinu, aby zbavila privilegovaného výhody (can. 78).

Výsadami mimoprávními nazývá can. 66, § 1, ony trvalé neb na delší dobu (quinquennium) omezené zmocnění absolvovat a dispensovat (facultates habituales), jež Sv. Stolice uděluje biskupům, misijním prelátům neb řeholním představeným, buď pro veřejné forum neb jen svátostné. Jsou to výsady věcné, proto přecházejí na nástupce v úřadě a jsou rovným právem vlastní generálnímu vikáři i biskupovi (can. 66, § 2).

Velmi cenné oprávnění uděluje can. 66, § 3. Komu sděleno bylo právo dispensovati, jest schopen též odstraniti censuru neb trest církevní, stojící v cestě řádné dispensi, ale pouze ad hunc effectum. Tutěž zásadu hlásá can. 200, § 1, „... cui tamen delegata potestas est, ea quae intelliguntur concessa, sine quibus eadem exerceri non posset“.

Čl. 12. O dispensi v právu kanonickém.

(Can. 80—86.)

132 Scherer, Handbuch, I, str. 172, násl. — Vering, „De principiis dispensationum“, Archiv für kath. K. Recht, 1 (1887), 577, násl. — Rittner-Zitek, II, str. 24. — Haring, Grundzüge d. kath. K. R., 1924³, str. 82, násl. — Coronata, Institutiones, I, n. 108, násl. — Sägmüller, Lehrbuch, I, § 34.

1. VÝZNAM DISPENSE. Nejstarší právo církevní, ovládané duchem přisnosti, neznalo dispensační praxe v našem smyslu.¹⁾ Zaslouhoval-li rušitel zákona zvláštních ohledů, prominuly se mu dodatečně nemilé následky zlého činu (dispensatio post factum). Když pak se od stol. 8. ujímal názor, že možno z příčin předem uvolnití závaznost lidského zákona (dispensatio ante factum), považovali dispensi za úkon milosti, vyplývající z moci administrativní, nikoli zákonodárné. Proto mohl i biskup dispensovati od zákona papežského. Ale brzy objevuje se snaha Říma rezervovati si mnohé dispense.²⁾

Dnešní církevní kázeň považuje dispensi za „legis in casu speciali relaxatio“ (can. 80), na rozdíl od privileje. Pouze zákonodárce neb jeho nástupce,

¹⁾ Jako nelze rozhršení udělití před hříchem a jako nemůže lidská vůle odstraniti zákon boží, tak ani dispense od zákonů lidských nebývaly v užívání.

²⁾ Cap. 17, X., l. 1, tit. 17. — Stoletím 13. nabývala dispensační praxe římská velikých rozměrů a poněvadž se prominutí neudělovalo zdarma, slyšíme na reformních sněmeh stol. 15. tolik stesků a gravamina. Rittner, Církevní právo katol., II, str. 24; Scherer, Handbuch, I, str. 173; Coronata, Institutiones, I, n. 110; Haring, Grundriss, str. 83.

vyšší instance neb fakultami opatřený zmocněnec zákonodárcův mohou zprostiti od zákonné povinnosti (can. 80). Dispense jest projevem oné mírnosti, aequitas canonica, (can. 20), již třeba přísnou spravedlnost zbavovati výtky bezohlednosti.

133 2. DISPENSAČNÍ PRAVOMOC. Ježto se řídíme skoro výlučně právem kanonickým, jehož tvůrcem jest Sv. Stolice, byla by vlastně ona jediná v právu poskytovatí úlev dispensačních. Této zřejmé obtíži odpomoženo tím, že kurie již od stol. 15. sděluje podřízeným prelátům moc dispensovati z důvodů kanonických své poddané od zákonů obecných.

a) Papeži náleží právo osobně neb úřední cestou kuriální udělovati prominutí od lidských zákonů církevních jak všeobecných tak partikulárních. Nese to s sebou svrchovanost Sv. Stolice (can. 218, § 1). Není správné bezvýhradně tvrditi, že může nejvyšší církevní autorita i bez příčiny udělovati dispense. Třeba dbáti nejen právní, ale i mravní stránky dispense.

Od zákonů božských, jak přirozených tak zjevných, nemůže autorita lidská z vlastní moci osvobodovati. Jest nicméně nejvyšší moci církevní vlastní, autenticky usuzovati (authentice declarare) kde jsou hranice závaznosti práva božského, a to nejen v záležitostech manželských (can. 1038, § 1), nýbrž i povšechně (srovn. can. 1119, can. 1121).

Mimo to dispensuje papež v tak zvaném právu božském podmíněném (ius div. conditionatum), z vůle lidské odvozeném, na př. od slibů, přísahy.¹⁾ V rukou papežských spočívá též dispensační fakulta zvaná privilegium paulinum (can. 1120—1124).²⁾

134 b) Biskup není z vlastní moci oprávněn své diecesány dispensovati od obecných zákonů církevních ani v ojedinělých případech (can. 81). Tentýž kánon přisuzuje však prelátům, kterým dle can. 198, § 1, přísluší název Ordinarius, moc dispensovati, byla-li jim příslušná fakulta udělena „explicite vel implicite“ neb i bez zvláštního zmocnění, je-li styk se Sv. Stolicí obtížný a spolu hrozí z prodlení těžká škoda a záležitost je toho druhu, že apoštolská Stolice obvykle povoluje prominutí.

Zřejmě (explicite) uděluje právo dispensovati: can. 15 od závazku zákona pro případ skutkové pochyby (dubium facti), can. 459, § 3, 3°, od farního konkursu, can. 978, § 2, od intersticií při svěcení, can. 990, § 1, od iregularit ex delicto occulto, can. 1028, § 1, od ohlášek, can. 1043 a 1045 od manželských překážek v nouzi, can. 1245, § 1—3, od svěcení svátků a postních předpisů, can. 1313 a 1320 od nevyhrazených slibů a přísah, can. 2237 od trestů církevních, can. 1402, § 1, od záповědi knih.

¹⁾ Sv. Tomáš Akv., Summa theol., 2, 2ae, qu. 88, a. 10 corp. Není radno upírati zde církvi plné a přímé právo dispensační a bráti na pomoc jen nepřímý zásah do úkonu lidského, z něhož povstává právo božské. Srovn. can. 1311—1313; Haring, Grundriss, str. 83, pozn. 5. Coronata, Institutiones, I, n. 112, pozn. 3.

²⁾ I. Kor., 7, 12—15. — Srovn. can. 1125, kde jsou uvedeny starší konstituce, tvořící dnes Docum., 6—8 příloh kodexu cirk. pr.

Fakulta dispensovati neb dispense sama obsažena jest (implicite) v jiném zmocnění na př. srovn. spolu can. 66, § 3, a 200, § 1; právo kumulační v can. 1049, § 1 a 2; legitimace dětí v can. 1051; od překážky zločinu v can. 1053.

Styk se Sv. Stolicí bývá obtížný, pro laiky vždy, pro biskupský úřad ve shluku tří podmínek, jež uvádí can. 81. Na žádost poskytuje Sv. Stolica biskupům diecézním, apoštolským prefektům a delegátům v misijích i generálům řeholí kněžských exemptních na řadu let mnohé dispensační i absoluční fakulty, pro obojí forum.¹⁾

Biskupové a jiní „*locorum Ordinarii*“ (can. 198, § 2) jsou oprávněni v plné míře osvoboditi od zákonů diecézních, avšak od dekretů sněmů partikulárních pouze v případech ojedinělých a z příčiny spravedlivé (can. 82, 291, § 2).

135 c) Řeholní představení, pokud jim právem náleží titul *superiores maiores* (can. 488, 8°) a spolu *Ordinarii* (can. 198, § 1), vykonávají nad členy, jimž vládnou ve smyslu can. 514, § 1, tutěž dispensační pravomoc od zákonů obecných jako biskup v diecési (can. 81). Těž představení řeholních domů promíjejí právem povinnost světití svátky a zachovávati posty (can. 1245, § 3) i dispensují od slibů a přísah (can. 1313, 2°, 1320).²⁾ O vnitřní pravomoci řádové a dispensační kázní z řehole plynoucí, zde nemluvíme.

136 d) O farářích stanoví can. 83 záporně: „*Parochi nec a lege generali nec a lege peculiari dispensare valent, nisi haec potestas expresse eisdem concessa sit.*“

Výslovně uděluje can. 1245, § 1, místním duchovním správcům zmocnění: „... *in casibus singularibus iustaque de causa (possunt) subiectos sibi singulos fideles singulasve familias, etiam extra territorium, atque in suo territorio etiam peregrinos, a lege communi de observantia festorum itemque de observantia abstinentiae et ieiunii vel etiam utriusque dispensare.*“ Fakulta se vztahuje též na potulné lidi (vagi), ve smyslu can. 91 a 14, § 2.³⁾

Od slibů farář dispensovati nemůže, ale přísluší mu značná pravomoc dispensační od překážek manželských v případech nouzových dle can. 1044, 1045, § 3, 1046. Mimo to sdílejí biskupové venkovským vikářům a farářům některé z fakult, které od Sv. Stolicе přijali.

e) Zpovědníkům přisuzuje can. 990, § 2, dosti obšírné právo dispensovat od tajných irregularit vzniklých ze zločinu, ale pouze „*in casibus occultis urgentioribus, in quibus Ordinarius adiri nequeat et periculum immineat gravis damni vel infamiae, sed ad hoc dumtaxat, ut poenitens ordines iam susceptos exercere licite valeat.*“ Někdy může i zpovědník užití zmocnění při nouzových odstavkách a dispensovati v mezích can. 1044 a 1045, § 3.

137 3. DŮVODY DISPENSAČNÍ.⁴⁾ Každá dispense znamená *vulnus legis*,

¹⁾ Obvyklé formuláře udává *Vermeersch-Creussen*, *Epitome iuris c.*, 1927°, I, n. 813, násl.

²⁾ *Pejska*, *Ius can. relig.*, str. 238, n. 7.

³⁾ *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 305.

⁴⁾ Sem náleží vše, co již bylo řečeno a pap. reskriptech, jež z valné části mají za předmět dispense.

proto jest *stricte interpretanda* (can. 85). Jen z příčiny možno uvolniti pouta zákonná. Poněvadž jest zákon dán „*ad bonum commune*“, nutno k tomu pilně přihlížeti, aby užitek z dispense plynoucí v nějaké míře vyvážil nepříznivé účinky poruchy zákona.

Obecné pravidlo pro všechny případy udává can. 84, § 1: „*A lege ecclesiastica ne dispensetur sine iusta et rationabili causa, habita ratione gravitatis legis a qua dispensatur, alias dispensatio ab inferiore data illicita et invalida est.*“

Příčiny uváděné v žádostech o dispensi jsou buď rozhodující, *causae motivae, finales, principales*, z nichž každá je s to přiměti představeného, aby milost udělil, neb jen pomocné, *causae impulsivae, secundariae*, zesilující důvody hlavní.

Dispensační praxe závisí na vyšším neb nižším stupni kázně, jež právě panuje. Platí-li dispense i bez příčiny udělená dle can. 1054, jest to znamením, že zákon sám pozbývá zvolna již významu. Těž zákonodárce podléhá požadavku can. 84, § 1, aspoň v tom smyslu, aby šetřil nestrannosti. Svým zánikem podobá se dispense výsadám; can. 85, 86.¹⁾

Čl. 13. Partikulární právo církevní, zvláště v zemích československých.

138 *Scherer*, *Handbuch*, I, str. 145, 148, násl., 301, násl. — *Wernz*, *Ius decr.*, I, n. 181, násl. — *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 372, násl., o subsidiárním právu státním, tamtéž, n. 376. — *Haring*, *Grundzüge*, § 27; — *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, § 49.

1. POJEM PŘÁVA PARTIKULÁRNÍHO. Význačnou složkou církevního zákonodárství jest právo partikulární. Jeho vlastností jest, že bylo založeno jen pro určité území, mimo jehož hranice postrádá jakékoli moci závazné, s výjimkou zákonů nepochybně osobních (can. 8, § 2; 14, § 1, 1°). Zákon místní vykonává ovšem rušivý vliv na právo obecné, které za jistých podmínek ustupuje právu partikulárnímu, podobně jako ustálený obyčej činí újmu zákonu psanému.

Kanonické právo přiznává závaznou moc „*legibus conditis pro peculiari territorio*“ (can. 13, § 2), zmiňuje se o zákonech „*quas speciatim tulerit Romanus Pontifex pro illo peculiari territorio*“ (can. 82), ano staví někdy co do účinků *ius particulare* na roveň právu obecnému (can. 101, § 1). Rozdíl mezi oběma druhy práva nabývá praktické důležitosti pro cizince (peregrini), jež právo partikulární zavazuje v míře pouze omezené (can. 14).

¹⁾ *Coronata*, *Institutiones*, I, n. 116. O dovolenosti dispense pojednávají zevrubně moralisté; srovn. *Vřešťál*, *Katolická mravouka*, I, 1909, kn. 2, n. 97, násl., str. 167.

2. ZDROJ PŘÁVA PARTIKULÁRNÍHO. Pojednávajice o právu partikulárním, máme především na mysli ony normy, které zákonodárná autorita podřízeného stupně vydala pro své území, ovšem jen potud, pokud to připouští právo obecné. Jsou to v našem oboru nařízení sněmů partikulárních, plenárních neb provinciálních (can. 281—291), v míře skrovnější i synod diecézních (can. 356—361). Ačkoli právní ustanovení těchto sněmů, nikoli synod diecézních, nabývají moci zákona až když byla Sv. Stolicí schválena (can. 291, § 1), nemění římská aprobace nikterak ráz partikulárního práva domácího v právo pa-pežské.

Zákonné předpisy, jež sama Sv. Stolica pro určitá území vydala, na právo misijní (can. 1350, § 2; 293—311), tvoří též partikulární právo tím vlivnější, že moc zákonodárcova jest suverenní.

Toho druhu byla konst. Pia X. „Provida sapientique“ ze dne 8. ledna 1906,¹⁾ v níž papež rozšířil zákon tridentský o formě manželského sňatku²⁾ na celé území říše německé. Ale obecným dekretem „Ne temere“ ze dne 2. srpna 1907³⁾ ztratil partikulární zákon svoji moc závaznou. — Důležitě právo partikulární obsahuje t. zv. Bulla Cruciatæ pro Portugalsko a Španěly, nově upravená brevem ze dne 31. prosince 1914 a 12. srpna 1915,⁴⁾ pravě to „mare magnum“ úlev a svobod pro příslušná území.

3. SBÍRKY SNĚMŮ PARTIKULÁRNÍCH. Na nejširším podkladu sebral látku Dom. Mansi, „Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio“, Parisii, 1758—1798. Nové rozmnožené vydání pořídil Welter od r. 1903, v 38 svazcích fol. Pokračováním díla předešlého jest „Collectio conciliorum recentiorum“, Ioan. Martin a Lud. Petit v Paříži od r. 1905, v 17 foliantech; pět posledních svazků obsahuje akta sněmu vatikánského.

„Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum“, Friburgi Brisg. od r. 1869—1882 uveřejňovali jesuité z Maria Laach (Collectio Lacensis), 7 sv. Schannat-Jos. Hartzheim a pokrač. „Concilia Germaniae“, 1750—1790, 11 svazků.

Konstantin Höfler, „Concilia Pragensia“, v Praze 1862; obsahuje záznamy o předhusitských synodách mezi r. 1353—1413. Náboženské bouře přerušily čilý synodální život.

„Statuta provincialia Ernesti archiepiscopi primi Pragensis z r. 1349; prvotisk Nova Plzna, r. 1476. Opět vydal kan. gen. vikář Jiří Pontanus a Braitenberg r. 1606.

„Synodus archidioecesana Pragensis“, již konal r. 1605 arcib. Zbyněk Berka z Dubé (1592—1606), opět vyšla tiskem (Schweiger) r. 1762.

Pro Slovensko: Peterfy, „Sacra concilia ecclesiae rom. cathol. in regno Hungariae celebrata“, Posonii (Bratislava), 1741—1749; 2 svazky. —

¹⁾ ASS., 39, str. 81, násl.

²⁾ Decr. „Tametsi“, sess. 24, de ref. matrim., cap. 1.

³⁾ ASS., 40, str. 525, násl.

⁴⁾ AAS., 7, str. 549, 557. Jest to trvalá odměna zmíněných národů za statečnost, prokázanou po staletí v bojích s půlměsícem.

Danko: „Constitutiones synodales ecclesiae Strigoniensis“, a. 1450, Ostřihom, 1865.

Kovačič, „Codex iuris decret. eccl. Hung.“, Pest, 1815; 2 části.¹⁾

Z polských pramenů²⁾ uvádíme pouze „Statuta provincialia“ hnězdenského arcibiskupa Jaroslava Bogoryje ze Skotník, r. 1357 na synodě v Kališi vyhlášená, jež tiskem vydali r. 1856 Helcel (Krakov) a Hule (Petrohrad).³⁾

O sněmech olomouckých a partikulárních dekretech tam uzákoněných zachovaly se nám jen kusé zprávy (u Höflera). R. 1312 konána synodus Cremsiensis (biskup Petr Bradavička), z r. 1318 pocházejí „Statuta Conradi Episcopi olomucensis“, z r. 1368 „Statuta Ioannis episcopi olomucensis“, z r. 1380 „Statuta synodalia Ioannis ep. olom.“, z r. 1412 „Statuta synodalia Venceslai patriarchae antiocheni, perpetui commendatarii ecclesiae olomucensis“.⁴⁾ R. 1519 slavil kard. Ditrichstein synodu, z r. 1650 známa jest synodus Viscoviensis.

Vzácný obrázek staršího kanonického práva českého skytají nám „Statuta Ernesti“ z r. 1349. Pozorujeme, jak se odpoutává osamostatnělá Praha od své metropole mohučské. Nařízen zvláštní způsob vyhlášky statut: Biskupům uloženo opatřiti dostatečný počet opisů, v katedrálních a kapitolních chrámech jeden svazek budiž vyvěšen na řetízku po tři měsíce. Neutěšený poměr mezi zámeckými kaplany neb plebány a šlechtou vysvítá z názvu: „propter eorum tyrannidem beluinam“. Křest se uděluje ještě per trinam immersionem, farářům se ukládá, aby v neděli netrpěli v chrámu cizího farníka ani jej nezpovídali. Velmi obsírných instrukcí dostává se zpovědníkům. Veřejným kajcníkům povolovali rekongiliaci na Zelený čtvrtek. Posty se řídí zákony „vel consuetudine Patriae“.

Stůž zde seznam zasvěcených svátků tehdy v provincii pražské povinných: Vánoce, Obřezání Páně, Zjevení P., Vzkříšení s dvěma dny následujícími, Nanebevstoupení P., Letnice s dvěma dny následujícími, Boží tělo, Nalezení a Povýšení sv. Kříže, všechny neděle, čtyři mariánské svátky: Narození, Zvěstování, Očišťování, Nanebevzetí, svátek andělů či sv. Michala, Narození sv. Jana Křt., dni jednotlivých apoštolů, Štěpána, Vavřince, Víta, Václava, Vojtěcha, pěti bratří či Benedikta s bratřími, Martina, Mikuláše, Prokopa, Maří Magd., Markěty, Ludmily, Kateřiny, Všech svatých, svátky místních neb diecézních patronů. Svátky poloviční, s jedinou povinností mše sv. byly dny sv. Marka, Lukáše, Řehoře, Ambrože, Augustina, Jeronýma.⁵⁾

¹⁾ Nemálo látky pro partikulární právo církevní v zemích uherských a chorvatských podává Štěpán z Vrbovce (Verböczy) ve svém *Tripartitum*, vydaném r. 1517. Srovn. Kadlec Karel, *Verböczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské i chorvatské šlechty v něm obsažené*, v Praze 1902. — *Rouček*, *Občanské právo platné na Slovensku a v Podk. Rusi*, *Všeob. část*, I, 1927, str. 19.

²⁾ Hojných údajů poskytuje k věci *Rittner-Zitek*, *Církevní právo kan.*; I, str. 53, násl., str. 65, násl.

³⁾ *Rusínské partikulární synody* uvádí *Rittner*, tamtéž, str. 67; na př. prov. sněm. *kobryn-ský* z r. 1626, a *zámostský* z r. 1720.

⁴⁾ Byl to *Václav Králík z Buřenic*, milec krále Václava IV. Václav stal se biskupem olomouckým (1413—14). Srovn. *Ferd. Tadra*, *Kanceláře a písaři v zem. čes.*, v Praze 1892, str. 43.

⁵⁾ Velmi zajímavé jsou osudy tohoto katalogu svátků a změny na něm způsobené zvláště na synodě pražské r. 1605, potom bulou papeže Urbana VIII. „*Universa per orbem*“ ze dne 13. září 1642, konstitucí Benedikta XIV. „*Cum sicut quaedam*“ ze dne 1. září 1753, konstitucí Klimenta XIV. „*Paternae charitatis*“ ze dne 22. června 1771, listem Motu proprio „*Supremi disciplinae*“ ze dne 2. července 1911 (AAS., 2, 503), a konečně zákonem čsl. republiky o svátcích a památných dnech ze dne 3. dubna 1925 (Sb. z. a n., č. 65).

Právní stav církve české po náboženských převratech, ještě za sedisvakance, udávají disciplinární nařízení pražské metropolitní kapitoly, r. 1555 krajským visitátorům uložená. Nesou název „Constitutiones venerabilis capituli ecclesiae metropolitanae Pragensis in visitationibus, anno 1555 propositae et nunc recognitae“.¹⁾

K třem „artikulům“ listiny přidán jest seznam svátků, vigilií a postů, v arcidiecési od právdávna obvyklých, a zajímavý přehled poučující, jaké liturgické barvy dlužno užívat na různé slavnosti.²⁾

Jinou vzácnou památkou partikulárního práva domácího jsou „Reformační artikule“ arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice (1561—1580), které byly plodem konvokace kněžstva, arcipřystů a krajských děkanů do Prahy r. 1564. Reforma kleru byla cílem této akce, předpisy sněmu tridentského sloužily za vzor při zamýšlené nápravě mravů duchovenstva.³⁾ Tato důležitá listina seznamuje nás s četnými zvyky i zlořády oné doby, které dobře vystihuje Podlaha v uvedené studii.

Neméně vzácné památky chovají akta pražské synody z r. 1605. Arcibiskup Zbyněk oznamuje, že podle tridentských pokynů opatřil Index zapovězených knih českých a nařizuje farářům, zpovědníkům, kazatelům i učitelům, aby si knihu opatřili.⁴⁾ Světským pánům se důrazně připomíná úloha pracovat na rekatolisaci lidu. Zavádí katechismus Petra Kanisia. V adventě a postě kázalo se aspoň třikrát týdně. Po kázání „ex antiquissimo huius sanctae ecclesiae Pragensis instituto“ koná lid veřejně obecnou zpověď a kněz uděluje rituální rozhřešení. V průčelí všech chrámů budiž obraz Marie Panny s Božským Dítěm, po stranách obraz titulního patrona a světce lidem zvláště ctěného. Zakazuje se zvonit k účelům profánním, na př. aby lid spěchal do roboty. K nemocným nesl kněz Nejsvětější svátost způsobem slavným, pod baldachýnem, za průvodu lidu, nesoucího světla. Styky s predikanty přísně se zakazují i s těmi, kteří byli nezákonně ve Vitemberku neb v Lipsku ordinováni.

Na církevní kázeň v druhé polovici 17. století vrhá jasné světlo visitační pomůcka zvaná: Monitorium sive instructio brevis pro decanis ruralibus ac parochis dioecesis Olomucensis z r. 1666. Jejím původcem byl olomoucký biskup Karel hrabě z Liechtensteinu (1664—1695).⁵⁾ Když byl tehdejší olomoucký generální vikář Jan Josef hrabě Breuner povýšen na arcibiskupský stolec pražský (1694—1710), zavedl r. 1697 Monitorium též pro své území.⁶⁾

Instrukce naléhá, aby visitátor odstranil oltáře uprostřed kostela postavené; laikům at se podává po sv. přijímání víno z číše neb sklenice, nikoli však z kalicha. Pro olomoucký obvod mohou podrženy býti pouti jen do Maria-Celi, Kroměříže, Mikulova, na Vranov a do Křtin, ostatní z důvodů přirozených podnikané pouti necht se ruší. Velmi podrobný jest předpis o kněžském oděvu. Zakazuje se šat krátký, jen po kolena sahající, barevné ponožky, hedvábné stuhu splývající od kolenou, střevíce bílé, zdobené, příliš špičaté a dlouhé, rukávy barevné a

¹⁾ Vydány tiskem r. 1569 v Praze u Jana Kantora. Tisk chová se s jinými tisky a rukopisy v kapit. knihovně pražské pod sign. I, d, β 38; rozbor listiny podává Podlaha v ČKD., 1905, str. 717 a 854.

²⁾ Podlaha, ČKD., 1905, str. 856, násl.

³⁾ Srovn. Borový, Antonín Brus, 1873, str. 96 a 102. Obsah artikulí rozbírá Podlaha v ČKD., 1906, str. 64, 136, 289. Přepis listiny z r. 1579 chová kapitolní knihovna pražská pod uvedenou již sign. I, d, β 38.

⁴⁾ R. 1605 uveřejnil arcib. *Decreta et Constitutiones synodales circa libros prohibitaee lectionis*; znova vydal arcib. Jan Mořic Gustav Manderscheid r. 1762. Péči arcib. Ant. Petra Příchovského z Příchovic (1764—1793) vyšel *Index Bohemicorum librorum prohib. et corrigend.* v pořadu abecedním, r. 1767.

⁵⁾ Vydal tiskem Vít Jindřich Ettl v Olomouci 1663.

⁶⁾ Tiskem Samuela Beringera v koleji sv. Norberta v Praze 1697. Srovn. pojednání A. Kubička v ČKD., 1903, str. 349, 463.

rozevřené, aby bylo viděti výšivky košile. Vous nebud' pěstován, ani kroucen a česán po způsobu dvořeninů neb velmožů; vlas nemá knězi splývatí až po ramena jako rytířům.¹⁾

Povšechný návrat politiky od absolutismu a poručnickování církve státem k normálním poměrům právním, jak se jevíly rakouským konkordátem²⁾ z r. 1855, způsobil nutnost upravití též partikulární práva provinciální.

Stalo se tak na provinciálních sněmech: Vídeňském r. 1858, Ostřihomském³⁾ r. 1858, Pražském⁴⁾ r. 1860 a na synodách diecésních, jež se v zápětí konaly v českých diecésích r. 1863. Z cizího partikulárního práva uvéstí sluší sněmy plenární Baltimorské, sněm biskupů latinské Ameriky r. 1899 slavený v Římě, sněm kanadský r. 1911.⁵⁾

143 4. STÁTNÍ PRAVO KULTUSOVÉ.⁶⁾ Partikulárním církevním právem v širším smyslu možno zváti mnohá ustanovení moci světské v záležitostech duchovních vynesena. Zákony státní nemohou ovšem býti formálně na církevním fóru závaznou normou. Platil-li kdysi kodex římského práva za výpomocný pramen kanonického práva (fons subsidiarius), dělo se tak pouze po zřejmé recepci jednotlivých ustanovení (srovn. č. 28).⁷⁾

K dnešním státním zákonům chová se církev z důvodů zřejmých zdrželi- věji než kdysi k právu římskému. Církev žije dnes právem vlastním, jsouc společností dokonalou, v oboru své působnosti na moci státní nezávislou. Nicméně nezdráhá se podřizovati se právnímu řádu státnímu ve všem, co spadá pod kompetenci moci světské.

144 Vyskytuje se však v praxi nemálo styčných bodů mezi právem duchovním a světským, pocházejících hlavně odtud, že obojímu právu slouží za fons exemplaris římský kodex, i že obojí právní řád věnuje péči téměř lidu. Mimo to pozbyla církev v nové době z valné části přímého vlivu na světské záležitosti zevnější, omezujíc se víc a více na pole duchovní, kdežto právo světské dosáhlo stejnou dobou vysokého stupně dokonalosti. I netřeba se tomu diviti, že kodex kanonického práva v nejednom směru odkazuje na zákony státní jako směrodatnou a výpomocnou normu i pro obor církevní.⁸⁾ Mnohé státní zákony slouží přímo na ochranu náboženského života, na př. o nedělním klidu, o svátcích, o u-

¹⁾ ČKD., 1903, str. 465.

²⁾ *Collectio Lac.*, V, str. 1220, násl. s listinným materiálem.

³⁾ *Collectio Lacensis*, V, str. 2.

⁴⁾ *Collectio Lac.*, V, str. 385.

⁵⁾ AAS., 3, 562, násl.

⁶⁾ *Scherer*, Handbuch d. K. R., I, str. 158; *Wernz*, Ius decr., I, n. 195, násl.; *Maroto*, Institut., I, n. 376, násl.; *Haring*, Grundzüge, str. 76, násl.; *Caesar Badii*, Ius canonicum comparatum cum edictis legum civilium de re ecclesiastica, Romae, 1925, str. 14.

⁷⁾ *Laurin*, Introductio, str. 26, násl.; *Scherer*, Handbuch, I, str. 158.

⁸⁾ *Henner*, Základy práva kanonického, v Praze 1921², str. 307, vysoko přestřeluje svým názorem, že se církev vzdává své *samosvatnosti* majetkové, přizpůsobujíc se zákonu státnímu (can. 1499, § 1). Proč církev tak činí, vykládáme jinde.

rážce náboženství, mezikonfesní předpisy a pod. Tu možno se hlásiti i o pomoc světského ramene (brachium saeculare) podle can. 2198.

Církevní zákoník uznává neb i za své přijímá mnohé zákony státní, na př.: can. 1016 uplatňuje známou rozlišku mezi effectus matrimonii inseparabiles a mere civiles. Manželskou překážku způsobenou adopcí přejímá církevní zákon plně z práva světského, i co do neplatnosti sňatku (can. 1059, 1080), což je velmi pozoruhodné, přihlížíme-li k zásadě v can. 1038, § 2, projevené. Vyšším hodnostářům se ukládá, aby své poslední pořízení tak upravili, by odkaz souhlasil se státním právem občanským (can. 1301, § 1 a 2). Totéž opakuje can. 1513, § 2, odkazy jakékoliv ve prospěch církve učiněné. Církev přijímá státní předpisy o právním promlčení jako zdroji nabývání práv (can. 1508), ovšem s určitými výjimkami (can. 1509, násl.). Správcům duchovního majetku se ukládá, aby dbali obojího práva (can. 1523, 2°) a smlouvy vůbec odkazuje kanonické právo na světské teritoriální zákony (can. 1529).

Nových směrů dostalo se církevnímu právu v našich krajích usnesením míru augsburského r. 1555, jehož důsledným provedením dlužno zváti mír vestfálský r. 1648. Jurisdikce církevní byla tu omezena na katolíky, nekatolíci právem emancipováni z pravomoci biskupů, zabrané statky církevní přiřčeny aktuálním držitelům nekatolickým. Nastala nutnost, kompromisně upravit poměr mezi konfesemi. Protest Říma proti porušení církevní pravomoci byl ovšem pouhou formalitou bez reálních důsledků.¹⁾

145 Sbírkou státních předpisů o věcech náboženských pořídili: Petr Karel Jaksch: „Gesetzlexikon im geistlichen, Religions u. Toleranzfache... für das Königreich Böhmen“, Prag, 1828, násl., 10 sv. ve dvou oddílech. I. od r. 1601 až 1800, II. od r. 1801—1825.

Dr. Fr. Tománek: „Sbírka nejdůležitějších předpisů kultových platných v rep. čsl.“, v Praze 1928.

Fr. Bednář: „Sbírka zákonů a nařízení ve věcech náboženských a církevních v rep. čsl.“, Praha, 1929.

Dr. Vrat. Bušek, Jaroslav Hendrych, Karel Laštovka, Václav Müller: „Československé církevní zákony“, 2 svazky, Praha, 1931.

Dr. Burghard: „Gesetze u. Verordnungen in Cultussachen, Wien, 1895²⁾“.

E. Majerhofer: Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst, 1898, 18 sv. (nás se týká hlavně 2. a 4. sv.).

146 V oblasti republiky československé zasahují mnohé státní předpisy do oboru práva kanonického, buď že byly nezměněně převzaty ze zákoníku rakouského, neb novým poměrům cestou zákonnou přizpůsobeny, neb vůbec znova založeny. Jsou to zvláště:

Ústavní listina republiky československé, ze dne 29. února 1920,³⁾ pokud upravuje a zaručuje svobodu svědomí a náboženského vyznání (§ 121), vykonávání jakéhokoli náboženství veřejně i soukromě (§ 122), rovnost všech nábo-

¹⁾ Bula pap. Inocence X. „Zelus domus Dei“ ze dne 26. list. 1648; Hergenröther-Kirsch, Handbuch d. allg. K. Geschichte, III⁴, str. 355.

²⁾ Sb. z. a n., č. 126; Tománek, Sbírka předpisů, str. 9; Bednář, Sbírka zák., str. 9; Bušek-Hendrych a j., Českosl. cirk. zák., I, str. 65.

ženství (§ 124), přístup ke všem státním úřadům bez ohledu na různost vyznání (§ 128), právo zakládati ústavy lidumilné, náboženské a sociální, školy a jiné ústavy výchovné (§ 130).

Zákon o vzájemných poměrech náboženských vyznání, ze dne 23. dubna 1925.¹⁾ Týká se náboženského vyznání dětí (§ 1—3), přestupu k jinému náboženství (§ 4—6), zabraňuje vměšování se do cizího kultu (§ 7—9), upravuje právo pohřební (§ 10) a svěcení svátků (§ 11—14).

Zákon o úpravě vnějších právních poměrů církve katolické, ze dne 7. května 1874.²⁾ Pojednává obsírně: o obsazování církevních úřadů a obročí (§ 1—13), o vykonávání církevní úřední moci a správy duchovní (§ 14—29), o katolicko-teologických fakultách a vzdělávání kandidátů stavu duchovního (§ 30), o klášterních společenstvech (§ 31), o církevním patronátu (§ 32—34), o farních osadách (§ 35—38), o církevním právu majetkovém (§ 38—59), o státním dohledu ke správě církevní (§ 60).

Modus vivendi, entre le Saint-Siège et la République Tchécoslovaque.³⁾ Obsah úmluvy tvoří: budoucí shoda hranic diecézních se státními (I), majetek církevní zatím podrobený nucené správě (II), utvoření řeholních provincií v hranicích státu (III), jmenování arcibiskupů, biskupů, koadjutorů cum iure successionis a armádního ordináře (IV), přísaha církev. hodnostářů (V).

Duchovním osobám vykazuje státní zákon některé imunity z ohledu na stavovské povinnosti jejich: Některé místnosti farní budovy jsou prosty ubytování vojska,⁴⁾ též jsou osvobozeni duchovní v míře nutností stanovenou od odvádění dopravních prostředků a koní.⁵⁾ Branný zákon republiky českoslov. ze dne 19. bř. 1920,⁶⁾ § 63, s tím souvislé vládní nařízení ze dne 15. září 1927,⁷⁾ § 43, 82, 95, 132, 198 a výnos min. nár. obrany ze dne 19. bř. 1928 o odkladu presenční služby⁸⁾ berou ohled na duchovní stav odvedených.

Panují mimo to úlevy co do povinnosti převzetí úřadu poručnického, opa-

¹⁾ Sb. z. a n., č. 96. Zákon jen málo se odchyluje od obdobných předpisů rak. zákona ze dne 25. května 1868 (ř. z., č. 49). Tománek, str. 14; Bednář, str. 816; Bušek-Hendrych a j. I, str. 100.

²⁾ Ř. z., č. 50; Tománek, str. 56; Bednář, str. 553; Bušek-Hendrych a j. I, str. 247.

³⁾ Úmluva sjednána v lednu r. 1928, s platností od 2. ún. 1928; AAS., 20, str. 65, násl. Listina nebyla uveřejněna ve Sb. z. a n., český překlad (Bušek) v úředním listě „Československá republika“, 1928; Bednář, str. 552; Bušek-Hendrych a j., I, str. 141 (franc. a č. text). Ne-příznivý úsudek o našem Modus vivendi, jak jej pronáší prof. Hobza ve svém spise „Poměr mezi státem a církví“, 1931⁴, § 13, str. 189, dlužno přičítati spíše známé autorově psychose než vědeckým výzkumům.

⁴⁾ Zák. z 11. června 1879, ř. z., č. 93; Tománek, str. 46.

⁵⁾ Zák. z 13. května 1924, Sb. z. a n., č. 117; Tománek, str. 46; Bednář, str. 396.

⁶⁾ Sb. z. a n., č. 393.

⁷⁾ Sb. z. a n., č. 141.

⁸⁾ Bednář, Sb. z. a nařízení ve věcech náboženských, str. 395.

trovnického,¹⁾ členství v porotách,²⁾ svědectví u soudů,³⁾ v oboru daňovém⁴⁾ a v právu exekučním.⁵⁾

Trestní zákoník československý zná: zločin rušení náboženství (§ 122 až 124), urážku nábož. společnosti státem uznané (§ 303, odst. 1), politickou činnost duchovního při úkonu náboženském (§ 303, odst. 2).⁶⁾ Ublížení na těle duchovnímu, když vykonává své povolání neb za příčinou tohoto vykonávání, jest zločinem těžkého poškození (§ 153 trest. zák.).

O majetkovém právu církevním pojednávají, mimo již uvedený zákon ze dne 7. května 1874, § 38—59 a 60, též služební instrukce pro finanční prokuratury ze dne 9. bř. 1898,⁷⁾ které dle své kompetence bdí nad kostelním jměním, záduším, obročími, veřejnými farními chudinskými ústavami (kde trvají), zbožnými pořízenými. Zcizování církevního majetku podléhá státnímu svolení.⁸⁾

Celostátní úpravu platů duchovenstva uspořádal zák. ze dne 25. června 1926.⁹⁾ a vládní nařízení ze dne 17. července 1928.¹⁰⁾ Mimořádné zatížení církevních obročí a řeholních komunit zavedl zák. ze dne 7. kv. 1874,¹¹⁾ jimž se vyměřují příspěvky k nábož. fondu na uhrazení potřeb na účely církve katolické.

O státním právu manželském promluvíme ve zvláštní stati.¹²⁾

Čl. 14. O právu konkordátním.

(Can. 3, 255.)

147 Scherer, Handbuch, I, str. 152, násl. — Wernz, Ius decr., I, n. 164, násl. — Böckenhoff-Koeniger, Kath. Kirche u. moderner Staat, 1910², str. 104, násl. — Sägmüller, Lehrbuch, des kath. K. R., Freiburg, 1925⁴, str. 57, násl. — Balve, Kirche und Staat in Vereinbarungen auf dem Grund des Kirchenrechts, Staatsrechts und Völkerrechtes, 1881². — Baldi, De nativa et peculiari indole concordatorum, 1883. — Radini Tedeschi, Chiesa e Stato in ordine ai concordati, 1887. — Solieri, Institutiones iuris ecclesiastici, 1921², str. 239, násl. — Giobbio, I concordati, Roma, 1900. — Cavagnis, Institutiones iuris publ. eccl., Romae,

¹⁾ Obč. zák. obecný, § 195.

²⁾ Zák. ze dne 23. kv. 1919, § 3, Sb. z. a n., č. 278.

³⁾ Trestní soudní řád, § 151, zák. ze dne 23. kv. 1873, ř. z. č. 119.

⁴⁾ Sb. z. a n., 1927, č. 76; Tománek, str. 54. Duchovní nemusí přijímatí členství v daňové komisi, § 237, tamtéž.

⁵⁾ Exekuční řád, ř. z., 1896, č. 79, § 250, 251, Tománek, str. 54, 55.

⁶⁾ „Kazatelnicový“ zák. ze dne 20. ún. 1919; Sb. z. a n., č. 111. — Podobně pro Slovensko a Podk. Rus zák. č. XV, 1899 o trestní ochraně práva volebního, § 170—171, Tománek, str. 53.

⁷⁾ Ř. z., č. 41.

⁸⁾ Nařízení min. kultu ze dne 20. června 1860, ř. z., č. 162, Tománek, str. 97.

⁹⁾ Sb. z. a n., č. 122.

¹⁰⁾ Sb. z. a n., č. 124.

¹¹⁾ Ř. z., č. 51. Tománek, str. 109.

¹²⁾ Zák. 22. kv. 1919, Sb. z. a n., č. 320.

1906⁴, I, n. 657, násl. — Ottaviani, Institutiones iuris publ. ecclesiastici, Romae, 1926, II, n. 356, násl. — Cappello, Summa iuris publici eccl., Romae, 1923, n. 295, násl.; Institutiones iuris publ. eccl., 1907—8. — Math. Conte a Coronata, Ius publicum eccl., Taurini, 1924, n. 99, násl.

Svéráznou odrůdou partikulárního práva církevního, spolu též státního, a nepřímým uznáním právní koordinace mezi církví a státem jsou vespolečné, obě strany zavazující úmluvy nejvyšších autorit obou svrchovaných společností. Povšechné označení těchto smluv jest konkordát.

1. POJEM KONKORDÁTU. Obor působnosti církve a státu jest dle učení kanonistů v té míře rozhraničen, ani tak zv. res mixtae nevyjímajíc, že by na podkladě světového názoru křesťanského nemohlo dojít k zásadním sporům. Ježto však si moderní státověda osvojila názory odlišné, udržuje se klidné soužití dvou suverenních společností pouze smlouvami o záležitostech, na které obě strany uplatňují své nároky. Každý konkordát nese ráz kompromisu, dle hesla: „pax ut servetur, moderamen iuris habetur.“¹⁾

Jako se vzájemný právní poměr církve k státní moci v různých říších nestejně utvořil, nemají ani konkordáty jednotného obsahu, ale smírně urovnávají právě ty otázky, které vyvolávají nemilé srážky s názory strany druhé. Jsou to vždy otázky výlučně církevní, o nichž se papež smírně usnáší s vládou, které povoluje větší neb menší míru vlivu na záležitost státu vlastně nepřislušející.

Sotvakdy nabývá církev konkordátem nových práv, z jiného titulu ještě neplynoucích, ale vždy tvoří podstatu konkordátu ústupky, takže církev omezuje svoji samostatnost ve prospěch moci státní. Jde-li o církevní pravomoc v záležitostech duchovních, nemůže se ovšem církev vzdátí podstatných práv neb svého božského poslání na božském zřízení spočívajících (iura nativa),²⁾ na př. udělování církevní jurisdikce. Nicméně může církevní vrchnost přenechat laikům úkon přípravný, z něhož ještě duchovní práva neplynou, na př. právo podací (ius praesentandi) a nominační. Též se může církev bez náhrady konkordátem zřici statků hmotných, násilím dříve již ztracených.³⁾ K povaze konkordátu náleží, že se církev nezbavuje nadobro práva samého, ale přenechává státu pouhé užívání práva vlastního (exercitium iuris).

Užitek plynoucí z konkordátu pro církev záleží v záruce, že státní orgány vycházejí lidu i kleru vstříc přátelským chováním. Stát slibuje, že nebude klásti překážek klidnému vykonávání úřadů duchovních, zaručuje nerušený styk s nadřízenými hodnostáři církevními, a připouští podstatný vliv církve na smíšené záležitosti, na př. na náboženskou výuku na školách, uznává platnost sňatku dle zákonů církevních a pod. Též hmotná podpora kleru a jeho zákonná dotace (kongrua), odůvodněná obyčejně z titulu náhrady za sekularisované kdysi statky, bývá předmětem konkordátních článků. Na vše to činí si církev vlastně

¹⁾ Glossa ad cap. 2, X., l. 4, tit. 2. — Hilling, Die Konkordatsfrage, Archiv für kath. K. Recht, 100 (1930), str. 121, násl.

²⁾ „Ecclesiae est ius proprium et exclusivum...“ (can. 1352), „nativum ius“, (can. 1495, § 1), „Nativum et proprium Ecclesiae ius est, independens a qualibet humana auctoritate“, (can. 2214, § 1).

³⁾ Coronata, Ius publicum, n. 105.

nároky i mimo konkordát, nicméně vzájemná smlouva upevňuje stav věcí církevních novým titulem.¹⁾

148 2. **PŘÁVNÍ ZÁVAZNOST KONKORDÁTU.** Jen představitelé nejvyšší moci v církvi a ve státě mají právní zmocnění uzavřít spolu úmluvu o záležitostech po většině smíšené kompetence (res mixtae). Biskupům nikterak nepřísluší podobná pravomoc, neboť postrádají moci slevovati (derogatio) z práva obecného.²⁾

Nemalé důležitosti jest otázka, z jakého právního důvodu plyne závaznost konkordátních ujednání. Autoři rozcházejí se ve tři tábory: Nemůžeme přisvědčiti názoru, dosti ojedinelému, že konkordát má v podstatě povahu nikoli smlouvy, nýbrž výsady (theoria privilegiorum) papežem dobrovolně udělené, a proto z příčin i jednostranně odvolatelné. Papeži prý nepřisluší právo vzdáti se kontraktně církevních práv.

Rovněž zamítáme opačný blud státníků, že konkordátním článkům jen tolik moci náleží, kolik vlivu jim v praxi státní zákon dopřává (theoria legis). Suverenita státní, jak míní odpůrci, nesnese okleštění státní moci smlouvou s vlastními občany.³⁾

149 Uznáváme za výlučně správnou definici, že konkordát jest vzájemnou smlouvou hlavy církve se státem, sjednanou na způsob smluv mezinárodních (theoria contractus), o předmětech, dotýkajících se zájmů obou společností.⁴⁾

Neprotivíme se ovšem nikterak skutečnosti, že ne jeden z bodů konkordátu obsahuje výsadu církvi státu udělenou. Mimo to jest známo, že bývá konkordát po obapolném přijetí prohlášen cestou zákonodárnou ještě za státní zákon i za partikulární právo církevní. Nicméně dle své podstaty není konkordát ani pouhou privileji ani prostým zákonem, nýbrž smlouvou.

Jest ovšem pravdou, že tu nejde o mezinárodní úmluvu v běžném smyslu, poněvadž si kontrahenti nejsou právně zcela rovni, nejde tu o zájmy občanů dvou na sobě nezávislých mocností, ani si nesdělují strany výhody jim dosud právně nepřislušné. Proto mluvíme o mezinárodní smlouvě „ad similitudinem“, smlouvě svéravné.⁵⁾

¹⁾ Jak velice slouží konkordát ke konsolidaci poměrů společenských a státních, vysvítá ze známého zjevu, že po světové válce vlády, i nekatolické, o závod projevovaly Vatikánu ochotu, upravití smluvně náboženské poměry katolíků ve státě.

²⁾ Pokus mohučského biskupa *Viléma Kettelera* († 1877) upravití nejistý právní stav církve s domácí vládou vlastní konvencí r. 1854, potkal se v Římě s příkrým odporem; *Scherer*, Handbuch, I, str. 82.

³⁾ Obhájcí těchto dvou názorů opírají svoji nauku důvody spíše *stranickými* než věcnými, málo dbajíce samých listin, v nichž smluvní strany otevřeně označují jak povšechný ráz konkordátů tak i druh právní závaznosti pro oba kontrahenty z úmluvy plynoucí; srovn. *Wernz*, Ius decr., I, n. 172, násl.; *Coronata*, Ius publ. eccl., n. 122, násl.; *Ottaviani*, Institutiones iuris publ., I, n. 382. Ani zprostředkovací názor „concordata sunt privilegia publica conventione firmata“, nelze hájiti, ježto obtíže neodkluzuje; *Solieri*, n. 334.

⁴⁾ *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 58: „Die Konkordate (sind) quasivölkerrechtliche Verträge zwischen den beiden höchsten Gewalten in Kirche und Staat...“

⁵⁾ *Coronata*, tamtéž, n. 124, násl.; *Ottaviani*, n. 384.

Postačí nahlédnouti do textu konkordátních listin, v nichž shledáme všechny známky smluv mezinárodního rázu slavnostního, vzájemné ujištění vysokých kontrahentů i jménem svých následníků, že budou ujednaných článků dbáti a vyskytnuvším se obtížím nebudou čeliti jednostranně, nýbrž pouze po vzájemné dohodě. Tuto závaznost vyjadřuje věta 43. Syllabu papeže Pia IX.: „Laica potestas auctoritatem habet rescindendi declarandi ac faciendi irritas sollemnes conventiones (vulgo concordata) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Ap. initas sine huius consensu immo et ea reclamante.“¹⁾ Can. 3 neztotožňuje „conventiones ab Apostolica Sede cum variis nationibus initas“ s výsadami, o nichž se zmiňuje can. 4. Proti jednostrannému rušení ujednaných smluv papežové rázně protestovali.²⁾ Z téhož důvodu ostře káral papež Pius IX. rakouské základní zákony (Staatsgrundgesetze) z 21. pros. 1867, a pokud proti konkordátu směřovaly, prohlásil je za neplatné.³⁾

150 3. **DĚJINY KONKORDÁTU.** Již vícekrát byl listinný materiál, obsahující smlouvy papežů s vládami, sebrán v celek.⁴⁾ Nejbohatší, nikoli úplnou, je poloúřední sbírka vatikánská *Mercatiho*,⁵⁾ z r. 1919.

Smlouvy zde uvedené jsou rozmanitého obsahu a pohybují se mezi roky 1098 a 1914.⁶⁾ K nim pak dlužno přičísti četné konkordáty po světové válce uzavřené. Zevnější formy a názvy listin nejsou nikterak jednotné. Často nacházíme pouhé sliby panovníků, někdy i přísežně stvrzené, že se vystříhají násilného rušení církevních práv.⁷⁾

Název konkordát se objevuje teprve od stol. 15.⁸⁾ Vormský konkordát z r. 1122 nazývali vrstevníci concordia, pax, tractatus, ale listiny samy nesou název privilegium imperatoris a privilegium pontificis. Nacházíme názvy: pactum, capitula concordata, tractatus, promissio, pax, conventio, sollemnis conventio, concordia, indultum, compositio, accord. Dnešní kanonické právo

¹⁾ *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion Symbolorum, n. 1743.

²⁾ Příklady: ASS., 37, 302; 39, 6, násl., 12, 31.

³⁾ Archiv f. kath. K. Recht, 20, 170, násl.; *Kryštůfek*, Děj. církve katol. ve státech rak.-uh., II, 1899, 390, násl.

⁴⁾ *Münch E.*, Vollständige Sammlung aller älteren und neueren Konkordate, 1830; — *Nussi V.*, Conventiones de rebus ecclesiasticis inter S. Sedem et civilem potestatem initae 1870; *Mercati Angelo*, Raccolta di concordati su materie ecclesiastiche fra la Santa Sede e le autorità civili, typogr. Vatic., 1919.

⁵⁾ První listinou této sbírky jest výsada papeže *Urbana II.* (1088—1099) hraběti *Rogero* sicilskému r. 1098 udělená, jež zavdala podnět k urputným sporům o tak zvanou: *Monarchia Sicula*. Poslední číslo vykázal *Mercati* úpravě věcí církevních v království *srbském* mezi papežem *Piem X.* a králem *Petrem* dne 24. července 1914 smluvené, ale provedení konkordátu toho překazila světová válka.

⁶⁾ *Mercati* zpracoval 133 úmluvy, ale jednotlivá čísla obsahují nezřídka větší počet listin.

⁷⁾ Na př. *Pax Veneta* mezi *Bedřichem I.* a *Alexandrem III.* r. 1177, *conventio praevia* mezi císařem *Jindřichem V.* a *Paschálem II.* r. 1111.

⁸⁾ Videňská ujednání mezi pap. *Mikulášem V.* (1447—1455) a cis. *Bedřichem III.* ze dne 17. února r. 1448 slují „concordata“; *Mercati*, č. 28.

zná výrazy: „conventiones“ (can. 3), pacta conventa (can. 255), a concordata (can. 1471). Úmluvy s nekatolickými knížaty nesou název bullae circumscriptionis.¹⁾

Některé smlouvy mají za předmět otázky zcela ojedinělé, na př. o pravomoci pap. nuncia ve Španělsku,²⁾ o osazování jistých kanonikátů v Belgii,³⁾ o zřízení bohoslovné fakulty ve Frýburku (r. 1902),⁴⁾ neb „Accordo“ s vládou portugalskou o diecési Meliapurskou (1929).⁵⁾

Po světové válce uzavřena celá řada konkordátů: r. 1922 s republ. Lotyšskou,⁶⁾ r. 1924 s Bavorskem,⁷⁾ 1925 s Polskem,⁸⁾ 1926 dvojí „Accord“ s vládou francouzskou,⁹⁾ 1927 s Rumunskem,¹⁰⁾ 1928 Modus vivendi s republikou československou,¹¹⁾ smlouva s Litvou,¹²⁾ a s Portugalskem,¹³⁾ 1929 s Itálií¹⁴⁾ a Pruskem.¹⁵⁾

Jednostranně vládou vypovězeny byly konkordáty: Rakouský (z r. 1855) dne 30. července r. 1870, Ekvatorský (z r. 1862) dne 12. října 1904, Francouzský (z r. 1801) odlukou státu od církve r. 1905. Návrat k urovnanějším poměrům jeví se ve zmíněném již „accordu“ z r. 1926.

151 4. KONKORDÁTY PRO ZEMĚ ČESKOSLOVENSKÉ. Nemůžeme řadit mezi konkordáty známé Edictum Boleslai z r. 992, v němž se kníže Boleslav II. (967—999) navracejícímu se biskupu Vojtěchovi písemně zavázal, šetřiti zákonů církevních v jistých podstatných bodech.¹⁶⁾ Téhož rázu jsou smlouby, které na podnět biskupa Šebíře pražského kníže Břetislav I. (1037—1055) prohlásil na hrobě sv. Vojtěcha v Hnězdně r. 1039.¹⁷⁾ V přesném smyslu však nesou známky vzájemných smluv mezi římskou církví a českým státem: smír umluvený r. 1221 na Žákově hoře, úmluva o solní dávce z r. 1630, konkordát z r. 1855 a Modus vivendi z r. 1928.

a) Konkordát z r. 1221 umluven přímým jednáním legáta a latera kard. Rehoře de Crescentio a krále českého Přemysla Otakara I. (1197—1230).

¹⁾ Na př. pro pruské Polsko, Prusko, Hanoversko; srovn. *Mercati*, č. 83, 84, 87.

²⁾ *Mercati*, tamtéž, č. 59.

³⁾ *Mercati*, č. 64.

⁴⁾ *Mercati*, č. 128.

⁵⁾ AAS., 21, 336.

⁶⁾ AAS., 14, 577.

⁷⁾ AAS., 17, 41.

⁸⁾ AAS., 17, 273.

⁹⁾ AAS., 19, 9, 10.

¹⁰⁾ AAS., 21, 241.

¹¹⁾ AAS., 20, 65.

¹²⁾ AAS., 19, 425.

¹³⁾ AAS., 20, 129.

¹⁴⁾ AAS., 21, 209.

¹⁵⁾ AAS., 21, 521.

¹⁶⁾ G. Friedrich, *Codex diplomaticus*... sv. I, n. 37: „separare ea coniugia quae infra parentelam contra sacram legem coniuncta esse reperirentur, necnon etiam ecclesias per loca oportuna construendi et decimas congregandi licentiam dedit“.

¹⁷⁾ Cosmas, *Chronicon Bohemorum*, kn. II, k r. 1039; *Scriptores rerum bohem.*, I, str. 110 až 113; Palacký, *Dějiny nár. č.*, k r. 1039.

Smluvené články potvrdil král jako „privileje“ pražské církve, bulou „Humanae naturae“ ze dne 2. července 1221, „in monte Scach“. Královská pečeť zavěšena na stuze žlutočervené. Podepsáni tu svědkové: Robert biskup olom., Jan biskup nitranský, Vavřinec vratislavský, vévoda rakouský a štýrský Leopold, opatě břevnovský, vilémovský, ostrovský, hradištský, strahovský, milevský, želivský, litomyšlský, lucký a jiní. Papež Honorius III. potvrdil na žádost pražského biskupa Ondřeje (1214—1224) smír listem z Lateránu, 11. května r. 1223, a listem králi Otakarovi ze dne 22. června 1223.¹⁾

152 b) „Smlouva solní“²⁾ snahou arcibiskupa pražského kard. Arnošta II. hr. z Harrachů (1623—1667) mezi císařem Ferdinandem II. a papežem Urbanem VIII. (1623—1644) 30. bř. 1630 ujednaná měla dle úmyslu smluvních stran hraditi církvi české ztráty utrpěné odcizením statků vlastních za bouřlivých dob minulých.³⁾ Jde tu o konkordát v plném smyslu, jak vysvětluje ze zabezpečovací klausule: „ut assignatio praefati annui redditus salis mutari seu revocari non possit neque per eundem imperatorem, neve per eius in regno Bohemiae haeredes et successores... nec per eiusdem regni status (stavy) quovis praetextu vel causa, nisi prius, cum Sanctae Sedis ac Romani Pontificis pro tempore existentis auctoritate et approbatione...“

Smluveno „na věčné časy“, že z každé velké bečky soli do Čech přivezené úředníci odvedou 15 krejcarů ve prospěch církve a duchovenstva českého do pokladny zvané „cassa salis“. Obapolná smlouva vložena v desky zemské. Pokladna, v arcibiskupském paláci chovaná, stála pod dozorem papežské kongregace Propagandy. Jejího souhlasu bylo třeba, měl-li arcibiskup naložiti s vkladem v míře značnější.⁴⁾ Císař Josef II. zrušil jednostranně solní důchod dekr. ze dne 28. června 1782, jehož místo zaujala náboženská matice (fundus religionis).⁵⁾

153 c) Konkordát rakouský ze dne 18. srpna 1855⁶⁾ nese úřední název „conventio“ a měl svým obsahem i formou sloužiti za vzor podobným úmluvám. Mimo hlavní listinu o 36 člancích vydaly obě smluvní strany řadu závazných, zčásti tajných prohlášení a ujištění, jež vyplňují mezery konvence.⁷⁾ Pro církevní zájmy nejcenějším byl list cis. zmocněnce kardinála Rauschera „Ecclesia catholica“ ze dne 18. srpna 1855 k vídeňskému pronunciovovi Viale Prelà (20 člán-

¹⁾ Friedrich, *Codex diplom.*, II, č. 216, 217, 247, 250, 251. Máme za to, že *Mons Szach* není ani obec *Schatzberg* u Retzu v Rakousích (Šembera, Friedrich), ani vesnice Šachy na Moravě (Palacký), nýbrž *Žákova hora* u Žďáru (srovn. č. 53).

²⁾ *Mercati*, *Raccolta*, č. 37. Jest to řada císařských a papežských listin. Ráz smlouvy vyjádřen názvem „transactio sive conventio“.

³⁾ *Krásl Fr.*, *Arnošt hrabě Harrach*, v Praze 1886, str. 499, násl.; *Pícha*, „Přešlo-li rakouské právo jmenovací na vládu republiky československé?“ v *ČKD.*, 1925, a zvláštní otisk, 1925, str. 76.

⁴⁾ *Krásl Fr.*, tamtéž, str. 509, násl.

⁵⁾ *Jaksch*, *Gesetzlexikon*, 5, str. 256, násl.

⁶⁾ *Nussi*, *Conventiones*, str. 318, násl.; *Coll. Lacensis*, sv. 5, str. 1221, násl.; příloha I. k „Acta et dec. Conc. prov. prag.“ a. 1860; *Archiv f. kath. K. R.*, 1, (1857), str. II, násl.; tamtéž soudobá literatura, str. 180 a 218; *Kryštůfek*, *Dějiny církve katol. ve státech rak.*, II, 1899, str. 151, násl.

⁷⁾ *Scherer*, *Handbuch*, I, str. 100, pozn. 11; *Kryštůfek*, tamtéž, str. 176, násl.

ků).¹⁾ Toutéž cestou vydán list „Quum Maiestati“, z téhož dne 18. srpna 1855, pro úpravu církevně politických otázek v Uhersku (na Slovensku).²⁾

Nebylo bezvýznamným gestem, když papež Pius IX. text konkordátu vyhlásil bulou „Deus humanae salutis auctor“ ze dne 3. list. 1855³⁾ za partikulární církevní zákon pro země mocnářství a císař patentem ze dne 5. listopadu t. r. za státní zákon.⁴⁾

Konkordátem rakouským byly z kořene vyvráceny zásady josefinského absolutismu a církví vrácena svoboda podle zásad frankfurtských z r. 1848.⁵⁾ Ačkoli byla konvence v Římě císařem vypověděna depeší dne 30. července 1870,⁶⁾ zůstal přece obsah konkordátu v plně platnosti na fóru církevním. Ani nové zákony, jež měly nahraditi konvenci, zvláště zákon ze dne 7. května r. 1874 upravující zevní právní poměry církve katolické,⁷⁾ neodchýlily se radikálně od zásad přátelského soužití dvou svéprávných společností. Dosud žijeme i v republice československé v mnohém směru v ovzduší konkordátu z r. 1855.⁸⁾

154 d) Modus vivendi, ujednaný mezi vládou čsl. a Sv. Stolicí (6 článků) s platností od 2. února 1928,⁹⁾ liší se obsahem od konkordátu rakouského v tom směru, že neřeší celý systém otázek církevně politických, omezujíc se na úpravu několika málo aktualit, o něž by snadno mohlo dojít k nevídaným sporům.

Dvoji komise, státní a církevní, postará se o soulad hranic státních s hranicemi čsl. diecézí (čl. I.). Po dohodě budou biskupské statky (na Slovensku) propuštěny z nucené správy (čl. II.). Zahraniční vliv na řízení řádů a kongregací omezuje se na generálního představeného (čl. III.). Sv. Stolicí poskytne vládě možnost vyslovit se předem o kandidátech vyhládnutých pro stolce biskupské neb před jmenováním pomocných biskupů cum futura successione a eventuálního armádního ordináře (čl. IV.). Osazování jiných prelatur nebylo pojato do smlouvy, nikoli proto, že by tu panovala shoda názorů, zvláště když se vláda čsl. vždy ještě považuje za dědičku císařských „práv“, ač tu jde o výsady pouze od církve udělené.¹⁰⁾

¹⁾ Archiv f. kath. K. Recht, 1, str. XX; Aichner-Friedle, Compend., příloha II.

²⁾ Archiv f. kath. K. Recht, 14, str. 93, násl.

³⁾ Acta Pii IX., sv. 2, 459, násl.

⁴⁾ Reichsgesetzblatt (RGB.), 1855, č. 195. K tomu min. nař. ze dne 25. ledna 1856, Archiv f. k. K. Recht, 1, str. XXXV; pro země uherské (Slovensko) a italské, tamt. str. XXXIX, násl.

⁵⁾ Scherer, Handbuch, I, str. 51.

⁶⁾ Kryštůfek, tamtéž, str. 450.

⁷⁾ RGB., č. 50; Archiv f. kath. K. Recht, 32, str. 201; Kryštůfek, tamtéž, str. 548.

⁸⁾ Fr. Hochstätter, Die Gesch. eines Konkordats, Berlín, 1922.

⁹⁾ Úřední text (franc.) v AAS., 20, 65. Bez obvyklého úvodu a jmenování diplomatů vyjednáváním pověřených, bez podpisů, bez udání místa, kde se konvence stala, bez data, položeny holé články, a jen z poznámky se dovidáme, že konvenci přijala čsl. vláda (sněmovnám předložena nebyla) a sv. Otec poté „Modus vivendi“ ratifikoval. Český překlad v „Ročence čsl. republiky“, 1929, str. 261; Dr. Frant. Bednář, Sbíрка zákonů a nařízení ve věcech náboženských a církevních v rep. čsl., 1929, str. 552, násl.

¹⁰⁾ Srovn. prohlášení papeže Benedikta XV. v alokuci konsistorní dne 21. list. 1921: „quae privilegia pridem haec Apostolica Sedes, per pactiones sollemnes conventionesque, aliis concesserat, eadem nullo iure posse hasce Respublicas sibi vindicare, cum res inter alios acta neque emolumentum neque praeiudicium ceteris affert“; AAS., 13, 521. Srovn. výbornou kanonist. studii o věci Msgr. Dr. Mořic Picha, „Přešlo-li rakouské právo jmenovací na vládu rep. čsl.“, 1925. Okolnost, že Modus vivendi byl pouze min. radou přijat, nikoli však zákonodárnému sboru republiky předložen, nemusí nás mást. Nešlo nijak o úkon zákonodárný, ježto články smlouvy jsou rázu čistě administrativního.

ČÁST DRUHÁ.

VEŘEJNÉ PŘÁVO CÍRKEVNÍ.

155 Neller Kryštof, Principia iuris publici ecclesiastici, 1746. (1750 dílo dáno na Index, 1904 opět vypuštěno.) — Ventura Jáchym, Ius publicum eccl., 1828. — Roskovany Aug., biskup nitranský, Monumenta catholica pro independentia potestatis eccl., sv. 12, 1876, násl. — Tarquini Cam., Iuris eccl. publici institutiones, 1877¹⁾; — Liberatore Matth., Del diritto publico eccl., 1887. — Barba Franc., Il diritto publico ecclesiastico secondo la mente di Leone XIII., 1900. — De Luca, Institutiones iuris eccl., publici, 1901. — Cavagnis Felix, Institutiones iuris publici eccl., 1906⁴⁾. — Biederlack Jos., Institutiones iuris ecclesiastici de fundamentali Ecclesiae constitutione, 1907. — Bachofen, Summa iuris eccl. publici, 1910. — Solieri Fr., Institutiones iuris eccl., 1921²⁾. — Cappello Felix, Summa iuris publici eccl., 1923. — Coronata C., Ius publicum eccl., 1924. — Ottaviani Alaphridus, Institutiones iuris publici eccl., 2 svazky, 1925. — Reyl Frant., Jádro křesťanské sociologie, 1914, Sociologie v politice, 1925. — Konst. pap. Lva XIII. „Immortale Dei“ ze dne 1. list. 1885, ASS., 18, 161, násl. — Syllabus errorum pap. Pia IX., n. 19—38; — Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion symbolorum, 1769, násl. — Díla o poměru ke státu viz níže.

156 ÚVODEM. Mohutná soustava kanonického práva spočívala by na vratkých základech, kdyby církevní vrchnosti nepřislušela autorita, ukládati členům závazně a ve svědomí povinností, I samo trvání církve s bohatě rozvětveným ústrojím a s pronikavou sociální činností mezi národy musí se nutně opíratí o právní nárok na svoji existenci, lidskou mocí nedotknutelný. Dlužno tedy podati důkaz, že církev jest společenským ústrojím v plném smyslu, že byla od počátku vybavena vlastním právním řádem, nejsouc ve svém božském poslání závislou na nižádné moci lidské.

Tento obor kanonického práva nazýváme právem veřejným (ius publicum ecclesiasticum), ve smyslu práva římského: „Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat. Privatum, quod ad singulorum utilitatem.“¹⁾ Přeneseme-li tento pojem na půdu práva církevního, uznáme za právo veřejné „quod ad bonum commune sive utilitatem publicam directe et principaliter ordinatur, v. gr. de constitutione eccle-

¹⁾ § 4, Inst., I, 1, tit. 1.

siae, de ordinatione tribunalium ecclesiasticorum, et tantum remote et indeterminate et consequenter ad bonum singulorum“.¹⁾

Ježto se tu názory značně rozcházejí, není snadno podrobně určití hranice mezi právem veřejným a soukromým. Některým se zamlouvá mínění, že veškeré právo církevní vykazuje v podstatě ráz práva veřejného, a proto doporučují, aby se právo dělilo na zevní a vnitřní.²⁾ Jiní ztotožňují právo božské s právem veřejným,³⁾ neb dávají přednost rozdělení církevního práva na ius constitutionis (zřízení), a ius regiminis (řízení).⁴⁾

Veřejné právo církevní můžeme posuzovati z dvojího hlediska: a) buď přihlížíme k církvi samé, k jejímu ústrojí, její společenské povaze, k právnímu systému, kterým ji opatřil božský zakladatel, neberouce ohledu na její zevnější vztahy; b) neb zkoumáme právní poměr církve k jiným společenským útvarům, zvláště k náboženským organisacím nekatolickým a k moci státní.

První druh veřejného práva církevního sluje právo vnitřní, (ius publicum internum), druhý nazýváme právem zevním (ius publicum externum).⁵⁾

V následujících statích pojednáme: 1) o veřejném právu církevním vnitřním; 2) o právním poměru církve k náboženským organisacím nekatolickým neb mimokřesťanským; 3) o právním poměru církve k moci státní.

Díl I.: VEŘEJNÉ PRÁVO CÍRKEVNÍ VNITŘNÍ.

Čl. 1. Zevní ústrojí církve.⁶⁾

(Can. 87—98.)

157 1. ČLENSKÉ PRÁVO V CÍRKVI. Církev, království boží na světě, Synem božím založené, jež však není z tohoto světa, skládá se z fyzických osob, které řádným způsobem nabyly členského práva. Jedinou branou do církve

¹⁾ Wernz, Ius decr., I, n. 50; Ottaviani, Institutiones, I, n. 6.

²⁾ Sägmüller, Lehrbuch, I^a, str. 13, 14. — Rouček, Občanské právo platné na Slovensku a v Podk. Rusi, 1927, rozeznává oba druhy práva takto: a) „Právo veřejné upravuje poměry jednotlivce k veřejné moci anebo orgánů veřejné moci navzájem. Zásadou je podřízení jednotlivce celku. Vliv soukromé vůle zde mizí. Obory veřejného práva jsou: právo ústavní, správní, trestní, procesní (civilní i trestní), církevní, mezinárodní. — b) Právo soukromé upravuje poměry jednotlivců navzájem (ochrana soukromého majetku jednotlivcova a jeho vztahů rodinných). Zásada je úprava na rovné půdě zákona. Vliv soukromé vůle zde převládá.“ (Č. 9.)

³⁾ Cappello, Summa iuris publ., n. 32.

⁴⁾ Wernz, tamtéž, pozn. 31, 32. S právníky, kteří vůbec odmítají samostatné církevní právo v domněni, že „závisí zcela na tom kterém právním řádu (státním), jak dalece povznese právo církevní přiznávajíc církvi imperium na právo veřejné“ (Jellinek, „Všeobecná státověda“ přel. Foustka, 1906, str. 410), nikdy se neshodneme.

⁵⁾ Společenské právo církevní stavíme po bok nauce o pramenech z toho důvodu, že i ono tvoří pevné základy zákonodárství v církvi, zmocňujíc církevní hodnostáře, aby v okruhu, je-muž byli postaveni v čelo, vykonávali vládní moc (potestas regiminis).

⁶⁾ Přenecháváme dogmatikům a apologetům úkol, vésti o tom důkaz, že církev je původu božského, že je pouze jedna, svatá, katolická, apoštolská, majíc božské poslání ke všem národům.

jest křest. „Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum iuribus et officiis . . .“ (can. 87). Osobností (persona) nazýváme v právu, na rozdíl od filosofie,¹⁾ každý podmět způsobilý k právním činům či subiectum iuris.

Pouze křest vodou udělený (baptismus fluminis) vykonává zmíněný účinek, nikoli baptismus flaminis, právně nedokázatelný. Zda jest kdo členem církve, dlužno luštití podle ústavních zákonů církve samé, nikoli podle předstíraných výmluv odpadlíků neb sekty, která by též ráda byla církví katolickou.²⁾

158 Míra práv, pocházející z členství v církvi a schopnost k právním činům, jest blíže vymezena tělesným neb duševním stavem osoby samé, i jejími vztahy k osobám jiným. Nižší neb vyšší stáří (aetas) ovlivňuje značně oprávněnost k jednání (persona maior, minor, pubes, impubes, infans, puer, parvulus, can. 88, 89).³⁾ Též rodiště (locus originis, can. 90), bydliště (incola, advena, peregrinus, vagus, can. 91, domicilium, quasi dom., can. 92—95),⁴⁾ vztahy příbuzenské (consanguinitas, can. 96, affinitas, c. 97)⁵⁾ třeba někdy bráti v úvahu.

Stupně zákonitého stáří jsou: a) zletilosti, maiorennitas, nabývá člověk dovršeným rokem 21. svého věku (can. 88, § 1) a tím i neomezené svéprávnosti (can. 89); b) dospělosti, pubes, puber, pubertas (v pohlavním ohledu), nazývá právo kanonické 14 let, jde-li o hochy, 12 let u dívek (can. 88, § 2). Dospělému přiznává zákon již nemalou míru práv: může vykonávat volební právo, má-li jaké (can. 167, § 1, 2°), může býti platně i dovoleně kmotrem (can. 766, 1°, 796, 3°), vstoupiti do noviciátu v 15. roce (can. 542, 1°, 555, § 1, 1°), složiti dočasnou profes v roce 16. (can. 573), v 16. roce jinoch, v 14. dívka mohou uzavřiti platně sňatek (can. 1067, § 1). V trestním ohledu minorennita snižuje odpovědnost (can. 2204). c) Z nedospělých platí osoby nedosáhnoucí ještě 7. roku věku, plenum septennium, za děti, infantes, pueri, parvuli (can. 88, § 3). Jsou neschopny právního jednání, jež za ně vykonávají rodiče neb poručník, nejsou vázány zákony církevními (can. 12), mimo svátost křtu mohou v nebezpečí života býti birmovány (can. 788) a přijmouti Tělo Páně (can. 854, § 2). Sedmiletím se předpokládá (praesumptio iuris), že děti nabyly užívání rozumu (anni discretionis), i nastává jim povinnost řídití se právem božským i lidským (can. 12), přijímati jednou v roce Tělo Páně (can. 859, § 1) a ročně se zpovídati (can. 906), mohou býti (platně nikoli dovoleně), kmotry (can. 765, 1°; 795, 1°), skládati soukromý slib (can. 1307, § 2), rodiči zrušitelný (can. 1312, § 1).⁶⁾ Někdy před-

¹⁾ Osoba jest „rationalis naturae individua substantia“. Sv. Tomáš, Summa Theol., I, qu. 29 a., 1; vzato z Boëtia „De duabus naturis“.

²⁾ Na př. tak zv. „starokatolici“ v letech 1870; srovn. Hergenröther-Kirsch, Handbuch d. allgem. Kirchengeschichte, sv. III, str. 1059.

³⁾ Sägmüller, Lehrbuch, I^a, str. 287.

⁴⁾ Tamtéž, str. 290.

⁵⁾ Tamtéž, str. 293.

⁶⁾ Státní zákon republiky čsl. shoduje se v podstatě s dnešním právem kanonickým. Dříve nabýval občan zletilostí podle § 21 obč. zák. dovršeným rokem 24. věku. Zák. ze dne 23. července 1919 (Sb. z. a n., č. 447) snižuje se věk zletilosti na 21. dokončený rok a mění se tím § 21 a 275 obč. z. a zák. uherských čl. XX, 1877, XXIII, 1874, § 1, XXXI, 1894, § 129; srovn. Fr. Bouček, Českosl. zák. obč., 1926 k § 21. Nedospělými nazývá § 21 všechny osoby bez rozdílu, které ještě nedokonalý roku 14; dětmi, které ještě nedosáhly roku 7. Též státní zák. zná mimořádné věkové hranice, na př. 18. rok opravňuje učiniti poslední pořízení (§ 569 obč. z.), osmnáctiletý může býti prohlášen za zletilého (§ 252 a zák. ze dne 23. července 1919, Sb. z. a n., č. 447, § 5), věk 50 let v právu osvojecím (adopce) (§ 180 obč. z.), rok 60. platí za omluvu proti ukládanému poručenství (§ 195 obč. z.).

pisuje kánon vyšší věk, než plnoletost. 30. rok věku pro nabývání úřadu biskupského (can. 331, § 1, 2°), neb kapitolního vikáře (can. 434, § 1), gen. vikáře (can. 367, § 1), bisk. oficiála (can. 1575, § 4), vyššího řeholního preláta (can. 504), penitenciáře (can. 399, § 1); 35. rok má mítí novicmistr (can. 559, § 1), 40. rok představená kláštera a generál řádu (can. 504) a zpo- vědníci řeholnic (can. 524, § 1).

159 Členství osob v církvi, křtem založené, není vypověditelné. Nesmazatelná známka (character sacramenti indelebilis)¹⁾ kterou tato svátost vtiskuje, nepřipouští, aby se kdo odpadem od jediné pravé víry zprostil závazků (officiis, can. 87), ze křtu sv. plynoucích.²⁾ Jinak se ovšem má věc s výhodami (iuribus, can. 87), kterých se sám plně neb jen zčásti zbavuje, kdo zaviněně přerušil svazek církevní pospolitosti (ecclesiasticae communionis vinculum), neb byl církevně censurován. I jde tu hlavně o zločin kacířství (haereticus), neb odpadlictví (apostata), neb rozkolu (schismaticus), podle výměru podaného v can. 1325, § 2.

Právní stav poskytující účast na společných statcích, který v kanonickém právu nazýváme osobností (persona, can. 87), slul v právu římském caput. Ztrátu neb ztenčení společných práv nazývali Římané diminutio capitis, jež měla tři stupně, maxima, minor či media a minima.³⁾

160 2. KLERUS A LAIKOVÉ. Náleží k původním vlastnostem církve Kristovy, že se členové třídí na osoby stavu duchovního a na laiky. „Ex divina institutione sunt in Ecclesia clerici a laicis distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis, utriusque autem possunt esse religiosi“ (can. 107). Právem nezadatelným máme v církvi nadřízené a podřízené, pastýře a ovce. Stav klerikální a řeholní jsou svobodnými stavy, k nimž nesmí nikdo býti nucen (can. 971, 214, 2352). „Fidelium regimen et cultus divini ministerium“ je po právu odkázáno výlučně osobám duchovním (can. 948).

Sněm Tridentský⁴⁾ odmítá bludný výklad výroku sv. Petra, který všechny vyznavače Kristovy nazývá „regale sacerdotium“,⁵⁾ ježto se apoštol vyjadřuje ve smyslu duchovním nikoli právním. Pro základní rozpor s církevní ústavou zakázal papež Pius X. francouzským věřícím po rozluce r. 1905 zakládati kultové spolky, „associations culturelles“, rozlukovým zákonem jediné přípustné, ježto veškeru vládu věci náboženských měli mítí v rukou laikové.⁶⁾ Vláda opravila svůj nemožný názor dekretem ze dne 2. února 1907 ve smyslu poněkud přijatelnějším.

¹⁾ *Trid. Syn.*, can. 9, sess. 7, De sacramentis in genere.

²⁾ Dokázali jsme již, že církevním zákonům jsou podrobeni i pokřtění nekatolíci, jen nevzviněná nevědomost je může omluviti od viny; č. 85.

³⁾ § 1—3, Inst., l. 1, tit. 16: „Maxima capitis deminutio est, cum aliquis simul et civitatem et libertatem amittit, quod accidit in his, qui servi poenae efficiuntur atrocitate sententiae... § 2. Minor, sive media capitis deminutio est, cum civitas quidem amittitur (občanské právo) libertas vero retinetur, quod accidit ei, cui aqua et ignis interdictum fuerit, vel ei, qui in insulam deportatus est. § 3. Minima capitis deminutio est, cum civitas retinetur et libertas, sed status hominis commutatur, quod accidit in his, qui cum sui iuris fuerint, coeperunt alieno iuri subiecti esse.“ *Vančura Jos.*, Úvod do studie soukromého práva římského, I, 1923, str. 59, násl. — *Dig.*, l. 4, tit. 5, „De capite minutis“.

⁴⁾ *Trid. Syn.*, sess. 23, cap. 4.

⁵⁾ 1 Petr, 2, 9.

⁶⁾ Konst. „*Vehementer nos*“ ze dne 11. února 1906, ASS., 39, str. 3, a opět konst. „*Gravissimo officii*“, ze dne 10. srpna 1906, ASS., 39, str. 385.

161 3. RAD HIERARCHICKÝ. Světová církev rozdělena jest na územní obvody s vlastními pastýři v čele. Známe patriarcháty, exarcháty, eparchie (na Východě), v církvi latinské mají právní význam církevní provincie a diecése, kdežto oblasti misijní rozloženy jsou právem papežským na apoštolské vikariáty a prefektury (can. 215, § 1). Zákon káže biskupovi, aby svoji diecési rozdělil na farní osady (can. 216, § 1), z nich pak dle potřeby upravil venkovské vikariáty, neb děkanáty neb arcijáhenství (can. 217, § 1).

Duchovní představení jmenovaných správních okrsků, nevykonávají svůj úřad samostatně, nýbrž nižší závisle na vyšších hodnostářích, svatovládně, „alii alii subordinati“ (can. 108, § 2). Tuto stupnici tvoří větší neb menší míra buď moci svěcení (hierarchia ordinis), neb moci vládní (hierarchia iurisdictionis).

V obojím pořadí uznáváme stupně božským právem založené (divinae institutionis, can. 107), k nim pak historickým vývojem byly jiné stupně právem lidským přičleněny. „Ex divina institutione sacra hierarchia ratione ordinis constat Episcopis, presbyteris et ministris; ratione iurisdictionis pontificatu supremo et episcopatu subordinato; ex Ecclesiae autem institutione alii quoque gradus accessere“ (can. 108, § 3).

Poněvadž církevní preláti a pastýři, vykonávajice svoji úřední pravomoc, jsou vázáni na vykázané sobě území i na lid v něm žijící, naskytuje se v právu kanonickém nezřídka potřeba zjišťovati v pochybách teritoriální příslušnost členů církve. Církevní zákon rozlišuje domov či rodiště (locus originis) od bydliště, které jest buď trvalé či řádné (domicilium), neb přechodné (quasi-domicilium, can. 90—95).¹⁾

162 a) Domov neb rodiště, origo, získávají podle can. 90, § 1, zákonné dítky od svého narození v místě, kde měl tehdy otec své trvalé bydliště neb jen přechodné, neměl-li jiného.²⁾ Na věci ničeho nemění okolnost, že se dítě náhodou narodilo v místě jiném. Pro děti nezákonné a pohrobky rozhoduje bydliště mateřské. Legitimací sňatku nabývá dítě nesporně domova otcova (can. 1117). Pro osoby potulné (vagi) platí místo narození za domov, pohození (expositi) jsou tam doma, kde byli nalezeni.

Tak stanoví can. 90, § 2. Není dosti jasno, zda možno užití této normy i v případě, kdy rodiče jsou známi. Lépe jest držeti se zákonného předpisu, dokud rodiče nevzali dítě k sobě.³⁾ Má-li otec dvoje stálé bydliště, přísluší též dětem dvoji domov. Provedli-li rodiče rozvod manželského spoluzítí cestou zákonnou, ustanoví zajisté soudce, u kterého z rodičů má dítě zůstatí. Zásadou jest, aby vychovávány byly „penes conjugem innocentem“ (can. 1132), a s nim sdílí patrně i domov.

¹⁾ *Laurin*, „*Wesen und Bedeutung des Domicils*“, Archiv für kath. K. Recht, 26 (r. 1871), str. 165, násl.; *Sägmüller*, Lehrbuch, I⁴, str. 290, násl.; *Blat*, Commentarium, II, n. 8, násl.

²⁾ Výslovně rozšiřuje zákon zásadu na neofyty, pro něž dosud platilo za domov místo, kde přijali sv. křest, podle konst. pap. *Pavla III.* „*Cupientes*“ ze dne 21. bř. 1542, § 3; *Maroto*, Institutiones, I, n. 407; *Vermeersch-Creussen*, Epitome, I, n. 181.

³⁾ *Blat*, Commentarium, II, n. 9.

Děti přijaté za vlastní sotva kdy získávají před církevním forem nový domov svého adoptivního otce. Can. 90¹⁾ o věci mlčí.

Domov (locus originis) padá nejvíce na váhu, jde-li o svěcení kleriků. Biskup stává se příslušným udělovatelem svěcení na základě bydliště svěcen-
cova, spojeného s domovem (domicilium cum origine), chybí-li však origo, musí svěcenec přisežně potvrditi „animus in dioecesi perpetuo manendi“ (can. 956).

163 b) Trvalé bydliště (domicilium, can. 92, § 1) přešlo do církevního práva z právního zřízení římského. „Et in eodem loco singulos habere domicilium non ambigitur, ubi quis larem, rerumque ac fortunarum suarum summam constituit, unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet, unde cum profectus est, peregrinari videtur, quod si rediit, peregrinari iam destitit.“²⁾

Aby kdo nabyl trvalého bydliště pro obor církevní a získal v místě názvu obyvatele (incola, civis, can. 91), předpisuje zákon, by se skutečně usídlil v místě a současně choval úmysl, nikdy nepřerušovati pobytu, („animus ibi perpetuo manendi, si nihil inde avocet“, can. 92, § 1). Není-li úmysl jinak dokázatelný, jest pro zjištění domicilia nutno prožiti v místě plné desetiletí.³⁾

Církevní zákon nevyklučuje jakoukoli změnu bytu v tomtéž sídle, pouze přesídlením do jiné farnosti se přerušuje domicilium paroeciale a přeložením sídla za hranice diecézní neb apoštolského vikariátu aneb prefektury se mění domicilium dioecesanum (can. 92, § 3). Tvoří-li farní osadu několik politických obcí, není pro obor církevního práva změna pobytu z obce do obce přerušením trvalého bydliště. Animus manendi nevyklučuje odpor vůle proti nutnému a obtížnému pobytu, který diktuje na př. povolání, nemoc, chudoba a pod.⁴⁾

Mimo bydliště zvolené (domicilium voluntarium, arbitrarium) jest i zákonné bydliště (domicilium necessarium, legale), jež zákon sám osobám jistého stavu ukládá, bez ohledu na úmysly bydlicího neb na trvání pobytu. Římské právo udělovalo domicilium necessarium občanům vypovězeným (relegati) na místě vyhnanství,⁵⁾ senátorům na císařském dvoře, veřejným úředníkům v místě služby, vojínům v místě posádky.⁶⁾

Stejná právní norma má platnost i v kanonickém právu. Úřední bydliště získává od svého nastoupení, kdo přijal trvalý církevní úřad způsobem kanonickým. Mimo to platí pro osoby nesamostatné can. 93, § 1: „Uxor, a viro legitime non separata, necessario retinet domicilium viri sui, amens domicilium curatoris, minor domicilium illius, cuius potestati subiicitur.“

¹⁾ *Maroto*, Institutiones, I, n. 407. Jde tu o právní poměr, spočívající spíše na státním zákonu než na právu církevním. Z analogie can. 1059 a 1080 dosti bezpečně soudíme, že se mění domov adoptovaného jen potud, pokud tak káže zákon státní. Čsl. obč. z. § 179—185 přenechává stranám bližší vymezení vzájemných práv mezi *osvojitelem* a *svojencem* (§ 184). Musí tedy býti v každém případě zjištěno, zda svojenec ztratil starý domov a nabyl nového domova.

²⁾ L. 7, Cod., l. 10, tit. 39.

³⁾ Obč. z. § 24 předpisuje desetileté nepřetržité bydliště pro nabývání státního občanství.

⁴⁾ *Blaf*, Commentarium, II, n. 11; *Coronata*, Institutiones, I, n. 124.

⁵⁾ *Laurin*, tamtéž, str. 171; fr. 7, Dig., l. 48, tit. 22.

⁶⁾ „Senatores in sacratissima urbe domicilium habere videntur“, l. 8, Cod., l. 10, tit. 39.

Není protimyslné, aby kdo měl více trvalých a řádných bydlišť současně.¹⁾ Reholníci ztrácejí ovšem věčnou profesí i jednoduchých pouze slibů, původní diecési, kterou měli ve světě (can. 585) i pro případ, že opět řeholi opustí (can. 641, § 1).

164 c) Přejídné bydliště, quasidomicilium (can. 92, § 2), vyžaduje rovněž přebývání v určitém místě, liší se však od trvalého bydliště tím, že animus manendi jest časově omezen „saltem ad maiorem anni partem, si nihil inde avocet“. Nelze-li úmysl ten zjistiti, postačuje skutečné přebývání, přesahující půlletí. Úřední název pro osoby s bydlištěm přejídným je advena (c. 91). Studující, učňové, sluhové nabývají v místě svého zaměstnání bydliště tohoto druhu, neztrácejí však nikterak řádný domicil při rodinném krbu, ani jiné quasidomicilium, s tímto slučitelné.²⁾

Spolu se zákonným bydlištěm, trvalým neb přejídným, získává osoba na území sídlící vlastního duchovního pastýře (parochus proprius, Ordinarius proprius, can. 94), jemuž jsou mnohé záležitosti církevně právní vyhrazeny.

165 4. PŘÍBUZENSKÉ VZTAHY (can. 96—97). O pokrevnosti a švakovství, pokud bývají příčinou manželské překážky, pojednáme až v právu manželském. Zde budiž jen stručně poznamenáno, že příbuznost v nejednom směru vykonává omezovací vliv na určité právní úkony. Tak na př. nepřipouští can. 232, § 2, 3°, aby jmenován byl kardinálem, jehož příbuzný v prvním neb druhém stupni pokrevnosti požívá téže hodnosti. Od úřadu kmotra při svátosti křtu a biřmování vylučuje zákon (can. 765, 3°, 795, 3°) nejbližší pokrevné; pokrevní a sešvakení nejsou schopni svědčiti na soudu v rozepři svých příbuzných, leč v mezích can. 1757, § 3, 3°. Jen v manželských sporech (can. 1974), neb jako testes septimae manus (can. 1975), neb v procesu kanonizačním (can. 2027, § 1) mohou i příbuzní zasahovati.

166 5. ROZDÍLY OBRÁDOVÉ.³⁾ Zákoník kanonického práva zavazuje větším dílem pouze členy církve západní či latinské (can. 1). Na východě jsou hlavní rity: řecký, arménský, syrský, koptický, jedenkaždý s několika odrůdami. Jest zásadou, že křesťan náleží k ritu, jehož obřadem přijal křest, leč by křtítel jednal podvodně neb jen v nouzi zastupoval nepřítomného duchovního

¹⁾ Fr. 11, Dig., l. 1, tit. 9.

²⁾ *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 292. — Ona „*menstrua commoratio*“ (can. 1097, § 1, 2°) ve farnosti, jako předpoklad, aby směl místní duchovní správce dovoleně (licite) snoubence oddávati, není quasidomicilium ve smyslu can. 92, § 2, nýbrž podobá se spíše *šestinedělnímu pobytu*, před první ohláškou sňatku, o němž mluví § 72. obč. zák. i opravný zákon ze dne 22. května 1919, § 4, (Sb. z. a. n., č. 320).

³⁾ O právních poměrech mezi západním obřadem a východními církvemi srovn. Archiv für kath. K. Recht, 7 (1862), str. 169, násl. (*J. Hergenröther*); tamtéž, 71 (1894), str. 123, násl. (*A. Arndt*); *Papp Szilagyi*, Enchiridion iuris Ecclesiae Orientalis catholicae, 1862; *J. Silber-nagel*, Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämtlichen Kirchen des Orients, *Schnitzer*, 1904²; *F. M. Cappello*, „Ius Ecclesiae latinae cum iure Ecclesiae orientalis comparatum“; článek v „*Gregorianum*“, ročn. 8 (1926), str. 489, násl.; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 301.

správce příslušného obřadu, neb byla Sv. Stolicí udělena dispense, přijímají křest cizím ritem (can. 98, § 1) bez újmy obřadu vlastního.

Dítky buďtež pokřtěny podle ritu rodičů (can. 756, § 1).¹⁾ Náleží-li rodiče různým obřadům, rozhoduje obřad otcův, není-li zvláštních předpisů, „nisi aliud iure speciali cautum sit“ (can. 756, § 2).²⁾ Vyznává-li pouze jeden z rodičů smíšeného ritu víru katolickou, řídí se obřad dítek dle něho (can. 756, § 3).

Děti Ukrajinců v Jižní Americe usedlých mohou křtiti latinští kněží, bez újmy jejich obřadu.³⁾ Podrobný dekret o příbuzných otázkách vydala kongr. Propagandy: *Decretum de spiritali administratione Ordinariatuum Graeco-Ruthenorum in Foederatis civitatibus Americae septentrionalis* ze dne 1. bř. 1929.⁴⁾

167 Osobní změna obřadu i návrat k původnímu podléhá souhlasu Sv. Stolice (can. 98, § 3). Nicméně mohou laikům (nikoli klerikům) povolití přestup pap. legatí, nunciové, internunciové, pap. delegátů.⁵⁾ Bez zvláštního svolení požívá manželka práva přizpůsobiti se ritu manželovu (ad ritum viri transire), a není povinna vraceti se zpět „nisi iure particulari aliud cautum sit“ (can. 98, § 4).

Římská církev považuje východní obřady za rovnocenné s latinským ritem.⁶⁾ Proto stanoví can. 106, 4°, „In praecedentia diversitas ritus non attenditur“.

168 Východané nepodléhají pravomoci pap. kongregace obřadové (can. 253, § 1), nýbrž kongregací zvláštní pro *Ecclesia orientali* (can. 257, § 1), s výjimkou sv. *Officia* v otázkách víry (can. 257, § 2). Latinský kněz nemůže platně udělovati svátost biřmování příslušníkům církvi východních, nedá-li mu toho zmocnění papežský indult (can. 782, § 4). Ani kněz východní nesmí biřmovati dítky latinů (can. 782, § 5).

Cizím východním kněžím může býti dáno svolení sloužití mši sv. pouze za předpokladu, že mají platný průkaz od římské kongregace pro záležitosti církve východní (can. 804, § 1). Celebující musí bezvýhradně užívati způsobu chleba (azymum vel fermentatum) podle vlastního ritu (can. 816), a obřady konati ve vlastní řeči liturgické (can. 819). Nic tomu nebrání, sloužití mši sv. v chrámu katolickém, na oltáři cizího ritu, nicméně není latinským kněžím dovoleno celebrovati na řeckých antimensích (can. 823, § 2).⁷⁾ Podávati Tělo Páně lidu má kněz dle vlastního obřadu (kvašený či nekvašený chléb); není-li však tu kněz příslušného obřadu, dovoleno jest podávati v cizím ritu, ale dle vlastních rubrik (can. 851, § 1—2).⁸⁾

¹⁾ Kdyby rodiče proti smyslu can. 756 dali dítko pokřtiti v jiném obřadu, nenastává změna ritu; tak rozhodla kongr. interpretační 16. října 1919, AAS., 11, 478.

²⁾ Zda se „ius speciale“ může ztotožňovati s poněkud odchylnými zásadami, jež obsahuje t. zv. *Concordia* pro haličské uniáty, nemůžeme bezpečně tvrditi ani popírati, nicméně se zdá, že can. 98, § 4, svědčí spíše pro odpověď kladnou.

³⁾ Kongr. Propagandy dne 17. srpna 1914, čl. 33, AAS., 4, str. 433.

⁴⁾ AAS., 21, 152, násl.

⁵⁾ Kongr. orientální dne 6. pros. 1928, AAS., 20, 416.

⁶⁾ Okružník pap. *Lva XIII.* „*Orientalium dignitas*“, ze dne 27. listopadu 1894, ASS., 27, str. 257, násl.

⁷⁾ Přenosný oltářní kámen zastupuje u východanů *antiminsion*, plátno zdobené symboly umučení Páně, v jehož rozích zašity jsou ostatky sv. mučedníků. Za nedostatku oltáře může východan sloužití mši sv. kdekoli na rozprostřeném antimensiu. Pouze toto jest latinům zakázáno, mimo místo posvátné (can. 822, § 1), nikoli mše sv. na oltáři řádně zasvěceném, na němž užije i antimensia.

⁸⁾ *Privilej trinační* v den věrných dušiček nepřísluší orientalcům, dle rozhodnutí kongr. pro zál. církve východní, dne 22. bř. 1916, AAS., 8, 104.

K sv. přijímání mohou věřící zbožně přistupovati libovolně dle kteréhokoli ritu katolického (can. 866, § 1), radi se však, aby velikonoční povinnosti dostáli dle vlastního ritu (can. 866, § 2), kdežto Viaticum mají umírající žádati dle vlastního obřadu, ovšem mimo případ nutnosti (urgente necessitate, can. 866, § 3).

Latinský zpovědník může řádně rozhřešovati i východany (can. 881, § 1). Co do volby zpovědníka, panuje pro lid úplná svoboda (can. 905). Stejně volno jest plniti nedělní povinnost mše sv., dle kteréhokoli ritu sloužené (can. 1249). Latinský biskup nemůže vysvětití poddaneho, k ritu východnímu příslušného, bez pap. indultu (can. 955, § 2). Dimisorie nemůže biskup zasílati ordináři odlišného obřadu, leč s pap. fakultou (can. 961). Podobně i řeholní prelát (can. 966). Pro odlišnou kázeň nastává někdy nutnost, doplniti stupně svěcení, které východní ritus neuznává (can. 1004). I když orientálce světí, musí latinský biskup dbáti předpisů de tempore ordinationis (can. 1006, § 5).

Sňatek snoubenců různých se ritem, třeba slaviti ritem mužovým před jeho farářem (can. 1097, § 2). Náleží-li jeden z nich k obřadu latinskému, jest platnost manželství podrobena předepsané formě (can. 1099, § 1, 3°). Tak zvané *privilegium Paulinum* (can. 1120—1127) není závislé na příslušnosti k určitému ritu.¹⁾

Čl. 2. Právnícké osoby v církvi.

(Can. 99—102.)

169 J. F. Schulte, *Die juristische Persönlichkeit*, 1869. — *Blat*, *Commentarium textus*, II, *De Personis*, 1921², n. 28, násl. — *Maroto*, *Institutiones*, I, n. 458. — *Cappello*, *Summa iuris publ. eccl.*, 1923, n. 48, násl. — *Ottaviani*, *Inst. iuris publ. eccl.*, 1925, I, n. 27. — *Šäg Müller*, *Lehrbuch*, I, str. 303. — *Gierke*, *Das deutsche Genossenschaftsrecht*, sv. 3. *Die Staats- und Korporationslehre des Altertums und Mittelalters u. ihre Aufnahme in Deutschland*, 1881. — *Hölder*, *Natürliche und juristische Personen*, 1905. — *Binder*, *Das Problem der juristischen Persönlichkeit*, 1907. — *Tilsch-Svoboda*, *Občanské právo, Část všeobecná*, 1925³, č. 162—172. — *Henner*, *Základy práva kanonického*, 1927³, str. 29.

Can. 99 prohlašuje bez zvláštní technické průpravy: „In Ecclesia, praeter personas physicas sunt etiam personae morales, publica auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, seminaria, beneficia etc.“

1. **POJEM OSOBY PRÁVNICKÉ.** Jsou v církvi mnohá, obecně užitečná zřízení, jako na př. sdružení osob, ústavy, účelové fondy, budovy, nadace, jejichž účel, činnost a majetek nelze ztotožňovati se zájmy pouhých osob fyzických. Aby tyto hodnoty nezůstaly bez právní ochrany, utvořila si právní věda per fictionem iuris za podmět těchto práv osobu právní či morální, v přírodě sice neexistující, již však nicméně autorita církevní za *subiectum iuris* přijímá. Často nalézáme pro tyto právní útvary povšechný výraz *persona fictitia*.

¹⁾ Konst. pap. *Řehoře XIII.* „*Populis*“ ze dne 25. ledna 1585; Cod. i. can., *Documentum* (příloha) VIII.

Myšlenkový podklad tohoto zřízení udávají různě. Kdežto starší právníci mluví o právní fikci, jež vytvořila novou osobnost, miní v nové době jiní, že *personae iuridicae* jsou skutečně reální a právní hodnoty, veškeré fikce prosté, neb si tvoří jakousi představu o personifikaci účelu, jemuž slouží zřízení, o něž jde.¹⁾ Rozpor mezi těmito názory jest spíše slovní než věcný.

Jsou dva druhy právnických osob. Can. 99 je nazývá *personae morales collegiales* a *non collegiales*. První představují a zastupují soubor osob fyzických, druhými vyjadřujeme celek hodnot neživých. Těž v právu římském nalézáme tuto dvojici: souhrn osob fyzických slul *societas*, *corpus*, *collegium*, *universitas*, *communitas*, kdežto souhrn statků neživých nazýván býval *fundatio*, *institutum*, *pium corpus*, *causa pia*.²⁾

Moderní právo má pro tutěž věc poněkud odlišné výrazy.³⁾ Rozeznáváme dva typy právnických osob, typ korporace a typ nadace. „Korporace“ jest sdružení osob, jež platí za zvláštní osobu, rozdílnou od osob „sdružených“ (*Tilsch*). Tato osoba právníká liší se od pouhé společnosti více osob (*societas*, *persona collectiva*),⁴⁾ již nepovažujeme za samostatnou osobu. Jméni společníků patří členům dle podílu.

„Nadace“, na rozdíl od korporace, jest jmění, věnované jistému účelu, jež platí v právu za zvláštní osobu (*Tilsch*). Nadace není sdružením osob, ježto vůbec nemá členů; chovanci sirotčince nejsou ani majiteli jmění ústavu, ani netvoří podklad právnícké osoby, jsouce úplně mimo ni.⁵⁾

170 2. VZNIK OSOBY PŘÁVNICKÉ. Právnícké osoby v církvi mají dle can. 100, § 1, svůj původ: buď přímo v právu božském, neb v obecném právu církevním, neb ve zvláštním založení (*erectio*, *fundatio*), řádnou vrchností dekretovaném. a) Z božského práva („*ex ipsa ordinatione divina*“) odvozují své trvání církve katolická a Stolice apoštolská.⁶⁾ Jejich existence, pravomoc a světová činnost nepocházejí od nižádné autority lidské, i nepotřebují tedy žádné autorisace státní. Činí nároky pouze na nerušenou svobodu ve výkonu svého božského poslání.

b) V pozitivním kanonickém právu (*ex ipso iuris praescripto*), mají své kořeny kapitoly katedrální, obročí, řeholní družiny a pod.

c) Na zvláštní schválení (*ex speciali competentis superioris ecclesiastici concessionem data per formale decretum*), se zakládají zbožná sdružení, bratrstva, třetí řády a dobročinné ústavy.

¹⁾ *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 304; *Cappello*, Summa, n. 52; *Tilsch-Svoboda*, tamt., č. 162.

²⁾ Fr. 1, Dig., I, 3, tit. 4. *Quod cuiuscunque universitatis nomine vel contra eam agatur*.

³⁾ *Tilsch-Svoboda*, tamtéž, č. 162.

⁴⁾ *Ottaviani*, Instit., I, str. 66.

⁵⁾ *Tilsch-Svoboda*, tamtéž, č. 164. — Rozdíl mezi právníckou osobou a jejími členy označuje římské právo takto: „*Universitatis sunt, non singulorum, veluti quae in civitatibus sunt theatra et stadia et similia, etsi qua alia sunt communia civitatum*“ (fr. 6, § 1, Dig., I, 1, tit. 8). — „*Si quid universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet universitas, singuli debent*“ (fr. 7, § 1, Dig., I, 3, tit. 4).

⁶⁾ Výraz: Apoštolská Stolice (*Apostolica Sedes*, can. 100, § 1), nelze tu bráti v širším smyslu dle can. 7, ale dlužno vyloučiti úřady papežské kurie, které jsou zavedeny právem lidským.

Personae morales collegiales jsou tedy: sbor kardinálů, kapitoly katedrál-ních a kolegiálních chrámů, řeholní rodiny, členové řeholních provincií a domů, zbožná družstva, bratrstva a pod.

Personae morales non collegiales jsou: světová církev katolická a menší součástky jejího organismu, Apoštolská Stolice, biskupská kurie, seminář, universita, řeholní dům, fundace, nadace, obročí, náboženská matice, školní matice, mensa biskupská, *fabrica ecclesiae*, *fiscus*, nemocnice, sirotčinec a pod.

Abý povstala zákonitě právnícká osobnost prvního druhu, žádá právo s počátku aspoň tři osoby fyzické (can. 100, § 2),¹⁾ ale společnost jednou řádně zřízená trvá dále i o jediném členu (can. 102, § 2).

171 3. ČINNOST OSOBY PŘÁVNICKÉ. Právnícká osoba obojího rázu používá zpravidla stejných práv jako osoba fyzická,²⁾ jest majitelkou a uživatelkou svých práv, vykonává pravomoc i zákonodárnou (autonomii), uplatňuje právo volební, presentační, nominační, vládne-li jakým. Jest dále schopna získávati nového jmění, nebrání-li tomu zvláštní zákon, na př. mendikantům, společnost dědí, spravuje, zcizuje, zatěžuje vlastní majetek, může hájiti soudně svých práv, jest žalovatelná na náhradu škody, ale nenese vždy následky neblahého hospodaření svého správce (can. 536).

Právnícká osoba neumírá (*natura sua perpetua est*), může však býti autoritou právně zrušena (*suppressio*), neb věčně za své vzíti (*extinctio*), ale teprve sto let po ztrátě všech členů (can. 102, § 1).

Z téhož důvodu není právnícká osobnost schopna činiti poslední pořízení o svém jmění a po jejím zániku přechází majetek na vyšší ens téhož druhu. „*Exstincta persona morali ecclesiastica, eius bona fiunt personae moralis ecclesiasticae immediate superioris, salvis semper fundatorum seu oblatorum voluntatibus, iuribus legitime quaesitis atque legibus peculiaribus, quibus exstincta persona moralis regebatur*“ (can. 1501).³⁾

Právnícká osoba není přirozeně způsobilou spravovati sama své záležitosti, proto vyhláší kanonické právo, užívajíc nové fikce, všechny podobné útvary za osoby nezletilé a poskytuje jim zvláštní ochrany. „*Personae morales sive collegiales sive non collegiales minoribus aequiparantur*“ (can. 100, § 3). Podle římského práva byly všechny dovolené spolky (*universitates*) oprávněny „*habere res communes, arcam communem et actorem sive syndicum, per quem tamquam in republica, quod communiter agi fierique oporteat, agatur et fiat*.“⁴⁾

Jako poskytuje světské právo nezletilcům, postrádajícím péče otcovské,

¹⁾ „*Neratius Priscus tres facere existimat collegium et hoc magis tenendum est*“ (fr. 85, Dig., I, 50, tit. 16).

²⁾ Srovn. § 26 obč. zák.

³⁾ Srovn. o majetku řeholní rodiny, can. 493, 494, § 2.

⁴⁾ Fr. 1, Dig., I, 3, tit. 4.

právního zástupce a ochránce, který sluje poručník neb opatrovník,¹⁾ tak řídí zájmy osoby právnické její zákonný ochránce. Jest to vesměs osoba, stojící hierarchicky v čele ústavu, farář, biskup, řeholní prelát. Jde-li o správu spolkového jmění, pečuje o společné dobro správce, administrator, procurator.²⁾ Nejvyšším správcem církevního majetku jest ovšem papež (can. 1518). Biskupovi ukládá can. 1520, § 1, aby zřídil správní sbor, consilium administrationis, na ochranu diecézního jmění. Všem správcům přísluší úkol, aby „diligentia boni patris familias“ (can. 1523) spravovali svěřené statky a dozorčím orgánům skládali ve stanovených lhůtách účty ze své činnosti (can. 1653, § 1).

Na soudu zastupuje osoby právnické rector neb administrátor (can. 1649) a proti těžkým poruchám jejich práv povoluje jim kanonické právo mimořádný opravný prostředek, restitutionis in integrum (can. 1687, § 1, 1688, § 1—2).

Čl. 3. Vady právního jednání.

(Can. 101, 103—105.)

172 Stává se, že výkony fysických neb právnických osob, i samých hodnostářů církevních, mívají se očekávaných právních účinků, poněvadž se vloudila do úkonu vada jej znehodnocující, buď proto, že nebylo dbáno zákonných předpisů, neb nepožíval jednající té míry osobní svobody, aby čin jemu přičítán a pravoplatným uznán býti mohl. Omezíme se na nedostatky právních činů, jež can. 101—105 udávají.

1. NESPRÁVNÉ HLASOVÁNÍ (can. 101). Zmocňuje-li zákon sdružení církevních osob, aby členové svými hlasy rozhodovali, co právem státi se má, jest nutno přistoupiti k hlasování, scrutinium. Tu stačí, že se nadpoloviční většina přítomných usnese na téže věci. Zůstalo-li hlasování bezvýsledným i po druhém chodu, rozhoduje při třetím a posledním skrutiniu poměrná většina hlasů (pars relative maior). Náhodnou rovnost hlasů řeší předseda,³⁾ zdráhá-li se však použití svého práva, vítězí při volbách stáří kandidátů dle can. 101, § 1, 1°, jindy však zůstává záležitost nerozřešena.

Odchylku od hlavního pravidla připouští can. 101, § 1, 1°, pro případ, že

¹⁾ § 187 obč. zák.

²⁾ Někdy vedou správu církevního majetku společně farář, kostelní patron, biskupský ordinariát, náboženská matice, finanční prokuratura, každý ve svém oboru.

³⁾ Povinnost předsedu, aby svým hlasem příznivě doplnil nezdar hlasování, hájí *Blat*, (*Commentarium*, II, n. 32), kdežto *Maroto*, (*Instit.*, I, n. 467) dává v každém případě předsedajícimu na vůli, buď užití svého práva neb ponechati věc svému osudu. *Vermeersch-Creusen*, (*Építome*, I, n. 194) naléhá přísně, aby předseda paritu hlasů svým votem odstranil. Dle našeho názoru nelze předsedu k ničemu nutiti, alespoň nikoli v případech, že sám jest u věci bezradný, neb považuje za prospěšnější, aby záležitost zůstala nerozhodnutou.

zvláštní zákon předpisuje dvoutřetinovou neb jinou většinu hlasů.¹⁾ Tu není počet skrutinií jinak omezen než zákonem věcné účelnosti.

Důležité jest ustanovení can. 101, § 1, 2°: „Quod autem omnes uti singulos tangit, ab omnibus probari debet.“²⁾ Zákon ten platí o právech čistě osobních, jež se nijak nedotýkají závazků převzatých členstvem ve společnosti. Sám zákon (can. 172, § 1) žádá jednohlasnou shodu všech, má-li místo volby nastoupiti kompromis. Řeholníkovi nemůže kapitola vnucovati nová břemena, jež se zcela vymykají účelu družiny, v řeholi vytčenému.

173 2. HRUBÉ NÁSILÍ, VIS EXTRINSECA (can. 103, § 1). Násilí fysické či „maioris rei impetus, qui repelli non potest“³⁾ zbavuje znásilněnou osobu, jak fysickou tak právnickou v té míře svobody i odpovědnosti (can. 2205, § 1), že úkon nesvobodný pozbývá právem přirozeným mravní hodnoty, („pro infectis habentur“, can. 103, § 1). Z důvodů násilí jest neplatný vstup do noviciátu (can. 542, 1°), řeholní profes (can. 572, § 1, 4°) a manželství (can. 1087, § 1). Na některé druhy násilí vysazen trest samým zákonem (can. 2352). Nabyv zpět přirozené svobody, může znásilněný neplatný čin sanovati neb žádati o soudní prohlášení neplatnosti (can. 1679).

3. DŮVODNÁ BÁZEŇ, METUS GRAVIS (can. 103, § 2).⁴⁾ Tak sluje „instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio“⁵⁾ strach, jemuž se ani statečný muž neubrání, („qui posset in virum constantem cadere“).⁶⁾ Na rozdíl od násilí, neničí bázeň zcela, ale pouze více neb méně ochromuje svobodu vůle, (minuit voluntarium). Proto nepovažuje právo činy, vykonané pod vlivem těžké a nespravedlivě nastrojené bázně, samy o sobě za neplatné.

Zákon praví: „Actus positi ex metu gravi et iniuste incusso vel ex dolore⁷⁾ valent, nisi aliud iure caveatur, sed possunt ad normam can. 1684—1689 per iudicis sententiam rescindi, sive ad petitionem partis laesae sive ex officio“ (can. 103, § 2).

Obecné právo kanonické prohlašuje za neplatné pro utrpenou bázeň: vstup do řehole (can. 542, 1°), neb k řeholním slibům (can. 572, § 1), kněžské svěcení (can. 214, § 1),⁸⁾ zřeknutí se (renuntiatio) církevního úřadu (can. 185), manželství (can. 1087, § 1) a slib (can. 1307, § 3). Proti strůjčím bázně platí trestní sankce v can. 2352, 2387 naznačená.

Zamýšlí-li bázní postižený odvozovati z neplatnosti svého činu přímé dů-

¹⁾ Na př. při volbě papežské podle konst. *Vacante Sede Apostolica*, pap. Pia X. ze dne 25. pros. 1904, n. 75, Docum., I, a častěji v právu řeholním.

²⁾ Norma tato přejata byla s vložkou „uti singulos“ z *Reg. iuris*, 29 in VI.

³⁾ Fr. 2, Dig., l. 4, tit. 2. Quod metus causa gestum erit; *Gregorii IX. Decretales*, l. 1, tit. 40; *Hilling*, Die fehlerhaften Rechtshandlungen und ihre Heilung, Archiv für kath. K. Recht, 107 (1927), str. 3, násl.; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 310, násl.

⁴⁾ § 55 obč. zák. — Decr. *Gregorii IX.*, l. 1, tit. 40, De his quae vi metusve causa fiunt.

⁵⁾ Fr. 1, Dig., l. 4, tit. 2. Quod metus causa gestum erit.

⁶⁾ Cap. 15, X., l. 4, tit. 1.

⁷⁾ Fr. 1, § 2, Dig., l. 4, tit. 3, De dolo malo.

⁸⁾ Neplatnost svěcení třeba zjistiti procesuálně, podle norem, vydaných dekretem pap. Pia XI. „*Ut locorum Ordinarii*“, ze dne 9. června 1931; AAS., 23, str. 457, násl.

sledky, nemůže se pro veřejné forum zhostiti převzatých závazků vlastní mocí, nýbrž jest nutno zahájit u příslušného soudu úřední jednání, aby čin, na př. sňatek byl prohlášen neplatným (*declaratio nullitatis*, can. 1679). Též ostatní úkony, z bázně vykonané, ačkoli nejsou neplatny, může církevní soudce zrušiti (*rescindere*), a to buď na žádost postiženého (*ad instantiam*) neb z moci úřadu (*ex officio*).¹⁾

174 4. **OMYL, ERROR** (can. 104). Omyl, vždy sloučený s nevědomostí, působí, že jednající koná to, co konati nezamýšlel. Bylo by nespravedlivě žádati, aby nesl následky omylu, jehož se stal nevinně obětí. Jest třeba rozlišovati omyl v podstatě (*substantia actus, error in substantia*) od omylu v okolnostech neb vlastnostech (*error in qualitate*). Tu platí právní zásada: „*Error actum irritum reddit, si versetur circa id, quod constituit substantiam actus, vel recidat in conditionem sine qua non . . .*“ (can. 104).

Omyl nepodstatný nemaří právního úkonu, leda by tak kázal zákon, na př. v dvojím případě práva manželského dle can. 1083, § 2, neb když slouží okolnost za vyslovenou podmínku jednání. Omyl ve smlouvách připouští opravné jednání, zvané *actio rescissoria* (can. 1684, násl.).

5. **NEDOSTATEK SOUHLASU ZAKONITÝCH PORADCŮ** (can. 105). Monarchická vládní soustava v církvi jest mírněna předpisy, zavazujícími hodnostáře, aby dříve vyslechli mínění svých rádců, než rozhodnou jisté důležité otázky církevní rázu administrativního.

Již sv. Jeroným poukazuje na *senatus presbyterorum*,²⁾ bez jehož rady po vzoru senátu římského římský biskup nic nepodniká. Nejstarší papežské reskripty nesou klausuli: *audito consilio presbyterii nostri, e fratrum nostrorum consilio*. Presbyterium romanum stalo se zárodkem sboru kardinálů, jejich pak vzrůstající důstojnost odvozena od císařských *comites consistoriani*.³⁾ Zda a v jaké míře spolupůsobilo pro vývoj této církevní kázně germánské spolčovací právo (*Genossenschaftsrecht*), nelze dosud bezpečně tvrditi.⁴⁾

Ačkoli jsou kardinálové senátem římského papeže a jeho „*in regendo Ecclesiae praecipui consiliiarii et adiutores*“ (can. 230), přece není svrchovaná pravomoc papežská v nižádném směru na votu kardinálů závislou. Zato vykonává značný vliv na řízení diecése kapitola katedrální, biskupův „*senatus et consilium*“ (can. 391, § 1). Tentýž úřad zastávají *consultores dioeceseani* v územích hierarchicky dosud ne zcela zařízených (can. 423). Úlohu biskupských poradců konají *examinatores synodales* i *parochi consultores* (can. 385—390), dvojí sbor správců seminárního jmění a kázně, *coetus deputatorum* (can. 1359, § 1) a *consilium administrationis* pro správu církevních statků celé diecése (can. 1520, § 1).

¹⁾ *De actionibus rescissoriis* pojednávají can. 1684—1689.

²⁾ Can. 7, Caus., 16, qu. 1.

³⁾ L. 1 a 2, Cod., l. 12, tit. 10, *De comitibus consistorianis*. Reformátor kurie papež Sixtus V. odvolává se ovšem v bule „*Immensa*“ ze dne 22. ledna 1587 na sedmdesát starců, rádců Mojžišových (4, Mojž., 11, 16).

⁴⁾ *Sägmüller, Lehrbuch*, I, str. 315.

V misiích mají apoštolští vikáři a prefekti zříditi „*consilium ex tribus saltem antiquioribus et prudentioribus missionariis*“ a v důležitých otázkách jejich mínění vyslechnouti (can. 302, srovn. can. 303). V řeholích ustanoveni bývají *consultores*, generální, provinciální neb domácí,¹⁾ na jejichž mínění závisí představený v mnohé, stanovami neb zákonem obecným označené záležitosti (can. 516, § 1).

175 Jest otázka, jaké právní následky působí rozkaz zákona, aby si církevní prelát, dříve než v důležité záležitosti přistoupí k činu, opatřil dobrozdání svých zákonitých rádců? Can. 105 rozeznává trojí případ:

α) Káže-li předpis, aby církevní hodnostář jednal za souhlasu rádců (*cum consensu*), nemůže věc platně rozhodovati proti vůli většiny.²⁾ Tím méně jest přípustno poradu vůbec opomíjeti.

β) Není-li předepsán souhlas rádců, ale pouze jejich rada, na př. slovy „*audito consilio*“, jednal by představený neplatně, kdyby své rádce nesvolal a o jejich radu se neucházel. Vyslechnuv jejich názor, jest hodnostář oprávněn rozhodovati i proti jednomyslnému úsudku poradců. Can. 105, 1°, uděluje prelátům pouze radu, neodchylovati se bez závažných důvodů od svorného názoru oprávněných rádců.³⁾

γ) Někdy má představený volati na radu jedinice, na př. biskup místního faráře, neb dva synodální examinátory. I může jejich mínění slyšeti odděleně a bez zvláštních obřadů. Jde-li však o poradní sbor, předpisuje can. 105, 2°, svolati všechny k společné poradě, „*eae personae legitime convocentur . . . et mentem suam manifestent*.“ Slovem „*legitime*“ vyjádřena nutnost, aby svolatel dbal norem, předepsaných v can. 162, § 1—4.

Biskup jedná „*de consilio capituli cathedralis*“ (can. 386, § 1), správa jmění biskupského kostela náleží „*ad Episcopum cum capitulo*“ (can. 1182, § 1), biskup jmenuje seminární komise „*audito capitulo*“ (can. 1359, § 2), zakládá obročí „*audito dioeceseano administrationis consilio*“ (can. 1415), povoluje zcizení majetku „*dummodo accesserit consensus tum capituli cathedralis, tum consilii administrationis, tum eorum, quorum interest*“ (can. 1532, § 3), administrativní odstranění faráře děje se „*auditibus duobus examinaturibus*“ (can. 2148) později „*auditibus duobus parochis consultoribus*“ (can. 2153); srovn. can. 2172, 2179, 2183. Řeholní prelát závisí na mínění svých konsultorů před zcizováním společného jmění (can. 534, § 1), dříve než přijímá čestkatele neb je připouští k profesi (can. 543, 575, § 2), když členy propouští (can. 647, § 1, 655, § 1, 669) a jindy.

¹⁾ Tito poradci mají různé názvy: *capitulares, consiliiarii, discreti, custodes, definitores*.

²⁾ Nepodléhá pochybnosti, že předseda při rovnosti hlasů (*suffragia aequalia*) může se přikloniti k té či oné straně a není pak již vázán hlasování opětovati dle can. 101, § 1, 1°.

³⁾ Can. 105, 1°, jasně praví: „*Satis est ad valide agendum, ut Superior illas personas audiat*.“ Jest nám s podivením, že se proti souhlasnému názoru spisovatelů jediný *Vermeersch-Creussen* (*Epitome*, I, n. 197) odvažuje dokazovati, že opomenutí tohoto předpisu nepůsobí neplatnost právního úkonu.

Čl. 4. Společenský ráz církve.

(Can. 100, § 1.)

176 *Bendix*, Kirche und Kirchenrecht, 1895, str. 59, násl. — *Meyer*, Institutiones iuris naturalis, 1906. — *J. Donat*, Ethica specialis, 1921. — *Cathrein*, Moralphilosophie, 1915. — *Solieri*, Institutiones iuris ecclesiastici, 1921². — *Cappello*, Summa iuris publici ecclesiastici, 1923, n. 36. — *Cavagnis*, Institutiones iuris publici eccl., I, n. 28, násl. — *Ottaviani*, Institut., I, n. 15, násl. — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 30. — *Reyl*, Jádno křesťanské sociologie, 1914, str. 177, násl.; Sociologie v politice, 1925.

1. **SLOŽKY SPOLEČNOSTI LIDSKÉ.** „Společnost jest trvalé spojení více lidí, kteří jsou si vědomi vzájemných vztahů, v tom vědomí považují se za jednotný celek a za řízení společenské autority směřují k společnému cíli.“¹⁾

Společnost (societas) skládá se tedy z těchto prvků: z množství lidí (multitudo hominum), myšlenkově sdružených (conspiratio), k společnému cíli (communis finis), společnými prostředky (communia media), někým vedených, (auctoritas).

a) Pouze člověk jest podle své přirozenosti uschopněn sdružovat se se sobě rovnými, ζφον πολιτικόν και κοινωνικόν.²⁾ Společnost duchů nepatří do říše práva. Ani pudový sběh zvířat (stádo, hejno, roj) nemůžeme považovat za předobraz lidské společnosti.³⁾ Soubor osob nastává buď přirozeným vývojem bez přímé součinnosti jedinců, jako rodina, obec neb stát, neb se více osob sdružuje dobrovolně, z určitých důvodů.

b) Sloučení osob nesmí býti nečinným, trpným stavem, ale trvalou, spořádanou, soustředěnou i uvědomělou snahou, či spojením mravním, se vzájemnými právy a břemeny členů. Tato conspiratio spočívá na předpokladu, že není u členů rozbrojů ani v mysli ani ve snaze.⁴⁾

c) Vůdčím prvkem společnosti jest vždy její účel (finis), který si sdružené osoby buď samy vytkly, neb jim ho vnutila vyšší vůle autority. Účelem nutně musí býti dobro jednotné a všem společné, má-li vůbec společnost získati právo na existenci.

Předpokládáme, že účel sdružení jest mravně bezvadný a užitečný, aby se snad právní útvar, postrádající mravní dobroty, nezvrhl spíše na spiknutí (coniuratio).⁵⁾ Není však nutno,

¹⁾ *Reyl*, Sociologie, str. 10. U výměru společnosti se spisovatelé podstatně neliší. *Ottaviani* definuje společnost s *Cavagnisem*: „Plurium hominum unio ad eundem finem communibus mediis consequendum“, Institutiones, n. 15.

²⁾ *Aristoteles*: εκ τούτων οὖν φανερόν ότι ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον; Πολιτικῶν Aristotelis opera; *Bekker*, vol. II. Berolini, 1831, str. 1253.

³⁾ *Ottaviani*, Institutiones, n. 16, pozn. 4.

⁴⁾ „Harmonie der Intelligenzen und Uebereinstimmung der Willenskräfte“, nazývá tento poměr *Bendix*, tamtéž str. 60.

⁵⁾ Fr. 57, Dig., l. 17, tit. 2, De socio: „Nec praetermittendum est, *Pomponius* ait, ita demum, hoc esse verum, si honestae et licitae rei societas coita sit, ceterum si maleficiae societas coita sit, constat, nullam esse societatem“.

aby užitek společných snah prospíval výhradně členům, vždyt společnost může svoji aktivitu hledati též mimo sebe, na př. dobročinný spolek.

d) Účinná snaha po cíli pudí sdružené členy užívati vhodných prostředků, (media), jež k němu vedou. Jest nutno, aby účelové prostředky členům valnou většinou podávala společnost sama, neboť právě naděje na pomoc přilákala jedince do lůna společnosti.¹⁾ Prostředky jsou buď hmotné neb duchovní, přirozené neb nadpřirozené, podle rázu té které společnosti.

e) Nepostradatelným činitelem pro vývoj společnosti jest vrchní vedení, auctoritas.²⁾ Autoritou nazýváme osobu fysickou neb právnickou, již přísluší úkol vnitřního principu jednoty, aby závaznými pokyny řídila aktivitu druhů.³⁾

Papež Lev XIII. učí: „Quoniam vero non potest societas ulla consistere, nisi si quis omnibus praesit, efficaciter movens singulos ad commune propositum impulsione, efficitur, civili hominum communitati necessariam esse auctoritatem, qua regatur.“⁴⁾ Jest tedy autorita: „unitatis principium societatis membra gubernans.“⁵⁾ Autoritu nelze nahraditi ani dobrou vůlí členů, ani stanovami, ani nadšením pro společné dobro. Společnost, kterou neřídí autorita, nutně spěje k anarchii.

177 Z patera prvků, tvořících spolu společnost, nejvíce padá na váhu účel, za kterým členové společným úsilím spějí. Z účelu společnosti soudíme na její povahu, vnitřní i vnější hodnotu, na její důležitost i užitečnost, odhadujeme míru společenských práv, které jí příslušejí, i právní poměr k jiným společenským zjevům. Správně již předem soudíme, že sdružení s účelem hmotným jest společností světskou, kdežto účel duchovní povznáší společnost na organismus duchovní a nadpřirozený. Společnost, sloužící blahu obecnému sluje veřejnou, jde-li za nejvyšším cílem, jest v poměru ke všem společnostem nejvyšší.

Vyznáváme zásadu: jaký účel, taková společnost. „Ex fine determinatur natura societatis; ex fine pendet status iuridicus societatis.“⁶⁾ V kolisi nároků ustupuje slabší účel mocnějšímu, tak, aby společnosti, těmto účelům sloužící navzájem si vycházely vstříc.

178 2. **ODRŮDY SPOLEČNOSTI.** Pojítko, jež sdružené členy v jedno slučuje, neváže vždy stejně pevně. Rozlišujeme:

a) Společnost přátelskou od právní. Přátelská společnost (societas amicalis),⁷⁾ zakládá se na shodné zálibě k příjemnému zaměstnání (ex affectu), které si členové svobodně zvolili. Jest to na př. spolek zpěvácký, literární neb zábavný. Není právního závazku, který by druhům bránil dle libosti se rozejíti. Společnost nazýváme však právní (societas iuridica), do níž se vchází smlouvou (pactum), kde členové získávají určité výhody a práva, přijímajíce spolu též břemena. Z členství lze nabýti propuštění pouze cestou zákonitou.

¹⁾ *Ottaviani*, Institutiones, I, n. 20.

²⁾ *Cappello*, Summa iuris, n. 38; *Ottaviani*, Institutiones, n. 18, 28. Některým nezdá se býti tento prvek k životu společnosti zcela nutným.

³⁾ *Reyl*, Jádno křesť. sociologie, str. 193.

⁴⁾ Okr. I. „Immortale Dei“ ze dne 1. list. 1885, n. 6.

⁵⁾ *Solieri*, Institutiones iuris eccl., 1921², n. 68.

⁶⁾ *Ottaviani*, Institutiones, I, n. 21.

⁷⁾ *Cappello*, Summa iuris, n. 40, pozn., neuznává rozdělení *Cavagnisovo* na societas amicalis a iuridica za úplné, ale *Ottaviani*, Institut., I, n. 22, pozn. 11, hájí praktickou stránku rozdělení.

b) Společnost právní dobrovolná neb nutná. Právní společnost vzniká buď z ochoty a dobré vůle vstupujících, které nikdo nenutil, a sluje společností dobrovolnou (*societas iuridica voluntaria*), neb ukládá členství vyšší moc (*ius praevalens*), bez ohledu na vůli soukromou, na př. právo přirozené, božsky neb lidský zákon; tak povstává společnost nutná (*societas iuridica necessaria*).

Kdo zakládá akciovou společnost neb si volí stav manželský, či vstupuje do řehole, nabývá členství ve společnosti dobrovolné, tak zvané proto, že člen byl s počátku svobodným určit si stav. Ale do svazu státní příslušnosti nutně náleží každý, kdo se zrodil na území státním. Podobně stává se bez souhlasu vlastní vůle nemluvně křtem svatým, z vůle vyšší, údem církve Kristovy (can. 87).

3. CÍRKEV PŘÁVNÍ SPOLEČNOSTÍ. Rozbor společnosti, který jsme tu načrtli, nepřipouští pochyby o tom, že i církev Kristova opatřena jest vlastnostmi společnosti řádně založené. Není pod sluncem organizace s větším počtem členů, rozvětvené mezi všemi národy. Společné snahy a svorná součinnost (*conspiratio*) světové církve jest udržována nekompromisní jednotou symbolu víry, úctou k tradici i bohatou organizací hierarchickou. Účel, za nímž členové spějí, jest myslitelně nejvznešenější i nejvyšší, totiž mravní zdokonalení a posvěcení sebe (*finis proximus*), i věčná spása (*finis ultimus*).¹⁾ Údům církve jest po ruce nepřeborný zdroj pomůcek (*media*), k cíli bezpečně vedoucích, zvláště zjevené pravdy, poklady milostí, obět novozákonní, svatě svátosti, ex opere operato účinné. Autorita, třímající otěže církve boží, jest původu vyššího. Církev, postavenou na skále, brány pekelné sice nepřetržitě ohrožují, nikdy však nezdolají, ona jest neomylnou učitelkou jediné pravé víry a strážkyní mravů. Pořad papežů, reprezentující nejvznešenější dynastii světa, jest i odpůrci uznáván za vyšší zjev.

Jest tedy církev společností lidskou a viditelnou, neboť všechny její složky jsou viditelné, její členové vstupují viditelným znamením a plní své členské závazky pod viditelnou hierarchií, vybavenou teritoriální pravomocí, na místech veřejné bohoslužbě zasvěcených.²⁾

¹⁾ Spisovatelé udávají pozemský účel církve různě, ale odchylky jsou jen zdánlivé, snadno slučitelné; *Cappello*, tamtéž, n. 105; *Vermeersch-Creussen*, *Epitome*, I, n. 3.

²⁾ *Prof. A. Hobza* v díle „Poměr mezi státem a církví“, 1931, str. 15, obviňuje církev katolickou, že nerozlišuje přesně mezi představami „náboženskými a právními.“ Dává za pravdu evangelickým názorům o dvojí církvi: „pravé neviditelné, kterou tvoří společnost skutečně věřících a o církvi zevně organizované, nedokonalé.“ Pan spisovatel pustil z mysli právníckou zásadu: *de internis non iudicat praetor*. „De manifestis quidem loquimur, secretorum autem et cognitor Deus et iudex est.“ (Can. 11, Dist. 32). Srovn. can. 2195, § 1: „*externa et moraliter imputabilis legis violatio*.“ Za vnitřní víru a stav milosti členů církevní správa neručí. Otázka, kdo jest živým, kdo mrtvým údem církve Kristovy, náleží do morálky, nikoli do práva. Ostatně netřeba dokazovat, že jediná církev katolická svojí intenzivní pastoračí o to úspěšně pečuje, aby u svých členů forum internum uvedla v soulad s forum externum. Ani stát není schopen státní příslušnost občanů zjišťovat podle jejich vnitřní přichylnosti, ani věrnost vojinů podle složené přísahy.

Církev je dle svého úkolu a celou svojí činností společností duchovní a nadpřirozenou. Není ovšem společností duchů,¹⁾ nýbrž jsouc organizací lidskou, potřebuje i hmotných prostředků, na které si osvojuje větší právo než pouhá fyzická osoba (jmění účelové).

Církev jest společností právní, nikoli jen přátelskou. Členství v církvi nepírá se o soukromou smlouvu, ale o rozkaz boží, všem lidem daný.²⁾ Jest tedy církev společností nutnou, která nepotřebuje k své činnosti jiné legitimace mimo poslání boží. Církev je společností veřejnoprávní. Svým původem, svojí organizací i činností církev daleko přesahuje hranice privátního svazu. Církev platí dosud v právním světě za veřejnou instituci prvního řádu.

180 Charakteristické známky veřejné korporace církevní uvádí *Hobza*³⁾ tyto: „církev vykonává nad svými členy moc, jež jest podobna moci státní; stát přiznává církevnímu řádu povahu zvláštního řádu právního; stát pokládá zřizence církevní za funkcionáře veřejné a respektuje rozhodnutí církevních úřadů; stát účastní se správy církevní, dotuje církevní úřady a ústavy ze svých prostředků (aspoň částečně) a poskytuje církvi různé výhody (privilegia), na příklad ohledně majetku, veřejných břemen, veřejných poct a jině. S ohledem na výhody církvim poskytnuté mluví o nich někdy jako o korporacích privilegovaných.“

Sám zakladatel církve opět mluvil o „království nebeském“,⁴⁾ hlásal „evangelium království“,⁵⁾ své dílo nazývá „město na hoře ležící“,⁶⁾ své věrně oslovuje: „Vy jste světlo světa.“⁷⁾ Tyto výroky znamenají společnost, Kristem Pánem založenou a organizovanou, všem lidem poznatelnou a viditelnou.

Upírání církvi ráz společenský⁸⁾ jest bludem modernistů, censurovaným dekretem sv. *Officia „Lamentabili“* ze dne 3. července 1907, n. 52⁹⁾: „*Alienum fuit a mente Christi Ecclesiam constituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam; quin immo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi iam iam adventurum erat.*“

Čl. 5. Svrchovanost a právní nezávislost církve.

(Can. 218, § 1—2.)

181 *Gratian, Decreta, Dist. X. — Pap. Lev XIII., okr. 1. „Immortale Dei“ ze*

¹⁾ *Ottaviani*, *Institutiones*, I, str. 45, pozn. 19.

²⁾ *Evang. sv. Jana 3, 5*: „nenarodil-li se kdo znova z vody a z Ducha svatého, nemůže vjiti do království božského.“

³⁾ *Hobza*, *Poměr mezi státem a církví*, str. 94. To řečeno jest z hlediska státního práva u nás platného, ale církev má nároky na respektování svého veřejnoprávního postavení neodvisle od smýšlení státu.

⁴⁾ *Mat., 3, 2; 4, 17.*

⁵⁾ *Mat., 4, 23.*

⁶⁾ *Mat., 5, 14.*

⁷⁾ *Mat., 5, 14.*

⁸⁾ Důsledně vede k této negaci *Wicklifova* predestinace.

⁹⁾ *Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchirid. symb.*, n. 2052.

dne 1. listopadu 1885, ASS., 18, 161. — *Friedberg*, De finium inter Ecclesiam et civitatem regundorum iudicio quid medii aevi doctores et leges statuerint, 1861. — *Bendix*, Kirche und Kirchenrecht; Eine Kritik moderner theologischer und iuristischer Ansichten, 1895. — *Schneemann*, Die Freiheit und Unabhängigkeit der Kirche, 1867. — *Hammerstein*, De Ecclesia et statu, iuridice consideratis, 1886. — *Roskovany*, Monumenta catholica pro independentia potestatis ecclesiasticae, 1867—1876. — *Duchesne*, Autonomies ecclésiastiques. Églises séparées, 1905². — *Solieri*, Inst. iuris eccl., 1921², n. 96, násl., 173, násl. — *Cappello*, Summa iuris publ. eccl. 1923, n. 111, násl. — *Conte a Coronata*, Ius publicum eccl., n. 38, násl. — *Ottaviani*, Institutiones iuris publ. eccl. I, n. 25, násl., 98, násl. — *Reyl*, Jádno křest. sociol., 1914, č. 128. — *Sägmüller*, Lehrbuch, 1930⁴, str. 34, násl., tamtéž literatura.

Zevní ústrojí církve křesťanské, společenská povaha jejího žití, světový úkol, jímž byla nebem pověřena, dávají tušit, že tu jde o organizaci jedinečnou, vymykající se z rámce společenských svazů, na státním schválení závislých; Království boží „není z tohoto světa“ (Jan, 18, 36). Soudnému člověku jest jasno, že může církev úspěšně a nerušeně své vznešené úloze dostáti pouze za předpokladu své nezávislosti na jinorodých svazích. Společnost, požívající právem takovéto svéprávnosti, nazýváme společností dokonalou.

182 1. POJEM SPOLEČNOSTI DOKONALÉ. Dokonalou společností sluje svaz lidí, jehož snahou jest opatřiti členům ucelený soubor dober téhož řádu, dober, jimiž společnost sama vládne, jsouc v tom směru vnitřně soběstačnou a na venek nezávislou.

„Societas iuridice perfecta ea est, quae bonum in suo ordine completum tamquam finem habens, ac media omnia ad illud consequendum iure possidens, est in suo ordine sibi sufficiens et independens, id est plene autonoma.“¹⁾

I zde platí zásada: jaký účel, taková společnost. Máme-li správnost teorie vyzkoušet na církvi, třeba zjistiti, zda se tu setkáváme s trojí, v definici vytčenou podmínkou. „Bonum in suo ordine completum“ je poklad duchovních statků, zakladatelem v církvi uložených, které nevykazují ni nejmenší mezery, plně vyhovující duchovním potřebám členů. Jest tedy církev „in suo ordine sibi sufficiens“, t. j. ve svém oboru není pouhou odbočkou větší instituce, ani částkou stejnorodého celku, ani nečeká církev v duchovním směru pomoci odjinud.²⁾ Proto tvrdíme, že je církev societas independens.

Jest ovšem nutno přiznati, že společnost absolutně dokonalá, plně soběstačná a právně nezávislá vůbec neexistuje. Není zajisté sdružení, jež by svým členům poskytovalo v plné míře výhod obojího druhu, hmotných i duchovních. Dokonalost jest pouze relativní, ohraničená zj-

¹⁾ *Ottaviani*, Institutiones, I, n. 25.

²⁾ *Sv. Tomáš*, Summa theol., 1, 2ae, qu. 90 a. 3, ad 3.

movou sférou té či oné působnosti.¹⁾ Proto připisujeme pouze dvěma společnostem přednostního názvu societas perfecta, církvi u věcech duchovních, státu v záležitostech hmotných.

183 Společnosti dokonalé přisuzujeme svrchovanost, suverenitu. I tu třeba říci, že není zcela absolutní právní svrchovanosti. Společnost dokonalá bývá v nejednom oboru odkázána na pomoc neb společenost druhé suverenní mocnosti v úkonech, jež přesahují rámec vlastní pravomoci. Tato závislost nikterak není na újmu vlastní svobody a svrchovanosti.

Církev, jsouc pouze v oboru duchovním svrchovanou, nemůže řádně rozvíjeti svoji činnost bez pomůcek hmotných. Nemá-li jich s dostatek sama in actu, může členům z vlastní moci a závazně ukládati dávky na nezbytné účely (can. 1496). V tom případě říkáme, že vládne církev statky virtualiter. Bez poruchy své svrchovanosti uchází se církevní úřad o pomoc „světského ramene“ (brachium saeculare), zvláště v potírání zločinnosti (can. 2198). Jak jedincům, tak i církevním svazům jest se podrobiti státním předpisům o zdravotnictví neb o veřejném pořádku a bezpečnosti. Ovšem ani státu se nepodaří vyřešiti svůj úkol dokonale bez přímé spolupráce církve, ježto hmotná kultura bez praktického křesťanství stojí na vratkých nohou.

184 2. SVĚPRÁVNOST CÍRKVE.²⁾ Papež Benedikt XV. zmiňuje se v historické části promulgační buly k církevnímu zákoníku „Providentissima“, že božský zakladatel vybavil svoji církev všemi známkami, „quae cuilibet perfectae societati congruunt“. Za přední důsledek této suverenity udává papež „ius ferendarum legum proprium ac nativum“. Vlivem církevní kázně nabýval i věhlasný codex iuris romani vždy určitěji rázu křesťanského a nejen zákoníky národů středověkých, ale též moderní právo je silně ovlivňováno směrnicemi církevního zákonodárství.

V říši římské tvořilo náboženství součást státního zřízení a státní moc sama upravovala bohoslužebný řád (církev ve státě). Jinak tomu bylo u židů. Panovalo ovšem i tu nejtěsnější spojení mezi náboženstvím a státním zřízením, ale náboženství ovládalo v té míře veškerý veřejný život, že se nám státní aparát jeví státi úplně ve službách náboženství (stát v církvi). „V tom nastal epochální obrat vznikem křesťanství, náboženství charakterizovaného výrokem jeho zakladatele: království mé není z tohoto světa. Již tento výrok dává tušit vznik organizace na státu nezávislé a za samostatným cílem jdoucí.“³⁾

Svoji nezávislou pravomoc odvozuje církev z přímého rozkazu Kristova. Jsou to záslibná slova: „I já pravím tobě, že ty jsi Petr, a na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné ji nepřemohou, tobě dám klíče...“ (Mat. 16,

¹⁾ Z výměru společnosti dokonalé sleduje, že *soc. imperfecta* má jen kusý účel, na př. sdružení za účely vědeckými, národohospodářskými a pod., které tvoří jen složky blahobytu hmotného. Jediné stát, jemuž náleží péče o celý komplex životních potřeb, jest v tomto oboru své působnosti soběstačným a nezávislým, či společností dokonalou. Z důvodů stejných nelze považovati ani farnost ani diecési, kapitolu, neb klášter za společností dokonalé. *Ottaviani*, Institutiones, I, n. 26.

²⁾ Již jsme stručně poukázali na existenci samostatného zákonodárství církevního (č. 73).

³⁾ *Hobza*, Poměr mezi státem a církvi, 1931⁴, str. 20.

18—19). Co slíbil, splnil Syn boží rozkazem „pasíž beránky, pasíž ovce mé“ (Jan, 21, 16).¹⁾

Že si byla církev vždy vědoma své původní suverenity, dokázala energií, s kterou se od počátku ohrazovala proti zasahování vládců do vlastního právního řádu. Svědectví o tom jsou četná, zvláště z církve římské, kdežto na východě byzantský caesaropapism²⁾ zvolna ujařmil svobodu církevní k obapolné škodě.

185 V nové době nastala častěji nutnost, autenticky zdůrazniti svobodu církve proti nezřízeným choutkám juristů, slepě zbožňujících státní onnipotenci. Papež Pius IX. censuroval v okruž. listě „Quanta cura“³⁾ větu: „Ecclesiasticam potestatem non esse iure divino distinctam et independentem a potestate civili, neque eiusmodi distinctionem et independentiam servari posse, quin ab Ecclesia invadantur et usurpentur essentialia iura potestatis civilis.“ Ještě důrazněji navrhuje papež v Syllabu⁴⁾ mínění: „Ecclesia non est vera perfectaue societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat“ (n. 19).⁵⁾

Nejjasněji ovšem nastínil právní stav církve Lev XIII. v okružním listě „Immortale Dei“.⁶⁾ Ecclesia Ježíšem Kristem založená: „societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat. Sicut finis, quo tendit ecclesia, longe nobilissimus est, ita eius potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem esse ullo modo obnoxia“ (n. 18).

Právní svrchovanost zákonodárnou nelze nikterak zaměňovati s tak zvanou samosprávou

¹⁾ Prof. Bušek, Církev, stát a jinověrci, 1922, str. 8, upírá posvátnému textu (Mat., 16, 18) autenticitu. S vyloženými modernisty, které uvádí, prohlašuje, že není v evangeliu míst spornějších! Odpověď dává Miklik v ČKD., 1926, článkem „Myšlenkový postup přislíbení primátu“, str. 293, násl. Bohatou literaturu srovn. Sägmüller, Lehrbuch, I, str. 36, pozn. 4. Nicméně pokračuje Bušek značně neprávnický: „Než, ten fakt, že církev vystupuje na venek jako sdružení lidí, že disponuje vedle toho určitým majetkem k svým účelům, způsobuje, že stát a jeho řád právní je nucen se církví zabývatí bez ohledu na správnost či nesprávnost jejich dogmat a tu se setkáváme s právním pojmem církve“; str. 9.

²⁾ *Decreta Gratiani*, Dist. X., s nadpisem: „Constitutiones vero principum ecclesiasticis constitutionibus non praeeminent, sed obsequuntur“; *Cavagnis*, Institutiones, 1906⁴, I, n. 227, násl.; *Ottaviani*, Institutiones, I, n. 103, násl.

³⁾ Ze dne 8. prosince 1864, *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchirid. symb., n. 1678.

⁴⁾ *Syllabus errorum*, ASS., 3, 168, squ.; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchirid., n. 1719.

⁵⁾ Ačkoli snad tyto papežské výroky nepodléhají milodarů neomylnosti, platí o nich vždy can. 1324, s přílehlými trestními sankcemi, can. 2317.

⁶⁾ Ze dne 1. listopadu 1885, ASS., 18, 161, násl.

či autonomií, již moderní stát příznává náboženským organizacím, ale pouze v mezích zákonem státním vytyčených a závisle na státu.⁷⁾

186 3. NÁZORY SVĚTSKÝCH PRÁVNÍKŮ. O první theoretický nápor proti svrchované moci církevní pokusil se Marsilius z Padovy († 1343). Stojí ve službách císaře Ludvíka Bavora (1314—1347), napsal církevně-politické pojednání pod názvem „Defensor pacis“, obsahu krajně stranického a proticírkevního.

K úžasu křesťanského světa pronesl Marsilius nové názory: církev jest podřízena císaři; hmotné statky církevní jsou úplně k dispozici císařovi; papež není hlavou církve, ale může býti císařem dosazen neb i sesazen neb trestán; vlastní trestní moci (punitio coactiva) smí církev užívati pouze na pokyn císařův. Papež Jan XXII. zavrhl tyto bludy, prohlásiv je za ka-círské.⁸⁾

Chápeme, že si reformátoři stol. 16., odpoutavše se od svrchovanosti papežské, hledali náhradou novou oporu. Našli ji v zemských knížatech, jimž ochotně přenechali církevní regiment, s různě zabarveným sumepiskopátem.⁹⁾ Aby tato nová praxe nezůstala v rozporu se starou teorií, utvořila si německá právní věda v nové době dogma o jediné suverenitě státu, do jehož oboru spadá i péče o náboženské svazy. Našel se i oblíbený hromosvod této právní novinky v tvrzení, že církev katolická zkrslila dílo Kristovo, jehož úmyslem prý nikdy nebylo zakládati organizaci právnícky vyzbrojenou.⁴⁾ Uvedeme několik dokladů.

Hinschius napsal: „Soweit eine oder mehrere Kirchen als organisierte Gemeinschaften innerhalb des Staates stehen, sind sie seiner Souveränität unterworfen und nehmen ihm gegenüber nur die Stellung von Corporationen ein. Das Recht der einzelnen Kirchen ist daher das Recht von im Staate bestehenden Corporationen und bildet einen Teil des staatlichen oder staatlich anerkannten Gesellschaftsrechtes.“⁶⁾

Sohm míní: „Die Kirchenfreiheit im Sinne der katholischen Kirche... sofern sie... die gleiche Souveränität von Staatsgewalt und Kirchengewalt fordert, widerspricht dem Wesen der Kirche wie des Staates... Die Kirchengewalt, ethisch mit der Staatsgewalt gleichberechtigt, ist der Staatsgewalt rechtlich nicht gleichgeordnet, sondern untergeordnet.“⁷⁾

¹⁾ *Hobza*, tamtéž, str. 74. Recipovaný v republice čsl. zákon o „zevních poměrech církve katolické“, ze dne 7. května 1874, přisuzuje státní správě i takové záležitosti, které ve smyslu kanonického práva jsou vnitřně církevní a nezadatelné; *Bednář*, Sbirka zákonů a nař. ve věcech nábož., 1929, str. 553, násl.; *Hobza*, tamtéž, str. 85, 86, 97.

²⁾ Bula „*Licet iuxta*“ ze dne 23. října 1327; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchirid., n. 495—500.

³⁾ Nové „náboženské přesvědčení“ bylo uměle vštěpováno sekularisací církevního majetku, jež tvořilo hybnou sílu reformace, a navrácení lupu překáželo hlavně návratu do církve. Tak na př. umožnil papež Julius III. chvilkový návrat oficiální Anglie do církve r. 1555 pouze tím, že se vzdal uloupených statků; *L. Pastor*, Geschichte der Päpste, VI. sv. (1913), str. 213 a j.

⁴⁾ *Bendix L.*, Kirche und Kirchenrecht, 1895, str. 3, násl., str. 137, násl.; *Sägmüller*, Lehrbuch, I⁴, str. 10.

⁵⁾ Heslo „*Das Kirchenrecht*“ v Holtendorfově Encyclopädie der Rechtswissenschaft; cit. *Bendix*, tamtéž, str. 10.

⁶⁾ *R. Sohm*, Kirchenrecht, 1892, str. 49, násl.

Na omluvu těchto výstředních názorů možno uvést okolnost, že jejich původci chovali přehnaně a nesprávně ponětí o církvi jako společnosti mystické, neviditelné.

Nás ovšem musí zajímat otázka, jak se staví čeští právníci k společenskému řádu církevnímu. Prof. Henner popírá, že by stát byl výlučným pramenem práva.¹⁾ Tim přiznává i vlastní zřízení církve, jako právní společnosti.

Prof. Hobza hájil r. 1910 větu: „že církev katolická je takovou samostatnou světovou organizací, jejíž vznik leží úplně mimo vůli a pravomoc kteréhokoli státu.“²⁾ Tentyž autor píše r. 1913: „Je historickou skutečností, že vedle států — částečně s jich pomocí, částečně proti jejich vůli — vybudován byl svaz církve křesťanské, jenž mimo vládu nad dušemi dovedl si osvojit také imperium povahy čistě světské nad svými členy, a jenž vyvinul ve svém mocenském obvodu formálně dokonalou činnost zákonodárnou, soudní i správní. Svaz tento stojí pod jménem církve katolické vedle států dosud a nezdá se, že by jeho suverenita byla vážně ohrožena jednotlivými právními řády státními ani obecnými právními hesly.“³⁾ Tutéž myšlenku opakoval Hobza r. 1915.⁴⁾

Světová válka způsobila velmi radikální převrat v názírání prof. Hobzy. Ač ještě r. 1913 potíral větu o státním monopolu na činnost zákonodárnou (Rechtsproduktion),⁵⁾ postavil Hobza za nových poměrů svůj literární um zjevně do služeb pokroku. V hlavním spise Hobzově o poměru státu k církvi⁶⁾ nacházíme asi tento obrázek o moci církevní: „Vládnouti ve smyslu právním je dnes specifickým právem státu . . .“ „V moderním státě není žádného samostatného (originálně vzniklého) právního řádu vedle státního, každá právní moc má původ v moci státní. Výsostná práva každé korporace ve státě moderním mají povahu práv odvozených.“⁷⁾ Hobzova hesla: „Právní monopol“ v rukou státu, „vše pronikající státní moc“, „státní výsost naproti církvi“⁸⁾ nepřipouštějí ovšem naši thesi o svrchovanosti a právní nezávislosti církve. Církevní organizace jest moderní vědě sice historickým faktem, nikoli však právem ve smyslu státním.⁹⁾

Námítkám, jež o právní povaze církevního zřízení civilisté kladou kano-nistům, není obtížno čeliti: a) Nároky církve na svrchovanost nelze odmítati s odůvodněním, že dvojí suverenita jest na témže území nemyslitelná. Tu stačí si všimnouti rozlišovací známky v naší definici společnosti dokonalé, podané slovy „in suo ordine“. Církev nečiní nároků na svoji nezávislost povšechně, nýbrž pouze v té činnosti, jež se svojí povahou vymyká kompetenci suverenity státní.¹⁰⁾

b) Uznatí svrchovanost církevní znamenalo by, chtítí stát ve státě.¹¹⁾ Jest

¹⁾ Henner, Základy práva kanonického, II, 1927³, str. 1. Těž Savigny, System des heutigen röm. Rechts, 1840, I, str. 27.

²⁾ Hobza, Autonomie náboženských svazů v moderním státě, 1910; sám se uvádí ve spise: „Právem mezinárodním k právu světovému“, I, 1913, str. 35.

³⁾ Hobza, Právem mezinárodním k právu světovému, 1913, str. 5.

⁴⁾ Hobza, Právo mezinárodní, 1915, str. 8, 9.

⁵⁾ Právem mezinárodním k právu světovému, 1913, str. 4.

⁶⁾ Hobza, Poměr mezi státem a církví, 1931⁴.

⁷⁾ Tamtéž, str. 85.

⁸⁾ Tamtéž, str. 90.

⁹⁾ Tamtéž, str. 100.

¹⁰⁾ Cappello, Summa iuris publ. eccl., n. 40.

¹¹⁾ Myšlenku pronesl kancléř Bismarck v říšském parlamentě 16. dubna 1875, za kulturního boje; Hobza, Poměr, str. 139; Cappello, Summa iuris, n. 141.

ovšem nemožno, aby dva králové vládli témuž lidu na území státním, stejným právem a na sobě nezávisle. V našem případě odkluzuje však jakoukoli potíž rozliška: církev jest sice na státním území materialiter, pokud totiž její členové, jsouce současně státními občany, podrobeni jsou obojímu právnímu řádu. Není však církev ve státě formaliter, co do činnosti sobě vlastní, která se ani v nejmenším nekřížuje se zájmovou sférou státní.¹⁾

Oblíbená u právníků věta, že stát jest jediným zdrojem veškerého práva, na svém území platného, zasloužila si již mnohokrát klasifikace: petitio principii. Dle vlastního doznání právníků nepotkává se s úspěchem snaha, bezpečně vytyčiti obor státní kompetence, ba ani nedovedou podati vyčerpávajícího výkladu o pojmu moderního státu.²⁾ Čtouce na př. v klasickém díle, že „suverenita není podstatným znakem státní moci“,³⁾ že „středověký stát nebyl ještě státem suverenním“,⁴⁾ kloníme se k úsudku, že by se měli právníci šetrněji chovati k otázkám z veřejného práva církevního, jež není v té míře vysazeno chvilkovým vědeckým poruchám.

Čl. 6. Vládní systém v církvi.

(Can. 218, 222, 329, 362.)

Bellarmin, De potestate summi pontificis, 1610 (vyd. 1870). — Beccanus, De republica ecclesiastica contra Marcum Antonium de Dominis, 1618. — Caramuel Lobkowitz, De ecclesiae romanae hierarchia, 1653 (Praha). — Bzovius, Pontifex romanus, 1619. — Wesseling, De iure superioritatis ac summa potestate romani pontificis, 1662. — Drozdiewicz, De primatu pontificis romani, 1844 (Krakov). — Roskovany, De primatu romani Pontificis, 1834; Romanus Pontifex tamquam primas ecclesiae et princeps civilis, 1867—1876, 16 svazků (Nitra). — Schneemann, Der Papst das Oberhaupt der Gesamtkirche, 1867. — Bouix, Tractatus de Papa, 1869. — Palmieri, Tractatus de romano Pontifice, 1877.

Církev, jsouc společností lidskou, neměla by trvání bez autority, jež tvoří hybnou sílu každé organizace.⁵⁾ Podmětem autority nemůže býti ve společnosti osoba právnická sama, ale pouze jedinec, neb více určitých jedinců. Leží-li vrchní moc v rukou všech členů, třeba, aby svoji autoritu přenesli na volené osoby fyzické. Podle těchto hledisek rozlišujeme společnosti se zřízením monarchickým, od vládního systému aristokratického a demokratického.

Vedle forem prostých může každý z těchto útvarů míti též své výstřední odnože: Monarchie někdy se zvrhla v tyranii, s bezohledným despotismem neb tuhým absolutismem, neb se dělí monarcha s lidem o moc, zřídív ústavu parlamentární. Aristokracie svádí někdy k plutokracii neb oligarchii, kdežto lidovláda (demokracie) přechází v anarchii neb luzovládu.

¹⁾ Cavagnis, Institutiones, I, n. 232. — Neméně nesprávným byl by názor, že stát žije v církvi, ač teritoriální rozsah obou hoví spíše této myšlence.

²⁾ Hobza, Poměr mezi státem a církví, 1931⁴, str. 80.

³⁾ Jellinek, Všeobecná státověda (přel. Foustka), 1906, str. 514.

⁴⁾ Tamtéž, str. 515.

⁵⁾ O nutnosti autority jsme již pojednali; srovn. č. 176.

1. CÍRKEV MONARCHIE.¹⁾ Ježíš Kristus, nepřestávaje býti duchovní, mystickou hlavou své pozemské církve („caput corporis ecclesiae“, Kolos., 1, 18, 24),²⁾ postavil v čelo svého díla apoštola Petra, svěřiv mu primát s mocí svrchovanou, bez výhrad územních, osobních neb věcných. Světové mise dostalo se ovšem i ostatním učedníkům Páně (Mat., 28, 19—20), ale jen Petrovi slibuje Spasitel klíče království nebeského (Mat., 16, 18) a káže mu, pásti beránky i ovce (Jan, 21, 15, 17). Jsou to výmluvné symboly nejvyšší, neomezené, vše obsahující pravomoci, které jsou podrobeni i apoštolové (ovce). Petrova pravomoc přechází neztenčena na jeho řádné nástupce v úřadě, římské biskupy.

Nástupci apoštolů nedědí apostolicitu s neomezenou kompetencí, nýbrž pouze úřad biskupský. Jediné nástupci Petrovu přísluší název „Apostolicus“. Vždyť jen u něho lze sledovati kontinuitu nástupnictví.

Suverenní papežskou moc nelze odvoditi od blahověle římských císařů, kteří ji ovšem respektovali,³⁾ ani z pozdního padělku, zvaného „Donatio Constantini“,⁴⁾ ani z pouhé potřeby, míti v čele ředitele světového organismu (caput ministeriale), ani ze sněmovního ustanovení, jak zakrytě tvrdil čl. 28 sněmu chalcedonského r. 451,⁵⁾ ale z přímého zřízení božího.

Can. 218, § 1, hlásá slohem lapidárním větu, jež tvořila právní přesvědčení všech křesťanských století: „Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu Successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tam in rebus quae ad fidem et mores, tam in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent.“ Tato nejvyšší moc jest „a quavis humana auctoritate independens“ (can. 218, § 2).

Uvedený text převzat jest z výroků staršího data. Jest to zvláště bula papeže Bonifáce VIII. „Unam sanctam“, ze dne 18. list. 1302 králi Filipovi Šličnému,⁶⁾ a dekret sněmu florenckého „Laetentur coeli“, ze dne 6. července 1439, dokumentující návrat církve řecké k poslušnosti římskému.⁷⁾ Papež jest tu zván „totius ecclesiae caput et omnium christianorum pater et doctor“. Galiká-

¹⁾ Předpokládáme, že čtenář dobře ovládá přiléhající dogmatickou nauku.

²⁾ *Christus rex*. Okružní list papeže Pia XI. „*Quas primas*“ ze dne 11. prosince 1925, AAS., 17, 593, násl., s heslem: „*Pacem Christi in regno Christi*“.

³⁾ Císař *Justinián I.* (527—565) píše: „*Ut legum originem anterior Roma sortita est, ita et summi pontificatus apicem apud eam esse nemo est qui dubitet*“, Nov. IX.

⁴⁾ Can. 14 (palea), Dist. 96.; srovn. *Scherer*, Handbuch, I, str. 39, pozn. 36.

⁵⁾ Can. 3 (pap. *Gelasius* r. 496), Dist. 21; *Scherer*, tamtéž, str. 454.

⁶⁾ Cap. 1, Extr. comm., l. 1, tit. 8. — *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion Symb., n. 468.

⁷⁾ *Mansi*, Collectio Concil., 31, 1030. — *Denzinger-Bannwart-Umberg*, tamtéž, n. 691, zvláště 694.

nům, jejichž přední snahou bylo potírati papežskou suverenitu, čeli dogmatické články sněmu vatikánského o primátu římského biskupa.¹⁾

2. VLIV ARISTOKRACIE NA ŘÍZENÍ CÍRKVE. Na řízení církve obecně berou nesporně podstatnou účast biskupové. I oni jsou zřízením božím. Na ně platí slovo Páně: „*quaecumque alligaveritis . . .*“ (Mat., 18, 18), je zvolil Duch svatý, aby řídili církev (Sk. Ap., 20, 28), oni jsou „*apostolorum successores*“ (can. 329, § 1), opatření řádnou pravomocí. Rozdíl mezi apoštolů a biskupů záleží v tom, že tito spravují území místně vymezené, „*sub auctoritate Romani Pontificis*“ (can. 329, § 1). Pouze na obecném sněmu církevním, za předsednictví papežova, tvoří sbor biskupský nejvyšší církevní instanci (can. 228, § 1).

Poněvadž moc biskupská neomezuje v žádném směru, ani na sněmu, ani mimo sněm (can. 227, 228, § 2), svrchovanou pravomoc náměstka Kristova, kanonisté zamítají názor, že církevní vláda nese ráz aristokratický. Nicméně jsou biskupové pomocníky nejvyššího pastýře (in partem sollicitudinis vocati.²⁾ „*Ergo regimen supremum ecclesiae est proprie monarchicae naturae etsi coadiuvatum aristocratia; hinc et forma ecclesiae est monarchica.*“³⁾

Pozoruhodno jest, že ani za osiření apoštolské Stolice nepřechází papežská pravomoc na sbor kardinálů (can. 241), ani na obecný sněm (can. 229). Táž zásada monarchická platí pro správu diecése. Za sedisvakance neřídí diecési kapitola katedrálního chrámu, nýbrž kapitolou dočasně volený kapitolní vikář (can. 432, § 1). Není přípustno, voliti dva vikáře (can. 433, § 1). Též generální vikariát spravuje pravidelně jedinec (can. 366, § 3). Mimo diecéšní synodu i za synody jest biskup jediným zákonodárcem, kdežto ostatním členům synody náleží pouze úkol rádců (can. 362).

3. DEMOKRATICKÝ PRVEK V ŘÍZENÍ CÍRKVE. Církev, v níž ostře se liší klerikové od laiků (can. 107), nazýváme společností nerovnou, societas inaequalis, neboť nepřislouží všem členům táž míra práv. Církevní pravomoc jest nekompromisně vyhrazena stavu duchovnímu (can. 118). Jest tedy vládní systém demokratický církvi úplně cizí.

Sv. Tomáš Akv., dovolává se zákona Mojžišova, považuje za nejvhod-

¹⁾ Konst. „*Pastor aeternus*“ ze dne 14. července 1870; ASS., 6, str. 40, násl.; *Collectio Lac. VII.*, str. 482, násl. — *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion, n. 1821, 1822, 1826. Historický důkaz o přesvědčení církve apoštolské, že sv. Petrovi náležel mocenský primát, podává původní zřízení patriarchální. První sněm nicejský r. 325 uznává pouze trojí sídlo patriarchální, Alexandrii, Řím a Antiochii (čl. VI, *Mansi*, *Collectio Conc.*, sv. 2, str. 670). Tato města získala důležitost pastýřskou působností apoštola Petra, a to v Římě a Antiochii osobní pastorační, v Alexandrii však biskupováním žáka Petrova, Marka. Jest zřejmo, že pouze římský biskup se stal *universálním dědicem Petrovým*, kdežto obě ostatní patriarchální sídla osazena byla jeho zástupci.

²⁾ O původním významu rčení „in partem sollicitudinis vocati“ srovn. *Scherer*, Handbuch, I, str. 1158, pozn. 17.

³⁾ *Cavagnis*, *Institutiones*, II, n. 35, II.; *Solieri*, *Instit.*, n. 425; *Ottaviani*, *Institutiones*, I, n. 212.

nější vládní systém směr z království, aristokracie (72 starců) a demokracie, ale vliv lidovlády připouští pouze potud „in quantum ex popularibus possunt eligi principes et ad populum pertinet electio principum.“¹⁾ Tuto myšlenku přenáší na církev sv. Robert Bellarmin († 1621).²⁾ Jen v širším a spíše mystickém než právnickém smyslu lze mluvit o lidovládě v církvi.³⁾ Skutečnost, že každému dle zákona schopnému členu jest otevřena cesta ke všem i nejvyšším dignitám církevním, není znamením demokratické vládní formy, nýbrž jest negací nástupnictví dědičného a systému aristokratického.

193 Církev jest tedy monarchií absolutní, nikoli konstituční, ale poněkud zbarvenou živlem aristokratickým, ne však demokratickým. Pojem „absolutní“ jest v našem případě zmírněn okolností, že církevní ústava není původu lidského, církev jest „monarchia sui generis“⁴⁾ na niž nelze přikládati obecného měřítka moderních vládních ústrojí.⁵⁾ Ostatně ani sněm tridentský, ani vatikánský, ani zákoník práva kanonického neuvádí pro vládní moc papežskou slova monarchia.

Papež, ač jest nezávislým suverénem, hledě k právu lidskému, jest vázán nicméně ústavou, kterou založil sám zakladatel církve, a již náměstek Kristův měniti nemůže. Kázeň církevní nesmí se protiviti Písmu ani ústnímu podání a duchu Kristovu, a to vše tvoří meze absolutní moci papežské.

Svéráz církevní ústavy jeví se i v tom, že způsob nastolení nejvyšší hlavy poskytuje výhody monarchie volební a spolu i dědičné. Právní svrchovanost papežova má za následek: a) že ani obecný sněm nemůže papeži závazně ukládati břemena, ani jeho zákony rušiti; b) není autority lidské, která by legálně mohla volati papeže před svůj tribunál. „Prima sedes a nemine iudicatur (can. 1556);⁶⁾ c) odvolání od papeže k obecnému sněmu není přípustno (can. 1881, § 1). Tento přečin nese ráz rozkolu a podléhá trestům, stanoveným v can. 2332.⁷⁾

194 4. ODPŮRCI CÍRKEVNÍ MONARCHIE. John Wicleff († 1384) charakterisoval moc papežskou stručně: „Ecclesia romana est synagoga satanae.“⁸⁾ Jeho věrný nohsled mistr Jan Hus učil: „Petrus non est nec fuit caput

¹⁾ Sv. Tomáš Akv., Summa theol., 1, 2ae qu. 105, a. 1 (corp.).

²⁾ Bellarmin, De Romano Pontifice, l. 1, cap. 3. — Nominační a presentační právo na osazení církevních úřadů, pokud náleží laikům, dlužno přísně rozlišovati od udělení jurisdikce (provisio canonica), která jest vždy vyhrazena církevním hodnostářům (can. 147, § 1).

³⁾ V tomto smyslu jest třeba pojímati následující postřeh Buškův: „V organizaci církevní dosaženo takřka naprostého uskutečnění rovnováhy sil; element monarchický, aristokratický i demokratický se spojil v jednu z nejvyrovnanějších organizací dosud známých. Církev nám podává nedostizný vzor přizpůsobivosti všem novým poměrům a pružnosti organizační, která dovede mnohdy zdánlivě i docela protichůdné elementy zpracovati a ve svůj organismus včleniti“; Učebnice dějin práva círk., 1929, str. 2.

⁴⁾ Ottaviani, Institutiones, I, n. 212.

⁵⁾ Scherer, Handbuch, I, str. 22, pozn. 2.

⁶⁾ Can. 13, Caus., 9, qu. 3.

⁷⁾ Can. 16, 17, Caus., 9, qu. 3.

⁸⁾ Věta 37., zavržená bulou „Inter cunctas“ ze dne 22. února 1418; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 617.

Ecclesiae sanctae catholicae.“¹⁾ Podobně Martin Luter.²⁾ Pařížský Edmund Richer († 1631) učil, že církevní moc původně spočívala v rukou lidu, který ji z důvodů praktických svěřil biskupům, jako svým mendatářům (caput ministeriale). Z té příčiny potřebují církevní zákony souhlasu lidu.³⁾

Tato these o demokraticko-aristokratickém vládním systému v církvi kladla do rukou galikánům, jansenistům, febronianům i osvícencům období josefinského účinnou zbraň proti římskému monarchismu.⁴⁾ Snůšku bludů tohoto rázu, kterou r. 1786 zanesl biskup Scipio Ricci do akt synody pistojské, censuroval s obdivuhodnou přesností papež Pius VI. konstitucí „Auctorem fidei“ ze dne 28. srpna 1794.⁵⁾ Podobně vystihl a pokáral papež Pius IX. skrytý blud ve větě: „Doctrina comparantium Romanum Pontificem principi libero et agenti in universa Ecclesia, doctrina est quae medio aevo praevaluit.“⁶⁾ Sněm vatikánský stihá církevní klatbou výrok „Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam . . .“⁷⁾ Tím odbyt definitivně spor mezi papalismem a episkopalismem, který časem znepokojoval i muže církvi věrně oddané.⁸⁾

195 5. CENTRALISACE V CÍRKEVNÍ SPRÁVĚ. Centralisační snahou nazýváme pokus, rozšířiti obor působnosti ústřední vlády na úkor samosprávy dílčích jednotek. Centralisace a samospráva jsou pojmy korrelativní. Čím jsou četnější záležitosti, jež obecný zákon papeži vyhrazuje, tím většího omezení doznává pravomoc nižších orgánů, zvláště biskupů.

S papežskou suverenitou jsou sloučena mnohá práva nerozlučně a nezadatelně, samou církevní ústavou, kdežto jiné záležitosti staly se causae maiores (can. 220) teprve historickým vývinem církevního zákonodárství (positiva lege).

¹⁾ Věta 7.; tamtéž, n. 633.

²⁾ Věta 25., bulou „Exsurge Domine“ ze dne 15. června 1520 zavržená; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 765.

³⁾ Tractatus de ecclesiastica et politica potestate, 1611; — Hergenröther, Handbuch der allgem. K. Gesch., 1909⁴, 3. sv., str. 399, násl.

⁴⁾ Jan Mik. Hontheim (pseudon. Iustinus Febronius) vydal r. 1763 dílo: De statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis, roku následujícího do seznamu zapovězených spisů (Index librorum prohibitorum) zařadené. — Breve papeže Pia VI. „Super soliditate“ ze dne 28. listopadu 1786 proti febronianům, srovn. Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1500.

⁵⁾ Jest to zvláště čl. 3 „Romanum Pontificem esse caput ministeriale“, a čl. 6. o právní rovnosti všech biskupů; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1503, 1506.

⁶⁾ Syllabus errorum, r. 1864, n. 34; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1734.

⁷⁾ Const. „Pastor aeternus“ ze dne 18. července 1870, cap. 3, canon.; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1831.

⁸⁾ Proti právnímu dualismu, stavícímu sv. Pavla i jurisdikčně po bok sv. Petru (de duplici capite ecclesiae), zakročila kongr. sv. Officia dne 24. ledna 1647; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1091.

Na rozdíl od staršího práva, náleží dnes pod přímou správu papežskou nemálo právních úkonů, na př. přestup z obřadu do obřadu (can. 98, § 3), jmenování biskupů (can. 329, § 2), kapitolních dignitářů (can. 396, § 1), zřizování kapitol (can. 392), ustanovení koadjutora (can. 350, § 1), zavádění trvalých nových svátků (can. 1244, § 2), některé rezerváty obročí (can. 1435, § 1).

Útužení centralisační zásady jest v novém zákoníku církevního práva zjevné. Nejde tu ovšem o svévolnou usurpaci cizích, zvláště biskupských práv, z níž r. 1786 vinili kurii duchovní kurfiřti němečtí v t. zv. „emžských punktatacích“¹⁾ ale o účelné, časovými okolnostmi diktované soustředění výkonné moci, papeži podle kanonických zásad vlastní.

Důvody pro tuto praxi jsou: a) prozíravá snaha po zcelení církevní kázně, tím naléhavější, čím úporněji jest církvi zápasiti o své trvání (jednota vrchního velení za války); b) centralisace jest úspěšnou protiváhou, čelící snahám státní moci, aby snížila církev partikulární na stupeň soukromých, státem koncesovaných svazů; c) vyspělá organisace ústředních úřadů římské kurie, její bohaté zkušenosti a povýšená nestrannost, zaručující spravedlivé i všestranné uspokojivé vyřešení nejtěžších právních problémů, kdežto biskupské kurie jsou dnes pouze slabým odstínem dřívější své činnosti; d) na váhu padá ovšem i přímý a rychlý styk s Římem, díky technickým pokrokům dnes tak ulehčený.²⁾

196 6. SVĚTSKÉ PANSTVÍ PAPEŽOVO.³⁾ Tak zv. „Promissio carisiaca“ z r. 754 (Pipin Malý) tvořila zárodek samostatného panství, jež dle svého účelu slulo „Patrimonium S. Petri“. „Codex Carolinus“ nazýváme sbírku darovacích a potvrzovacích listin, papežského státu se týkajících.⁴⁾

Světská suverenita papežská, na rozdíl od svrchovanosti jeho duchovní, není původu božského, nicméně nezávislost na státní moci podmiňuje důstojné a nerušené vykonávání duchovního úřadu. Okupací Říma dne 20. září 1870 nebyl papež zbaven své suverenity, ani právně ani skutkově. Na území, jež dnes sluje úředně „Civitas Vaticana“, nevstročil úmyslně ani voják ani úředník italský. Jednostranný akt královský, zvaný garanční zákony (legge delle guarantee), ze dne 13. května 1871⁵⁾ neuděluje papeži titulu a práv suveréna, nýbrž pouze zaručují stav již existující. Proto nebyla zamítavým stanoviskem Vatikánu právní otázka nijak pošluta.

Ani smlouvou lateránskou, ze dne 11. února 1929,⁶⁾ která nese všestranně

¹⁾ Hergenröther, Handbuch d. allgem. K. Gesch., 1909⁴, sv. III, str. 625.

²⁾ Prof. Hobza zdůrazňuje, s příchutí výtky, snahy po bezohledné, nejužší centralisaci uvnitř církevní organisace; „akce ta vedená jesuity a korunovaná úspěchem na koncilu vatikánském“, takže v „katolickém zřízení církevním ustupuje staré zřízení parlamentární (koncilové) absolutismu“; Poměr mezi státem a církví, 1931⁴, str. 78.

³⁾ Historické otázky se tuto dotýkati nemůžeme. Je však nutno pokárati prof. Vrať. Buška za jeho nedůstojné a neakademické narážky na „prozřetelnost boží“ ve spojení s „římskou otázkou“ k r. 1870, ve spisku: Církev, stát a jinověrci, 1922, str. 19, 20.

⁴⁾ Migne, Patrol. lat., 98, str. 65, násl.

⁵⁾ Resch P., Das Papsttum und das Völkerrecht, 1889 (příloha); Badii C., Ius canonicum comparatum cum edictis legum civilium, 1925, str. 165, násl.

⁶⁾ AAS., 21, 209, násl.

ráz mezistátní smlouvy, nezískává papež nových práv, ale za cenu smíru vzdává se územních nároků, s nepatrnou výjimkou.¹⁾

Tu třeba ovšem zabrániti omylu, jako by mezinárodní postavení papežovo, jež mu po všem světě bez odporu připisuje práva suverenity v diplomatickém zastoupení i v mezinárodních smlouvách, vyplývalo z jeho světského panství.

Správně soudí prof. Hobza: „Papež je však již tím, že stojí v čele mezinárodně organisované církve, mezinárodním činitelem. Jeho mezinárodní postavení je také uznáváno státy a to nejen katolickými... Nelze proto souhlasiti s míněním, které mezinárodní postavení církve katolické upírá, ale papeži je připisuje (tak na př. Bonfils). Právě proto je papež mezinárodním činitelem, že spravuje mezinárodně organisovanou společnost, a že má dosud možnost svými vládními akty zasahovati nejen do vnitřních záležitostí různých států, ale i do vztahů mezi státy. Jeho mezinárodní postavení by zaniklo teprve rozkladem mezinár. organisace církevní.“²⁾

Čl. 7. Vládní moc v církvi a její odrůdy.

(Can. 196—199.)

197 *Justiniána cis. Dig.*, l. 2, tit. 1, De iurisdictione; fr. 1—3, *Dig.*, l. 49, tit. 3. *Quis a quo appelletur*; Řehoř IX., *Decret.*, l. 1, tit. 29., De officiis et potestate iudicis delegati; tit. 31, De officio iudicis ordinarii; komentáře k těmto titulům. — *Kämpfe W.*, Der Begriff der iurisdiction ordinaria, quasiurisdiction mandata delegata im römischen, kanonischen und gemeinen Rechte, 1876. — *Castein* (contra Kämpfe) v *Archiv für kath. K. Recht*, 37, str. 1192, násl.; tohoto replika, tamtéž, 41, str. 337, násl. — *Hilling*, Delegatio a iure v *Archiv für kath. K. Recht*, 103, str. 130, násl.; 104, str. 181, násl.; 105, str. 449, násl. — *Maroto*, Institutiones, I, n. 694, násl. — *Blat*, Commentarium textus, l. 2, n. 143, násl. — *Ojetti*, De natura potestatis ordinariorum, v časop. „Gregorianum“ 6 (1925), str. 436, násl. — *Scherer*, Handbuch, I, str. 415, násl. — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 427, násl.

Ježíš Kristus, krátce než vstoupil na nebe, dal svým žákům rozkaz: „Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis...“ (Mat., 28, 18). Z těchto slov odvozují bohoslovci trojí úřad v církvi: učitelský, kněžský a královský.³⁾ Ježto však zmocnění učiti i moc svěcení podřízeny jsou vládní moci církevní,⁴⁾ má pro naše účely církevní moc vládní či pravomoc (iurisdiction) význam téměř výlučný.

¹⁾ Ústavní zákony Vatikánského města ze dne 7. června 1929. AAS., 21, supplem.

²⁾ Hobza, Právo mezinárodní, 1915, str. 82.

³⁾ Magisterium, ministerium, imperium.

⁴⁾ Sv. Tomáš Akv. zná dvojí moc v církvi: potestas sacramentalis a iurisdictionalis, *Summa theol.*, 2, 2ae, qu. 39 a 3 (corp.). Některým spisovatelům jest nápadno, že sv. Tomáš nemluví o moci učitelské zvláště. *Wernz*, *Ius decret.*, II, n. 3, upozorňuje, že tu nejde o pouhý přednes církevního učení (magisterium doctrinale), bez závaznosti pro posluchače, nýbrž o úřední zvěstování pravdy jménem církve učící (auctoritativa propositio). Porušuje tedy členskou kázeň, kdo hlásané pravdě odpírá. Úřad učitelský spadá pod církevní jurisdikci. Proto can. 118 zná pouze potestas ordinis a iurisdictionis. Srovn. can. 108, § 3, 109.

1. **POJEM CÍRKEVNÍ PRAMOMOCI.** Pirhing podává tento výměr: „Iurisdictio est potestas publica circa aliorum regimen seu gubernationem.¹⁾ Celým svým rázem i účelem jest církevní pravomoc duchovní mocí posvátnou, „potestas spiritualis ad claves Ecclesiae pertinens“.²⁾ Náš can. 196 stručně definuje: „potestas iurisdictionis seu regiminis.“³⁾

Také moc svěcení (potestas ordinis), slouží „ad fidelium regimen“ (can. 948), neboť obojí řád hierarchický sleduje též cíl, duchovní prospěch lidu. Nejen moc svěcení, nýbrž i jurisdikce podmíněny jsou duchovním stavem s vyloučením laiků, kteří jsou duchovní pravomocí zcela neschopni (can. 118).

Tato absolutní neschopnost působí, že ani vydržením (praescriptio), ani sebe déle trvajícím zvykem (consuetudo) nemůže laik získati pravomocí.⁴⁾ Proto odpověděla posv. kongr. koncilu zamítavě na otázku, zda mohou býti světszí právníci připuštěni u církevního soudu k úřadu vyšetřujícího soudce neb přisedícího.⁵⁾ Když tedy r. 1202 Řím schválil kompromisní rozsudek, vynesený královnou francouzskou v záležitosti církevní, rázu spíše hmotného, šlo o pouhé uznání fakta, nikoli o zásadní otázku (cap. 4, X., l. 1, tit. 43). Ani ona suspense, již abatyšé stíhala neposlušné kleriky svého chrámu (cap. 12, X., l. 1, tit. 33), nebyla censurou kanonickou, ale jen „vetitum facti“, takže vzdorující neupadli v iregularitu.

2. **OBSAH CÍRKEVNÍ PRAVOMOCI.** Pod moc svěcení spadají veškeré úkony veřejné neb soukromé, které úhrnem nazýváme „cultus divini ministerium“ (can. 948). Na rozdíl od potestas ordinis obsahuje církevní jurisdikce zmocnění: učiti zjeveným pravdám a slovo boží úředně hlásati, církevní kážeň zákony upravovati, soudní moc nad členy církve vykonávati, rušitele kážeň trestně stíhati, vésti správu podřízených osob, posvátných míst, ústavů, církevního majetku, úřady církevní kanonicky osazovati, úřední dozor ve svém obvodu vykonávati, sdělovati podřízeným oprávnění, (missio canonica, can. 109), aby dovoleně (licite), někdy dokonce platně (valide) vykonávali moc svěcení neb úřad učitelský.⁶⁾

Febroniani snažili se omeziti rozsah vládní moci papežské na pole duchovní. Tyto pokusy se odrážejí ve 4. a 5. větě buly „Auctorem fidei“ papeže Pia VI. ze dne 28. srpna 1794: „Propositio affirmans, abusum fore auctoritatis Ecclesiae, transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum et eam extendendo ad res exteriores et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde... multo minus ad eam pertinere exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis... Ecclesiam non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per con-

¹⁾ *Ius canonicum*, l. 1, tit. 31, n. 1.

²⁾ *Suarez*, De statu religioso, tract. VII, l. 2, cap. 18, n. 5.

³⁾ *Wernz*, *Ius decr.*, II, n. 3, III, připouštěl jakýsi jemný rozdíl mezi potestas iurisdictionis a regiminis, dnes podle can. 196 nemožný.

⁴⁾ Cap. 7, X, l. 2, tit. 26; cap. 1, 3, 5, X, l. 1, tit. 4.

⁵⁾ *Causa Vratislaviensis*, 14. prosince 1918, AAS., 11, 128.

⁶⁾ Moc svěcení a moc vládní liší se sice svým původem (sacra ordinatio-canonica missio, can. 109) i oborem své působnosti, ale účinností závisejí vzájemně na sobě. Tak na př. laik, zvolený za papeže (casus academicus) měl by ihned plenitudinem ecclesiasticae iurisdictionis, bez nejmenší moci svěcení, kdežto titulární biskup, není-li pověřen nějakým úřadem, stojí na nejvyšším stupni svěcení, ale postrádá jakékoli církevní jurisdikce, leda z výsady podle can. 349.

silia et suasiones sed etiam iubendi per leges ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salutaribus poenis coercendi atque cogendi... haereticum.“¹⁾

Na označenou vládní moci v církvi vešlo v užívání slovo iurisdictio již od dob papeže Řehoře Vel. (590—604), převzato byvši z práva římského. Tam však požívalo významu mnohem omezenějšího. Římský zákoník zná čtverou veřejnou právní moc: a) maiestas slul zdroj a soubor veškeré moci ve státě, již vládli konsulové, senát, císař; b) imperium bylo zmocnění stíhati zločiny. „Merum est imperium, habere gladii potestatem ad animadvertendum facinorosos homines quod etiam potestas appellatur“;²⁾ c) iurisdictio znamenala část imperia, totiž moc soudní cum necessitate „iuris dicundi et aequitatis statuendae“;³⁾ Nebyl-li soudce opatřen současně imperiem, mohl obžalovaného pouze mírně vězniti a modica coërcitione stíhati; d) notio byla částí jurisdikce, zmocňujíc k předběžnému vyšetřování ve službách soudcových.⁴⁾

Bez obtíží přisvědčíme, že v právu kanonickém nabyt výraz iurisdictio na rozsahu v té míře, že se spíše shoduje s pojmem římského imperia, ne-li dokonce majestátu. Pravomoc církevní, máme-li na mysli její soubor, obsahuje moc zákonodárnou, výkonnou či správní a soudní. Někteří kladou na třetí místo moc donucovací (potestas coactiva), čemuž zřejmě přeje can. 335, § 1.⁵⁾

Vládní moc církevní, náležitou v míře svrchované jediné náměstku Kristovu, sdílejí po částech všichni, komu svěřen jest způsobem zákonným některý úřad v církvi. Ovšem dovede moc sobě svěřenou řádně ovládati pouze ten, komu nejsou neznámy odrůdy církevní jurisdikce, ani právní zásady o jich užívání (can. 196—200). K tomu cíli podáváme vzorce, znázorňující druhy posvátné moci církevní.

Podle svého účelu jest: iurisdictio (can. 196)	} fori externi	iudicialis = contentiosa
		extraiudicialis = voluntaria (can. 201, § 3, 205, § 1)
	} fori interni	sacramentalis extrasacramentalis.

¹⁾ *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion*, n. 1504, 1505.

²⁾ *Fr. 3, Dig.*, l. 2, tit. 1, *De iurisdictione*.

³⁾ *Reiffenstuel*, *Ius can. univ.*, l. 1, tit. 29, n. 2.

⁴⁾ *Kämpfe*, *Der Begriff der iurisdiction*, str. 2, násl.

⁵⁾ *Ottaviani*, *Institutiones*, I, n. 38, násl.; *Solieri*, *Institutiones*, n. 129. — Ústavní zákony Vatikánského města ze dne 7. června 1929, I, čl. 1, roztrídíují suverenní moc papežovu na: potere legislativo, esecutivo et iudiziario; *Apollinaris*, III (1930), str. 64.

Podle držitele moci	ordinaria (can. 197, § 2)	propria
		vicaria
	delegata (can. 199)	ex toto vel ex parte (can. 199, § 1) ad universitatem negotiorum vel in singulis casibus (can. 199, § 3) ab Apostolica Sede (can. 199, § 2) ab inferiore (can. 199, § 3)
subdelegata (can. 199, § 2—5)	ad actum habitualiter (can. 199, § 2)	

201 3. IURISDICTIO FORI EXTERNI, INTERNI (can. 196). Forem nazýváme místo, kde osoba, veřejnou autoritou zmocněná, vykonává spravedlnost v otázkách civilních neb trestních.¹⁾ a) Užívá-li představený své pravomoci ve službách zevního pořádku společenského, k dobru obecnému a pro veřejnost, mluvíme o foru veřejném (forum fori).²⁾ Záležitosti vyřizují se tu pravidelně písemně a jsou veřejně dokázatelné.

Když na př. biskupský oficiál řeší spornou otázku mezi stranami formou soudní, vykonává pravomoc veřejnou soudní, (pot. fori externi iudicialis, contentiosus vel criminalis, can. 1552, § 2, 1°, 2°). Ale osazování uprázdněných obročí a církevních úřadů, úkon zákonodárný, prominutí veřejné překážky manželské, dispense a pod., náleží pod pravomoc mimosoudní, pot. fori externi extraiudicialis.

b) Slouží-li jurisdikční činnost jen pro obor svědomí, směřujíc přímo k prospěchu soukromému,³⁾ jde o pravomoc vnitřní (pot. fori interni či conscientiae, forum poli). I tento druh pravomoci se dělí na forum sacramentale, jež řídí pouze zpovědník, a mimosvátostné, forum extrasacramentale.

Mimozpovědní moci užívá vrchní penitentiář papežský podle can. 258, § 1, když sděluje fakultu absoluční, dispensační, komutační, sanaci neb kondonaci, neb když duchovní správce osvobozuje farníky od nedělního klidu neb od postu, užívaje práva plynoucího z can. 1245, § 1 a § 3.

¹⁾ „Forus est exercendarum litium locus a fando dictus“ (cap. 10, X, l. 5, tit. 40). Užívá se slova na př. privilegium fori (can. 120), forum mixtum (can. 1553, § 2), necessarium (can. 1560), saeculare (can. 1554).

²⁾ „Ad forum externum pertinent ea omnia quae ad bonum societatis ecclesiae externum referuntur...“ *Coronata*, Institutiones iuris can., I, n. 277.

³⁾ Tomu nikterak neodporuje povšechná známka pravomoci, vyjádřená v definici slovy: „potestas publica“, neboť prospěch jedinců jest nutným cílem každé veřejné moci.

202 4. IURISDICTIO ORDINARIA, PRVOMOC ŘÁDNÁ (can. 197, § 1). Tak sluje jurisdikce „quae ipso iure adnexa est officio“, kdykoli sám zákon, božský neb lidský, trvale a nerozlučně spojuje určitá práva s církevním úřadem. Při tom třeba dbáti práva platného, ježto historickým vývojem církevní kázně mnozí hodnostáři přišli o svá dříve řádná práva, na př. papežští legáti (can. 270), patriarchové, primasové (can. 271).

Neshodovalo by se s pravdou tvrditi, že řádné pravomoci požívají výlučně oni vyšší preláti, kterým uděluje can. 198, § 1, název Ordinarii. Vždyť i farář i domácí představený kněžské exemptní řehole, spravují svůj úřad pravomocí řádnou (can. 451, § 1, 501, § 1, 873, § 1).¹⁾ Není vyloučeno, že v téže osobě sídlí vedle pravomoci řádné některé články moci přenesené, kterou vyšší hodnostář nižšího pověřil.

Pravomoc řádnou třeba rozlišovati na vlastní (propria) a náměstnou (vicaria, can. 197, § 2): a) Propria sluje pravomoc, kterou zmocněnec vykonává mocí svého úřadu (ordinaria) a spolu vlastním jménem, „ex proprio officio et proprio nomine.“²⁾ Té moci užívá na př. papež, kdykoli povoluje dispensi od předpisů čistě církevních, jichž je pánem. b) Vicaria potestas náleží sice po právu jistému úřadu (ordinaria), avšak tak, že nižší ji vykonává jménem vyššího, jehož jest v té věci zástupcem „vi quidem proprii officii sed tamquam vices gerens alterius cuius est vicarius.“³⁾ Této moci užívá papež, kdykoli promíjí příkaz práva božského, na př. závazek slibů. Též apoštolští vikáři a prefekti (can. 293, § 1, násl.), legáti, nunciové (can. 265, násl.) i apoštolští administrátoři diecési (can. 312, násl.) jsou jen náměstky toho, jehož v úřadě zastupují.

Dávný spor, zda generálnímu vikáři přísluší pravomoc řádná či jen přenesená, jest v can. 366, § 1, ukončen ve prospěch řádné pravomoci, ovšem jen náměstné.⁴⁾ Tridentské právo přiděluje mnohou záležitost, exemptních řeholníků se týkající, místnímu biskupu s klausulí: „tamquam Apostolicae Sedis delegato“, neb „etiam tamquam S. A. delegato.“⁵⁾ Též právo dekretální označuje podobná zmocnění delegací,⁶⁾ ač tu jde vlastně o řádnou pravomoc náměstnou.⁷⁾

203 5. IURISDICTIO DELEGATA, PRVOMOC PŘENESENÁ (can. 197, § 1). Zákon sám charakterisuje tento druh pravomoci slovy: „quae commissa est personae“; nejsou nerozlučně spjata s úřadem, pochází ze svobodné

¹⁾ *Ordinarii* ve smyslu can. 198 vykonávají jurisdikci na foru veřejném, farář pouze in foro conscientiae.

²⁾ *Prümmer*, Manuale iuris can., 1927⁶⁶, str. 120; *Maroto*, Institutiones, I, n. 699; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 427.

³⁾ *Prümmer*, tamtéž.

⁴⁾ *Rittner-Zitek*, Církevní právo katol., 1887, II, str. 5, pozn. 5. Myně vykládá pojmy: *propria* a *vicaria Blat* v *Commentarium* II, (1921²), n. 146, upíraje důsledně gen. vikáři řádnou pravomoc. Potestas vicaria se nazývala ve starších pramenech *quasi-ordinaria*. V právu římském měly výrazy sem spadající poněkud odchylný význam, který i kanonisty svedl.

⁵⁾ Na př. Trid. Ses. 5, cap. 2, de ref.; ses 6, cap. 3, de ref.

⁶⁾ Na př. cap. 13, § 1, X, l. 1, tit. 31; cap. un., Clem., l. 1, tit. 5.

⁷⁾ *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 428, pozn. 3.

vůle delegujícího. Delegovaný vládne cizí jurisdikcí, musí tedy opatrně šetřit úmyslů zmocnitelových. Dnes je již jisto, že potestas delegata a mandata ne tvoří dvě různé kategorie pravomoci, neboť zákoník kanonického práva užívá výrazů těch nerozlišně.¹⁾

Kdo jest opatřen pravomocí řádnou,²⁾ může ji přenést na osobu jinou, nezapovídá-li mu zákon delegaci (can. 199, § 1), jako na př. kanovníku penitenciáři (can. 401, § 1) neb biskupovi (can. 492, § 1). Samo právo doporučuje neb nařizuje delegaci, na př. fakulty pro venkovského vikáře (can. 447, § 1), pro farářova stálého pomocníka (can. 476, § 6) neb jurisdikci svátostnou pro řeholníky (can. 874, § 2). Rozsáhlé delegované fakulty (a iure) obsahují pro dispense od manželských překážek can. 1043—1045, od církevních trestů can. 2237, od censur can. 2252 a 2254.

Delegující buď omezuje svůj mandát na konkrétní, zjištěný případ, na př. na dispens od překážky pro určitý sňatek, neb sděluje fakultu širší, na př. tříletou neb pětiletou, pro neurčený počet případů, neb pro omezený počet případů na neurčitou dobu. Can. 66, § 1, nazývá tento druh delegací „*facultates habituales*“, klada je na roveň právním výsadám.³⁾

204

6. IURISDICTIO SUBDELEGATA (can. 199, § 2). Jest zvláštností kanonického práva, že opravňuje delegáta za jistých okolností přenesenou pravomoc svěřiti k vyřízení osobě třetí. Ta pak vykonává pravomoc subdelegovanou. Delegátu Svaté Stolice náleží v tom ohledu širší rozsah působnosti než zmocněnci nižšího církevního hodnostáře. Pravidla o tom podaná v can. 199, § 2—4, lze vyjádřiti takto: a) Delegát Sv. Stolice jest oprávněn přenést svoji moc v plném rozsahu neb zčásti, pro jistý případ neb povšechně, na osobu své důvěry. Od pravidla povoluje can. 199, § 2, výjimku za dvojí okolnosti: papežský delegát nemůže subdelegovati, byl-li sám úkolem pověřen jen pro určité vlastnosti své osoby (*industria personae*) neb mu bylo právo subdelegační odepřeno (*subdelegatio prohibita*). Obojí třeba jasně vyčísti z listiny delegační.⁴⁾

Právo dekretální souhlasí: „*cum secundum canonicas et legitimas sanctiones non nisi delegatus a principe causam alius valeat delegare*...“⁵⁾

b) Delegát nižšího preláta na př. biskupa, generálního vikáře, řeholního

¹⁾ Can. 203, § 1, 953, 2370. — Za nejstarší případ papežské delegace považují ustanovení synody sardické z r. 343, can. 36, Caus. 2, qu. 6.

²⁾ *Moc svěcení* (potestas ordinis) nelze platně na jinou osobu přenášeti, bez výslovného zmocnění (can. 210).

³⁾ Sem počítati dlužno různá „*folia facultatum*“, jež sv. Stolice pravidelně sděluje biskupům i vyšším řeholním prelátům, obyčejně na tři léta, zmocňující dispensovati a absolvovati v případech, Sv. Stolicí vyhrazených.

⁴⁾ Na „*industria personae*“ lze souditi, byla-li záležitost úmyslně a výslovně delegována soudci synodálnímu (*iudex synodalis*), podle can. 1574, § 1.

⁵⁾ Can. 62, X, l. 2, tit. 28, De appellationibus. — Srovn. can. 3, 43, X, l. 1, tit. 29, De iudice delegato.

představeného, postrádá moci subdelegační. I tu však uznává právo dvojí výjimku od pravidla: Komu svěřil nižší hodnostář pravomoc pro všechny případy (*ad universitatem negotiorum*), subdeleguje platně „*in singulis casibus*“ (can. 199, § 3). Podobně i ten, komu bylo s delegací právo subdelegační výslovně uděleno (can. 199, § 4).

I bez určitého zmocnění může jak papežský tak biskupský delegát subdelegovati některý úkon podřadný, rázu nikoli jurisdikčního, *articulum aliquem non iurisdictionalem* (can. 199, § 4). Avšak subdelegátovi nepřisluší nižádná moc opět subdelegovati, nebyla-li udělena spolu s pověřovacím aktem neb dodatečně (can. 199, § 5).¹⁾

Delegační zásady, jež jsme tu podali, přešly do kanonického práva záhy z práva římského. Tam stanoveny: „*A iudice iudex delegatus iudicis dandi potestatem non habet, cum ipse iudiciario munere fungatur, nisi a Principe iudex datus fuerit*.“²⁾ Tento delegát císařův neb prokonsulův neměl práva subdelegovati celou svoji moc, ale pouze pověřiti koho, aby případ vyšetřil (*notio, auditor*).³⁾ Kanonisté rozšířili nauku o právu subdelegačním daleko přes hranice práva římského. Zda se tak stalo z pouhého omylu a neporozumění zákonům římským, jak rádi spisovatelé tvrdívají, či spíše ze snahy, zmírniti kázeň církevní (*aequitas canonica*), nelze rozhodovati.⁴⁾

205

7. POTESTAS DOMINATIVA.⁵⁾ Tento druh společenské moci liší se podstatně od pravomoci v přesně právním smyslu. Kdežto jurisdikce, vyplývající z moci klíčů, jest obsahem svým rázu posvátného, opírá se o ustanovení Kristovo a jest výlučně přístupna jen klerikům, zakládá se moc domáci (pot. *dominativa, domestica*), dle některých též *politica, civilis, directiva* zvaná, o právo přirozené, jež diktuje, aby členy každé společnosti někdo vedl k cíli. Tato moc se zakládá v podstatě na soukromé vůli členů, svobodně vstupujících a vedení představených se podrobujících. Vyskytuje se ve formě nejdokonalejší v řeholních společnostech, kde představení, i stavu laického, dokonce i ženy, mají v rukou vrchní vedení v plném rozsahu, bez církevní jurisdikce.

Věc objasňuje can. 501, § 1: „*Superiores et capitula, ad normam constitutionum et iuris communis, potestatem habent dominativam in subditos, in religione autem clericali exempta, habent iurisdictionem ecclesiasticam tum pro foro interno quam pro externo*.“ Kdo vládne pouze domáci mocí, nemůže stanoviti zákony kanonické, ale jen předpisy (*statuta*), nemůže s poddanými zaváděti soudní řízení, ani stíhati provinilce kanonickými, nýbrž pouze mírnějšími disciplinárními tresty, nemůže dispensovati od slibů (can. 1313, 2°), může však soukromé sliby členů nepřímou odstraniti (*irritare*), podle can. 1312, § 1.

¹⁾ Tato pravidla o delegačním a subdelegačním právu nabývají praktického významu, jde-li o provedení *papežských reskriptů* (*exsecutor*) neb užívání trvalých fakult. Nežádka se považuje subdelegát mylně za delegáta a upadá v nebezpečí, že jedná neplatně.

²⁾ *Lex*, 5, Cod., l. 3, tit. 1, De iudiciis.

³⁾ *Fr.* 3, Dig., l. 2, tit. 1, De iurisdictione.

⁴⁾ *Kämpfe*, Der Begriff, str. 214; *Rittner-Zitek*, Církevní právo katol., II, str. 7, násl.; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 432.

⁵⁾ *Suarez*, De virtute et statu religionis, Tract. VII, l. 2, cap. 18, n. 5, násl.; *Wernz*, Ius decret., III, n. 689; *Biederlack-Führich*, De religiosis, 1919, str. 52; *Pejska*, Ius can. relig., 1927, str. 138, 229, 242.

Čl. 8. Normy pro řádné užívání církevní moci.

(Can. 200—210.)

206 1. PŘÁVNÍ VÝKLAD PRAVOMOCI (can. 200). Již sme pojednali o tom, jak dlužno vykládati texty zákonů (can. 17—19), reskriptů (can. 49 až 50 a výsad (can. 67—68). Podobně třeba pohlížeti na smysl, rozsah i obsah pravomoci.

Pravomoc řádná (ordinaria), a přenesená hromadná (ad universitatem causarum delegata), panuje-li o některém jejím článku věcná pochybnost ještě nevyřešená, budiž vykládána blahovlně (late interpretanda est), ježto slouží k obecnému dobru (can. 200, § 1). Pravomoc přenesená pro ojedinelé případy (ad singulos casus delegata), a subdelegovaná vůbec, jsouce odchylkou od právního řádu, řídí se výkladem přísným (stricte interpretanda est, c. 200, § 1).

Trvalá zmocnění, zvaná facultates habituales, jež sděluje Sv. Stolice neb biskup nižším orgánům, rovnají se v právu výsadám (can. 66, § 1); i dlužno jejich obsah měřiti dle norem daných v can. 68 a 50. Ne pouze tyto fakulty, ale přenesenou pravomoc vůbec dlužno tak interpretovati, že obsahují v sobě jiná zmocnění, třeba nevyslovená, bez nichž by se fakulta minula cílem, na př. pravomoci absoluční nelze v daném případě užiti bez dispense; dispense vyžaduje jindy též absoluce. Proto stanoví o tom can. 200, § 1: „cui tamen delegata potestas est, ea quoque intelliguntur concessa, sine quibus ea exerceri non posset“. K tomu podává jasný komentář can. 66, § 3.

Že musí delegát, nikoliv ordinarius, své zmocnění náležitě prokázati (onus probandae delegationis, can. 200, § 2), plyne již z okolností, že jde o právo mimořádné, jež nelze předpokládati.

207 2. ROZSAH PRAVOMOCI (can. 201, § 1—3). Vykonavateli církevní pravomoci jest se střežiti, aby nepřekročoval hranic své kompetence, ani osobní ani územní. Zákonná omezení jsou tato:

a) Vykonávají jurisdikci přímo lze pouze v záležitostech poddaných (in solos subditos, can. 201, § 1);

b) Pravomoci soudní nemůže býti užito ani ve prospěch vlastní (in proprium commodum), ani mimo vykázané území (extra territorium, can. 201, § 2);

c) Mimosoudní jurisdikci (potestas iurisdictionis voluntaria seu non-iudicialis), může majitel nejen sobě přisvojiti, nýbrž není vůbec vázán na území (can. 201, § 3).

Nepřímo mohou na jurisdikčních úkonech bráti podíl i cizinci (peregrini, vagi), pokud tomu nebrání sám předpis. Řeholníci exemptní užívají in favorabilibus výsad, biskupem udělených diecesánům, na př. can. 620, 927.¹⁾

Ani papež nemůže sám sebe rozhrěšit, neboť iudex a reus nemohou býti v téže osobě. Kanovník penitentiář rozhrěšuje v diecési cizince a za hranicemi území poddané biskupovi (can. 401, § 1). Delegovaní zpovědníci mohou své moci užívat i na potulné a cizince (vagi, peregrini), neb na příslušníky jiného obřadu, ale nikoli však mimo diecési (can. 881, § 1). Pou-

¹⁾ Pejška, Ius can. relig., str. 42.

ze kdo vládne mocí řádnou, jako diecéšní biskup, gen. vikář, kanovník penitentiář (can. 401, § 1), řeholní prelát, absolvuje své poddané i mimo území (can. 881, § 2).

Veřejnou soudní moc může církevní soudce vykonávati mimo vlastní teritorium pouze za té okolnosti, že byl násilně vypuzen, ale o věci budiž dříve zpraven biskup toho místa (c. 1637).

3. POMĚR OBORU VEŘEJNÉHO K VNITŘNÍMU (can. 202, § 1 až 3). Rozlišujeme v církvi moc veřejnou (iurisdictionis fori externi), od moci soukromé a vnitřní (iurisdictionis fori interni, can. 196).¹⁾ Jsou ovšem rázu nestejného, ale v mnohém směru se vzájemně doplňují. Zležitosti, podřízené jen vnitřnímu foru jsou hříchy, svátostná absoluce a získání odpustků, kdežto pod obojí forum náleží iregularity, manželské překážky, zločiny, censury.

Tu platí zásada: „Actus potestatis iurisdictionis sive ordinariae, sive delegatae collatae pro foro externo, valet quoque pro interno, non autem e converso“ (can. 202, § 1).

Fakulta udělená pro obor svědomí, či vnitřní, platí jak pro svátostné tak i mimosvátostné forum (can. 202, § 2), pravomoc bez bližšího označení slouží pro obojí obor (can. 202, § 3).

Kdo obdržel absoluci od censury pro veřejnost, jest sice plně absolvován i pro obor svědomí, musí si však ještě opatřiti absoluci od hříchu in foro sacramentali. Ta ovšem není již vázána rezervátem.

Dokud veřejná autorita nestihá vinníka, může se od censury absolvovaný ve zpovědi chovati u veřejnosti za censury prosta (can. 2239, § 1, 2251). Dispense od manželských překážek, poskytnutá v tajném případě apoštolskou Penitenciárií, nabývá platnosti i pro veřejnost, změnila-li se později překážka tajná ve veřejnou (can. 1044, 1047).

208 4. VADNÉ UŽÍVÁNÍ JURISDIKCE (can. 203—206). a) Na delegátu jest, aby se varoval překročení meze pravomoci svěřené, sice jedná neplatně (can. 203, § 1). Neplatnost nepůsobí však způsob, jak provedl svůj úkol (can. 203, § 2). Strohost tohoto předpisu zmírňují příznivě can. 66, § 3, 200, § 1, 207, § 2.

b) Bývá ponecháno na vůli, žádati o jurisdikční úkon vyšší neb nižší instanci, pokud obě jsou v záležitosti té oprávněny. Předložena-li věc k vyřízení autoritě vyšší, není tím ochromena mimosoudní pravomoc nižšího úřadu v téže věci, nižší instanci se však radí, aby do otázky nezasahovala, leč z naléhavé příčiny (can. 204, § 1—2).

Tato zásada, v can. 204, § 1, vyslovená, neplatí o soudní moci, zvláště v otázkách předložených Sv. Stolicy (can. 1569, § 1—2).

c) Delegaci pro tutěž záležitost možno svěřiti zároveň několika osobám. Tu třeba posouditi, zda byli delegáti jmenováni jako jedinci (in solidum), rukou nerozdílnou, neb sborově (collegialiter), neb postupně (successive).

V pochybnosti o způsobu delegace platí právní předpoklad, že u věci mimosoudní svěřena byla pravomoc in solidum, pro soudní řízení collegialiter (can. 205, § 1). Praktický toho důsledek udává can. 205, § 2—3. Při postupné delegaci přísluší vyříditi právní úkon tomu, kdo byl časově první zmocněn (can. 206).

¹⁾ Maroto, Institutiones, I, n. 717, násl.

5. ZÁNIK PRAVOMOCI (can. 207—208). a) Jurisdikce přenesená bere za své, jakmile delegát ukončil svěřený úkol (*expleto mandato*), neb když uplynul vyměřený čas (*elapso tempore*), neb byl vyčerpán předem stanovený počet právních úkonů (*exhausto numero casuum*, can. 207, § 1).

Mimo to zaniká delegace, když pominula její hlavní pohnutka (*causa finalis*), neb že byl delegát zpraven o úředním odvolání zmocnění (*revocatio intimata*), neb on sám složil funkci do rukou zmocnitelových (*renuntiatio acceptata*). Zemřel-li delegující neb opustil svůj úřad, nezaniká tím pravomoc, kterou jiným sdělil, s výjimkami naznačenými v can. 61 (can. 207, § 1).

Výhodně stanoví can. 207, § 2, že nepozbývá platnosti úkon delegátův, který z nedopatření (*inadvertentia*), překročil meze svého mandátu, co do času neb počtu přípustných úkonů.

Sbor delegátů jest za cenu platnosti vázán projednávatí svůj úkol plným počtem v plénu, neobsahuje-li mandát mimořádné dispozice (can. 207, § 3).

b) Pravomoc řádná netrpí tím, že odešel z úřadu její udělovatel. Kdo však pozbyl úřadu (*amisso officio*), pozbývá spolu i jurisdikce, úřadu tomu vlastní (can. 208).

Někdy pravomoc jen dočasně odpočívá (*silet*), jsouc přerušena odvoláním od vneseného soudního rozsudku k vyšší instanci (*appellatio*). To platí vesměs v případech, kdy odvolání má za následek odklad provedení rozsudku (*appellatio in suspensivo*), nikoli pouhou změnu soudní stolice (*appellatio in devolutivo*), podle can. 1889, § 1 (can. 208).

Odkladný účinek apelace jest tak všeobecný, že maří navždy i provedení rozsudku již vneseného, nebude-li druhou stolicí alespoň ve změněné formě potvrzen. Devolutivní účinek nedotýká se přímo výroku první instance, na jehož provedení může soudce naléhat, bez ohledu na očekávanou opravu rozsudku.

Případy opravného jednání in devolutio jsou jen řídké, na př. řeholní misionář jest oprávněn podat rekurs od nařízení apoštolského vikáře neb prefekta na Sv. Stolicí pouze in devolutivo (can. 296, § 2), a podobně od rozkazů řeholního visitátora (can. 513, § 2).

6. JURISDIKCE MYLNÁ A NEJISTÁ (can. 209). Za určitých okolností doplňuje samo kanonické právo nedostatek pravomoci. Tím zamezuje zákon automaticky neplatné jednání a rozptyluje rozpaky obávajícího se, že postrádá pravomoci. V právu našem ustálen jest výraz: „*Supplet Ecclesia*“.

Zákon stanoví: „*In errore communi aut in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti, iurisdictionem supplet Ecclesia pro foro tum externo tum interno*“ (can. 209).¹⁾

¹⁾ *Lega*, De iudiciis eccl., I, n. 352.; *Vermeersch-Creussen*, Epitome, I, n. 284; *Maroto*, Institutiones, I, n. 730, násl.; *Wernz-Vidal*, Ius can., II, n. 379; *Prümmer*, Manuale iuris can., qu. 90; *Coronata*, Institutiones, I, n. 291, násl.; *Lehmkuhl*, „Kirchliche Jurisdiction und das Supplieren derselben“ v Zeitschrift für kath. Theol., Innsbruck, 6 (1882), str. 659, násl.; *Ione*, čl. *Error communis und Suppletio der Beichtjurisdiction* v Theol.-prakt. Quartalschrift, Linz, 81 (1928), str. 140, násl.; *Ione*, *Error communis bei Eheassistenten*, tamtéž, str. 806, násl.

a) Rozhodujícím činitelem jest tu nesporně *error communis*. Není třeba, aby všecken lid neb jeho většina o věc se zajímala a skutečně se klamala. Na bylo již vrchu mínění, že postačí, aby za panujících okolností pravděpodobně každý v omyl upadl, domnívaje se na př., že kněz ve zpovědnici sedící jest opatřen svátostnou pravomocí, ač přirozený ten předpoklad odpírá dosud ještě skutečnosti.¹⁾ Zásada „*supplet Ecclesia*“ nabývá platnosti hned při prvním kajícníkovi.²⁾

Zda mezi nic netušícími platně se zpovídá i ten, komu vada jest známa? Na otázku třeba odvětiť kladně, neboť i tu jde o *error communis*. Kajícník, vědomě přijímající rozhřešení od neaprobovaného, jedná ovšem nedovoleně. Věcně jest však lhostejno, zda vykonavatel pravomoci sám si je vědom nedostatku, či se též mýlí.

b) Vedle omylu má týž opravný účinek *dubium positivum probabile* (can. 209). *Dubium*, nerozhodnost myslí, jež nikoli bezdůvodně existenci pravomoci tuší, ač s úsudkem kolísajícím, poněvadž na př. i odborní spisovatelé v názorech se rozcházejí, nazýváme pochybou kladnou (*dubium positivum*).

„*Dubium est status mentis inter duas aut plures sententias haerentis. Positivum est, si ad affirmandum iurisdictionem ratio adest, et probabile, si ratio alicuius momenti seu gravis sit, ita ut probabilis sive iure sive facto sit iurisdictione.*“³⁾

Jest ovšem třeba, aby vykonavatel jurisdikce byl si vědom své moci. Jen z nutnosti smí užívati pravomoci pochybné. Nicméně podle názoru moralistů nemusí zpovědník přerušovati práci, upadnuv právě v pochybu o trvání svátostné jurisdikce.⁴⁾ Sv. Alfons doporučuje názor „*licitum quidem esse ministrare hoc sacramentum poenitentiae cum iurisdictione probabili, sed non nisi quando adest causa gravis necessitatis aut magnae utilitatis... vel causa rationabilis...*“⁵⁾

211 V obojím případě, v omylu obecném i v pochybě, nahrazuje církev svým zákonem (can. 209) nedostatek pravomoci, z důvodů obecného prospěchu.⁶⁾ Není správně tvrditi, že vykonavatel pravomoci neexistující jedná se své strany neplatně, takže církevní zákon teprve křísí mrtvý úkon k životu. Dlužno spíše za to míti, že úkon jest platný od počátku, ovšem za daných předpokladů, a neztrácí na ceně, ani když nedostatek jurisdikce vyjde časem najevo.

Církevní zákon nemůže ovšem sanovati defekt, když zákon přirozený neb božský stojí v cestě platnosti úkonu, na př. když laik uděluje svátostné rozhřešení. Pouze moc vládní či jurisdikce, nikoli moc svěcení, požívá výhody označené slovy „*supplet Ecclesia*“ (can. 209).

¹⁾ *Coronata*, tamtéž, n. 292.

²⁾ *Vermeersch-Creussen*, tamtéž, n. 284.

³⁾ *Vermeersch-Creussen*, Epitome, I, n. 284, 4°.

⁴⁾ *Lehmkuhl*, tamtéž, str. 681, násl.

⁵⁾ S. *Alfonsus*, Theologia moralis, l. 6, n. 573.

⁶⁾ S. *Alfonsus*, tamtéž: „*licet Ecclesia eo casu ob bonum animarum bene censerí possit iurisdictionem supplere, tamen non praesumitur, nulla iusta causa accedente, velle connivere merae libertati sacerdotum*“.

Církevní kázeň o pravomoci náhradní byla převzata z římského práva. Klasický příklad podává nám Ulpian v tak zv. *lex Barbarius*.¹⁾ Jakýsi Barbarius Philippus, uniklý otrok, dosáhl v Římě úřadu pretora. O jeho stavu, který ho činil naprosto neschopným jakékoli moci veřejné, neměli ovšem občané ani potuchy. Když pak věc vešla ve známost, nastala otázka, zda úřední úkony otroka-pretora měly právní účinky či nikoli.²⁾ Odpověď právníků zněla příznivě. *Populus Romanus* nahradil defekt. „Populi interest, eique utile est, decreta Barbarii valuisse. Et populum itaque decreta Barbarii, tametsi servi hominis, confirmasse verisimile est. Quidni vero decreta a servo homine lata confirmaverit populus, eum si servum esse scivisset, liberum efficere potuisset, imo liberum effecisset. Quod si populus id potuit, aequae imo et multo magis Princeps liberum facere ita potuit.“³⁾

Právní názor římský byl převzat do práva kanonického, a tak povstala *lex canonizata*.⁴⁾

Mnozí bohoslovci zastávali mínění, že církev nenahrazuje chybějící pravomoc pro jediný *error communis*, ale žádali mimo to ještě *titulum coloratum*. Tak nazývají právní akt, kterým církevní autorita skutečně pravomoc udělila, na pohled bezvadně, nicméně pro nějakou tajnou a neznámou vadu neplatně, neb že úkon původně zákonný postupem času pozbyl právní moci.

„Requirunt etiam *titulum coloratum* seu *titulum vere positum ad iurisdictionem conferendam, quamvis nullum ex aliquo occulto vitio, vel etiam titulum ab initio validum qui postea defecit aut revocatione aut aliqua alia de causa.*“⁵⁾

Tomuto požadavku, v zákoně nikterak neodůvodněnému, postavili se jini na odpor.⁶⁾ Dnes netřeba již mínění ono vyvracet, ježto can. 209 láme hrot všem sporům budoucím.⁷⁾

7. PRAVOMOC PŘEDPOKLÁDANÁ. Poněkud příbuznou s pravomocí nahrazenou (*iurisdictionis suppleta*), jest pravomoc předpokládaná (*iurisdictionis praesumpta*). „*Iurisdictionis praesumpta ea dicitur, quae non possidetur, quam tamen quis exercet nomine eius qui absens est et qui pro certo aestimatur rem rati habiturus, cum sciverit eius nomine iurisdictionem exercitam fuisse.*“⁸⁾

Netřeba dokazovati, že věc sama vyžaduje značné opatrnosti. Pouze z důvodu spravedlivého lze na př. bez svolení farářova v jeho území křtiti, kázati, pomazání nemocným udělovati, za rozumného předpokladu, že nebude místní duchovní správce považovati úkon za rušení vlastních práv. Snáze možno předpokládati svolení přítomného, jenž se nestaví na odpor, ačkoli by odpírati mohl.

Jest vůbec zřejmo, že zmocnění tohoto rázu lze užívati jen potud, pokud netřeba pochybovati o platnosti úkonu, na př. křtu, biřmování, udílení sv. přijímání a pod. Nikdy však není přípustno z moci předpokládané zpovídati, snoubence oddávati a pod., ježto dodatečný souhlas biskupův neb farářův neopraví defekt úkonu neplatného.⁹⁾

¹⁾ Fr. 3, Dig., l. 1, tit. 14, De officio praetorum.

²⁾ Glosa jemně poznamenává: Aliud autem est esse praetorem, aliud fungi praetura.

³⁾ Glosa, tamtéž.

⁴⁾ Can. 1—2, Caus. 3, qu. 7.

⁵⁾ *Lega*, De iudiciis eccl., I, n. 352. — Jsou to na př. *Sv. Alfons*, Theologia mor., l. 6, n. 572; *Reiffenstuel*, Ius can. univ., l. 2, tit. 1, De iudiciis, n. 199.

⁶⁾ *Schmalzgrueber*, *Fagnani*, *Benedikt XIV.*, Institutiones eccl.; inst. 84; n. 20; *Lega*, tamtéž.

⁷⁾ *Coronata*, Institutiones, I, n. 291, 2°.

⁸⁾ *Coronata*, tamtéž, n. 294.

⁹⁾ *Maroto*, Institutiones, I, n. 731, 7°; *Vermeersch-Creussen*, Epitome, I, n. 285.

214 Prozkoumavše v člancích předcházejících sociální složky i právní povahu církve jako společnosti, dospěli jsme úsudku, že církev jest společností původu božského, svéráznou, dokonalou a nezávislou, opatřenou vlastní veřejnou pravomocí, rovněž na právu božském spočívající.

Jedinečný právní stav církevního organismu stojí na podkladě určitých, s církevní ústavou a jejím účelem podstatně a nerozlučně spjatých kompetencí, jež církevní zákoník úmyslně označuje výrazy: *iura propria, nativa, exclusiva*. Práva toho druhu jsou tak neporušitelná, že se jich církev ani dobrovolně vzdáti nemůže, ani mlčky přihlížeti, když jiná moc se snaží je rušiti.

Máme pro tento druh práv v zákoníku zvláštní ustálené značky: „*ex ipsa ordinatione divina*“ (can. 100, § 1), „*ex divina institutione*“ (can. 107, 108, § 3, 196), papežská moc je „*in quavis humana auctoritate independens*“ (can. 218, § 2), církev vykonává úřad učitelství, „*independenter a qualibet civili potestate*“ (can. 1322, § 2), zákon mluví o „*ius proprium... et exclusivum*“ (can. 1352), „*iure proprio et exclusivo*“ (can. 1553, § 1), „*nativum ius... independenter a civili potestate...*“ (can. 1495, § 1), „*nativum et proprium Ecclesiae ius...*“ (can. 2214, § 1).

Od práv církvi vrozených dlužno lišiti práva během věků nabytá (*iura adventitia*), změnitelná, s duchem času pomíjitelná, na př. středověké právo papežů sesazovati krále.¹⁾

Nezadatelnými právy nazýváme následující právní zřízení církevní:

1. PRAVO NA EXISTENCI. „*Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina...*“ (can. 100, § 1). Církev jest starší kteréhokoliv státního útvaru, zcela nezávislá na státním uznání. Apoštolové hlásali evangelium proti zákazu synagogy,²⁾ aniž toho dbali, že v říši římské náleželo křesťanství pod trestní sankci „*religio prohibita*“.³⁾ Ač kultové zákony státní vykazují největší rozmanitost, od uznání církve za privilegované náboženství státní až po strohou rozlukou státu od církve, nicméně nejsou těmito zevními zjevy nikterak dotčeny hranice kompetence, na níž si církev činí nároky.

Papež Pius IX. zavrhl výrok, že „*civilis potestatis est definire quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat*“.⁴⁾ „*Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu*“.⁵⁾

Právo své samostatnosti uplatňuje církev na všechny složky, z nichž se život církevní skládá, na př. nezávisle zřizovati bohoslužebné budovy a ústavy, zakládati řeholní družiny, nařizovati veřejné náboženské projevy, vykonávati

¹⁾ Srovn. na př. *Řehoře IX.* dekretálky, l. 5, tit. 6, De iudaeis et saracenis.

²⁾ „*Obedire oportet Deo magis quam hominibus*“ (act. 5, 29).

³⁾ Příznávají-li ústavní listiny států církvi (neb církvím) práva svobodného vykonávání náboženství, nelze podobné zákony považovati za zmocnění na existenci, ale spíše za veřejno-právní záruku, že církev nebude nikým rušena vykonávajíc své božské poslání.

⁴⁾ *Syllabus errorum*, n. 20; *Denzinger-Bannwart-Ulmer*, Enchiridion, n. 1719.

⁵⁾ Tamtéž, n. 1720.

dozor nad církvemi partikulárními, vysílají legáty a nuncié dle potřeby, nezávisle na svolení státním (can. 265).

216 2. VÝHRADNÍ PRAVO KLERIKŮ NA ŘÍZENÍ CÍRKVE. „Ex divina institutione sunt in Ecclesia clerici a laicis distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis; utriusque autem possunt esse religiosi“ (can. 107). „Ex divina institutione sacra hierarchia ratione ordinis constat Episcopis, presbyteris et ministris, ratione iurisdictionis, pontificatu supremo et episcopatu subordinato; ex Ecclesiae autem institutione alii quoque gradus accessere“ (can. 108, § 3).

Dáti laikům přímou účast na vládní moci v církvi, vymyká se dosahu autority lidské, i samé papežské. Pokus rozlukového zákona francouzského ze dne 9. pros. 1905 zlaicisovat duchovní správu církevní skončil opravou čl. 18. krutého zákona, ve smyslu církvi přijatelném.¹⁾

217 3. OSAZOVÁNÍ CÍRKEVNÍCH ÚRADŮ. „Qui in ecclesiasticam hierarchiam cooptantur non ex populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione adleguntur, sed in gradibus potestatis ordinis constituuntur sacra ordinatione, in supremo pontificatu, ipsomet iure divino, adimpleta conditione legitimae electionis eiusdemque acceptationis, in reliquis gradibus iurisdictionis, canonica missione“ (can. 109).

Tomuto výlučnému právu církevní vrchnosti není na odpor podací právo světského patrona (ius praesentandi, can. 1455, násl.), ani právo jmenovací vlády neb hlavy státu (nominatio regia), na uprázdněný stolec biskupský, neb církevní prelaturu (can. 148, 149). Ani presentovaný ani jmenovaný nenabývá moci církevní jinou cestou leč kanonickým dosazením v úřad, neboť „officium ecclesiasticum nequit sine provisione canonica valide obtineri“ (can. 147, § 1). Tento úkon jest však vyhrazen církevní vrchnosti (can. 147, § 2, 148, § 1, 149).

Již papež Pius IX. odsoudil tvrzení: „Laica auctoritas habet per se ius praesentandi episcopos et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procurationem, antequam ipsi canonicam a Sancta Sede institutionem et apostolicas litteras accipiant.“²⁾

Podobná práva neplynou ze státní suverenity,³⁾ jsouce výsadou, již Sv.

¹⁾ Caesar Badii, Ius can. comparatum cum edictis legum civilium, 1925, str. 288, násl.; str. 351.

²⁾ Syllabus errorum, n. 50; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1750.

³⁾ Ani tohoto zřejmého právníckého bludu nedovedli se českoslovenští juristé uchránit! Srovn. Pícha, Přešlo-li rakouské právo jmenovací na vládu republiky československé?, 1925. Na rozdíl od práva nominačního měly vlády německé právo označiti v seznamu kandidátů osoby sobě nemilé (ius exclusivae). Náš Modus vivendi z ledna 1928, čl. IV., přiznává světské moci tak zv. ius praenotificationis officiosae, že Sv. Stolicí oznámí vládě jméno kandidátovo, „aby se ujistila, že vláda nemá důvodů rázu politického proti této volbě“; Bednář, Sbíрка zákonů a nařízení ve věcech náboženských, 1929, str. 552; srovn. Ottaviani, Institutiones, I, n. 226, násl.

Stolice dle zásluhy uděluje, její rozsah autenticky vykládá, sama pak soudí o pochybě, zda privilej nepozbyla svého trvání.¹⁾

218 4. NEZÁVISLÁ MOC VLÁDNÍ. „Potestas iurisdictionis seu regiminis quae ex divina institutione est in Ecclesia...“ (can. 196). Hodnostáři, jimž v církvi náleží imperium, nemohou býti cizím zákrokem rušeni a omezováni, vykonávajíc vládní moc zákonodárnou, soudní a správní (trestní). Papež Pius IX. censuroval větu: „Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu.“²⁾

Rušitele samostatné církevní pravomoci papežské, dovolávající se ochrany zákona státního, stíhá klatbou can. 2333: „Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica vel ab eiusdem Legatis profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes...“ Podobně propadají církevní klatbě autority, jež svými zákony a nařízeními církevní svobodu omezují, neb i soukromníci, volající státní úřad na pomoc proti výkonům církevní pravomoci (can. 2334, 1°—2°).

219 a) Na úkor církevní moci zákonodárné počaly absolutistické vlády „policejního státu“ od stol. 17. podrobovat listiny kurie papežské i biskupské světu předběžnému schválení, prvé než měly býti vyhlášeny. Jde tu o tak zv. ius placeti či exsequatur.³⁾ Důvody, jimiž se státní omnipotence snažila ospravedlniti svoji praxi, jsou právnícky nejvyšší chatrné: Právo placeta prý vyvěrá přímo z vladařské svrchovanosti, jako iura maiestatica in sacra neb circa sacra, či z důvodné opatrnosti, aby církevní nařízení nebylo na újmu zájmům státním, ius cavendi.

Placetum vzalo za své se sociálně politickými převraty stol. 19., v nichž se i církvi zrodila dlouho postrádaná svoboda od státního poručníkování. Jen pouhý stín po placetu obsahuje § 16 zákona ze dne 7. kv. 1874 (ř. z. č. 50): „Biskupové jsou povinni poslati svá vynesení (nařízení, instrukce, listy pastýřské atd.), když je vyhlášují, zároveň politickému úřadu zemskému, aby je vzal na vědomost.“⁴⁾

¹⁾ Účast laiků na volbě biskupské bývala v prvních stoletích spíše negativní, pokud totiž lid svědčil o bezúhonnosti kandidátově; can. 13, Dist. 61. — Papež Benedikt XV. prohlásil v konsistorní alokuci dne 21. listopadu 1921, „že výsady, které Apoštolská Stolicí slavnými smlouvami a dohodami kdysi jiným státům udělila, nemohou si žádným právem přisvojovatí státy nové...“ AAS., 13, 521, násl. — S nejvyšším prohlášením papežským stojí v kříklavém rozporu nálezný nejvyššího správního soudu čl. ze dne 10. ledna 1923, že právo jmenovací je součástí státního imperia, plynoucí z podstaty suverenity státní; Pícha, tamtéž, str. 19. Neudržitelnost toho názoru zrodila potřebu článku 18. v Modus vivendi.

²⁾ Syllabus errorum, n. 20; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1720.

³⁾ Cavagnis, Institutiones, II, n. 2, násl.; Solieri, Institutiones, n. 69; Ottaviani, Institutiones, II, n. 348, násl.; Papius, „Zur Geschichte des Placet“ v Archiv für kath. K. Recht, 18, str. 161, násl.

⁴⁾ Bušek-Hendrych-Laštovka-Müller, Československé církevní zákony, 1931, I, str. 280.

Když r. 1378 vypukl rozkol v církvi, zmocnil papež Urban VI. (1378—1389) francouzské biskupy, aby prozkoumali papežské listy před jejich použitím, zda nejsou snad z kurie proti-papeže Klimenta VII. (1378—1394). Netřeba dokládati, že tu jde o pouhé služební visum negativního rázu, kdežto placetum regium kladlo v ruce královny osud samého juridického úkonu církevní vrchnosti.

220

b) Církevní soudnictví má svůj přesně vymezený obor: „Ecclesia iure proprio et exclusivo cognoscit 1. de causis, quae respiciunt res spirituales et spiritualibus adnexas, 2. de violatione legum ecclesiasticarum deque omnibus in quibus inest ratio peccati . . . 3. de omnibus causis . . . quae respiciunt personas privilegio fori gaudentes . . .“ (can. 1553, § 1, 1°—3°).

Soudní pravomoc církevní bývala v zásadě ochromována se strany vlád absolutistických tím, že připouštěly od nálezů vrchnosti církevní odvolání k právu světskému (appellatio tamquam ab abusu).¹⁾ „Syllabus Pia IX. zamítá učení: „Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecte negativa in sacra, eidem proinde competit nedum ius, quod vocant exsequatur, sed etiam ius appellationis, quam nuncupant, ab abusu.“²⁾

Trvajíce na zásadě, že se apelace vždy podává od instituce nižší k soudci stupně vyššího, odsuzujeme zmíněnou praxi za hrubou nezákonnost. Moderní stát upustil od násilného vměšování do církevní jurisdikce. Zákon ze dne 7. kv. 1874, § 28, uvádí věc na pravou míru: „Byl-li opatřením některé vrchnosti církevní porušen nějaký zákon státní, může ten, kdo se má ve svém právě za zkrácena, obrátiti se k úřadu správnému, kterýž, nenáleží-li věc k pořadu práva civilního, nebo trestního, má pomoc opatřiti; náleží-li věc k pořadu práva, může učiniti dočasné opatření.“³⁾

221

5. **PAPEŽSKÝ PRIMÁT.** „Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tum in rebus, quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent“ (can. 218, § 1).

„Haec potestas est vere Episcopalis, ordinaria et immediata tum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles, a quavis humana auctoritate independens“ (can. 218, § 2).

Svatá Stoliční jest více než pouhým symbolem jednoty církve. Poněvadž římský primát tvoří podstatnou složku každé partikulární církve, není přípustno, pohlížeti na nejvyšší hlavu církve jen jako na zahraničního činitele a cizince.

Národní církve ve smyslu rozkolnickém zakládati jest zločinné.⁴⁾ Všem členům církve, biskupům i lidu musí býti zachován volný styk s nejvyšší autoritou.⁵⁾ Papeži přísluší řídit v čas potřeby církevní provincie a diecése svým zá-

¹⁾ Cavagnis, Institutiones, II, n. 44, násl.

²⁾ Syllabus errorum, n. 41; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1741.

³⁾ R. z. č. 50; Bušek-Hendrych a j., Československé cirk. zákony, I, 1931, str. 294.

⁴⁾ Syllabus errorum Pii IX., n. 37; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1737.

⁵⁾ Syllabus errorum, n. 49; Denzinger-Bannwart-Umberg, tamtéž, n. 1749.

stupcem, apoštolským administrátorem (can. 312), i zřizovati vládní okrsky církevní, provincie a diecése (can. 215, § 1). Obecný sněm církevní ve všem závisí na vůli své hlavy (can. 222, § 1—2). Věřícím jest svobodno, a to „ob primatum Romani Pontificis“, spornou otázku v jakémkoli stadiu procesním předložit k rozhodnutí Sv. Stoliční (can. 1569, § 1).

222

6. **SVĚTOVÉ POSLÁNÍ.** „Ecclesiae, independenter a qualibet civili potestate, ius est et officium gentes omnes evangelicam doctrinam docendi: hanc vero rite ediscere veramque Dei Ecclesiam complecti omnes divina lege tenentur“ (can. 1322, § 2). Svě právo odvozují hlasatelé evangelia, církevní autoritou zmocnění, z rozkazu božího: „Euntes ergo docete omnes gentes . . .“ (Mat., 28, 19). Z důvodů nejvyš praktických rezervuje pro sebe Sv. Stoliční veškeru misijní činnost v území hierarchicky ještě nezariženém (can. 1350, § 2).¹⁾

Bázeň státníků z veřejné činnosti duchovních jest neodůvodněna.²⁾ Kazatele váže přísná norma: „Concionatoribus tamen omnibus de re politica in ecclesiis agere omnino et absolute sit vetitum.“³⁾

223

7. **PÉČE O KNĚŽSKÝ DOROST.** „Ecclesiae est ius proprium et exclusivum eos instituendi, qui ecclesiasticis ministeriis sese devovere cupiunt“ (can. 1352). Církevní vrchnosti přísluší výlučně úkol posouditi, jakého obsahu a dosahu má býti vědecká výuka a asketická příprava těch, kteří svůj život službě oltáře zasvětili. Tohoto vzdělání docházejí na učilištích, jež církevní hodnostáři samostatně zřizují i řídí.⁴⁾

Podle souhlasného názoru právníků mají biskupské semináře ráz ústavů soukromých, biskupy spravovaných,⁵⁾ nicméně nespádají pod předpisy státních zákonů o soukromém vyučování. Státní správa ani nepovoluje zřizování bohosloveckých učilišť ani jí nepřisluší právo rušiti semináře.⁶⁾ Na věci nemění nic okolnost, že dle zvláštních předpisů hradí stát z náboženské matice nedoplatky na požitky učitelů, neb zvláštní dotace na jednotlivé posluchače.⁷⁾

V republice čsl. jest to zákon ze dne 24. června 1926 (platový zákon), podle něhož (§ 211) náleží profesorům diecésních učilišť plat definitivních profesorů středních škol.⁸⁾

¹⁾ Konst. papeže Řehoře XV. „Inscrutabili“ ze dne 22. června 1622, § 8.

²⁾ Civilní trestní sankce, namířena proti přehmatům kazatelů, vydaná pod rubrikou „ochrana náboženství“, neslouží ke cti ani církvi ani zákonodárcům, a leží vesměs ladem. Srovn. přídatek k § 303 trestního zákoníku čsl. ze dne 20. února 1919 (Sb. z. a n., č. 111).

³⁾ „Normae pro sacra praedicatione“, posv. kongr. konsist. ze dne 28. června 1917, AAS., 9, 328.

⁴⁾ Papež Lev XIII. zakázal r. 1896 alumnům světským i řeholním v Itálii bez důvodu a církevní licence navštěvovati světské fakulty; ASS., 29, str. 359. Pius X. rozšířil zákaz na celý svět, dekr. „Sacrorum Antistitum“ ze dne 1. září 1910; AAS., 2, str. 658. Zápověď zůstává v platnosti i za nového práva, podle dekretu kongreg. konsistorní ze dne 30. dubna 1918; AAS., 10, 237.

⁵⁾ Tománek, Sbírká nejdůležitějších předpisů kulturních, 1928, str. 67, k § 30 zákona ze dne 7. května 1874 (ř. z. č. 50); Bušek-Hendrych a j., Českosl. cirk. zákony, I, 1931, str. 303.

⁶⁾ Tamtéž, str. 303.

⁷⁾ Bednář, „Sbírká zákonů a nařízení ve věcech náboženských“, 1929, str. 897.

⁸⁾ Sb. z. a n., 1926, č. 103. — Srovn. Zákon ze dne 18. března 1920 (Sb. z. a n., č. 189); Bednář, tamtéž, str. 909.

Nezávislosti seminářů na státu postavily se křiklavě na odpor generální semináře císařem Josefem II. zřízené pro celé korunní země (v Praze, v Hradišti u Olomouce). Jen krátké jejich trvání zamezilo, že nezpůsobily větších škod v našich zemích.

Zásadu v can. 1352 vyslovenou nelze omezovat na pouhá studia bohoslovecká. Také nižší a středoškolské vzdělání budoucích bohoslovců musí souhlasit s jejich povoláním.

Čím více pouštějí státní reformátoři středních škol půdu vzdělání klasického, tím naléhavěji hlásí se nutnost, zakládati vlastní církevní školy střední, seminarium minus (can. 1354, § 2). Stejných práv na vlastní domácí studia obojího rázu požívají též řeholní družiny (can. 587—589).¹⁾

224 8. NÁBOŽENSKÁ VÝUKA NA ŠKOLÁCH.²⁾ „Religiosa iuventutis institutio in scholis quibuslibet auctoritati et inspectioni Ecclesiae subiicitur“ (can. 1381). Církev odvozuje ze svého božského poslání tyto nezadatelné zásady: a) Úkol, vychovávat křesťanské děti u víře, počíná od nejtělejšího mládí (can. 1372, § 1). Péče o náboženskou výchovu (institutio religiosa ac moralis), náleží za normálních poměrů rodičům (can. 1113) i jejich zástupcům, křesťanským kmotrům (can. 769), poručníkům, učitelům (can. 1372, § 2).

b) Na školách nižších, středních i vyšších, zaujímá mezi obory vědění čelné místo náboženská výuka, stupňovitě chápavosti žáků uzpůsobená, již na vyšších stupních podávajítež kněží horlivostí a vědou vynikající, biskupem pověřeni (venia docendi, can. 1373, § 1—2). Že vědecké vzdělání bez nábožensko-mravní výchovy musí ztroskotati, jest více než pouhým názorem kruhů církevních.³⁾

c) Katolické děti patří do katolických škol. Do škol nekatolických, konfesionálních, neb smíšených či simultánních neb bezkonfesionálních či laických a neutrálních, mohou z nutnosti katolictví žáci posíláni býti jen za těch podmínek a opatrnostních opatření, která biskup dle pokynů Sv. Stolice uložil (can. 1374). Není-li škol katolických, jest na místním biskupovi, aby čelil nedostatku (can. 1379, § 1).

¹⁾ Samostatnost církevních ústavů studijních předpokládají: Nařízení min. vyučování ze dne 30. června 1850 (ř. z. č. 319) o katolických bohoslovných diecézních a klášterních učilištích a fakultách; Československé církevní zákony, díl I, 1931, str. 296 a se zřením na čl. 17. konkordátu z r. 1855, minist. nařízení ze dne 20. března 1858 (ř. z. č. 50) o úpravě vyučování v theologických vědách; Československé církevní zákony, díl I, 1931, str. 300. Zákon ze dne 7. května 1874 (ř. z. č. 50), jímž se upravují zevnitřní právní poměry církve katolické, ponechává v platnosti jmenované zákony, vydané na základě společných porad biskupů ve Vídni; Scherer, Handbuch, § 103, II, str. 48, násl.

²⁾ Aichner-Friedle, Compendium iuris eccl., § 146; Sägmüller, Lehrbuch, II, § 111 (literatura); Wernz, Ius decr., III, n. 80; Ottaviani, Institutiones, II, n. 341; Ojetti, Synopsis rerum moralium et iuris pontificii, 1912⁸ (pořadem abecedním), sv. 3, „Scholae“.

³⁾ Okr. list papeže Lva XIII., Militantis Ecclesiae, ze dne 1. srpna 1897; ASS., 30, str. 3, násl.; list biskupům kanadským „Affari vos“, ze dne 8. pros. 1897; ASS., 30, str. 356; okr. list Pia XI. De christiana iuventutis educatione, ze dne 31. prosince 1929; AAS., 22, str. 49, násl.; italský původní text „Representanti“, srovn. AAS., 21, str. 723.

d) Církev si vlastní kompetenci, zakládati školy všech stupňů, pro jakékoliv odvětví vědění (can. 1375), zvláště tam, kde není škol katolických (can. 1379, § 1), neb nejsou světské university ducha dobrého (can. 1379, § 2). Katolíky váže povinnost, přispívat na zřízení a udržování náboženských škol (can. 1379, § 3).

e) Náboženská výuka katolických žáků náleží na všech školách přímo pod autoritu a dozor církevní vrchnosti (can. 1381, § 1), kdežto na jiné vyučovací předměty vykonává církev pouze negativní právo dozorcí, bráníc tomu, aby se žákům nepřednášelo nic, co by se víře neb mravům protivilo (can. 1381, § 2). Biskupům náleží úkol, udělovati katechetům kanonickou misi, úředně schvalovati učebnice náboženství, naléhati, aby ze škol veřejných i státních odstraněni byli, z důvodů náboženských, jisti učitelé neb odloženy či opraveny byly jisté učebnice (can. 1381, § 3). Dozor (inspectio) na výuku náboženskou vykonává z vlastní moci na školách všeho druhu biskup, s výjimkou domácích škol klášterů exemptních, pro členy profese zřízených (can. 1382).

225 Dějiny vydávají církvi skvělé svědectví, že od svých počátků pojala veřejné školství a šíření osvěty do svého programu.¹⁾ Záhy proslula škola alexandrijská (katechetická), cesarejská, edesská, římská, milánská a j. Císař Julián správně soudil, že zasadí křesťanské církvi citelnou ránu svým zákazem, aby učitelé křesťanští nevykládali spisů klasických.

Za středověku kvetly mnohé školy klášterní, katedrální i farní.²⁾ Vysoké školy byly vesměs dílem církve. Stát byl tehdy neschopen v tom ohledu s církvi závoditi, nebylo vůbec státních škol. Proto dochází Aichner správného úsudku: „Igitur ecclesia ex institutis, quae ut mater erexit, ut sapiens moderatrix gubernavit, absque iniuria non potest expelli.“³⁾ Úkol vyučování na církevních školách náležel obzvláště klerikům. Vyučování udělováno zdarma.⁴⁾ Ještě mír vestfálský r. 1648 prohlašuje školu za církevní záležitost.⁵⁾ Sněm tridentský dává biskupům pokyn, prováděti visitaci universit na svém teritoriu.⁶⁾

Ani v nové době nevzdala se církev svých nároků na školu. Její dnešní zásady obsažené v can. 1372, násl., byly uplatněny již v čl. 5—8 konkordátu z r. 1855.⁷⁾ Církev odmítá větu, že stát jest jediným tvůrcem a ředitelem veškerého vyučování, či t. zv. státní monopol na školy.⁸⁾

V našich zemích byl prvně vysloven názor o státní povaze školství v cis. dekretu ze dne 6. prosince 1774. R. 1805 vyšel státní školní řád,⁹⁾ dle něhož vykonávali dozor na veškeré vy-

¹⁾ Aichner, Compendium, § 146, n. 1. — Srovn. konst. pap. Pia XI. „Deus scientiarum Dominus“ ze dne 24. května 1931, část historická, AAS., 23, str. 241, násl.

²⁾ Cap. 3, X, l. 3, tit. 1.

³⁾ Aichner, tamtéž.

⁴⁾ Decretales Greg. IX., l. 5, tit. 5, De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi; Clem., l. 5, tit. 1, De magistris.

⁵⁾ Sägmüller, Lehrbuch, II, 1914⁸, str. 17.

⁶⁾ Trid., Sess. 25, cap. 2, de ref.

⁷⁾ O dozoru církve na školní vyučování viz list pap. Pia X. biskupům bavorským ze dne 20. května 1909; AAS., 10, str. 487, násl. Srovn. okr. list pap. Lva XIII. „Militantis Ecclesiae“, ze dne 1. srpna 1897; ASS., 30, str. 3, násl.

⁸⁾ Syll. errorum Pia IX., n. 45, 47, 48; Cavagnis, Institutiones, III (1906), n. 102, násl.; Ottaviani, Institutiones, II, n. 341, násl.

⁹⁾ Jaksch, Gesetzlexikon, 10, str. 72, násl., „Politische Schulverfassung“.

učování jménem státu postupně místní duchovní správce, krajští vikáři či děkani a kanovník scholastik.

K úplné sekularisaci školství klade základy čl. 17 zákona ze dne 21. prosince 1867¹⁾: „Věda a její učení je svobodné: zakládati vyučovací a vychovávací ústavy a na nich vyučovat je oprávněn každý státní občan, který prokázal k tomu zákonitým způsobem svoji způsobilost. Domácí vyučování nepodléhá žádnému takovému omezení. — O vyučování náboženství na školách mají se starati příslušné církve, nebo náboženské společnosti. — Státu přísluší nad veškerým vyučováním a výchovou právo nejvyššího řízení a dozoru.“

Podrobný zákon školský ze dne 25. května 1868²⁾ rozvádí tytéž zásady: církevním orgánům ponecháno jest vedení a bezprostřední dozor nad vyučováním náboženství a nad náboženskými úkony žactva. Ostatní vyučovací předměty jsou vlivu církve prosty. Na veřejných školách nepadá na váhu různost náboženského vyznání, ani u žáků ani u učitelů. Náboženské společnosti mohou si z vlastních prostředků zřizovati a udržovati vlastní školy konfesní, též s právem veřejnosti, vyhoví-li zákonným podmínkám.³⁾

Ústavní listina republiky českosl. ze dne 29. ún. 1920 (Sb. z. a n., č. 126), § 120, stručně praví: „Zřizovati soukromé vyučovací a vychovávací ústavy je dovoleno jen v mezích zákonů. Státní správě přísluší vrchní vedení a dozor na veškeré vyučování a vychovávání.“

Čsl. školský zákon ze dne 13. července 1922, jímž se mění a doplňuje zákon o školách (1868), čili t. zv. „malý školský zákon“⁴⁾ otvírá bránu vlivům nábožensko-mravní výchově svrchovaně nepříznivým. Vrchní dozor na vyučování náboženství vyhrazuje se (§ 3) státní správě. I děti katolické mohou býti zproštěny vyučováním náboženství, požádají-li o to písemně neb protokolárně jejich rodiče neb zástupci (§ 3, odst. 5.). Vládní nařízení tomuto zákonu předběžná, neb jej provádějící, nesou ráz obdobný.⁵⁾

226 9. PRAVO NA MAJETEK.⁶⁾ „Ecclesia catholica et apostolica Sedes nativum ius habent libere et independenter a civili potestate acquirendi, retinendi et administrandi bona temporalia ad fines sibi proprios prosequendos“ (can. 1495, § 1). Svůj nárok zakládá církev na skutečnosti, že jako lidská, veřejná a světová organisace, nemůže svojí Bohem svěřené úloze dostáti bez hmotných statků, a jsouc společností dokonalou i svéprávnou, potřebuje vlastního majetku,

¹⁾ Státní základní zákon (ř. z. č. 142) o všeobecných právech státních občanů.

²⁾ Ř. z. č. 48; Českosl. cirk. zákony, I, 1931, Historický úvod od Vrat. Buška, str. 30.

³⁾ Proti základnímu zákonu i proti zákonům z 25. května 1868 protestoval Pius IX. v konsistoři dne 22. června 1868 výroky ostrými: „vehementer reprobandae et damnandae... irrita prorsus nulliusque roboris fuisse et fore declaramus“. Archiv für kath. K. Recht, 20, str. 170; Kryštůfek, Dějiny církve katol. ve státech rak.-uh., II, 1899, str. 390, násl.

⁴⁾ Sb. z. a n., 1922, č. 226.

⁵⁾ Prováděcí nařízení ze dne 4. dubna 1925 (Sb. z. a n., č. 64); Výnos min. školství a nár. osvěty ze dne 11. srpna 1919, Věstník min. šk., č. 1052 z r. 1919; o nábož. úkonech na školách, výnos min. šk. a nár. osvěty ze dne 9. května 1919, Věstník, č. 59, z r. 1919; Bednár, Sbirka zákonů a nařízení ve věcech náboženských, 1929, str. 871—877. — O služebních příjmech a výslužném učitelů náboženství: Zák. ze dne 23. května 1919 (Sb. z. a n., č. 274), a jeho změna zákonem ze dne 13. července 1922 (Sb. z. a n., č. 251) čl. I, § 5, a výnos min. šk. ze dne 7. dubna, 1923; Bednár, tamtéž, str. 881—888. — Srovn. Henner, Základy práva kanonického, 1921, str. 304. — O konfesních školách uherských (Slovensko), srovn. Scherer, Handbuch, II, § 103, II, str. 65, pozn. 48.

⁶⁾ Cavagnis, Institutiones, II, n. 368, násl.; Aichner-Friedle, Compendium, § 223; Wernz, Ius decretalium, III, n. 137, násl.; Ottaviani, Institutiones, I, n. 198; Sägmüller, Lehrbuch, II, § 193.

který si sama svobodně spravuje. Sama existence církve byla by ohrožena, kdyby v nabyvání a správě jmění byla podřízena libovůli světské moci.

Když can. 1499, § 1, prohlašuje: „Ecclesia acquirere bona temporalia potest omnibus iustis modis iuris sive naturalis, sive positivi quibus id aliis licet“, neb když can. 1529 doporučuje, aby smlouvy o církevním majetku souhlasily s domácím právem civilním, nelze v tom spatřovati kapitulaci církve před státem.

Jde tu o pouhou zevní formu právního úkonu, již se církevní zákon z důvodů patrných dobrovolně přizpůsobuje, ale právo na vlastní majetek nemá církev od státu. Majetková samostatnost není tedy „vůči státu pouhým požadavkem tlumočícím vlastně jen přání“, ani není „církev ve směru majetkovém závislá na státu.“¹⁾ Neodpovídá pravdě názor, že hmotné statky svojí povahou náležejí výlučně pod správu státní. Majetkové právo jest spíše rázu obojetného, plynouc nikoli z práva státního, nýbrž přirozeného. Teprve svým určením a účelem, jemuž byly statky věnovány, stávají se buď majetkem posvátným a církevním, neb státním, neb soukromým.²⁾

227 Wiclifovu větu (10.): „Contra Scripturam sacram est quod viri Ecclesiastici habeant possessionem“³⁾ dlužno připsati slepé náruživosti. U právníků ode dávna pozorujeme sklon považovati statky církevní za majetek státní, ano korunní. Bylo třeba odmítnouti mínění: „Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius possidendi ac acquirendi.“⁴⁾ Integritu církevního majetku proti usurpaci chrání trestní zákon, can. 2345, 2346.⁵⁾

Z obavy, aby majetek církevní nevzrostl na úkor moci státní, zrodily se tak zv. zákony amortisační.⁶⁾ Tato právní instituce staví na názoru o mrtvé ruce (manus mortua). „Mrtvou rukou se vyrozumívají právnické osoby, hlavně církevní, proto, že zcizování církevního majetku jest jim ztíženo, ježto jmění jejich má býti zachováno svému účelu, že si houževnatě drží svůj majetek asi jako ruka umírajícího člověka křečovitě drží, čeho byla se chopila.“⁷⁾

Název mrtvé ruky pochází z představy státníků, že z majetku právnických osob církevních neplyne do státní pokladny dědická a převodní daň, jako ze jmění soukromého. Mimo to samo hromadění majetku, obtížnější způsob zcizování, alienatio (can. 1530—1534), a výsady církevního majetku (immunitas realis), sváděly k výjimečným opatřením vůči církvi.

228 Již ve stol. 13. objevují se stopy zákonů amortisačních. U nás král Vác-

¹⁾ Henner, Základy práva kanon., II, § 135.

²⁾ Cavagnis, tamtéž, n. 369.

³⁾ Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 590.

⁴⁾ Syllabus Pia IX., n. 26; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1726.

⁵⁾ Zde budiž poznamenáno, že usurpaci není míněna prostá krádež, ale jen přehmaty kvalifikované, na př. státem prováděná sekularisace; Hollweck, Die kirchlichen Strafgesetze, § 156.

⁶⁾ Wetzer und Welte, Kirchenlexikon, I, 1882, „Amortisation“; Ottův slovník naučný, II, „Amortisační zákony“ (Pražák); Český slovník bohoslovný, I, 1912, „Amortisace“, (Soldát); Henner, O rakouských zákonech amortisačních, 1892. O tom referuje Laurin v Archiv für kath. K. Recht, 68 (1892), str. 461, násl.; Holder, historicky v Archiv für kath. K. Recht, 84 (1904), str. 22, násl.; str. 31, násl.; str. 283, násl.

⁷⁾ Henner, Základy, II, § 135.

lav I. (1230—1253) prohlásil dekretem z r. 1235 platné nabývání nemovitého jmění církevními korporacemi závislým na zeměpanském svolení. Podobně Jan Lucemburský (1310—1346) a Karel IV. (1346—1378) v *Majestas Carolina* z r. 1348, i v jiných dekretech. Také od krále Zikmunda (1419—1437) pocházejí záповědi přenechávati církvi majetek. Jako o právu panujícím zmiňuje se o věci Viktorin ze Všehrd ve spise „O právích země české knihy devatery“ z r. 1499. Zákaz býval namířen hlavně proti řeholníkům. Časem rozšířeno totéž právo na statky movité.

Kdežto starší předpisy byly nezřídka dobře míněnými hrázeními proti nemírnému zatěžování církevních ústavů majetkem, pocházejícím většinou ze zbožných odkazů, nesou pozdější amortisační zákony zjevně ráz žárlivé nedůvěry k církvi. Jsou to zvláště cis. reskript Leopolda I. (1657—1705) ze dne 21. září 1660,¹⁾ „*Pragmatica perpetua*“ Marie Terezie (1740—1780) ze dne 26. srpna 1771²⁾ a patent z 9. prosince 1780.³⁾ Těž věno (dos) řeholnic a roční výživné klášterníků (*vitalitium*), bylo na nejnižší míru povinně zredukováno.

Veškerým omezovacím předpisům učinil rázný konec čl. 27. konkordátu z r. 1855: „*Ecclesia iure suo pollebit novas iusto quovis titulo libere acquirendi possessiones eiusque proprietates in omnibus, quae nunc possidet, vel in posterum acquirat, inviolabilis solemniter erit . . .*“ Starší, církvi nepřiznivé předpisy byly opětně prohlášeny za zrušené v konkordátním čl. 35. Základní zákony ze dne 21. pros. 1867 (ř. z. č. 142) připouštějí sice v čl. 6., odst. 2., možnost nových omezovacích předpisů pro „mrtvou ruku“. K tomu však nedošlo ani zákonem ze dne 7. kv. 1874 (ř. z. č. 50) ani v právu republiky československé.⁴⁾ Dnes, kdy církevní statky nesou veškerá finanční břemena daňová, byly by amortisační zákony zřízením nevčasným.

229 10. VLASTNÍ SOUDNÍ PRAVOMOC. „*Ecclesia iure proprio et exclusivo cognoscit: 1° De causis quae respiciunt res spirituales et spiritualibus adnexas; 2° De violatione legum ecclesiasticarum deque omnibus in quibus inest ratio peccati, quod attinet ad culpae definitionem et poenarum ecclesiasticarum irrogationem; 3° De omnibus causis sive contentiosis sive criminalibus quae respiciunt personas privilegio fori gaudentes ad normam can. 120, 614, 680 (can. 1553, § 1).*“

Kánon jasně rozlišuje soudní kompetenci věcnou od osobní. V otázce, co jsou res spirituales, různí se názory kanonistů od pojmů civilistů.⁵⁾ Právo kanonické třídí res na spirituales, temporales a mixtae (can. 726). Co jsou res temporales spiritualibus adnexae vysvětluje can. 727, § 1—2. Povšimnutí zasluhuje, že podle can. 1553, § 1, 2°, jakákoli záležitost světská neb

¹⁾ *Jaksch*, *Gesetzlexicon*, II, str. 198.

²⁾ *Jaksch*, tamtéž, str. 199; srovn. *Archiv für kath. K. Recht*, 68 (1892), str. 466.

³⁾ *Jaksch*, tamtéž, str. 207.

⁴⁾ *Henner*, *Základy*, II, § 135.

⁵⁾ Srovn. na př. zákon ze dne 7. května 1874, jímž se upravují zevnitřní právní poměry církve katolické, ale nejeden bod zasahuje přímo do vnitřních a duchovních záležitostí.

občanská spadá nepřímou a náhodně pod církevní pravomoc, ovšem pouze „*ratione peccati*“, tedy v oboru duchovního práva, na př. nespravedlivá válka, útlak vdov a sirotků, neb podvod.“)

Kdežto v záležitostech duchovních odmítá kanonické právo každý přímý zásah světského soudce, jest církev ochotna k ústupkům v soudní příslušnosti osobní, podle can. 120. Konkordát z r. 1855 přenechává v čl. 13. sporné záležitosti (*causae mere civiles*) kleriků vesměs soudci světskému, s odůvodněním: „*temporum ratione habita*“. Avšak trestné skutky osob duchovních jen omezeně a s výhradami soudila moc státní, dle čl. 14.

230 Na úkor církevního soudnictví vznikl v ovzduší galikanismu na půdě francouzské zvyk, že nespokojený s výrokem církevního soudu, neb s nařízením duchovní vrchnosti přenesl odvoláním (*appellatio, recursus*), záležitost na světský soud. Jest to tak zv. *appellatio* neb *recursus ab abusu* (*appel comme d'abus*), uzákoněný prvně v pragmatické sankci z r. 1438.²⁾

Jest obecnou zásadou, podávati apelaci vždy od instituce nižší k tribunálu vyššího stupně, téhož právního řádu.³⁾ Praxe regalistů selhává však v obojím bodu. Církev se nemohla jinak než odmítavě chovati k apelačnímu systému, hlásajícímu nepřímou podřízenost církve státu, který si osvojoval vrchní dozor nad církevní správou jakéhokoli druhu (*ius in sacra, ius circa sacra*). Sněm trident-
ský prohlašuje za bezprávi, když světský úřad opravuje rozhodnutí církevního soudu.⁴⁾ Věta 41. Syllabu papeže Pia IX. navrhuje každý svévolný zásah moci světské do výkonu církevní jurisdikce, výslovně též „*ius appellationis ab abusu*“.⁵⁾ Can. 2334, 2°, stihá klatbou vyššího stupně: „*qui impediunt directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni, sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicam potestatem*“.

231 Moderní stát nejeví zájmu na absolutistických choutkách regalistů. Zákon ze dne 7. května 1874, upravující poměr státu k církvi v záležitostech zevních, připouští v § 28 pouze, aby se obrátil k státnímu úřadu, kdo se považuje ve svém právu za zkrácena opatřením některé církevní vrchnosti, ale jen v případě, že byl porušen některý státní zákon.⁶⁾

232 11. TRESTNÍ PRAVOMOC, „*Nativum et proprium Ecclesiae ius est, independenter a qualibet humana auctoritate, coercendi delinquentes sibi subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus*“ (can. 2214, § 1).

¹⁾ Papež *Inocenc III.* prohlašuje v památné dekretálce „*Novit*“ (spor mezi Francií a Anglií): „*Non enim intendimus iudicare de feudo cuius ad ipsum (králův) spectat iudicium . . . sed de peccato cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura . . .*“ (cap. 13, X, l. 2, tit. 1).

²⁾ *Hergenröther*, *Handbuch d. allgem. K. Geschichte*, III, str. 343; *Cavagnis*, *Institutiones*, II, n. 44; *Aichner*, *Compendium*, § 35, n. 3; *Sägmüller*, *Lehrbuch*, I, § 14, n. 7, II, § 169; *Scherer*, *Handbuch*, I, § 13, str. 43.

³⁾ *Cavagnis*, tamtéž, n. 47.

⁴⁾ *Conc. Trid.*, Sess. 25, cap. 3, de ref.

⁵⁾ *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion*, n. 1741.

⁶⁾ *Bušek-Hendrych a j.*, *Československé církevní zákony*, I, 1931, str. 294.

Can. 2198 zná tři druhů nezákonných skutků: jsou delikty namířené jen proti řádu církevnímu, neb porušují výhradně státní předpis neb se protíví obojímu zákonodárství zároveň. Církev stíhá přirozeně v první řadě zločiny spáchané proti vlastní kázni. Káže-li nutnost, radí can. 2198, aby se církevní hodnostář ucházel o pomoc autority světské (brachium saeculare). Té se však za daných poměrů dovolá jen za okolností, že jsou činem dotčeny též zájmy státní, neb že byl přečinem porušen veřejný pořádek a klid. Na zločiny pouze státní nemá sice církev přímého vlivu, může však někdy stíhati vinníka z hlediska duchovního, ratione peccati.¹⁾ Pro přestupky obojí kompetenci podřízené vyznává církevní právo zásadu, „est locus praeventioni“ (can. 1553, § 2). Ztrestala-li již světská justice vinníka dle zásluhy, neb předvidá-li církevní soudce, že se tak stane, může od církevního trestu buď vůbec upustiti, neb jej přiměřeně zmírniti (can. 2223, § 3, 2°—3°).

Konečná slova can. 2214, § 1: „poenis tum spiritualibus tum temporalibus“, neznamenají nijak, že by církevnímu soudci náleželo právo ukládati veškeré druhy trestů, po způsobu soudů světských. Mimo ducha doby dlužno dbáti též ducha společnosti, jejímž jménem soudce trest ukládá. Nejedna z hrubších trestů, jež připouští právo dekretální, na př. fustigatio, exilium, relegatio, vetitum nubendi, seu utendi matrimonio, peregrinatio a pod., odstranila doba novější. Ostatně třeba bráti v úvahu, že za středověku vykonávali církevní hodnostáři nezřídka vedle církevního úřadu též práva pánů světských, třeba snad pouze lenních. Proto obsahuje tehdejší Corpus iuris canonici mnohou látku, která sice s tehdejšími poměry správně se kryla, dnes však již pozbyla veškerého významu.

Can. 2291 vykazuje katalog dvanácti trestů, jimiž v přítomné době stíhá církevní soudce přehmaty členů, bez rozdílu stavů, kdežto can. 2298 udává jiných dvanácte vindikativních trestů pouze klerikům uzpůsobených. Sněm tridentský doporučuje „multas pecuniarias, quae locus piis... assignentur.“²⁾

233 Již častěji rozpředla se debata o otázce, zda přísluší církevní vrchnosti právo uvalovati za těžká provinění trest smrti neb tělesného zkomolení.³⁾ Z četných míst biblických plyne, že ius gladii spadá do kompetence státní suverenity.⁴⁾ Tomuto nespornému právu nikterak se neprotivili v zásadě oni spisovatelé křesťanského pravěku, kteří těžce nesli, že zákony křesťanské říše římské stíhaly kacíře smrtí.⁵⁾ Později, když od stol. 11. sektáři vyvolávali nepokoje, spíše na poli sociálním než náboženském, směřující k násilným převratům a anarchii, církevní vrchnost volávala brachium saeculare na pomoc, neprotivíc se

¹⁾ Srovn. též can. 1553, § 1, 2°; cap. 13, X, l. 2, tit. 1.

²⁾ *Conc. Trid.*, Sess. 25, cap. 3, de ref.

³⁾ *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 301, násl.; *Ottaviani*, Institutiones, I, n. 178, násl.; *Cappello*, Summa iuris, n. 198, násl.; *Böckenhoff-Koeniger*, *Katholische Kirche und moderner Staat*, 1920, str. 132, násl.; *Kadlec*, *Trest smrti... ČKD.*, 1931, str. 66, zvláště str. 80, násl.

⁴⁾ *Kadlec*, tamtéž, str. 81. Zvláště sv. *Pavel* k Řim., 13, 4: „Si autem malum feceris time, non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.“

⁵⁾ *Böckenhoff-Koeniger*, tamtéž, str. 126. Byli to sv. *Hilarius z Poitiers*, *Jan Zlatouš*, *Augustin*.

tomu, že byli bludaři páleni. Papež Lev X. zavrhl větu Luterovu (33.): „Haereticos comburi est contra voluntatem Spiritus.“¹⁾

Jinak než o státu, dlužno souditi o poměru církve k trestu smrti. Vyskytli se jednotlivci, zastávající názor, že církevnímu soudu náleží právo nepolepšitelného zločince odsouditi k trestu smrti.²⁾ Opačné přesvědčení jest však u kano-nistů jediné vládnoucím, z důvodů přesvědčivých: a) Ius gladii odporuje mateřskému duchu církve Kristovy i jeho evangelické mírnosti (lenitas). Nelze věřiti, že by zakladatel odevzdal církevním pastýřům pravomoc, jejíž užívání si nepřál.³⁾ Papež Mikuláš I. (858—867) odpisuje: „Sed Sancta Dei ecclesiae mundanis nunquam constringitur legibus, gladium non habet, nisi spiritualement, non occidit, sed vivificat.“⁴⁾ Též sv. Tomáš Akv. absolutně prohlašuje: „Ecclesia mortem corporalem non infligit.“⁵⁾

b) Není vůbec příkladu, že by církevní tribunál vykl ortel smrti. Zločinného klerika stíhá právo duchovními tresty, ale nepolepšitelného předává rameni světskému: „cum ecclesia ultra non habeat quid faciat.“⁶⁾

I v tomto případě, když církevní soud vydával bludaře světské moci, užíval soudce formule, vystihující ducha církevního: „ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur.“⁷⁾

Nelze namítati, že formalita předávání kacíře moci státní nezabavovala církevního hodnostáře hlavní viny na zabití. Církevní soudce není tu mandans ve smyslu can. 2209, § 3, ježto světská vrchnost jednala z vlastní moci, bez účasti církevní.⁸⁾

234 c) Církevní právo zakazuje osobám duchovním vše, co i z daleka se smrti souvisí: nositi zbraň (can. 138), býti soudcem neb členem poroty (can. 139, § 3), svědky při soudech hrdelních. Iregularita ex defectu lenitatis zasahuje i kata a jeho pochopy (can. 984, 6°, 7°).

Homicidium voluntarium tvoří překážku svěcení nejchoulostivější (can. 985, 4°). Ani ordinarius ani zpovědník nemohou od tajné irregularity dispensovati (can. 990, § 1—2). Z dispense všeobecné jest tento druh překážky svěcení vyňat, can. (991, § 1), ano, pro získání dispense třeba zde výjimečně udati počet případů (can. 991, § 2).

Státní zákonodárství se snaží omezovati trestní moc církevní na míru nejskrovnější. Náš zákon ze dne 7. kv. 1874 (ř. z. č. 50), § 19, stanoví: „Při vy-

¹⁾ Bula „*Exsurge Domine*“ ze dne 15. června 1520; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion*, n. 773.

²⁾ *Gillmann* v *Archiv für kath. K. Recht*, 92 (1912), str. 576; *Böckenhoff-Koeniger*, tamtéž, str. 29.

³⁾ *Ottaviani*, *Institutiones*, n. 183.

⁴⁾ Can. 6, Caus., 33, qu. 2. Na autentičnosti tohoto textu nezávisí skutečnost tehdejšího přesvědčení.

⁵⁾ *Summa theol.*, 2, 2ae, qu. 99 a. 4.

⁶⁾ Cap. 10, X, l. 2, tit. 2.

⁷⁾ Cap. 27, X, l. 5, tit. 40, De verborum significatione. — *Giordano Bruno* byl r. 1600 potrestán smrtí světským soudem papežského státu, kdežto mistra *Jana Husa* církevní sněm, ostatně nelegální, vydal rameni světskému.

⁸⁾ *Cappello*, *Summa iuris*, n. 200; l. 4, Cod., l. 1, tit. 5. De haereticis et manichaeis.

konávání církevní moci úřední nelze užívatí zevnitřního donucování.“ Jen v určitých, v § 23 a 27 téhož zákona naznačených případech, poskytuje státní správa své brachium, na požádání církevní vrchnosti, aby prosazen byl výrok církevního úřadu proti renitentům.¹⁾

Díl II.: PRÁVNÍ POMĚR CÍRKVE K NEKATOLÍKŮM.

235 *Codex Iustiniani*, l. 1, tit. 5, de haereticis et manichaeis et samaritis. — *Gratian*, Causa, 23, qu. 4—7; Caus., 24, qu. 1—3. — *Gregorii IX.*, Decret., l. 5, tit. 7 de haereticis, tit. 8, de schismaticis; tit. 9, de apostatis; — *Lib. VI.*, l. 5, tit. 2—3; — *Clem.*, l. 5, tit. 2, de iudaeis et saracenis; tit. 3, de haereticis; — *Extrav. comm.*, l. 5, tit. 2, de iudaeis; tit. 3, de haereticis; tit. 4, de schismaticis. — *Can. 87*, 1325, § 2. — *Sv. Tomáš Akv.*, Summa theol., 2, 2ae, qu. 10—12. — *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 573, násl.; — *Aichner-Friedle*, § 49, násl. — *Capello*, Summa iuris publici eccl., 1923, n. 259, násl. — *Sägmüller*, Lehrbuch, 1925⁴, § 16, 17.

ÚVODEM. Od kolébky církve kázala naléhavá nutnost, aby byl zákoně upraven vzájemný poměr mezi členy církve Kristovy a jinověrci. Byli to zprvu židé a pohané, brzy i bludaři, na učení Ježíšovo se odvolávající, iudaei, gentiles (I. Kor., 12, 13; Skutky, 19, 10; 20, 21), haeretici (I. Kor., 11, 19; Skutky, 24, 14). Apoštolové docházeli v prvních letech své činnosti do chrámu jerusalemského (Skutky, 2, 46; 3, 1, násl.), ani se nevyhýbali synagogám, ovšem s úmyslem, šířiti i tam víru křesťanskou (Skutky, 13, 5).

V říši římsko-pohanské bývala církev vysazena bezohledné persekuci, jsouc mnohdy ostřeji napadána židy než pohany (Skutky, 18, 12, násl.). Křesťanští císařové vytkli si za cíl jednotu všech občanů u víře křesťanské, obrátivše nyní ostří meče proti nekatolíkům.²⁾ V nově době domohly se odštěpené sekty společenské samostatnosti, které musí přirozeně šetřiti i sama církev. Pestrá směsice náboženských vyznání a nemožnost separovati občany od obča-

¹⁾ *Důvodová zpráva* k § 19 miní: „Vykonávati vnější tlak je výlučně právem státu, ježto jen stát je povolán míti v ruce právní řád, obsahující moc donucovací. Církev má své vlastní velmi účinné prostředky kázeňské; byla-li by ještě vedle těchto oprávněna k vnějšímu donucování, pak byla by po pravdě mocnější než stát... Předpisům tohoto zákona odporovaly by tresty na svobodě a tělesné, které by byly vykonány na základě církevní disciplinární moci. Pokuty peněžité neobsahují ještě v sobě žádné donucení, zde vedlo by k donucení teprve jejich vymáhání...“ — Netřeba udávati v čem, z hlediska kanonického práva, parlamentní referent přestřeluje.

²⁾ *Cod.*, *Iust.*, l. 1, tit. 5, de haereticis.

nů dle náboženství, utvořila v kanonickém právu určitá pravidla, upravující soužití více náboženských vyznání tak, aby katolíci na své víře neutrpěli, a svým jednáním nikterak, ani přímo ani nepřímo, neschvalovali kult nekatolický.

V následujících člancích bude našim úkolem objasnití, v jakém rozsahu podléhají osoby nekřtěné neb pokřtění jinověrci normám církevního práva, jak přivéstí v soulad učení o samospasitelné víře katolické se zákonem křesťanské mírnosti (tolerantia), jak regulovati účast katolíků na cizím ritu neb přístup nekatolíků k církevním obřadům (communicatio in sacris). Mimo to sluší věnovati pozornost obdobným předpisům státním, které upravují vztahy mezikonfesní, pro vlastní obor působnosti.

Čl. 1. Osobní příslušnost k církvi.

236 1. **NEKŘTĚNÍ.** Pouze křtem svatým získává člověk „communiois vinculum“ v církvi Kristově (can. 87). Kdo touto branou nevešel, nepodléhá ani činně ani trpně pravomoci církevní. Nekřtěnci „canonicis constitutionibus non arctantur“¹⁾ „Legibus mere ecclesiasticis non tenentur qui baptismum non receperunt“ (can. 12). Sněm tridentský hlásá totéž pravidlo: „cum ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus“²⁾ Jen nepřímo přichází nekřesťan pod moc zákona církevního.³⁾

Nekřtěný jest ovšem podroben zákonu božímu, jak přirozenému tak i pozitivnímu (Řím., 2, 14), nejinak než křesťan, z toho však nelze odvozovati, že by církevním úřadům příslušela sankční moc vymáhati na vzdorujících v tom směru poslušnost.

Starší kanonické právo obsahuje ovšem nejen předpis, zavazující i občany nekřesťany, leč tu šlo spíše o obecné dobro křesťanů, nežřídka ohrožené libovůli jinověrců.⁴⁾ Tyto kanonické předpisy sloužily za dob úzkého přátelství mezi církvi a státem rameni světskému za normu vlastního jednání. Židům bylo na př. zakázáno zřizovati nové synagogy,⁵⁾ směli si jen staré opravovati,⁶⁾ v pátek měli míti své příbytky uzavřené, nevycházejíce z domu,⁷⁾ židům a pohanům předepsán zvláštní nápadný oděv.⁸⁾

Božský zakladatel svěřil své církvi úkol „independentem a qualibet civili potestate“ (can. 1322, § 2), hlásati zjevenou pravdu všem národům. Všem lidem ukládá božský zákon, aby si osvojili znalost víry Kristovy a ji v jeho cír-

¹⁾ *Cap.* 8, X, l. 4, tit. 19.

²⁾ *Sess.* 14, cap. 2. Sněm se odvolává na výrok *sv. Pavla*: „Quid enim mihi de iis qui foris sunt, iudicare?“ (I. Kor., 5, 12).

³⁾ *Srovn.* na př. *can.* 1070, § 1—2, *can.* 1120—1127.

⁴⁾ *Srovn.* na př. *tit.* 6 de iudaeis et saracenis, l. 5 dekretálek.

⁵⁾ *Tamtéž*, cap. 3.

⁶⁾ *Tamtéž*, cap. 7.

⁷⁾ *Tamtéž*, cap. 4, 15.

⁸⁾ *Tamtéž*, cap. 14.

kvi veřejně vyznávali (can. 1322, § 2). Nutila-li kdysi církevní vrchnost neb zákon světský židovské poddané, aby ve stanovené dny slýchali výklad nauky křesťanské, nebyla tím ani překročena lidská pravomoc ani znásilněna svoboda lidská. I dnes klade zákon duchovním správcům na pamět, aby „acatholicos... commendatos sibi in Domino habeant“ (can. 1350, § 1).

Nicméně panovalo v církvi vždy přesvědčení, že pouze těm dospělým možno udělovati křest, kteří o to dobrovolně požádají (can. 752, § 1). „Ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur“ (can. 1351).¹⁾

Příprava dospělých na křest sluje katechumenátem.²⁾ Katechumenům, ač nejsou ještě údy církve, přísluší již některá práva podřadného významu, na př. účast na liturgii, na žehnání a exorcismech (can. 1149, 1152), nikoli však právo na církevní pohřeb (can. 1239, § 1), leč že bez vlastní viny křtu nedošli (can. 1239, § 2).

Neofytem zveme křesťana v letech dospělosti nedávno pokřtěného. Vycházejíc od názoru, že novokřesťan není dosud náležitě u víře upevněn, ani v kázni křesťanské dosti vycvičen, otáčí církev přijímatí neofyty do stavu duchovního, dokud se biskup o jejich zralosti nepřesvědčil (can. 987, 6°).

Církev nelibě nesla praxi mnohých, v 3. a 4. století pěstovanou, odkládati s vlastním křtem až na sklon života, aby milost křestní nevzala poruchy. Těmto klinikům (κλινική = lože) nebylo plně důvěřováno, zvláště když se ucházeli o přijetí do stavu duchovního.³⁾

237 2. POKŘTĚNÍ NEKATOLÍCI. Sněm tridentský prohlašuje: „Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine P. et F. et Sp. S. cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptismum A. S.“⁴⁾ Zákon opírá se o učení sv. Augustina.⁵⁾ Stávají se tedy křtem i heretиковé členy jediné církve Kristovy. Proto jsou právně vázáni zákony církevní kázně, ovšem s výjimkou, týkající se práv a výhod podle can. 87. Pouze nevědomost je omlouvá ve svědomí, neb je církevní zákon sám propouští z povinnosti, na př. co do formy sňatku (can. 1099, § 2).⁶⁾

K církvi Kristově, jež je nutně jedinou, příslušejí z titulu platného křtu i osoby v organisované sektě zrozené a pokřtěné. Tím udáváme právní důvod, proč kdysi církevní i světská autorita ostře zakročovaly proti bludařům řízním inkvisičním. Úplný převrat v tom směru způsobil mír vestfálský r. 1648, prohlásiv rovnoprávnost („paritu“), evangelických konfesí s církví katolickou a uděliv jim exempci od pravomoci biskupů. Protest papeže Inocence X. (1644 až 1655) brevem „Zelo domus Dei“, ze dne 20. listopadu 1648, nemohl ovšem

¹⁾ Can. 3, 5, Dist. 45; can. 33, Caus. 23, qu. 5. „Christi fidem habere non creditur, qui ad christianorum baptismum non spontaneus sed invitus cogitur pervenire“; can. 9, X, l. 5, tit. 6.

²⁾ Kupka, O katechumenátu ve staré církvi, ČKD., 1903, str. 439, násl.

³⁾ Hergenröther, Handbuch der allgem. K. Geschichte, I, 1911°, str. 243.

⁴⁾ Trid., Sess. 7, can. 4, de baptismo.

⁵⁾ Can. 97, Caus. 1, qu. 1.

⁶⁾ Srovn. o povinnostech nekatolíků, svrchu č. 85.

zabrániti, aby se via facti obecně neujal právní názor o emancipaci nekatolíků z jurisdikce církevní.¹⁾

238 3. ODPADLÍCI. Poněkud jiný právní poměr než k nekatolíkům od narození (acatholici nati), zachovává kanonické právo k těm, kdož v pozdějším věku od církve se odloučili. Jsou to haeretici neb apostatae neb schismatici, podle dogmatického výměru, který podává can. 1325, § 2. Na jich omluvu nelze připustiti ani nevědomost ani mravní nátlak (metus gravis), jemuž snad podlehli, ježto odpad od víry jest svojí podstatou zlým skutkem ve smyslu can. 2205, § 3. Proto se odpadlíci rovnají katolíkům co do závazků, jsouce však stížení církevní klatbou (can. 2314, § 1), požívají jen v omezené míře práv všem členům církve (can. 87) přístupných (can. 2259—2267).

Přitěžující okolnosti zločinu odpadu je veřejný vstup do organisované sekty (can. 2314, § 1, 3°), kdežto zrození v bludu tvoří okolnost polehčující, zvláště pokud bloudící žije in bona fide.

239 4. NÁVRAT JINOVĚRCŮ DO CÍRKVE. Církevním představeným nesmí býti osud nekatolíků lhostejným (can. 1350). Návratem do církve či konverzí nazýváme kající a dobrovolné odřikání se bludů spojené s vyznáním víry katolické do rukou biskupova zmocněnce, jemuž následuje přijetí konvertitovo do lůna církve, kanonickou formou prohlášené. Nikomu nemůže býti odpirán vstup neb návrat do církve, kdo se podrobil podmínkám, které mu diecéšní biskup předložil. Konvertita svěřuje svůj záměr buď přímo biskupovi, jemuž kanonické právo přisuzuje rekonsiliaci bludařů pro veřejný obor (can. 2314, § 2), neb svěří záležitost místnímu faráři neb kterémukoli knězi své důvěry. Tomu náleží úkol opatřiti si delegovanou pravomoc a nutné fakulty absoluční.²⁾

Kdokoli řídí konverzi, musí předem řešiti otázku, jakým pořadem bude třeba postupovati. Věc závisí na existenci křtu konvertitova:

a) Zjistil-li církevní úřad, že konvertující dosud platně pokřtěn nebyl, bude pokřtěn bezpodmínečně (absolute). V tom případě záleží konverse pouze ve vyznání víry podle předloženého formuláře,³⁾ a v následujícím úkonu křestním. Ani abiuratio errorum není nutna, ani nemůže konvertita přijati svátost pokání. Nicméně budiž křtěnec napomenut, aby hříchů svých lítoval (can. 572, § 1). On i křtitel mají býti lačni, „nisi graves urgentesque causae obsint“ (c. 753, § 1—2). Snad bude nutno pomýšletí na sanaci sňatku, mimo církev uzavřeného a na legitimaci dítek.

b) Nutí-li okolnosti, aby konvertující byl pokřtěn podmínečně, následují:

¹⁾ Z nového zákoníku kanonického práva vymizely přirozeně tituly: *de iudaeis, haereticis, apostatis, schismaticis*. Nicméně přihlíží také nové právo za každé příležitosti s veškerou péčí k interkonfesioním otázkám dneška.

²⁾ Instructio S. Congr. S. Officii de neoconversorum receptione, ze dne 20. července 1859, ČKD., 1906, str. 202 (Tumpach); Ephemerides liturgicae, 1911, str. 624; Ordinariátní list pražské arcid., 1912, str. 35, násl.; Theol. prakt. Quartalschr., 1886, str. 391.

³⁾ Formulář, srovn. ČKD., 1906, str. 203; Ordin. list pražské arcid., 1912, str. 38.

abjurace bludů, vyznání víry, podmíněčná absoluce od censur, svátostná zpověď¹⁾ s podmíněčnou absolucí,²⁾ svatě přijímání a biřmování.

Pokud trvá pochybnost o platnosti prvního křtu, netřeba pečovat o nápravu sňatku, před konverzí uzavřeného, neboť v právu kanonickém platí baptismus dubius za dostatečný vzhledem k manželství (can. 1014, 1070, § 2, 1127).

c) Došla-li otázka o platnosti křtu rozluštění kladného, bude pořad konverse tento: odřikání se bludů, vyznání víry, rozhřešení od censur pro forum veřejné, zpověď, sv. přijímání.

Přání konvertitovu, aby doplněny byly obřady při křtu mimo církev opomenuté, jest ochotně vyhověti.³⁾ V pražské arcidiecési vešla v užívání fakulta Sv. Stolicí udělená,⁴⁾ aby podmíněčný křest dospělých konvertitů mohl býti brán z kratšího formuláře pro bapt. parvulorum. Dnes netřeba k tomu již zvláštní licence, když can. 755, § 2, obecně stanoví: „Loci Ordinarius potest gravi et rationabili de causa indulgere, ut caeremoniae praescriptae pro baptismo infantium adhibeantur in baptismo adultorum.“

Značného praktického významu může nabýti tak zvaná regula Albitii o konvertitech, kteří ještě nedovršili 14. roku věku. Podle instrukce posv. kongr. Sv. Officia ze dne 20. listopadu 1878 není totiž nutno žádati od nich abjuraci bludů, ale stačí pouze vyznání víry katolické.⁵⁾

240 5. VÝJIMEČNÁ OPATŘENÍ PRO KONVERSE. a) Izraelité. Mimořádné opatřnosti, dle souhlasných svědectví, třeba věnovati konvertitům ze židovstva. Z důvodů závažných ustanovila konsistoř pražská, výnosem ze dne 29. října 1919: „aby žádosti o dovolení ku pokřtění izraelitů doloženy byly vysvědčením o dostatečném a úspěšném vyučování proselyty v učení katolické církve, vysvědčením o mravech a prohlášením proselytovým, že z přesvědčení o pravdivosti katolické víry přijmouti chce křest svatý. K tomuto prohlášení nechť připojí duchovní správce neb učitel náboženství svůj úsudek.“⁶⁾

b) Českoslovenští. V zemích českých působily citelné pastorační obtíže hojně návraty do církve těch, kteří v bouřích popřevratových slepě, byvše oklamáni, odpadali k sektě uměle utvořené. S počátku usnadňovali biskupské úřady duchovním správcům praxi pouhou delegací oné pravomoci, již přiznává can. 2314, § 2, biskupům. V tom smyslu zmocňuje pražský ordinariát faráře i administrátory far dne 4. srpna 1920, aby kající odpadlíky, po náleži-

¹⁾ „confessio generalis totius vitae“; tamtéž, str. 36.

²⁾ Decr. S. Congr. S. Officii, 17. prosince 1868, 17. června 1715; ASS., 4, str. 322.

³⁾ *Rituale Rom.*, Ordo supplendi . . .

⁴⁾ S. Congr. S. Officii ze dne 6. prosince 1895; ČKD., 1896, str. 305. Výsada byla obnovena na nové pětiletí r. 1905; ČKD., 1906, str. 200.

⁵⁾ *Zitelli*, Apparatus iuris ecclesiastici, 1886, str. 270; *Laemmer*, Institutionen des kath. K. Rechtes, 1892², str. 465. — Dovolují si vysloviti pochybu, zda možno užití pravidla zde udaného při konverzi oněch dětí z protestantismu se vracejících, které byly již podrobeny „konfirmaci“, při níž se důrazně odřikaly katolických dogmat.

⁶⁾ Ordin. list pražské arcid., 1919, str. 125.

tém odvolání bludů, zprostiti církevní klatby pro zevní forum, tak aby potom bylo volno prostému zpovědníkovi odstraniti pouta též pro obor duchovní.¹⁾ Brzy však vyhověla Sv. Stolice přání primasa českého, udělivši biskupům českým i moravským mimořádnou fakultu, dle které mohou delegovati zpovědníky svého území, „ut proprios poenitentes absolvere valeant pro foro interno aequae ac pro foro externo, omisa abiuratione iuridice peracta, praemissa tamen abiuratione saltem secreta coram confessario . . . iniunctis . . .“²⁾ Tato tříletá fakulta byla obnovena v nezměněném rozsahu r. 1928 a 1931.³⁾

c) Ruští běženci. Papežská komise pro záležitosti ruské uveřejnila dne 12. ledna 1929 „Monitum pro Russis ad catholicam fidem redeuntibus“⁴⁾ Text vyhlášky brzy podstatně doplněn⁵⁾ a podrobně vysvětlen instrukcí ze dne 26. srpna 1929.⁶⁾ Z důvodů, že jde o osoby z vlasti uprchlé, tedy o cizince nedostatečně známé, ukládá se biskupům, aby jednali opatrně. Bez zvláštního zmocnění, může biskup přijati do církve pouze ruské laiky, dbaje ovšem pokynů zmíněné instrukce. Je-li však konvertitou kněz neb jáhen, třeba záležitost postoupiti papežské komisi pro Rusko a jen v případech naléhavých postačuje souhlas příslušného zástupce papežova v zemi či nuncia.

Čl. 2. Zásady snášlivosti k jinověrcům.

241 *Sv. Tomáš Akv.*, Summa theol., 2, 2ae, qu. 11, a. 3; — *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 577, násl.; — *Aichner-Friedle*, Compendium, § 50; — *Laurentius*, Institutiones, i. eccl., 1914³, § 213; *Pohle*, Staatslexikon (Herder), čl. „Toleranz“, sv. 5, str. 488, násl.; — *Bušek*, Církev, stát a jinověrci v kodexu iuris can., 1922, str. 86, násl.; — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, § 17, str. 118, násl.

1. POJEM SNÁŠELIVOSTI (TOLERANTIA). Dle smyslu obecného nazýváme snášlivostí šlechetné a shovívavé nazírání na cizí snahy, úmysly a jednání, zvláště co do různosti náboženského vyznání, jemuž přisvědčiti nelze.

„Tolerantia in privatis hominibus dicitur ea animi dispositio, qua proximum secundum propriam eius opinionem agere sinunt.“¹⁾ Snášlivost předpokládá existenci zla, spíše duchovního než hmotného (trpělivost), jemuž se ponechává vědomě a úmyslně stanovená míra svobody, nikoli ze slabosti, lhostejnosti neb nezbytnosti (dissimulatio), ale z přesvědčení, jež sleduje mravně dobrý cíl.

¹⁾ Ordin. list pražské arcid., 1920, str. 68.

²⁾ Ordin. list pražské arcid., 1925, str. 5.

³⁾ Tamtéž, 1928, str. 23; 1931, str. 26. Srovn. výklad fakulty v Ordin. listě pražském, 1930, str. 51.

⁴⁾ AAS., 21, str. 94.

⁵⁾ AAS., 21, str. 171.

⁶⁾ AAS., 21, str. 608. — Srovn. Archiv für kath. K. Recht, 110 (1930), str. 213, násl.

⁷⁾ *Laurentius*, Institutiones, n. 1186.

Katolické církvi metají odpůrci zhusta v tvář hanu z nesnášlivosti k jiným konfesím. Jest naší úlohou uvést tuto výtku na pravou míru.

242 2. PŘEDMĚT A ODRŮDY SNÁŠELIVOSTI. Náboženská snášlivost se nese buď přímo k věroučnému obsahu cizího náboženství, a sluje snášlivostí dogmatickou (tolerantia dogmatica), neb vštěpuje šetrné chování k osobám oddaným bludu, či snášlivost křesťanskou (tolerantia christiana), neb má za předmět život obecný, řídící styky s jinověrci v oboru hmotném, již nazýváme snášlivostí občanskou¹⁾:

a) Hlásíme se k zásadě, že církev katolická jest dogmaticky nekompromisně nesnášlivou. Pouze náboženství Bohem zjevené podává lidem zákonou a bezpečnou formu povinné bohopocty. To plyne nutně z pojmu náboženství. Nelze přikládati bludu a pravdě stejná práva. Současně nemůže existovati více zjevených náboženství.

Všem lidem káže povinnost, vzdávati nejvyšší bytosti svrchovanou úctu způsobem, který ona sama stanovila: „Ecclesiae, independenter a qualibet civili potestate, ius est et officium gentes omnes evangelicam doctrinam docendi: hanc vero rite ediscere veramque Dei Ecclesiam amplecti omnes divina lege tenentur“ (can. 1322, § 2). Soukromému názoru nepřisluší upravovati si články věroučné, dle „vlastního přesvědčení“. „Náboženskou svobodu“ nelze ztožňovati s libovůlí věřiti čemukoli. Indiferentism, nečinící rozdílu mezi náboženskými naukami světa, s atheismem téměř totožný, i latitudinarism, který staví alespoň jistá křesťanská vyznání sobě na roveň, jsou dogmatickými bludy, spolu s náboženským eklecticismem.

Tyto mylné názory řadí papež Pius IX. ve svém „Syllabu“ mezi „praecipuos nostrae aetatis errores“: „Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit“ (n. 15). „Homines in cuiusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt“ (n. 16). „Protestantismus non aliud est quam diversa verae eiusdem christianae religionis forma, in qua aequae ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est“ (can. 18).²⁾ Kdo by se k zavrženým větám přiklonil, proti can. 1324, podlehl by trestním sankcím, naznačeným v can. 2317.

243 b) Církev doporučuje křesťanskou shovívavost k nekatolíkům (tolerantia christiana). Od bludu třeba jasně rozlišovati osoby, bludem zatížené. Církev, jsouc neúprosně intolerantní k heresi, neodsuzuje jinověrců. Ani výraz „anathema sit“, ani kanonické tresty proti bludařům (can. 2314, násl.) nemají ráz msty neb neodvolatelné sankce, ale jsou censurou (poena medicinalis, can. 2241, § 1), tedy dočasným lékem, sloužícím k nápravě postiženého.

Vzdor učení o jediné víře, církev vždy připouštěla, že nezaviněná nevědomost bludaře omlouvá. Duch církve velí, mírně souditi o vině jinověrců. Katolická polemika nepřipouští užívati nekalých zbraní, ani historických ne-

¹⁾ Sägmüller, Lehrbuch, I, § 17, str. 122.

²⁾ Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion, n. 1715, 1716, 1718.

pravd nebo násilí, pomluv a štvavých táborů, aby sok byl zahanben.¹⁾ Tím usilovněji se doporučí modlitba „ut errantium corda ad veritatis tuae redeant unitatem“.²⁾ „Interfucite errores sed diligite errantes“, bylo heslem sv. Augustina.³⁾

Sv. Tomáš Akv. učí: „Si autem accipiatur infidelitas secundum negationem puram, sicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis poenae, quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis est consecuta. Qui autem sic sunt infideles damnantur quidem propter alia peccata, quae sine fide remitti non possunt, non autem damnantur propter infidelitatis peccatum.“⁴⁾

244 c) V občanském životě sluší vycházeti jinověrcům šetrně vstříc (tolerantia civilis). Nikdy ovšem nesmí styk s nekatolíky škoditi víře katolíkovi. Proto analogie s klatbou vyššího stupně (excomm. vitandus) připouští společenství s nekatolíky pouze z důvodů vážných, podle can. 2267: „Communione in profanis cum vitando fideles vitare debent, nisi agatur de coniuge, parentibus, liberis, famulis, subditis et generatim nisi rationabilis causa excuset.“

Právo dekretální zakazovalo: „os, orare, vale, communio, mensa negatur“⁵⁾ s výjimkami: „Utile, lex, humile, res ignota, necesse.“⁶⁾

Čl. 3. Účast katolíků na cizích kultech.

245 Can. 1258, § 1—2; — *Acta et decreta Concilii provinciae pragensis*, a. 1860, tit. 2, cap. 3. *Decreta et acta Concilii provinciae Strigoniensis*, a. 1858, tit. 9, 4. — *Zitelli*, Apparatus iuris ecclesiastici, 1886, str. 492, násl.; — *Aichner-Friedle*, Compendium, § 51; — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, § 17, str. 120; — *Vřešťál*, Katolická mravouka, II, 1912, č. 50, násl.

K mnohem větší opatrnosti, než pro občanské soužití s jinověrci, nabádají kanonické předpisy, kdykoli společenské poměry nutí katolíka obcovati s jinými náboženskými úkonům cizího vyznání, neb jde-li o připuštění nekatolíkům k posvátným obřadům církevním. Tato communicatio in sacris jest se strany

¹⁾ *Aichner-Friedle*, Compendium, § 50, n. 2, 3; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion, n. 1647, 1677 (Pius IX.).

²⁾ Orace v den sv. Augustina, apošt. Anglie, dne 28. května.

³⁾ *Contra litteras Petilianii*, I, 29.

⁴⁾ *Summa theol.*, 2, 2ae, qu. 10, a. 1, corp. Ochrana, kterou papežové častěji poskytli židům, na př. cap. 9, X, l. 5, tit. 6, opírala se o zvláštní důvody dějinného vzniku křesťanství.

⁵⁾ Glosa ke cap. 3 in VI, l. 5, tit. 5.

⁶⁾ Glosa ke cap. 15, X, l. 5, tit. 39. Výklad slov podává *Aichner*, Compendium, § 218, n. 8; *Sägmüller*, Lehrbuch, II², § 177. Srovn. Sv. Tomáš Akv., *Summa theol.*, 2, 2ae, qu. 10, a. 9; okr. *Pia X.* „*Singulari*“, ze dne 24. září 1912, v němž papež vyzývá k opatrnosti, v nábožensky smíšených dělnických syndikátech německých; AAS., 4, str. 657, násl.; okr. *Pia XI.* „*Ecclesiam Dei*“, ze dne 12. listopadu 1923, o sv. *Josařatu* a stycích s východňany; AAS., 15, str. 513.

naši buď činná (activa), když se katolík účastní cizího aktu kultového, neb trpná (passiva), jde-li o poměr opačný. Zde pojednáváme o činné účasti, obecně nepřipustné, omluvitelné pouze důvody zákonnými.

1. **ZAKÁZANÁ KOMUNIKACE.** Normu závaznou nám podává can. 1258, § 1: „Haud licitum est fidelibus quovis modo active assistere seu partem habere in sacris acatholicorum.“ Výraz „sacra acatholicorum“ pojímá v sobě modlitby, zpěvy, bohoslužebné obřady, kázání, náboženskou výuku, katechesi, večeri Páně, pohřeb, svatbu. Slůvko „active“ značí jakoukoli činnou účast („partem habere“), na př. spolu se modliti, zpívat, býti kmotrem při křtu dítky nekatolického, pozorně naslouchati kázání, provázeti zpěv na varhany.¹⁾

Přijati vědomě křest od nekatolíka, i jen soukromě, mimo případ nejzazší nutnosti, tvoří irregularitu (can. 985, 2°). Rodiče, svolující k takovému křtu svých dítek neb k výchově nekatolické, snoubenci, uzavírající sňatek před zřízencem jiné konfese (can. 1063, § 1), propadají sankci can. 2319, § 1, 1°—4°. Není přípustno, zvoniti k pohřebnímu průvodu nekatolickému (can. 1169, § 4).

Církev netrpí ani stín souhlasu s bludným učením. Na otázku, jak by se měly chovati řeholnice pověřené správou nemocnice, když nemocný akatolík prosí o návštěvu duchovního své konfese, odpověděla posv. kongregace Sv. Officia dne 14. prosince 1898 souhlasně se staršími pokyny: „passive se habeant“.²⁾ Ještě choulostivější otázkou jest, zda smí ředitel katolické konfesní školy povolati nekatolického učitele náboženství, aby vyučoval dítky svého vyznání? Sv. Stolice odvětila rovněž dne 28. srpna 1900: „passive se habere, tolerare nimirum ut alumni schismatici a catechistis schismaticis propriis lorum expensis atque in loco, quantum fieri potest, a scholis catholicis separato instruantur, vel ut una cum catholicis doctrinam catholicam doceantur“.³⁾

Katolíkům není dovoleno, bez souhlasu církevní vrchnosti, bráti činnou účast na disputacích s nekatolíky (can. 1325, § 3). Z důvodů dogmatických zakazuje Řím členství ve svazích nekatolických, sledujících sjednocení křesťanů „pro unitate christiana“⁴⁾ neb ve sdruženích theosofických.⁵⁾

Právní důvod všech těchto zákazů nese ráz dogmatický, a jest trojí: α) činnou přítomností při jinověreckých obřadech neb jiných, s vírou souvisejících úkonech, schvaluje katolík alespoň nepřímo blud, snad v něm i utvrzuje

¹⁾ Bohatou kasuistiku podává *Zitelli*, v uvedeném díle, str. 493, násl.: *Blat*, *Commentarium textus*, I. 3, (1923), n. 125, násl.: Katolíkům není dovoleno přispívatí na zbudování jinověrecké modlitebny neb synagogy, řemeslníkům však není třeba práci při stavbě zakazovati, nejde-li v konkrétním případě o uznání bludu neb o potupu víry katolické. Ani v úplném nedostatku katol. bohoslužeb není dovoleno bráti účast v neděli na liturgii rozkolníků. Potká-li katolík náhodou průvod rozkolníků, v němž nesena Nejsv. Svátost, může adorovati, nikoli však průvod sledovati. Velikonoční povinnosti nečiní se zadost přijetím sv. přijímání z rukou schismatika.

²⁾ ASS., 31, str. 532, násl. Úkol, aby zpráva o přání nemocného došla svého cíle, možno svěčtiti souvěrci chorého, neb soukromé osobě katolické.

³⁾ Archiv für kath. K. Recht, 81, str. 130. O smíšených školách a pensionátech, srovn. *Zitelli*, *Apparatus*, str. 499.

⁴⁾ S. C. S. Officii, 16. září 1864, 8. listop. 1865, 2. července 1919; AAS., 11, str. 310, 312.

⁵⁾ S. C. S. Officii, 16. července 1919; AAS., 11, str. 317.

přítomné jinověrce; β) věřící pojmají podezření o jeho stálosti u víře, horšice se na něm; γ) jde o účast na nezákonné, liché bohopotě.¹⁾

246 2. **PŘÍPUSTNÁ KOMUNIKACE.** „Tolerari potest praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque sollemniis, dummodo perversionis et scandali periculum absit“ (can. 1258, § 2).

Text zákona jest výsledkem bohaté judikatury.²⁾ Pouze takové cizí náboženské úkony jsou katolíkům přístupny, které svojí povahou nevnučují přítomným bludy dogmatické, jako na př. sňatek neb pohřeb. Účast jest pouze trpěna za podmínek: α) že ji přikazuje občanská úslužnost, přátelství neb povinná pocta; β) v naléhavých případech, jimž nelze uniknouti; γ) účast dlužno omeziti na trpnou a hmotnou přítomnost, bez kladné součinnosti; δ) když není obavy, že bude účastník lákán k bludu neb svojí přítomností dá pohoršení věřícím.

Při pohřbu jinověrců nemají se katolící účastníci spolu modliti, ani vrhati dle zvyku zemí na rakev.³⁾ Káže-li občanský zákon skládati přísahu do rukou nekatolického duchovního, může se katolík podrobiti, i nekatolickou bibli líbat, ale zřízenec nesmí býti oděn liturgickým rouchem. Spíše možno omluviti komunikaci laickou než klerickou. Přítomnost farářova v posvátném úboru jest bezvýhradně nepřipustna.

Čl. 4. Účast nekatolíků na liturgických úkonech církevních.

247 Kanonické předpisy, vytyčující hranice, až kam možno jinověrce připustiti, aby užívali duchovních statků církevních, vycházejí ze zásady, že rozkolník, heretik, odpadlík, získali sice křtem svatým schopnosti k plné účasti na duchovním životě, leč svým neb předků odpadem byli vyloučeni z pospolitosti církevní (ecclesiasticae communionis vinculum, can. 2314, § 1, 1°—3°, 2257—2267). Uplatňuje se tu onen obex, o němž se zmiňuje can. 87. Nekatolíci podržují tedy pouze tu míru práv, kterou jim ponechávají církevní zákony.

1. **VSTUP DO SVATYNĚ.** Jinověrcům není bezvýhradně zakázána návštěva posvátných místností. Zcela svobodný jest nekatolíkům přístup na kázání neb katechesi (can. 2259, § 1), neboť evangelium má hlásáno býti „všemu stvoření“.⁴⁾ Těž obcovati službám božím (divinis officiis), pouze trpně, bez činné účasti, dovoluje zákon censurovaným. Jde-li však o klatbu vyššího stupně, tu platí: „vitandus expellendus est, aut si expelli nequeat, ab officio cessandum, dummodo id fieri possit sine gravi incommodo . . .“ (can. 2259, § 2).

¹⁾ *Aichner-Friedle*, *Compendium*, § 51, n. 1; Tamtéž, výnos (instructio) kardinála Vikáře, ze dne 12. července 1878, podávající zevrubně celý systém církevních zásad o komunikaci s bludaři v Římě usedlými.

²⁾ Srovn. *Zitelli*, *Blat*, *Aichner*, na uvedených místech.

³⁾ C. S. Officii dne 14. ledna 1874, ASS., 27, str. 575.

⁴⁾ *Sv. Marek*, 16, 15.

Slovem „divina officia“ vyjadřuje kanonické právo posvátné obřady z moci svěcení konané, klerikům výlučně rezervované (can. 2256, 1°), tedy i odpolední svátostné požehnání. Kdy je klatbou stížen vitandus, kdy jen toleratus, určuje can. 2258.

248 2. MŠE SVATÁ. Zde nejde o pouhou přítomnost oběti mše svaté, ale naskytá se otázka, za jakých okolností dovoluje zákon obětovati mši sv. (applicatio missae), ve prospěch osoby mimo církev stojící. Can. 809 prohlašuje: „Integrum est missam applicare pro quibusvis tum vivis, tum etiam defunctis purgatorio igne admissa expiantibus, salvo praescripto, can. 2262, § 2, 2°.“ Uvedený kánon dovoluje pouze soukromou aplikaci mše sv., za blaho nekatolíkovo neb na jeho úmysl, nepatří-li do počtu těch, kteří slují vitandi. V tomto případě smí býti úmyslem celebrantovým jediné obrácení jinověrcovo.¹⁾

Aplikace jest soukromou (privata), o níž nemá veřejnost vědomí. Veřejně (publice), nelze nikdy sloužiti mši sv. za zesnulé nekatolíky, za živé jen, jsou-li panovníky, ježto na jejich blahu závisí obecné dobro.²⁾

249 3. VEŘEJNÉ POBOŽNOSTI ZA NEKATOLÍKY. Církevní kázeň nepřipouští veřejné a společné modlitby za soukromé potřeby jinověrců, ježto jsou zbaveni „suffragiorum, publicarum Ecclesiae precum“ (can. 2262, § 1).³⁾ Jest však na vůli věřících, aby se soukromě modlili za jinověrce („privatim pro eo orare“, can. 2262, § 2, 1°). Jde-li však o osoby vládnoucí, konají za ně věřící i veřejné modlitby při bohoslužbě, ratione boni communis, v liturgii ovšem pouze dle římských fakult. Tím ochotněji modlí se církev všeobecně za obrácení nevěřících, rozkolníků a kacířů, nejslavněji na Veliký pátek, neb za unii s církví římskou, i za blaho určitých národů, na př. Rusů.

250 4. SVATOSTI. Proti kolísavým názorům, šířeným i ve spisech vědeckých, stanoví obecnou normu can. 731, § 2: „Vetitum est sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis, etiam bona fide errantibus eaque petentibus, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint.“

a) Udělení křest dítkám nevěřících, židů a pohanů, dovoleno jest bez souhlasu rodičů neb jejich zástupců pouze tehdy, když se důvodně předvidá jejich blízká smrt, dříve než dojdou užívání rozumu (can. 750, § 1). Mimo tento případ jest vždy nutno, aby byla předem zajištěna katolická výchova dítky, i aby ke křtu dal souhlas alespoň jeden z rodičů neb prarodičů neb poručník, pokud tito nebyli zbaveni svých práv (can. 750, § 2, 1°—2°). Tytéž zásady třeba aplikovati na dítky odpadlíků neb pokřtěných jinověrců (can. 751).

¹⁾ „Si quis episcopus aut abbas presbytero aut monacho suo iusserit missas pro haereticis cantare, non licet, et non expedit obedire eis“ (can. 91, Caus. 11, qu. 3).

²⁾ Ostrý spor rozvinul se při pohřbu matky krále bavorského Ludvíka I. r. 1841, zesnulé v protestantismu. Srovn. Archiv für kath. K. Recht, 37, str. 474, násl.; 81, str. 565; Decreta et acta Concilii prov. strigoniensis a. 1858, tit. 9, n. 4; tamtéž, appendix, n. 8, obsahuje kárný list pap. Řehoře XVI. „Officium perlibenter“, ze dne 13. února 1842 biskupu augsburskému.

³⁾ To platí v plné míře i o „přimlívách“ za nemocné neb umírající akatolíky.

Dospělému po 7. roce věku (can. 88, § 3, 745, § 2), nelze udělit křtu bez jeho svolení (can. 752, § 1). Jen v nebezpečí smrti, dovolují-li okolnosti souditi, že umírající choval touhu po křtu, smí býti pokřtěn (can. 752, § 2—3).

Nekatolík nemůže zastávati úřad kmotra na křtu neb birmování dítek katolických (can. 765, 2°; 795, 2°). Není-li přítomna vhodná osoba katolická, jest radno buď vůbec upustiti od ustanovení zákonného kmotra, neb platí přítomný nekatolík za čestného občanského svědka při posvátném úkonu.¹⁾

251 b) Živě se kdysi o tom rokovalo, zda může platně a dovoleně obdržeti rozkolník neb kacíř svátostnou absoluci, poněvadž žije in bona fide?²⁾ Dnes, vzhledem na can. 731, § 2, jest podobná otázka nepřipustna.

Římské kurii předložena byla r. 1898 otázka: „An aliquando possint absolvi schismatici materiales, qui in bona fide versantur?“ Sv. Stolice odpověděla: „negative, praeter mortis articulum, et tunc efficaciter remoto scandalo.“³⁾

Otázkou zabývala se též kongregace opět r. 1916: Na dotaz: „an schismaticis materialibus in mortis articulo constitutis, bona fide sive sive extremam unctionem petentibus, ea sacramenta conferri possint sine abiuratione errorum?“; rozhodnuto: „negative, sed requiri ut meliori quo fieri potest modo errores reiciant et professionem fidei faciant.“⁴⁾ Na druhou otázku, současně luštěnou: zda možno absolvovati akatolíka, ležícího již v bezvědomí (sensibus destitutus), Sv. Stolice odpověděla: „sub conditione affirmative“,⁵⁾ zvláště když okolnosti opravňují k úsudku, že se umírající svých bludů již zřekl.

c) Svěcení kněžského nemůže se dostatí odpadlíkům ani kacířům ani rozkolníkům, kteří podléhají překážce ze zločinu (irregularitas ex delicto, can. 985, 1°). Též děti nekatolíků, dokud rodiče, neb i jeden z nich ještě trvá mimo církev, jsou zatíženi překážkou svěcení (impedimentum simplex, can. 987, 1°). Na věci nic nemění, že rodiče uzavírali sňatek s řádnou dispensí od překážky smíšeného manželství.⁶⁾

Konvertité nejsou, mimo případ can. 987, 1°, podrobeni žádné zákonné překážce svěcení, kdežto neofytům brání dočasně chabé vzdělání u víře, že se jim ordinace odkládají (can. 987, 6°).

252 d) Kanonickému právu manželskému podrobeni jsou pokřtění jinověrci vlastně v plném rozsahu. Jen zákon sám osvobozuje nekatolíky od povinné formy sňatku, coram parcho et duobus saltem testibus (can. 1099, § 2).⁷⁾

¹⁾ Kongr. Sv. Officia dne 27. června 1900, ASS., 33, str. 372.

²⁾ Panoval názor, že v krajích nekatolických prostí, neuvědoměli lidé bludu zatvrzele oddáni nebývají. Sv. Alfons udává tento důvod: „Ratio est, quia non sunt haeretici formales, habent fidem catholicam in baptismo acceptam, quae non perditur nisi errando pertinaciter“; Theol. mor., kn. 3, č. 19.

³⁾ Kongr. Sv. Officia dne 20. července 1898; ASS., 31, 253, násl. — Obtíže působil úkol stanoviti hranici mezi „mortis articulum“ a „mortis periculum“.

⁴⁾ Kongr. Sv. Officia dne 17. května 1916; Ordin. list arcid. pražské, 1916, str. 98.

⁵⁾ Tamtéž. — Této sentence může pravděpodobně užiti kněz i po kodifikaci ve prospěch umírajících nekatolíků, kteří v nějaké míře splnili podmínky v can. 731, § 2, ustanovené.

⁶⁾ Tak usoudila kodexová komise, dne 16. října 1919; AAS., 11, 478.

⁷⁾ Kodexová komise, dne 20. července 1929; AAS., 21, 573.

Též překážka různosti náboženství (*disparitas cultus*) byla pro nekatolíky v can. 1070, § 1, zmírněna. Katolíkům se manželství s jinověrci nejpřísněji zakazuje (can. 1060), a to i samým právem božským, ohrožena-li jest víra katolického snoubence. Duchovním správcům se ukládá, aby rázně varovali před smíšenými sňatky (can. 1064, 1°). Bylo-li nicméně z důvodů závažných uděleno prominutí od překážky, podle can. 1061, § 1—2, odpadají při oddávkách všechny posvátné obřady, leč že biskup i v tom směru strohost zákona zmírnil (can. 1109, § 3).

Na rozdíl od křtu (can. 765, 2°) a biřmování (can. 795, 2°), nebrání tomu církevní zákon, aby za svědky katolického sňatku byli připuštěni vážní nekatolíci, neboť jejich přítomnost jest pouze trpná (can. 2259, § 2) a neberou na sebe povinnosti náboženské, jako kmotři.

253 5. SVÁTOSTINY. Dokud nebyla klatba na vyloučené z církve úředně prohlášena (*sententia declaratoria* neb *condemnatoria*), smějí užívatí církevních svátostí, (*sacramentalia*, can. 2260, § 1). Nejen katechumenům, ale též pouhým nekatolíkům přístupna jsou církevní žehnání (*benedictiones*), zvláště „ad obtinendum fidei lumen vel cum illo corporis sanitatem“ (can. 1149). Také exorcismy může duchovní vykonávat, jak ve prospěch věřících a katechumenů, tak i jinověrců (can. 1152). Ostatky Svatých nemají ani dědictvím ani koupí přecházeti do vlastnictví nekatolíků (can. 1289, § 1). Na zbožné přání jinověrců jest volno udělití jim veřejně popelec, podati hromničku neb palmu.¹⁾

254 6. CÍRKEVNÍ POHŘEB. Kdežto katechumenům, kteří prosti vlastní viny zesnuli dříve než obdrželi křest, přísluší právo na pohřeb (can. 1239, § 2), jsou toho práva zbaveni „notorii apostatae a christiana fide aut sectae haereticae vel schismaticae aut sectae massonicae aliisque eiusdem generis societatis notorie addicti“ (can. 1240, § 1, 1°).

Zákaz ten nutno pojímatí v plném rozsahu, o všech částech církevního pohřbu, který se pravidelně skládá z liturgického výkropu v domě smutku, průvodu do chrámu, zádušní mše sv., průvodu na hřbitov a uložení ostatků do posvátné půdy (can. 1241). Náležel-li jinověrec do kategorie *excommunicati vitandi*, trvá po nezákonném pohřbu povinnost exhumace a přenesení do půdy nesvaté (can. 1242).

To platí ovšem výlučně o hřbitovech církevních či konfesních, zřízených a posvěcených pouze pro členy církve (*coemeterium parociale*, can. 1205, § 1, 1206, § 1, 208, § 1), nikoli o hřbitovech komunálních neb obecních, založených bez ohledu na konfese. Jest však přípustno, vyhradití na církevních pohřebištích určitá nesvěcená místa pro jinověrce (can. 1212).²⁾

Uložení nevěřícího neb vyloučeného z církve (*post sententiam*) bývá církevní pohřebiště znesvěceno (can. 1207; srovn. can. 1172, § 2, 4°). Trestní sankci pro neoprávněné pohřbívání obsahuje can. 2339.

¹⁾ Kongr. obřadová, dne 8. března 1919; AAS., 11, str. 144.

²⁾ O našem státním právu pohřebním pojednáme níže, v č. 267.

255 7. SPOLEČENSKÁ PRAVA NEKATOLÍKŮ. Rození nevěřící neb bludaři mohou hned po své konverzi přijati býti do stavu řeholního, nikoli však katolíci, od víry kdysi odpadlí k sektě. To platí i po jejich návratu, leč že Řím dispensoval (can. 542, 1°).¹⁾ Nekatolíkům jest uzavřen přístup do církevních družin, do třetích řádů, bratrstev a zbožných jednot (can. 693, § 1, 700). Ani nemohou platně zastávatí úřad prokurátorů neb advokátů při církevních tribunálech (can. 1657, § 1). Pozoruhodno jest, že nejsou heretikové ani nevěřící vyloučeni od svědectví v procesu kanonisačním (can. 2027, § 1).

Patronátní právo osobní (can. 1449, 1°) nepřechází na nevěřící ani na veřejné odpadlíky, heretiky neb rozkolníky (can. 1453, § 1), kdežto právo věcné (*ius patronatus reale*), přešel-li majetek řádně do rukou nekatolických, podle přísného práva kanonického odpočívá (*suspensum manet*, can. 1453, § 3).²⁾

Značně odiosní odrůda komunikace jest spolužívání bohoslužebných míst. Jsou to tak zv. *simultánní kostely*.³⁾ Zásadní pravidlo podává can. 823, § 1: „Non licet missam celebrare in templo haereticorum vel schismaticorum etsi olim rite consecrato aut benedicto.“ Jen skutečná nouze může si dočasně vynutiti praxi, duchu církevnímu nejvýš protivnou.⁴⁾

Kongregace Sv. Officia odpověděla r. 1534 kladně na otázku, zda jest dovoleno misionářům ve Švýcařích konati služby boží v chrámech, novotáři zabraných.⁵⁾ Podobným způsobem dovolil papež Kliment XI. latinským misionářům v Habeši, sloužití mši sv. v tamních svatyních „ad facilius promovendam eorum conversionem“.⁶⁾

Čl. 5. Dějinný vývin státních zákonů mezikonfesních.

256 *Wasserschleben*, Die Parität der Konfessionen im Staat, 1871; — V. *Cathrein*, Gewissen und Gewissensfreiheit, 1905; — *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 575, násl.; — *Vermeersch*, Le tolérance, 1912; — *Aichner-Friedle*, Compendium, § 52; — *Pohle*, čl. „Toleranz“ v Staatslexikon (Herder), sv. 5; — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, § 18, str. 122. — *Hobza*, „Autonomie náboženských svazů v moderním státě, 1910; týž „Poměr mezi státem a církví, 1931“.

1. DRUHY NÁBOŽENSKO-POLITICKÝCH SOUSTAV. Z pojmu náboženství docházíme k poznání, že právem božským požívá pouze jedině náboženství zákonného trvání. Svornost lidu v náboženském přesvědčení bývala vždy důležitou složkou národního blaha. Ani dnes nelze popíratí, že život náboženský jest mocným činitelem ve státě.

¹⁾ Kodexová komise dne 16. října 1919; AAS., 11, str. 476.

²⁾ V našich zemích dávným právem obyčejovým drží a vykonává osobně i nekatolický patron, izraelitu vyjímaje, veškerá práva patronátní, i s právem podacím.

³⁾ Archiv für kath. K. Recht, 29 (1873), str. 434; 32 (1874), str. 103; 46 (1881), str. 329; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 121, násl.

⁴⁾ Archiv für kath. K. Recht, 96 (1916), str. 78.

⁵⁾ S. C. S. Officii, dne 13. června 1534; *Zitelli*, Apparatus, str. 495.

⁶⁾ *Zitelli*, Apparatus, str. 495.

„Všechny společenské instituce jsou původně v nejnvtírnější souvislosti s institucemi náboženskými, a dějiny moderního státu jsou zároveň pochodem nepřetržitého odlišování oboru státního a náboženského, kteréž obory však přes to přese všecko trvale působí navzájem. Jaký vliv mělo antické pohanství a středověké křesťanství, reformace a vycházející z ní vyznání na rozsah a obsah státních institucí, náleží dnes mezi hlavní úkoly historicko-politického bádání.“¹⁾

Není radno, mluvit o „náboženském poslání státu“, pro které přemrštěně horoval protestant Stahl.²⁾ Ovšem mnohem vadnějším jest názor opačný, že stát nemá vůbec co činiti s náboženstvím. Ani sebedůslednější „odluka státu od církve“ nezbavuje moc světskou veškeré péče o otázky náboženské.

Stát může svůj poměr k určitému náboženství neb ke konfesím vůbec upravit různě, podle právě panujícího světového názoru: α) Zákony státní buď se chovají k určité konfesi odmítavě, upírajíce jí právo spolčovací, a tím spíše právo na veřejné vykonávání náboženství (religio proscripta, illicita). Tomu není na odpor státní ústavou snad přijatá zásada osobní náboženské svobody. β) Připouští-li zákon konfesi jen s kultem soukromým či domácím (religio tolerata), nemůže se její náboženský život vyvíjeti veřejně. γ) Náboženství do hranic státu přijaté zákonem (religio recepta), požívá v plné míře svobody, jak uvnitř organizace tak i na veřejné projevy. Na duchu státního zákonodárství závisí, zda konfese platí za korporaci veřejnoprávní v té míře, že její funkcionáři jsou chráněni zákonem a jejich úřední listiny, najmě křestní, oddací a úmrtní výkazy, požívají platnosti i před forem světským. δ) Stát sluje paritetickým, přiznává-li plné právo existence více konfesím. Jedno z nich může býti, buď jen via facti neb i ústavně, náboženstvím privilegovaným, snad i náboženstvím státním.³⁾

„Jest možno, že všechny církve v jednom státě jsou v téměř právním poměru ke státu, na př. všechny bez výjimky tvoří autonomní korporace nebo všechny jsou od státu odloučené. Častější však jest zjev, že ve státě jsou různé církve v různém poměru ke státu, na příklad církve katolická je v poměru koordinačním, církve evangelická v poměru autonomní koordinace, církve židovská jen v poměru samosprávných obcí bez ústřední organizace. Při tom nás nesmí másti případný předpis ústavy, uznávající jen jednu právní formu, neboť často zůstává takový předpis neproveden.“⁴⁾

257 2. STÁTNÍ NESNÁŠELIVOST ZA STAROVĚKU. Římanům byl kult bohů podstatnou složkou veřejného i státního života. Náboženství bylo státním náboženstvím. Jen u národů podrobených trpěli Římané jiné kulty. Odstup od státního náboženství platil za velezradu. Když se římský národ sklonil před

¹⁾ Jellinek, Všeobecná státověda, str. 117.

²⁾ „Der christliche Staat“, 1858; Jellinek, tamtéž, str. 258.

³⁾ „Státní církev není totéž jako církev privilegovaná (státem); státní církev může býti ve státě jen jedna, kdežto privilegovaných církví může býti ve státě několik“, Hobza, Poměr mezi státem a církví, str. 92, pozn.

⁴⁾ Hobza, tamtéž, str. 97. Hranice mezi korporací veřejnou a soukromou není v zákoně státním dost jasně vyznačena. Pojem samosprávy, státem církví povolené, nekryje se zcela s pojmem autonomie; Hobza, tamtéž str. 93.

naukou křesťanskou, zůstala zásada jednoty náboženské nezměněnou. Kult pohanský vyměnil si s vyznáním křesťanským místo, když byla úcta bohů a hereze prohlášeny za crimen laesae maiestatis.¹⁾ Trest smrti, stanovený na heresi,²⁾ nelíbil se sice některým církevním Otcům, ale sv. Augustin opravil časem své mírnější názory, byv poučen zlobou bludařů.³⁾

Náboženství katolické bylo přijato za náboženství státní. Císař Theodosius prohlásil r. 380: „Cunctos populos, quos clementiae nostrae regit imperium, in tali volumus religione versari, quam divum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat...“⁴⁾

Ani křesťanský středověk nevzdal se názoru, že porušení jednoty víry jest útokem na společenský řád. Stát choval se k bludům tak netolerantně, že i pálení kacířů převzal z práva římského.⁵⁾ Ač sama ani trestu smrti ani tělesného zkomolení neužívá, nicméně otevřeně přiznává církvi státní autoritě moc, stíhati jinověrce smrtí. Netrestati heresi, bludařům nadržovati, jim ochrany poskytovatí, bylo vždy samo zločinem proti víře, (suspectus de haeresi, can. 2316).⁶⁾

258 3. HESLO NÁBOŽENSKÉ SVOBODY V NOVĚ DOBĚ. Netřeba dokazovati, že by i v nové době valně posloužilo blahu národů a států, kdyby občany pojila jedna víra. Ale sociální a kulturní poměry ve stol. 16. staly se mocnějším činitelem, než starší nábožensko-právní zásady. Jakmile počet přívrženců Luterových vzrostl do té míry, že nebylo již možno proti nim zakročiti násilím, pozbyly via facti středověké normy contra haereticam pravitatem své moci. Brzy vynutili si novotáři nerušenou existenci, ano i rovnoprávnost s katolíky, náboženským mírem augsburským, ze dne 25. září r. 1555: Mezi katolíky a augsburskými vyznavači panuj pokoj a svornost; biskupská pravomoc na protestanty se zatímne suspenduje; každému jest volno, voliti si jedno z obou vyznání.⁷⁾

Basilejská kompaktata z r. 1436 neznamenala ještě odklon od požadavku jednoty víry, bylať právě pokusem obnoviti v Čechách porouchanou věroučnou svornost. Dále pokročila tak

¹⁾ L. 1, Cod., l. 1, tit. 1, De summa Trinitate; l. 1, Cod., tit. 5, De haereticis et manichaeis; tit. 7, De apostatis; tit. 9, De iudaeis et coelicolis.

²⁾ L. 4, Cod., l. 1, tit. 5.

³⁾ Can. 1—3, Caus. 23, qu. 6.

⁴⁾ L. 1, Cod., l. 1, tit. 1.

⁵⁾ L. 4, Cod., l. 1, tit. 5.

⁶⁾ Cap. 8, 9, 11, 13, X, l. 5, tit. 7; cap. 11 in VI, l. 5, tit. 2. — Nejkrkřiklavějším výrazem snahy po jednotě víry byly ve středověku inkvisiční soudy. Výstřelky inkvisitorů, Římem často kárané, nelze sice nijak schvalovati, není však spravedlivé, veškeru vinu přičítati církvi samé. Lépe soudí Rittner: „Nesmí se však zapomínati, že ačkoliv inkvisice jest původu církevního, není církve samojediná zodpovědna za směr, který jí dán byl. Nejohrovnější, ba často i proti výslovným příkazům papežů rozvinula se inkvisice právě tam, kde opanovala ji moc světská, by jí využítkovala k svým vlastním účelům. Fanatismus náboženský a despotismus politický mají rovnou účast v rozvoji inkvisice“; Církevní právo kan., II, § 113, str. 134. Srovn. cap. 8—12 in VI, l. 5, tit. 2; cap. 1—2, Clem., l. 5, tit. 3; Sägmüller, Lehrbuch, II, § 181 (literatura).

⁷⁾ Hergenröther-Kirsch, Lehrbuch der allgem. K. Geschichte, III⁴, str. 127.

zv. „Smlouva kutnohorská“, kterou r. 1485 katolíci s kališníky uzavřeli: „aby strana strany neutiskovala, než při těch chrámech, které každá z nich r. 1471 držela, aby napříště byla zůstavena.“¹⁾ Úmluva tato „je předzvěstí právní úpravy poměrů mezikonfesionálních, ale sama netýká se nové náboženské společnosti ve smyslu právním.“²⁾ Citelný průlom starého práva znamenal teprve majestát císaře Rudolfa II. z 9. července r. 1609, v kterém povolena „česká konfese“, smluvená r. 1575 mezi českými luterány a jednotou bratrskou.³⁾

Vestfálským mírem r. 1648 bylo dovršeno dílo z r. 1555, a helvetské vyznání postaveno na roveň konfesi augsburské.⁴⁾ Přešli se podstatě církevní ústavy, aby moc světská řídila jurisdikčně duchovní záležitosti proti myslí hierarchie. Sekty protestantské přenesly však správu věcí svých v plném rozsahu na knížata, kteří jim měli nahraditi opuštěnou autoritu Říma. Tento novodobý caesaropapismus pojímal v sobě i ius reformandi, tedy úplnou sekularisaci náboženství.

Snad ze závislosti, aby dostihli oné výše moci, kterou protestantským knížatům vložil do klína nový systém, zvaný summeepiskopátem, vypěstovali katolíci mocnáři ve století 17.—18. podobný církevně-politický řád, který smíme označiti za dokonalé ovládnutí církve státem. Povstala i na půdě katolické tak zv. iura maiestatica in sacra neb circa sacra, s jich odnožemi: ius supremae inspectionis, ius cavendi, ius advocatae. Dvorní kanonisté ochotně přidělili tyto absolutistické výstrelky hávem vědecké soustavy.⁵⁾

259 4. TOLERANCE. Výhrady míru vestfálského, kterou byly dědičné země císařovy vyjmuty z práva svobodné volby náboženského vyznání, vzdal se císař Josef II. (1780—1790)⁶⁾ tolerantními patenty, jež pro jednotlivé země r. 1781 uveřejnil.⁷⁾ Pro Čechy, Moravu a Slezsko vydán toleranční cirkulář ze dne 13. října 1781,⁸⁾ pro země uherské toleranční edikt ze dne 29. října 1781, obsahu mnohem zevrubnějšího.⁹⁾ Za tolerovaná vyhlášena byla vyznání: augsburské, helvetské a řecko-nesjednocené. Povolena jim bohoslužba jen soukromá či domácí, kdežto veřejná bohoslužba vyhrazena náboženství katolickému, trojí-

¹⁾ Bušek-Hendrych a j., Českoslov. církv. zák., I, Historický úvod, str. 3. Narovnání to obnoveno bylo r. 1512.

²⁾ Hobza, Poměr mezi státem a církví, str. 51.

³⁾ Jaksch, Gesetzlexikon, sv. 5., str. 67.

⁴⁾ Jurisdikce biskupská na protestanty byla r. 1555 jen suspendována, teprve mírem vestfálským definitivně zrušena; Hobza, Poměr mezi státem a církví, str. 53.

⁵⁾ Na př. Pehem, Praelectiones in ius eccl. universum, 1785, sv. I, § 752, násl. — Srovn. Aichner-Friedle, Compendium, § 39.

⁶⁾ Některé sekty Josef II. příkře stíhal, na př. novokřtěnců a deistů na Chrudimsku. R. 1783 nařídil dáti výprask 24 ran každému, kdo se vydává za deistu, izraelitu nebo beránčího bratra, proto, že se vydává za něco, čemu nerozumí; Bušek-Hendrych a j., Českoslov. církv. zákony, I, str. 17.

⁷⁾ Ze dne 13. a 17. října 1781; Jaksch, Gesetzlexikon, heslo „Religionsuldung“, sv. 5, str. 74. Tamtéž výnosy přípravné, doplňovací a opravné; Kryštůfek, Děj. církve katol. ve státech rak.-uh., 1898, sv. I, str. 142, násl.

⁸⁾ Bušek-Hendrych a j., Českoslov. církv. zákony, I, str. 12.

⁹⁾ Tamtéž, str. 14. — V zemích uherských dána svoboda náboženská akatolíkům mírem vídeňským r. 1606 a mírem lineckým r. 1645; Bušek-Hendrych a j., tamtéž, str. 4 a 7.

ho obřadu. V obcích o 100 rodinách neb aspoň 500 členech nekatolických, připouští patent zříditi vlastní modlitebnu, ale bez věží a zvonů, s vchodem nikoli veřejným. Sekty v patentu nejmenované neměly práv liturgických vůbec.

Občanská práva přiznává císař členům tolerované organizace v plném rozsahu, pouze nabývání nemovitých statků, získávání práva domovského, akademických hodností a veřejných úřadů, jest podmíněno státní dispensí.

Kdežto toleranční patent zůstal v platnosti v zemích našich i za císaře Leopolda I. (1790—1792) až po rok 1848, byl edikt uherský zrušen na sněmu bratislavském r. 1791 a obnoven právní stav nekatolíků mírem vídeňským r. 1606 a lineckým r. 1645 ještě výhodněji upravený.¹⁾ Zákon platí dále na Slovensku a Podkarpatské Rusi.²⁾

Toleranční patent císaře Josefa II. vyhradil náboženství katolickému dominující místo, s těmito přednostmi: a) Dítka ze smíšeného manželství náležely vesměs církvi, byl-li otec katolíkem, kdežto matku katoličku následovaly jen dívky. b) Novelou stanoveno, že výstup z církve nutno dříve hlásiti duchovnímu správci, jemuž náleží úkol vyučovati po šest neděl vystupujícího v náboženství katolickém.³⁾ c) Úkony křtů, sňatků a pohřbů nekatolických měl pro státní obor zanášeti do matrik jediné katolický duchovní. Nebyl-li po ruce příslušný zřízenec sekty, ukládána farářů i sama přísluha při těchto úkonech. Obě strany chránily se ovšem této communicatio in sacris.

260 5. ROVNOPRÁVNOST. V měřítku mnohem širším dostalo se konfesím svobody ústavou ze dne 25. dubna 1848,⁴⁾ i císařským patentem ze dne 4. března r. 1849.⁵⁾ Původní toleranci nahrazuje zákon rovnoprávnosti všech do státu přijatých vyznání, kterým se dostává práva veřejného vykonávání náboženství. Státní základní zákon, o všeobecných právech občanů ze dne 21. pros. r. 1867 opakuje předešlá ustanovení ve formě podnes směrodatné.⁶⁾

Článek 14. „Každému je zaručena úplná svoboda víry a svědomí.

Užívání občanských a politických práv je nezávislé od náboženského vyznání, avšak náboženským vyznáním nesmí státoobčanské povinnosti utrpěti žádné újmy.“

„Nikdo nemůže býti nucen k nějakému církevnímu úkonu nebo k účasti na nějaké církevní slavnosti, pokud nepodléhá k tomu podle zákona oprávněné moci někoho jiného.“

¹⁾ Čl. XXVI. zák. z r. 1890/91; Bušek, tamtéž, str. 19.

²⁾ Bušek, tamtéž. Toleranční patent josefinský netýkal se ašského inspektorátu, kde již podle „temperamentaktů“, ze dne 10. března 1775, požívaly sekty svobody získané za časů, kdy kraj byl ještě v zástavě u pánů Zedtwitzů; Bušek, tamtéž, str. 7.

³⁾ Též v zemích uherských platila tato šestinedělní praxe; Bušek, tamtéž, str. 16. — Trapné to ustanovení zrušeno min. nařízením dne 30. ledna 1849; Bušek, tamtéž, str. 23.

⁴⁾ Ř. z. č. 107.

⁵⁾ Ř. z. č. 151; Bušek, Českoslov. církv. zákony, I, str. 23.

⁶⁾ Ř. z. č. 142; Bušek, tamtéž, str. 29. — Nabytá práva nekatolíkům nijak neutrpěla prvním článkem konkordátu ze dne 18. srpna 1855: „Religio catholica . . . sarta tecta conservabitur semper cum iis iuribus et praerogativis, quibus frui debet ex Dei ordinatione et canonicis sanctionibus“. Tímto prohlášením nezískala vůbec církev nových práv, tím méně na účet cizí. Nebyly tu porouchány „zásady paritního státu“, jak miní prof. Bušek, tamtéž, str. 25.

Článek 15. „Každá zákonně uznaná církev a náboženská společnost má právo na společný veřejný výkon náboženství, fidi a spravuje svoje vnitřní záležitosti samostatně, zůstává v užívání a držbě svých pro kultus, vyučování a dobročinné účely určených ústavů, nadací a fondů. je však, jako každá společnost, podřízena všeobecným státním zákonům.“

Článek 16. „Přivržencům některého zákonem neuznaného náboženského vyznání je dovolen domácí výkon náboženství, pokud tento není ani protiprávní ani mravům se přičící.“¹⁾

261 Velikého významu nabyly v praxi mezikonfesní zákon ze dne 25. května r. 1868,²⁾ kterým se podrobně upravují styčné body, za účelem svorného soužití občanů různých se náboženským vyznáním.³⁾

Zákon ze dne 20. května r. 1874 podává způsob a podmínky, za kterých může nová náboženská sekta dojít státního připuštění.⁴⁾ Tu jest třeba, aby ani dogma, ani liturgie ani život nic nezákonného neobsahovaly, a aby se zákonně vytvořila aspoň jedna náboženská obec.

Právní poměry osob bezkonfesních upravuje zákon ze dne 9. dubna r. 1870.⁵⁾ Úřední úkony, které spadají do oboru činnosti zákonného duchovního, jde-li o náboženství státem uznané, náleží, kdykoli se jedná o osobu bezkonfesní, do kompetence okresní správy. To platí zvláště o ohláškách snoubenců, o zásnubu, rozvodu, vedení matrik narozených a zesnulých.

Podle uvedených státních předpisů platí za náboženství uznaná: katolická, latinského, řeckého i arménského obřadu, evangelické, dvojího vyznání, pravoslavné, izraelské (1781, 1850).⁶⁾ K tomu přistoupily po r. 1874: starokatolická sekta r. 1877,⁷⁾ ochranovská (Herrenhut), evangelická církev bratrská r. 1880,⁸⁾ nábož. islamské, obřadu hanefitského,⁹⁾ československá.¹⁰⁾

V Rakousku byla přímo zakázána vyznání: přátelé světla, svobodní křesťané, něm. katolíci, Nový Jerusalems, Nazareni, Následovníci Kristovi a jiná.¹¹⁾

¹⁾ Organizace a státoprávní vztahy evangelické církve augsburského a helvetského vyznání upraveny byly patentem ze dne 8. dubna 1861, na podkladě nejširší autonomie a rovnoprávnosti s katolíky (Ř. z. č. 41 a 42); Archiv für kath. K. Recht, 6, str. 216, násl. Definitivní ústava jest ze dne 23. ledna 1866 (Ř. z. č. 15); Archiv für kath. K. Recht, 16, str. 61, násl. její změny r. 1890, 1892, 1905, 1913, srovn. Bušek, Českoslov. cirk. zákony, I, str. 26. — V republice čsl. přijata protestantská ústava dne 7. srpna 1924 (Sbírka z. a n., č. 209).

²⁾ Ř. z. č. 49. Ve formě poněkud nové přešel zákon z r. 1868 do čsl. konfesního zákonodárství dne 23. dubna r. 1925; Sbírka zák. a n., č. 96; srovn. příští článek č. 264.

³⁾ Nejedno ustanovení toho zákona křiklavě odporovalo článkům konkordátu z r. 1855, tehdy ještě nevypověděného.

⁴⁾ Ř. z. č. 68; Bušek-Hendrych a j., Čsl. cirk. zákony, I, str. 78; Tománek, Sbírka nejdůl. předpisů kultových, str. 11; Hobza, Poměr mezi státem a církví, str. 111.

⁵⁾ Ř. z. č. 51.

⁶⁾ Zákon o vnějších poměrech izraelské nábož. společností ze dne 21. března 1890; ř. zák. čís. 57.

⁷⁾ Min. výt. ze dne 18. října 1877; ř. z. č. 99.

⁸⁾ Min. výt. ze dne 30. března 1880; ř. z. č. 40.

⁹⁾ Zák. ze dne 15. července 1912; ř. z. č. 159.

¹⁰⁾ Min. škol. a nár. osvěty, dne 15. září 1920, Sbírka z. a n., č. 542; pro Slovensko a Podk. Rus, min. nar., 22. září 1925, Sb. z. a n., č. 193.

¹¹⁾ Bušek, Čsl. cirk. zákony, II, str. 1442.

262

Hobza, Poměr mezi státem a církví, 1931⁴⁾; — Tománek, Sbírka nejdůležitějších předpisů kultových, 1928; — Bednář, Sbírka zákonů a nařízení ve věcech náboženských a církevních v republice československé, 1929; — Bušek-Hendrych-Laštovka-Müller, Československé církevní zákony, 2 svazky, 1931.

Československá republika převzala dědictvím veškeré zásady a předpisy o soužití více vyznání na půdě státu. Ačkoli naše zákonodárství podrželo názor, že nová konfese potřebuje státního souhlasu, nicméně byla náboženská svoboda rozšířena v tom smyslu, že i neuznaným konfesím přísluší právo veřejného výkonu náboženství.¹⁾ Není tedy již tolerovaných sekt, podle rakouského pojmu.

1. OSOBNÍ SVOBODA NÁBOŽENSKÁ. Ústavní listina republiky, ze dne 29. února 1920,²⁾ hlásá svobodu svědomí v míře svrchované: § 122. „Všichni obyvatelé republiky československé mají v stejných mezích jako státní občané republiky československé právo vykonávat veřejně i soukromě jakékoliv vyznání, náboženství nebo víru, pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo dobrými mravy.“³⁾

§ 124. „Všechna náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna.“

§ 128. „Všichni státní občané republiky československé jsou si před zákonem plně rovni a požívají stejných práv občanských a politických, nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství.“⁴⁾

263

2. STÁTNÍ SCHVÁLENÍ NOVÉ KONFESE. Předpisy právě uvedené mají na zřeteli spíše soukromý život jedinců, nikoli konfesi jako organizovaný svaz. Tu jest nutno, aby si nová sekta opatřila státního uznání cestou zákonnou. K tomu cíli slouží dosud jak pro žadatele tak i pro státní orgány normy, jež obsahuje známý nám zákon ze dne 20. května 1874.⁵⁾

¹⁾ Československo se zavázalo mír. smlouvou v Saint-Germain, čl. 2, dáti všem vyznáním právo veřejného vyznání náboženství; Sb. z. a n., 1921, č. 508; srovn. Rouček, Obecný zákoník občanský, 1926, I, pozn. k § 39.

²⁾ Sb. z. a n., č. 126.

³⁾ Ustanovení § 122, odstavce 3. a 4. trestního zákoníku, stíhající svádění k odpadnutí od víry křesťanské a rozněcování bludů protikřesťanských, bylo odstraněno článkem 7. mezikonfesního zákona rak. ze dne 25. května 1868 (ř. z. č. 49). Zbývá pouze: pohoršlivé rouhání se Bohu, rušení úkonů náboženských, veřejně projevené opovržení k náboženství. Protináboženské činy mohou se krýti § 118 ústavní listiny: „Vědecké badání a hlásání jeho výsledků, jakož i umění jest svobodné, pokud neporušuje trestního zákona.“ — Současně zrušen článkem 7. zákona ze dne 25. května 1868 § 768, č. 1, občanského zákoníku: „Dítě může být vyděděno, odpadne-li od křesťanství.“

⁴⁾ Srovn. § 39 občanského zákoníku o vlivu náboženství na práva soukromá.

⁵⁾ Ř. z. 1874, č. 68; Tománek, Sbírka nejdůl. předpisů kultových, str. 11; Bednář, Zák. ve věcech náboženských, str. 15; Bušek, Čsl. cirk. zák., I, str. 74.

Pro Slovensko a Podkarp. Rus platival obdobný zákon, čl. XLXXX z r. 1895 „O slobodnom vyznaní náboženstva“. Kapitola 2. jedná „O náboženských spoločnostiach, ktoré majú byť budúce zákonom uznané“.¹⁾

Jest zvláštností, že v zemích kdysi uherských rozeznával zákon mezi vyznáním recipovaným a zákonně jen uznaným. „Recipování“ náboženství znamená propůjčení mu veřejnoprávního charakteru, t. j. postavení náboženství pod ochranu zákona, zabezpečení jeho práv a konečně to, že příslušníci tohoto náboženství dostanou jistá buď náboženská nebo politická práva. výn. m. k. 2435/1887. Členové recipované konfese mají dnes jako občané též občanská a politická práva jako členové náboženských společností zákonem uznaných i neuznaných podle úst. list. ČSR. Rozdíl mezi recipovanými a státně uznanými církvemi záleží v tom, že na recipované se nevztahují omezující předpisy II. kapitoly zák., čl. XLIII, 1895, podle něhož zákonně uznané společnosti nemohou mít jiné jmění než jen kostely a školy a pro ostatní v § 9 vypočtené účely a též ostatní ustanovení... jsou přísnější proti uznaným církvím, podrobuje je dokonalejšímu doзору.²⁾ Nebylo třeba, aby kněží recipovaných společností získávali svoji způsobilost v Uhrách. Dozor nad církvemi recipovanými vykonával panovník, nad ostatními ministr a municipia. Náboženství recipovaná byla státními náboženstvími, privilegovanými, veřejnými korporacemi, kdežto zákonně jen uznaná náboženství byla soukromoprávními institucemi.³⁾ Stát poskytuje církvím a náboženským společnostem recipovaným své brachium saeculare cestou politické exekuce, přiznává jim právo zřizovati a řídit veřejné školy... a poskytuje zvýšenou trestní ochranu jejich obřadům a duchovním u výkonu jejich funkcí. Stát uznává jejich autonomii ve věcech víry a mravu. Členství v církevních obcích je pro vyznavače recipovaných vyznání nucené.⁴⁾

Ani po unifikaci práva českého a slovenského neztrácejí recipované konfese práva a výsady podle zákonů uherských již nabytá, na př. právo na církevní školy veřejné, obecné neb střední, pokud práva ta nebyla výslovně zrušena.

Recipované společnosti na Slovensku a Podkarp. Rusi jsou: církev římsko-katolická, řecko-katolická, augsburská, reformovaná, nábož. společnost izraelská, unitář. Pouze státně uznané jsou: konfese československá, československá evangelická a baptistická.⁵⁾

Zaslouhuje zmínky, že vedle povšechného státního schválení náboženské organizace, potřebují občané úředního souhlasu k vytvoření jednotlivých konfesionálních obcí, aby úkony místní náboženské správy nabyly úřední platnosti před státem.⁶⁾

264 3. PLATNÉ ZÁKONY STÁTNÍ. Příslušné státní předpisy spočívají na zásadě absolutní parity a rovnoprávnosti všech uznaných konfesionálních. Státní správe nejde nikterak o dogmatické otázky, nýbrž o svorné soužití náboženských

¹⁾ Bednář, tamtéž, str. 23; Bušek, tamtéž, str. 89.

²⁾ Bušek, tamtéž, str. 99.

³⁾ Tamtéž.

⁴⁾ Bušek-Hendrych a j., tamtéž, str. 100.

⁵⁾ Bednář, tamtéž, str. 31.

⁶⁾ § 4 zák. ze dne 20. května 1874 (ř. z. č. 68): „Ke zřízení obcí náboženských a okresů, několik náboženských obcí obsahujících, potřebí jest povolení státního, a taktéž ke každé změně v hranicích obcí a okresů.“

konfesionálních, na půdě státní usedy. Otázky toho druhu upravuje nyní zákon ze dne 23. dubna 1925: „O vzájemných poměrech náboženských vyznání.“¹⁾ Skládá se z odstavců: o náboženském vyznání a jeho změně, o výkonech bohoslužebných, o příspěvcích na kult, o pohřbívání, o nedělích a svátcích.

§ 15 stanoví: „Náboženským vyznáním podle tohoto zákona rozuměti jest i stav „bezvyznání“.

4. NÁBOŽENSTVÍ DÍTEK (§ 1—3). Mezikonfesionální zákon ze dne 23. dubna 1925, § 1, káže: „Děti v manželství zrozené nebo jim na roveň postavené, jsou-li oba rodiče téhož vyznání, následují ve vyznání své rodiče. Není-li tomu tak, následují děti mužského pohlaví otce, děti ženského pohlaví matku. Manželé mohou však smlouvou stanovit, že má tomu býti opačně, nebo určit, kterému vyznání děti mají příslušet. Vyznání dětí nemanželských řídí se podle matky. Jsou-li rodiče neznámi, rozhodne o náboženském vyznání dítěte, kdo má právo dítě vychovávat.“

Tyto státní normy nemožno ovšem uvést v soulad s právem kanonickým (can. 1061, § 1, 2°), nekompromisně se opírajícím o právo božské. Nelze se na př. spokojit s dobrovolnou smlouvou snoubence o katolickém vyznání všech dětí, kterou zákon připouští. Církev žádá při smíšených sňatcích na snoubencích revers, cautiones, který není odvolatelný jako pouhá smlouva (can. 1061, § 1, 2°).

Státní zákon, § 1, odst. 3., prohlašuje: „Reversy o vyznání dětí dané komukoli jsou bezúčinné“, t. j. zákon nenaléhá na jejich provádění, ani nestihá rušitelů. Podle odst. 2. téhož § mají zákonní zástupci dítěte právo do čtrnácti dnů po narození určit jeho náboženství i jinak než určuje odst. první. Mimo to přísluší rodičům neb jejich zástupcům právo, až do šestnáctého dovršeného roku dítěte změnit jeho konfesionální (§ 2), neb je prohlásiti za bezkonfesionální (§ 15).²⁾

265 5. ZMĚNA NÁBOŽENSTVÍ (§ 4—6). § 4: „Po dokonání 16. roce věku jest oprávněn každý svobodně a samostatně rozhodovati o svém náboženském vyznání.“

Zákon z r. 1868 bránil rodičům vykonávat jakýkoli vliv na náboženství dítěte mezi 7. a 14. rokem jejich (čl. 2 a 4). Ani přestup rodičů k jiné konfesionální, ani legitimace nezákonných dětí, neměnily v tomto stáří náboženství dětí.

§ 5: „Změnou náboženského vyznání zanikají veškerá společnostní práva opuštěné církve nebo náboženské společnosti vůči vystoupivšímu stejně jako nároky jeho vůči ní.“ Výjimku činí ovšem závazky již splatné (odst. 2.).

§ 6: „Aby vystoupení z církve bylo po zákonu účinné, je nutno, aby vystupující... ústně nebo písemně oznámil je okresnímu politickému (služnov-

¹⁾ Bednář, tamtéž, str. 816; Tománek, tamtéž, str. 14; Bušek, tamtéž, str. 100; Sb. z. a n., č. 96. Zákon je v podstatě převzat z mezikonfesionálních květnových zákonů z r. 1868 (ř. z. č. 49), s menšími, ač formálně dosti významnými změnami. — Náš § 19 stanoví: „Zákon tento platí pro celé území československé republiky, v Podkarpatské Rusi však jen dokud zákon jejího sněmu v mezích jeho působnosti jinak neustanoví.“

²⁾ Zákon ze dne 25. kv. 1868, čl. 2, dával toto právo rodičům jen do 7. dokonání roku.

skému, městskému, notářskému) úřadu místa svého bydliště, nebo nemá-li v obvodu platnosti tohoto zákona svého bydliště, jmenovanému úřadu své obce domovské. Pisemné oznámení o vystoupení několika osob smí být učiněno jen za členy téže rodiny“ (odst. 1.).

Poslední věta sleduje účel, zamezení nekalé agitace pro hromadné výstupy.

Kdežto výstup z církve, na rozdíl od staršího práva, netřeba již hlásiti přímo svému farnímu úřadu, ale jen politickému úřadu první instance, ústně neb písemně, „vstup do nově zvolené církve oznámí vstupující představenému nebo duchovnímu správci této církve“ (§ 6, odst. 3.).¹⁾

266 6. VÝKONY BOHOSLUŽBY A DUCHOVNÍ SPRÁVY (§ 7). § 7: „Orgány nebo příslušníci církve nebo náboženské společnosti nesmějí vykonávat náboženský úkon duchovní správy vůči příslušníkům jiné církve nebo náboženské společnosti, o něž nebyli oprávněnými k tomu osobami požádáni“ (odst. 1.).

Jde tu zvláště o křest a pohřeb cizích příslušníků. Nikoli příbuzní, ale duchovní správa křtěncova neb zesnulého smějí požádati o zastoupení (odst. 2., § 7).

Na žádost postižených soukromníků neb opomenuté duchovní správy stíhá státní úřad vinníka (odst. 3.).

7. PŘÍSPĚVKY CIZÍ KONFESI (§ 8—9). Ježto podle § 5 zákona změnou vyznání, provedenou dle § 6, zanikají práva opuštěné konfese, důsledně zakazuje § 8: „Příslušníci církve nebo náboženské společnosti smějí být donucováni k peněžitém a naturálním příspěvkům nebo k poskytování prací pro kultové a dobročinné účely ve prospěch jiné církve nebo náboženské společnosti jen tehdy, jsou-li k tomu vázáni věčným patronátem, nebo spočívá-li povinnost k těmto příspěvkům na soukromoprávních důvodech listinami prokázatelných nebo je-li knihovně zajištěna“ (odst. 1.).

Zde dlužno rozlišovat *ius patronatus reale* od *ius p. personale* (can. 1449). Kdežto osobní právo patronátní nepřechází vůbec na nekatolíky (can. 1453, § 1), patronátní právo věčné, kdykoli se má s věcí, na níž lpí, dostatí do majetku osob mimocírkevních, odpočívá (*suspensum manet*, can. 1453, § 3). Chybí-li patronovi *ecclesiasticae communionis vinculum*, pozbývá sice práv a výsad, jež zákon patronům přiznává, zvláště práva podacího (can. 2265, § 1, 1°), není však prost závazků, kterými ho patronátní právo zatěžuje (can. 87).

267 8. POHŘEB (§ 10). Kanonické i státní právo rozlišují mezi pohřebišťem obecním či komunálním, zřízeným pro občany bez rozdílu konfese, od hřbitovů náboženských či farních, založených pro příslušníky určité konfese, ať z jejich vlastních prostředků ať nákladem politické obce (can. 1206).

Církev žárlivě hájí posvátnost svých pohřebišť (*campus sacer*), odmítajíc uložení mrtvol těch, kterým can. 1240 odírá církevní pohřeb. Hřbitov se znesvěcuje pohřbem nekatolíka (can. 1207), a původci nezákonného skutku podléhají sankci can. 2339, v případech odiosnějších (*excommunicatus vitandus*) budiž, možno-li, mrtvola exhumována (can. 1242).

¹⁾ Totéž ustanovení platí o návratu do opuštěné církve.

Náš mezikonfesní zákon vnucuje, za jistých podmínek, výjimku od pravidel kanonických. § 10, odst. 2., stanoví: „Duchovní správci nebo jiní představitelé náboženské obce (společnosti, spolku) smějí odepřít pohřbení mrtvoly zemřelého, jenž nebyl jejím příslušníkem, na svém hřbitově jen, je-li v obvodu místní obce, kde smrt nastala nebo mrtvola byla nalezena, hřbitov obecní nebo hřbitov pro příslušníky církve nebo náboženské společnosti, již zemřelý patřil. Pohřbení v rodinné hrobce nesmějí však ani v těchto případech odepřít.“

Aby se farní úřad vyhnul kolisim, z uvedeného zákona plynoucím, připouští církevní právo vyhraditi na konfesním katolickém hřbitově jistá místa pro nekatolíky, nekřtěné, neb sebevrahy (can. 1206, § 2, 1212). Ale na soukromou stížnost bylo prohlášeno za urážku, když farní úřad vykázal nekatolíkově společné místo se sebevrahy.¹⁾

Důležité jest ustanovení § 10, odst. 1., o „slušném pohřbení“: „Obřady, projevy, náhrobky a pomníky nesmějí obsahovati urážky náboženské obce (společnosti), již hřbitov patří.“

Umístění „popelnic“ na katolickém hřbitově jest považováti za urážku.²⁾ Evangelickému faráři nesmí být bráněno, aby měl na katol. hřbitově pohřební řeč, poněvadž jde o součástku slušného pohřbu, dle pojmu církve evangelické.³⁾

Dne 28. června 1928 rozhodl nejvyšší správní soud, že nikomu nepřisluší právo konati dispozice o pohřbu než nebožtíku samému. Opomenul-li toho, nemohou pozůstalí naříditi na př. pohřeb žehem, ale zesnulý budiž pohřben podle zásad svého náboženství, jemuž až do konce života náležel.⁴⁾

Pozoru zasluhuje rozhodnutí zemského úřadu českého ze dne 21. června r. 1930, že není přípustno, aby na požádání příbuzných zesnulého vykonal nekatolický duchovní pohřební obřad za katolíka, kterému farář odřekl dle can. 1240, § 1, 5°, církevní pohřeb z důvodu, že si zvolil pohřeb žehem. Podobného rituálního přehmatu se dopustil evangelický pastor, pohřbiv katolíka, jemuž příslušný farář odepřel církevní výkrop, ježto žil v civilním manželství a odepřel přijati svátosti umírajících.⁵⁾

S právem na slušný pohřeb nekatolíka na církevním hřbitově nikterak nesouvisí zmocnění, používatí při obřadu též hřbitovního kostela neb kaple.⁶⁾

268 9. SVĚCENÍ SVÁTKŮ (§ 11—14). Ve směru bohoslužebném, pokud den sváteční znamená náboženskou povinnost, jak kladnou tak i zápornou (can. 1248), jest církevní autorita výlučně v právu vydávati závazné předpisy (can. 1244, § 1).

¹⁾ Nález z 3. června 1911, č. 6301; ČKD., 1917, str. 917; *Bednář*, *Zákony ve věcech náboženských*, str. 852.

²⁾ *Zákon o pohřbívání ohněm* ze dne 7. prosince r. 1921; Sb. z. a n., č. 464; *Bednář*, tamtéž, str. 830. K tomu vládní nařízení ze dne 9. října r. 1923; Sb. z. a n., č. 194; *Bednář*, tamtéž, str. 837.

³⁾ Nál. správ. soudu z 21. dubna 1915 (č. 2814); *Bednář*, tamtéž, str. 784. Projev sám nesmí ovšem obsahovati urážky církve katolické, podle § 10, odst. 1.

⁴⁾ „*Lid*“, 1929, č. 17; nejv. spr. soud, 1928, č. 17.927.

⁵⁾ *Ordin. list litoměřické diecése*, 1930, č. 115; *Ordin. list arcid. pražské*, 1931, str. 49.

⁶⁾ Nejv. správní soud dne 8. října 1927. *Bohuslav*, Sbirka nálezů, č. 6778.

Katalog zasvěcených dnů, uzákoněný v can. 1247, odchyluje se poněkud od konst. papeže Pia X. „Supremi ecclesiasticae disciplinae“ ze dne 2. července 1911.¹⁾

Jiný smysl chovají v sobě státní předpisy o nedělním a svátečním klidu, sloužící přímo potřebám sociálním. Zákony toho druhu udržují veřejný pořádek, zakazují jinověrcům, aby nerušili sváteční klid druhé konfese, brání mezdním sporům mezi dělníkem a jeho zaměstnavatelem o dnech klidu, a předpisují prázdniny pro soudní síně i jiné veřejné úřady.

Mezikonfesní zákon § 11 stanoví: „Nikdo nemůže býti nucen, aby upustil od práce ve dnech svátečních a slavnostních cizí církve nebo náboženské společnosti. V neděli budiž však po čas bohoslužby zastavena všechna veřejná práce, není-li naléhavě nutná. Dále budiž o svátcích kterékoliv církve nebo náboženské společnosti za hlavních bohoslužeb zanecháno v blízkosti kostela všeho, co by mohlo rušiti nebo překážeti náboženské slavnosti...“²⁾

Zvonění nepodléhá nijakým zákonným ohledům na jiné konfese.³⁾ Na smíšených školách budiž i náboženským menšinám poskytnuta příležitost k náboženským úkonům.⁴⁾ Totéž platí o vojenských posádkách i jiných státních ústavech.⁵⁾

Tyto předpisy pohybují se dnes ovšem jen v mezích zákona: O svátcích a památných dnech republiky československé ze dne 3. dubna r. 1925.⁶⁾

Starší státní zákony, světovou válkou suspendované,⁷⁾ zvláště zákony ze dne 16. ledna 1895⁸⁾ a z 18. července 1905,⁹⁾ byly opět v platnost uvedeny nařízením vlády čsl. ze dne 21. března 1919.¹⁰⁾

269 O veřejných zábavách platily kdysi t. zv. noremní dny: „V poslední tři dny pašijového týdne a o Štědrý den nesmějí býti konány veřejné zábavy, divadla neb koncerty. Mimo to jest zapovězeno divadlo o Božím těle. Veřejné plesy nesmějí se konati o Božím hodu vánočním, velikonočním a svatodušním; představení divadelní v ty dny jen k účelům dobročinným a vždy na základě úředního povolení.“¹¹⁾ Ale náš zákon o svátcích a památných dnech, § 5, zrušil veškerá starší ustanovení o svátcích i o dnech normálních, pokud se odchylují od jmenovaného zákona.¹²⁾

¹⁾ AAS., 3, str. 305; srovn. dekret kongr. obřadové ze dne 4. července 1911; AAS., 3, str. 350; list kongr. koncilu, 3. května 1912, AAS., 4, str. 340.

²⁾ Tohoto odstavce možno úspěšně využiti na odstraněnou zakořeněných zlořádů v blízkosti chrámů, na př. o poutních slavnostech. Na právo obyčejové nemůže se rušitel klidu odvolávat, neboť § 10 obč. zák. připouští zvyklosti jen v případech, ve kterých se jich zákon odvolává.

³⁾ Mezikonfes. zákon, § 12.

⁴⁾ Tamtéž, § 13.

⁵⁾ Tamtéž, § 14.

⁶⁾ Sb. z. a n., č. 65; *Bednář*, Sběrka zák. a nař. ve věcech nábož., str. 386.

⁷⁾ Mln. nař. ze dne 31. července 1914 (ř. z. č. 184).

⁸⁾ Ř. z. č. 21; *Bednář*, tamtéž, str. 384.

⁹⁾ Ř. z. č. 125.

¹⁰⁾ Sb. z. a n., č. 150; *Bednář*, tamtéž, str. 388.

¹¹⁾ Mln. nař. ze dne 1. a 15. července 1868, ř. z. č. 81 a 98; *Bednář*, tamtéž, str. 388.

¹²⁾ *Bednář*, tamtéž, str. 387.

Civilní řád soudní a jurisdikční norma nařizuje v § 100: „V neděli a ve svátek smí se státi doručení, pokud se nekoná poštou, toliko se soudcovským svolením.“ § 222: „V neděli a na hod Boží vánoční nesmějí býti konány roky. Položení rok na jiný svátek dovoleno jest jen při nebezpečí z prodlení.“¹⁾ „O svátcích mají býti také ve věcech nesporného soudnictví a v konkursním řízení konány roky jen, je-li nebezpečí v prodlení.“²⁾ „Ale je-li náboženské významní účastníků soudu známo, buď při nařizování roků a při jiných obsilkách k soudu toho pečlivě dbáno, aby nebyl nikdo nucen o velkých náboženských svátečních dnech svého významní k soudu přijíti.“³⁾

Díl III.: PRÁVNÍ POMĚR CÍRKVE K STÁTU.

270 *Gratian*, Decreta, Dist. 10 o převaze zákonů círk. nad světským právem; Dist. 96 o právním poměru obou mocností, tamtéž, can. 14 (palea) „Donatio Constantini“. — *Lev XIII.*, okr. „*Diuturnum illud*“, ze dne 29. června 1881, ASS., 14, str. 4; „*Immortale Dei*“, ze dne 11. listopadu 1885, ASS., 18, str. 166. — *Stahl*, Der christliche Staat, 1868². — *Friedberg*, Die Grenzen zwischen Staat und Kirche, 1872. — *Hinschius*, Staat und Kirche, 1883. — *Liberatore*, La chiesa e lo stato, 1871. — *Sohm*, Das Verhältniss von Staat und Kirche, 1873. — *Cavagnis*, Institutiones iuris publici eccl., 1906⁴, I, n. 352, násl. — *Geffken*, Staat und Kirche, 1875. — *Hergentöther*, kard., Katholische Kirche und christlicher Staat, 1872. — *Balve*, Kirche und Staat, 1881². — *Rittner*, Církevní právo katolické, 1889, II, str. 239, násl. — *Pesch*, Christlicher Staat und moderne Staatstheorien, v časop. „*Stimmen aus Maria Laach*“, sv. 17. — *Scherer*, Handbuch, I, § 9—17, čl. „Kirche und Staat“ v Staatslexikon Görresges., III³, str. 122, násl. — *Stutz*, Kirchenrecht, v Holzendorff-Kohler Enzyklop. d. Rechtswissensch., sv. V, 1914, str. 275—408; tamtéž, sv. II, str. 809—972, Gesch. und System d. K. Rechts, 1904. — *Eichmann*, Kirche und Staat v Quellensammlung zur kirchl. Rechtsgesch., II, 1914. — *Reyl*, Jádru křesť. sociologie, 1914, str. 219, násl.; Sociologie v politice, 1924. — *Schrörs*, Katholische Staatsauffassung, Kirche und Staat, 1917. — *Stammler*, Recht und Kirche, 1919. — *Stěhule*, Poměr církve ke státu, 1919. — *Hobza*, Autonomie náboženských svazů v moderním státě, 1910; Poměr mezi státem a církví. Jeho vývoj a přítomný stav, 1931⁴. — *Böckenhoff-Koeniger*, Katholische Kirche und moderner Staat, 1920. — *Ottaviani*, Institutiones iuris publici ecclesiastici, II.; Ius publicum externum, 1925. — *Bušek*, Církev, stát a jinověrci v Kodexu jur. can., 1922; Poměr státu k církvím, 1930, Bratislava, Historický přehled. — *Sägmüller*, Lehr-

¹⁾ Zák. ze dne 1. srpna r. 1895, ř. z. č. 113; *Bednář*, tamtéž, str. 378.

²⁾ Nař. min. spravedl. ze dne 5. května 1897, ř. z. č. 112, § 44; *Bednář*, tamtéž, str. 379.

³⁾ Tamtéž, str. 380.

buch, I⁴, § 13, 15, Kirche und Staat, 1904. — *Vacek*, Právní názory církve katolické ve světle dějin, 1921. — *Henner*, Poměr státu k církvím, 1920. — *Engels B.*, Původ rodiny, státu a soukromého vlastnictví (přel. Šmeral), 1906. — *Hanel*, Všeobecná právo- i státověda, 1909. — *Hobbes*, Základy filosofie státu a společnosti (přel. Jos. Král), 1909. — *Kallab*, Národ. právo a stát, 1919. — *Morus Tom.*, Utopie (přel. Foustka), Světová knih., r. 1911, str. 949—951. — *Svoboda Emil*, Člověk a společnost, 1924. — *Bauer Kuneš*, Církev a stát, Olomouc, 1923. — *Roztočil Arnošt*, Poměr církve a státu, Zahraniční politika IV (1925), str. 422, 500. — *Novák*, Církev a stát, 1926. — *Miklík Konst.*, O dobřem zřízení státu, 1931.

ÚVODEM. Jest sice pravda, že kodex kanonického práva neobsahuje zvláštního titulu: „O právním poměru církve k moci světské,“¹⁾ ale sám na církve nevraživý prof. Hobza připouští: „Ostatně je stanovisko její (církve) naproti různým otázkám speciálním v kodexu jasně vytčeno.“²⁾

Evropská kultura naší doby je výslednicí tisícileté spolupráce církve a státu. Nesporně, že státní organismus za času Karlovců a Přemyslovců omezoval se na skrovný obor hmotných záležitostí rázu spíše negativního, ochranného, kdežto kladná péče o statky duchovní, o vědu, umění i národní školství a soudnictví spočívala v rukou církve. Ale v té míře jak se státní správa zdokonalovala a hranice své působnosti rozšiřovala, přicházela postupně odvětví za odvětvím této mimořádné činnosti církevní do kompetence státní. Z toho plyne, že poměr mezi církví a státem vykazuje stálý pohyb a historický vývin se střídavým maximem a minimem z té či oné strany. Proto není spravedlivě posuzovati církevně politické poměry středověké dle právních názorů dneška.

Pojednání o právních stycích mezi církví a státem jest jednou z nejobtížnějších partií církevního práva veřejného. Máme tu na mysli jediné církve katolickou v jejím poměru k vládě světské.

Podle náboženského stavu toho kterého národa řídí se přirozeně i vzájemný styk mezi obojí mocností. Poměr ten může býti uspokojivě přátelský, zbudovaný na zásadě vzájemné důvěry a svorné spolupráce, neb žárlivě nedůvěřivý ba i krajně nepřátelský. Známe státy konkordátní i rozlukové. Třeba si všimati, zda a v jakém stupni existuje mezi oběma systém koordináční neb subordináční.

Jde-li o národ z většiny katolický, což v této stati vesměs předpokládáme, nemůže se ani nositel státní autority odchylovati od náboženských zásad lidu. Při úpravě zákonodárství státního jest zákonodárcovým úkolem míti na zřeteli, že by znásilňoval svědomí vlastních občanů, kdyby státní zákony stály v křiklavém rozporu s náboženskými povinnostmi lidu.

¹⁾ *Hobza*, Poměr, str. 99; *Bušek*, Církev, stát a jinověrci, str. 4; *Böckenhoff-Koeniger*, Kathol. Kirche und moderner Staat, str. 18.

²⁾ *Hobza*, tamtéž, str. 80.

Na území nekatolickém činí církev u vědomí své sociální činnosti nároky alespoň na svobodný výkon svého poslání a na taktní chování se strany státních orgánů.

Theorie, jež kanonické právo o poměru církve ke státu podává, předpokládá, že státní orgány jsou prodchnuty věrou v Boha, uznávají zákon přirozený a jsou přesvědčeny o božském poslání církve.

Čl. 1. Původ a účel státu.

271 *Sv. Pavel*, Rom. 13, 1. — *Lev XIII.* „*Immortale Dei*“, n. 5, násl. — *Cavagnis*, Institutiones iuris publici eccl., I, n. 359, násl.; — *Ottaviani*, Institutiones, II, n. 243, násl. — *Donat*, Ethica specialis, 1921. — *Jellinek*, Všeobecná státověda (přel. Foustka), 1906, str. 88, násl. — *Hanel*, Všeobecná právo- a státověda, 1909, str. 169, násl. — *Reyl*, Jádro, str. 216, násl.

1. POJEM STÁTU. Výrazy πόλις, τὸ κοινὸν, civitas, res publica, věc pospolitá (věce), „status reipublicae“,¹⁾ „status Romanus“,²⁾ „status rei Romanae“³⁾ označují vesměs společnost či soubor rodin, určité území obývajících, obyčejně téhož jazyka i náboženství, pod ochranou a vedením vlastní, svrchované a nezávislé autority žijících.⁴⁾ Věcný podklad státní organisace tvoří určité území, osobním pak činitelem jest obyvatelstvo, požívající na tomto území plnost občanských práv (soukromých) i jistou míru práv politických (veřejných).⁵⁾

2. BOŽSKÝ PŮVOD STÁTU. Lidé všech věků projevují vrozený sklon sdružovati se k pospolitému životu se sobě rovnými za tím účelem, aby bezpečněji a v míře dokonalejší došli cíle svých životních snah.

Savigny odvozuje stát z myšlenky národnostní.⁶⁾ Nelze neviděti, že otázka jazyková a náboženská mají státotvornou sílu. I patriarchální zřízení semitů a slovanské záduhy jeví podstatné prvky moci státní. Nelze souhlasiti s Gumpłowiczem, že by státy jen z násilí braly svůj původ.⁷⁾

Neuspokojivé a neúplné jsou názory: že státy povstaly z přirozeného pudu sdružovacího či z mravního požadavku právního spolužití, nebo ze společenské smlouvy contract so-

¹⁾ Fr. 1, § 2, Dig., l. 1, tit. 1, De iustitia et iure (Ulpian). — Slovo říše = Reich = regnum.

²⁾ *Jellinek*, Státověda, str. 134, pozn. 1.

³⁾ *Iustiniani Imp.*, Institutiones, § 4, l. 1, tit. 1.

⁴⁾ *Donat* definuje stát: „Coetus stabilis familiarum sub aliquo regimine independenti perfectae vitae sufficientiae causa sociatus“, n. 194.

⁵⁾ *Hanel*, Všeob. právo- a státověda, str. 172.

⁶⁾ *Savigny* popisuje vznik státu: „unaufhaltsamer Trieb die unsichtbare Einheit (Volk, Volksgeist) in sichtbarer und organischer Erscheinung zu offenbaren. Diese leibliche Gestalt der Geistigen Volksgemeinschaft ist der Staat...“; System des heutigen röm. Rechts, I, str. 21.

⁷⁾ *Gumpłowicz*, Grundriss der Soziologie, 1905, str. 195.

cial.¹⁾ z rozvětvení rodin a pod. Myšlenky tyto nejdou až na kořen věci, udávajíc jen bližší a zevní pohnutky, které spolupůsobily při tvoření státních organisací.

Vyznáváme tak zv. teorii theologickou, dle níž má stát své kořeny ve vůli boží. Jest to „nejstarší a po dlouhé doby takřka výhradně uznávaný názor“.²⁾ Sám Stvořitel jsa tvůrcem přirozenosti lidské jest poslední příčinou oné občanské pospolitosti, k níž přirozenost člověka pudí.

„Insitum homini natura est ut in civili societate vivat: is enim necessarium vitae cultum et paratum itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solitudine adipisci non possit, provisum divinitus est, ut ad coniunctionem congregationemque hominum nasceretur cum domesticam, tum etiam civilem, quae suppedita vitae sufficientiam perfectam sola potest.“³⁾ Státní zřízení je pro řádný vývin života fysického i duchovního společnosti lidské přirozenou nutností, je tedy stát „částí světového plánu božího“.⁴⁾ Sv. Tomáš Akv. sdílí názor, že by i ve stavu rajske nevinosti bylo člověku nutno žít ve svazu státu podobném.⁵⁾ Výrok Demosthenův, který pojat byl v Digesta, že třeba poslouchati zákona, poněvadž je vynálezem a darem božím, stručně a jadrně vyslovuje lidové přesvědčení antických národů o božské sankci zřízení státního.⁶⁾

Nesprávný jest názor některých právníků, že se křesťanství stavělo nepřátelsky proti státu. Víme z dějin o nepřátelství se strany státu, že křesťanství platilo v říši římské za crimen laesae maiestatis. Není třeba viniti Tertulliana z lhostejnosti k státu pro výrok, který pronesl v ohni polemiky,⁷⁾ když státní orgány prolévaly proudy krve mučedníků.

Velikolepý obraz sv. Augustina o civitas Dei a civitas diaboli⁸⁾ mnozí mylně aplikují přímo na poměr mezi církví a státem. Stát by byl dle toho dílem ďábelským.⁹⁾ Augustin se

¹⁾ Rousseau, Du contract social, 1753, přel. Šelepá, O smlouvě společenské, 1911, čl. 1; Ottaviani, Institutiones, II, n. 247.

²⁾ Hanel, Všeob. právo- a státověda, § 32, str. 168. — Weyr, Bůh a stát; Věd. ročenka právn. fakulty Masar. univ., I, 1922, str. 18; Vacek, Právní názory církve římsko-katol. ve světle dějin, Brno, 1923.

³⁾ „Immortale“, n. 5.

⁴⁾ Cavagnis, Institutiones, I, n. 359: pro ochranu práv, života, pro vývin duševní; Reyl, Jádro, str. 225.

⁵⁾ Summa theol., 1, qu. 96, a. 4, corp.

⁶⁾ Jellinek, Státověda, str. 191. Benedikt XV. v okružn. „Ad beatissimi“ ze dne 1. list. 1914, AAS., 6, str. 570, praví: „Ex quo enim placuit omnis humanae potestatis non a Deo rerum conditore et dominatore, sed a libera hominum voluntate deducere originem, vincula officii, quae eos inter qui praesunt et qui subsunt, intercedere debeant, adeo extenuata sunt, ut pro modum evanuisse videantur.“

⁷⁾ „nec ulla (nobis) magis res aliena quam publica“, Apologeticum, cap. 38, Migne P. L. 1, str. 528.

⁸⁾ De civitate Dei, I, 15, cap. 1.

⁹⁾ Jellinek, tamtéž, str. 192, násl. Názor ten vyvrací Dr. prof. Baušová spisem „Myšlenky sv. Augustina o dějinách společnosti a státu ve spise „O městě božím“, 1930. — Schilling Otto, Die Staatslehre des hl. Augustinus nach „De civitate Dei“, 1930. — Augustin výslovně: mystice appellamus civitates duas,“ tamtéž. Combès, Le doctrine politique de St. Augustin, 1927; Stegemann, Augustins Gottesstaat, 1928; Gilson, Introduction à l'étude de St. Augustin, 1929, str. 229, násl.

neodchýlil od učení sv. Pavla o nadpřirozeném původu moci světské v listě k Římanům, kap. 13, 1—7. Neodsuzuje státního zřízení, nýbrž mluví jen o zlu ve státě obrazně, mysticky.

272

3. NEPRÍMÝ PŮVOD STÁTU OD BOHA. Jak církev tak i stát jsou tedy dílem božím. Panuje však přece mezi nimi značný rozdíl co do božského původu. Církev byla Ježíšem Kristem přímo založena s podstatnou organisací hierarchickou, vyzbrojena pravomocí jako společnost samostatná s úkolem, aby vedla své členy k nadpřirozenému cíli. O státu nelze připustiti v takovém rozsahu božský zásah. Stát pochází jen nepřímo od Boha, pokud totiž tvůrčí moc boží vložila v přirozenost lidstva náklonnost sdružovati se ve svazy státní. Přímo jest tedy státní zřízení svobodným dílem lidským, nepřímo pochází z vůle boží.¹⁾

Tomu se neprotiví skutečnost, že mnohý státní útvar vešel násilím v život, neb že národ národu byl podmaněn proti své vůli. — Netvrdíme, že i vládní forma ve státě byla předurčena, ani že stát je ve svém trvání chráněn sankcí božskou. Zásady, jimiž státní orgány se řídí, nesrovnávají se vždy s právním a mravním řádem božským.

273

4. PRAMEN STÁTNÍ AUTORITY. Již jsme zjistili, že autorita jest hybnou silou každé zákonné společnosti. Důsledně trváme na učení, že nejen státní ústrojí samo jest božského původu, ale též státní autorita či veřejná vládní moc spočívá na právním řádu božském. Základ k této nezměnitelné nauce čerpá církev přímo z výroku svého zakladatele: „Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper“ (Jan, 19, 11).

S veškerým důrazem a určitostí hájí státní autoritu důvody vyššími apoštol Pavel v listě k Řím. 13, 1—7: „Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi a Deo, quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac; habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa praestatis, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.“²⁾

Nutným důsledkem tohoto křesťanského názoru jest, že nejen král a císař, ale stejnou měrou i president moderní republiky jako představitel státní moci jest „z boží milosti“, bez ohledu na své dogmatické smýšlení. I světská moc zavazuje občany ve svědomí, pokud se ovšem její diktáty shodují s mravním řádem božským a spravedlností.

Proti tomu prohlašuje Ústavní listina čl. rep. ze dne 29. února 1920, § 1: „Lid je jediný zdroj veškeré státní moci v republice československé.“³⁾ Podobně

¹⁾ Nepříznivé učení o původu státu nelze připisovati jen „středověkému myšlení“, — Drtina, Myšlenkový vývoj evropského lidstva, 1902, str. 140; Jellinek, Státověda, str. 193, násl., nýbrž špatným zkušenostem, kterých křesťané mnohdy se strany státní nabyli.

²⁾ Podobně první list sv. Petra, 11, 13—14.

³⁾ Sb. z. a n., č. 121

mluví všechny republikánské ústavy nové doby dle vzoru francouzské revoluce. Není třeba vkládati ve slova ústavní listiny smysl přímo negující slova Písma: „non est enim potestas nisi a Deo“ (Řím., 13, 1). Vždyť není vyloučeno, že svrchovanou, Bohem stanovenou autoritu lid přenáší na subjekt vládní moci.¹⁾

274 5. VLÁDNÍ FORMA. Co jsme prohlásili o božském původu státu a jeho autority, nelze rozšiřovati na volbu určité formy vládní soustavy, monarchie či lidovlády, tím méně na výběr osoby fyzické či právnické, na niž se přenáší svrchovaná moc státní. Jest na občanech (plebiscit) neb jejich zvolených zástupcích (sněmovny), aby svobodně svoji vůli projevíli. Lidem označený správce vládní moci stává se ihned po volbě nositelem autority.

„Ius autem imperii per se non est cum ulla reipublicae forma necessario copulatum, aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem.“²⁾

Panuje tedy značný rozdíl mezi církví, která jest nezměnitelně řízena soustavou absolutní monarchie, a státem, který si může formu vládní sám zvoliti. Není ničím odůvodněno podezření, že církev nadřazuje spíše monarchiím než republice. Více než o vládní formu se ovšem církev zajímá o kvalitu a smýšlení vládnoucích orgánů u věcech náboženských.

O trvání a bezpečnost státu pečuje církev i ve vlastním zákonodárství. Kanonické právo zakazuje klerikům jakoukoli účast na občanských válkách, bella intestina (can. 141, § 1), zrazuje od vstupu do tajných společností, které strojí vzpoury, seditiones (can. 684) a trestně stíhá členství v svazích „quae contra Ecclesias vel legitimas civiles potestates machinantur“ (can. 2335). Tž účel sleduje zákaz spisů škodlivých „Ecclesiae et civili societati“ (can.

Čl. 2. Obor státní působnosti.

275 Cavagnis, Institutiones iuris publici, I, n. 37 a násl. — Reyl, Jádru, str. 233, násl.; Sociologie v politice, str. 270. — Ottaviani, Institutiones, II, n. 249 a násl. — Hanel, Právo- a státověda, 1909, str. 174 a násl.

1. ÚČEL STÁTU. Klademe si otázku, jaký jest cíl státního zřízení. Vždyť „zastávati neúčelnost státu znamenalo by degradovati stát na slepou sílu přírodní, oloupiti jej o veškeru jednotnost a kontinuitu, čeho přece může býti schopna jen neujasněnost nebo bezmyšlenkovitost.“³⁾

Poměr církve k státu můžeme co do jejich účelnosti znázorniti takto: Rozlišujeme účel společnosti bezprostřední (finis proximus) od účelu konečného (finis ultimus).

¹⁾ Sāgmüller, Lehrbuch, I⁴, str. 48.

²⁾ Leo XIII. okr. „Immortale Dei“, n. 8.

³⁾ Jellinek, Státověda, str. 245.

a) Účelem nejbližším a bezprostředním, který sleduje církev, jest mravní zdokonalení vlastních členů, na podkladě pravdy Bohem zjevené a jejich posvěcení oněmi prostředky, jež Spasitel k tomu cíli v církvi své uložil.

Zcela odlišný cíl sleduje státní moc, starajíc se dle své kompetence o hmotné blaho občanů a to buď nepřímou, chráníc občany proti rušitelům jejich práv, neb přímou pozitivní péčí, upravujíc neb získávajíc osobám fyzickým i právnickým podmínky života hmotného neb duchového.

b) Cílem konečným všech lidí jest dle nauky křesťanské věčná blaženost, k níž veškerý život pozemský musí se nésti jako příprava na život věčný.

O tento konečný cíl lidstva pečuje ovšem dle svého nejvyššího poslání přímo a výlučně církev svými orgány. Nelze však připustiti názor, že by státní autorita v národě křesťanském směla přehlížeti konečný, nadpřirozený cíl vlastních občanů. Ačkoliv není v tomto směru stát kompetentním činitelem, nicméně nemůže světský zákonodárce vydávati předpisů porušujících křesťanský mrav a víru, ani úmyslně klásti překážek občanům (vojínům) v plnění náboženských povinností, ani obtíže působiti církevním zřízcům v jich úředních výkonech.

Zavrhujeme větu, že moderní stát jest úplně laickým, bez jakéhokoli vztahu k náboženství dle zásady: „l' état est athée“. Křesťanský světový názor hlásá v zájmu blahobytu národů zásadu opačnou.

Antické státy Řeků a Římanů nedbaly valně prospěchu lidu. Spíše ukládána občanům břemena ve službách státu. Aristoteles prohlašuje za blud mínění, že by občan se všim, co má, sobě náležel a nikoli státu. (Politicorum, I, 8, 1.) Opak jeví se nám ve středověkém státu křesťanském, v němž blaho lidu a svoboda občanská byla hlavní péčí moci veřejné. Moderní stát jeví sklon podříditi dle pohanských vzorů dobro a zájmy jedinců prospěchu ústřední moci.¹⁾ Jest to zvláště kolektivistický názor socialistů (Marx, Engels), že se jednotlivec musí dáti bezpodmínečně do služeb státu.²⁾

276 2. ROZSAH STÁTNÍ KOMPETENCE. Theoretické názory velmi se rozcházejí o tom, jakým směrem se má bráti činnost státních orgánů. Tato neshoda se vysvětluje velikou rozmanitostí státních útvarů a zavedených vládních forem, i zájmů, které jednotlivé vlády doma neb za hranicemi sledují (stát průmyslový, koloniální, zemědělský.³⁾ Stát není sám sobě účelem.

Jest jisto, že na programu každé státní moci musí státi péče o obecné dobro lidu. Cestu k tomu cíli určují panující názory sociální a duchovní směry vůbec. Povšechně poskytuje stát občanům ochranu bezpečnosti a svobody individuální, státní pomoc a součinnost k rozvoji sil občanů v oboru hmotném neb duchovém. Nelze však nikterak přehlédati, že vedle kultury hmotné tvoří nezbytnou složku obecného blahobytu kultura ducha, kterou tvoří náboženství, mravnost, umění a věda. Náboženství zaujímá v duchovním snažení vůdčí

¹⁾ Donat, Ethica specialis, 1921, n. 197; Hobza, Poměr, str. 83.

²⁾ Reyl, Sociologie, str. 71.

³⁾ Hanel, Právo- a státověda, str. 174.

úkol. „Náboženství jest nejlepším základem pravého blaha obecného, protože jest v těsné souvislosti se zásadami mravnosti a jest kolébkou vědy a umění.“¹⁾ Překotný a jednostranný rozvoj hmotné kultury uvaluje na lidstvo nebezpečí, že ztratí smysl pro vývin kultury ducha. I když hospodářský vývoj může dospěti svého vrcholu, znamená nicméně úpadek náboženského žití ve státě jen rozklad společenských poměrů.²⁾

Státní moci, které musí jíti o všestranné blaho lidstva, nemůže býti lhostejným náboženský stav občanů, tím méně náboženská výchova dítek ve škole.

Stát musí tu ve svém oboru působnosti vyvíjet pozitivní činnost, nikoli jen pasivně přihlížeti. Státní indiferentismus, naturalismus, liberalismus zasluhuje odsouzení.³⁾ Papež Lev XIII. vyřizuje tuto zásadu slovy: „Civilem igitur societatem, communi utilitati natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque immutabili bono, quod sponte appetunt, non modo nihil importet umquam incommodi, sed omnes, quascumque possit, opportunitates afferat.“⁴⁾

Čl. 3. Soulad dvojí suverenity.

277 *Cavagnis*, Institutiones, II, n. 387, násl. — *Ottaviani*, Institutiones, II, n. 309, násl. — *Stutz*, Kirchenrecht, 1914, § 55, Staat u. Kirche (Holtzendorff, Enz. V, str. 392 a násl.). — *Haring*, Kirche und Staat, 1907. — *Cappello*, Summa iuris publ. eccl., 1923, n. 211, násl.; *Sägmüller*, Lehrbuch, I⁴, § 13, str. 51, násl. — *Novák F. X.*, Církev a stát, 1926, str. 56, násl.

1. STÁTNÍ SVRCHOVANOST. Již jsme pojednali o církvi jako společnosti svéprávné, dokonalé, ve svém oboru svrchované a nezávislé. Odmítli jsme útoky legistů na církevní suverenitu. Netřeba dokazovati, že tyto vlastnosti přísluší státu. Od počátku, nikoli až v nové době, vyznávalo církevní právo státní suverenitu.⁵⁾

Papež Alexandr III. (1159—1181) nepřipouští, aby církevní soud přijímal odvolání od rozsudku soudu světského.⁶⁾ Inocenc III. (1198—1216) odmítl r. 1202 žádost za legitimaci nemanželských dětí mimo papežský stát z důvodu „cum rex ipse superiore in temporalibus minime recognoscat.“⁷⁾ Lev XIII. v okr. listu „Diuturnum illud“ ze dne 29. června 1881: „Quae in genere rerum

¹⁾ *Reyl*, Sociologie, str. 277.

²⁾ *Reyl*, tamtéž.

³⁾ *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 505; *Donat*, Ethica specialis, 1921, n. 401.

⁴⁾ Okr. I. „Immortale Dei“, n. 14. Nezbytnost náboženské kultury připomíná *Šalda*, Česká kultura, 1913, 3.

⁵⁾ *Böckenhoff-Koeniger*, Katholisches Kirchenrecht u. mod. Staat, str. 43. O dějinách státní suverenity jedná *Jellinek*, Státověda, str. 457, násl.

⁶⁾ Cap. 7, X, l. 2, tit. 28.

⁷⁾ Cap. 13, X, l. 4, tit. 17.

civilium versantur, ea in potestate supremaque imperio eorum (knížat) esse agnoscit et declarat (církev).“¹⁾

278 2. MEZE STÁTNÍ MOCI. Výsostná moc státní, již nazýváme suverenitou či svrchovaností, nemá nic společného s právní všemohoucností.²⁾ Není nikterak na újmu nezávislosti, že jest státní moc povinna šetřiti norem právem přirozeným diktovaných i podříditi své zákonodárství zjevenému právu božskému na př. o nerozlučitelnosti manželství, ano i právu církevnímu, pokud toto o právo božské se opírá.³⁾ Papež Pius IX. odsoudil názor o absolutní moci státní větou: „Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.“⁴⁾

Mimo to trváme neochvějně na názoru kanonistů, že i státní suverenitě jsou vykázány hranice samostatné působnosti účelem společnosti státní. Ježto však, jak jsme naznačili, svěřena státu, nikoli církvi, úloha vésti národy přímo k blahobytu pozemskému a opatřovati občanům hmotné podmínky života, nemůže státní moc o své újmě přenášeti svoji činnost na pole cizí, vykonávajíc přímý vliv na řízení věcí náboženských, pokud tyto náležejí do kompetence církve. Že i mezinárodní smlouvy neb i diktáty mírových smluv kladou hranice suverenitě státní, uznáno jest všeobecně.⁵⁾ K právům mezinárodním počítáme právo konkordátní, tedy i náš Modus vivendi ze dne 28. ledna 1928.⁶⁾

Rozvážní právníci hájí názor, že státní moc není neomezena.⁷⁾

Stutz míní: „Gerade es (církev. právo) liefert den Beweis dafür, dass das Recht nicht ein Erzeugniss des Staates und von dessen Gnaden ist, wie eine, wenn auch nicht mehr herrschende, so doch heute noch verbreitete, im absoluten Staat und dessen Staatskirchentum wurzelnde Lehre will.“⁸⁾

Podobně *Rothenbücher*: „Suverenita státu dosahuje tak daleko jako jeho moc. Tato pak je směrem a sférou svědomí. Suverenita znamená, že stát upravuje samostatně všechny poměry, které spadají pod jeho výsostnou moc, poměry však církevně právní již svou povahou se vymykají jeho moci výsostné.“⁹⁾ *Hobbes* († 1679) bývá nazýván otcem výstřední myšlenky, dle níž přísluší státní autoritě svrchovaná moc, v takovém rozsahu, že není ničím a nikým ohrani-

¹⁾ ASS., 14, str. 4.

²⁾ Proti *Hinschiovu* mínění o státní omnipotenci učí *Ahrens H.* (Naturrecht od. Philosophie des Rechtes u. des Staates, 1870, str. 314), že suverenita nesmí býti spojována s všemohoucností státní. — *Kallab*, Pravotvorný monopol státu a požadavek logické jednotnosti právní vědy; Věd. ročenka právnické fak. Masar. univ., I, 1922, str. 31.

³⁾ *Böckenhoff-Koeniger*, Kath. Kirchenrecht u. mod. Staat, str. 40 a násl.

⁴⁾ *Syllabus errorum*, n. 39; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion, n. 1739.

⁵⁾ Spojenecká smlouva *St. Germainská* ze dne 10. září r. 1919 obsahuje na př. závazek poskytnouti občanům plnou svobodu náboženskou (čl. 2 a 7) i ochranu národnostním a náboženským menšinám (čl. 8 a 9); Sb. z. a n., 1921, č. 508; *Bušek-Hendrych a j.*, Českosl. círk. zák., I, 1931, str. 63.

⁶⁾ Úsudek prof. *Hobzy* o této smlouvě, vyjádřený v „Poměru“, str. 189, jest náruživě odmítavý a v mnohém směru vědecky neudržitelný.

⁷⁾ *Picha*, Přešlo-li rakouské právo jmenovací na vládu republiky českoslov., 1925, str. 63.

⁸⁾ Kirchenrecht, Holtzendorff, Enzyklop., V, str. 391.

⁹⁾ Die Trennung von Staat und Kirche, 1919², str. 450.

čena. Pouze vlastní svou vůlí jest stát omezen a vázán, nikoli zevním vlivem. Platí tedy směr-
nice: ať jsou záměry státní moci lidu prospěšné či zhoubné, bere stát ve svém rozhodování
v úvahu jediné svůj cíl.¹⁾ Všichni tito zameňují patrně právo jako mravní zmocnění s fyzickou
mocí. Ale Pius IX. zavrhl větu: „Ius in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt
nomen inane, et omnia humana facta iuris vim habent.“²⁾ Toto strohé a neústupné přeceňování
státní autority, které i svým původcům muselo se jevití nemožným, vysvětlíme si pouze tím, že
z důvodů na bílé dni jsoucích nepřeji myšlenke o božském původu všeho právního řádu. Ab-
solutní svrchovanost pod sluncem není.

279 3. KOORDINAČNÍ SYSTÉM. Pouze theologové a kanonisté zastávají
teorii o dvojí suverenitě,³⁾ kdežto světští juristé se rozhodně staví na odpor
našemu názoru. Tvrdíme, že církev⁴⁾ a stát jsou dvě společnosti svéprávné a
svrchované, vedle sebe působící na tomtéž území ve prospěch téhož lidu, tak,
že církev pečuje o duchovní blaho a nábožensko-mravní stránku národního ži-
vota, kdežto státu přísluší úkol poskytovatí občanům pomoci v oboru kultury
povětšně hmotné.

Praví-li papež Lev XIII. o církvi a státu „Utraque est in suo genere ma-
xima“⁵⁾ nelze v názoru tomto spatřovati „princip nepřijatelný“ zastáncům státní
suverenity, tím méně skrývá v sobě učení o dvojí suverenitě „pojmový roz-
por“.⁶⁾ Obtíží theoretických tu není, ježto jsou dvě společnosti od sebe rozdílné
formálně, to jest vzhledem na jejich nejbližší cíl, který sledují, i na prostředky,
jichž každá užívá. Mohou zajisté obě autority vedle sebe svorně působiti každá
svým směrem, bez příkoří druhé kompetence. Dějiny ovšem nás poučují o spo-
rech mezi církvi a státem, které vznikly o hranice právní příslušnosti, o před-
nostním právu neb nadvládě nad druhou organizací.

Jest tu myslitelná podřadnost, subordinatio státu církvi neb naopak nad-
vláda státu nad církvi, neb panuje mezi oběma přísná souřadnost, coordinatio,
s naprostou rovnoprávností. V tomto smyslu platí podnes výrok sv. Jana Da-
mašského „Tibi parebimus, o imperator, in his quae ad huius saeculi nego-
tia pertinent. Verum ad res ecclesiae statuendas pastores habemus, qui nobis
verbum loquuntur atque ecclesiastica instituta tradiderunt.“⁷⁾ Ve stejném mys-
lu napsal papež Gelasius císaři Anastasiovi: „Duo sunt quippe, Imperator Au-

¹⁾ Böckenhoff, Kath. Kirche u. moderner Staat, str. 55; Donat, Ethica spec., n. 300, násl.

²⁾ Syllabus, n. 59,

³⁾ Böckenhoff-Koeniger, tamtéž, str. 101, násl.

⁴⁾ Mluvíme tu výhradně v zájmu církve katolické, připouštějíc, že náboženským útva-
rům původu lidského jest ponecháno na vůli podříditi záležitosti své organizace více méně státní
autoritě, jak tomu jest na př. u evangelických sekt.

⁵⁾ Okr. I. „Immortale Dei“, n. 24.

⁶⁾ Bušek, Církev, stát a jinověrci, str. 10. Veškeré obtíže, jež právníkům brání přijati
názor kanonistů o dvojí svrchovanosti pochází odtud, že přičítají státní moci autoritu neomeze-
nou na všechny obory činnosti lidské, kdežto právo kanonické přiznává jak státu tak i církvi
suverenitu pouze v oboru jim vykázaném „in suo cuiusque ordine“.

⁷⁾ Oratio de imaginibus, II, n. 12. Migne, P. G. 94, str. 1298.

guste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum et re-
galis potestas.“¹⁾

280 Katoličtí právníci hájí vesměs zásadu souřadnosti. Jakémukoli kolísání
učinil konec Lev XIII. autoritativně v okružníku „Immortale“ slovy „utraque
est in suo ordine maxima“ (n. 24). Ježto okruh působnosti jak státu tak církve
jest dosti určitě vymezen, netřeba se báti kolísí.

Tím nevylučujeme jakékoli překročení hranic vlastní působnosti. Jak cír-
kevní záležitosti tak zájmy státu dotýkají se někdy kompetence strany druhé.
Tento způsob nahodilé podřízenosti neznamená ještě poruchu vlastní suve-
renity.

Když na př. církevní vrchnost zavádí i ve svatyni zdravotní a bezpečnostní předpisy státní,
na ochranu veřejného pořádku, když platí daně státu, své veřejné smlouvy přizpůsobuje
státním formám zákonným (can. 33, § 2, 1513, § 2, 1523, 2°) a pod., neztrácí tím církev svoji
suverenitu, ale uznává přátelsky kompetenci státní a jí se přizpůsobuje.²⁾ Pouze ve svém vlast-
ním oboru činí církev nároky na svoji svrchovanost bezvýhradně.

281 Záležitosti podstatně světské nabývají za určitých okolností povahy činů
duchovních a spadají pro tuto vlastnost též pod pravomoc církevní, jako res
temporales in rem spiritualemente redundantes. Toho druhu jest na př. krádež spá-
chaná v kostele, násilí proti osobě duchovní, zjevně nespravedlivá válka a vů-
bec každé porušení mravního řádu. Ježto pouze církvi svěřen úkol strážkyně
mravnosti, podléhají činy „in quibus inest ratio peccati“ (can. 1553, § 1, 2°)
foru církevnímu.

R. 1204 pokáral papež Inocenc III. francouzského krále Filipa (1180—1223) pro válku,
jíž vedl proti Janu Bezzemku anglickému, ač tento nabízel smírné vyřízení sporu. Papež odů-
vodňuje své zakročení takto: „Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum (králi)
spectat iudicium... sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione cen-
sura...“³⁾

Církev nestíhá již trestně laiky pro obecné zločiny vraždy, únosu, lichvy,
loupeže, krádeže, žhářství a pod. (can. 2354, § 1), spadající pod svrchovanost
moci světské,⁴⁾ nicméně může i o nich souditi ratione peccati (can. 2198). Byl-li
zločin náležející pod obojí forum, církevní i světské podle can. 2198, již dosta-
tečně ztrestán ramenem světským neb se právem předvídá, že bude náležitě po-
trestán, jest církevní soudce oprávněn upustiti od dalšího stíhání vinníka již
dosti polepšeného (can. 2223, § 3, 2°). O soudních rozepřích smíšené kompe-
tence stanoví can. 1553, § 2: „In causis in quibus tum Ecclesia tum civilis po-
testas aequae competentes sunt, quaeque dicuntur mixti fori, est locus praeventio-
ni,“ ve smyslu can. 1568.

¹⁾ Can. 10, dist. 96.

²⁾ Cavagnis, Institutiones, I, n. 400: „Quoties ecclesia ratione materiae temporalis tene-
tur servare leges civiles, id facit salva sua independentia ac superioritate.“

³⁾ Cap. 13, X, l. 2, tit. 1.

⁴⁾ Příslušné tituly ve starém Corpus iuris can., de homicidio, de torneamentis, de furtis,
de usuris, de crimine falsi, a jiné v knize 5. dekretálek nebyly proto do kodifikace práva kano-
nického pojaty, protože biskupové pozbyli knížecí moci světské a tím i světského soudnictví.

Pozoruhodný případ, jak se církev dovede přizpůsobiti zákonu státnímu, poskytují can. 1059 a 1080. Tu stanoveno, že civilní manželská překážka plynoucí z adopce, ať působí pouze nedovolenost, či též neplatnost sňatku, platí ve stejném rozsahu i před církví. Jde tu o jakýsi druh legis canonizatae.¹⁾

Zásady souřadnosti nelze ovšem hájiti slepě do posledních důsledků. Bezrouce zřetel na božský původ a poslání církve i na její cíl, převyšující každý jiný cíl společenský, připisujeme církvi superioritu či přednostní právo před státem.²⁾

Poněvadž účel, sledovaný církví, jest všem lidem absolutně nutný pro spásu duší, musí státní autorita své časné záměry podříditi cíli nadpřirozenému, dávajíc přednost prospěchu duchovnímu před dobrem hmotným.

Tuto myšlenku vyjadřujeme větou: „Ecclesia est societas iuridice praevalens societati civili, ratione finis, ideoque haec est illi indirecte subordinata.“ Tentýž smysl má věta: „Cura finis spiritualis et Ecclesiae missio nequit impediri intuitu cuiuslibet damni temporalis exinde derivantis.“³⁾ Papež Pius IX. zavrhl větu „In conflictu legum utriusque potestatis ius civile praevalet“.⁴⁾

Ve středověku vynořila se theorie o nepřímé pravomoci církevní na záležitosti světské, potestas indirecta in res temporales. Kardinál sv. Bellarmin vybudoval o tom vlastní systém.⁵⁾ Sám název „potestas indirecta“ nekryje se náležitě s věcí, kterou vyjadřuje, dávaje podnět k odporu se strany světské vlády. Stojíce na katolickém názoru světovém nemůžeme upíratí hlavě církve zmocnění, aby svojí autoritou zakročila, kdykoli ve společnosti a ve státě se uplatňuje směr protivný právu přirozenému neb zjevenému, neb se objeví zákony nepřátelské zřízení církevnímu. Toho druhu byl na př. protest papeže Pia X. proti rozlukovým zákonům francouzským, projevený listem „Vehementer nos“ ze dne 11. února 1906⁶⁾ a v podobné situaci v Portugalsku list „Iam dudum“ ze dne 24. května 1911.⁷⁾

Nepřímá pravomoc neznamená trvalé podrobení státu církvi, ale jen případné zakročení učitelského úřadu církevního, podle výroku papeže Inocence III.: „temporalem iurisdictionem casualiter exercemus, non quod alieno iuri praeiudicare velimus...“⁸⁾ Kdykoli prohlásila Sv. Stolicе určité zákony za nespravedlivé a nezávazné, nevykonávala pravomoc pouze církevní, ale papež jako nejvyšší iudex moralitatis hájí mravního řádu božského.⁹⁾

¹⁾ *Apollinaris*, II, str. 299.

²⁾ *Sägmüller*, Lehrbuch, I, § 13, str. 54. — Kard. státní sekretář *Merry del Val* opravil listem ze dne 14. října r. 1913 arcibiskupu lyonskému miněni francouzských kanonistů o naprosté koordinaci církve a státu (tamtéž).

³⁾ *Cavagnis*, Institutiones, n. 394, 395. — Tak zv. „officium strepae et stratoris“, ukládající císaři, aby vedl za uzdu papežova bělouše, bylo povahy obřadové spíše než právní; *Scherer*, Handbuch, I, str. 36.

⁴⁾ *Syllabus errorum*, n. 42; *Denzinger-Bannwart-Ulmer*, Enchiridion, n. 1742.

⁵⁾ *Bellarmin*, De controversiis christianae fidei, sv. I, controversia 3; De Romano Pontifice, lib. 5, cap. 6.

⁶⁾ AAS., 39, str. 3.

⁷⁾ AAS., 3, str. 217.

⁸⁾ Cap. 13, X, l. 4, tit. 17.

⁹⁾ *Böckenhoff-Koeniger*, tamtéž, str. 93. — Byly to na př. základní zákony rakouské ze dne 21. pros. 1867 a trojí zákon ze dne 25. května 1868, které papež odmítl v alokuci dne 22. června 1868; *Archiv für kath. K. Recht*, 20, str. 170; *Kryštofek Frant.*, Dějiny církve katolické ve státech rak.-uh., II, 1899, str. 390.

4. SVORNÁ SPOLUPRACE STÁTU S CÍRKVÍ. Poněvadž se obě svrchované společnosti od sebe neliší hmotně, materialiter, ježto státní občané jsou zároveň údy církve totéž území obývající, žádá prospěch národa, aby obě autority zachovávaly přátelství, aby navzájem nejen si nekladly v cestu překážek, ale spíše vzájemnou pomocí a účelnou součinností svorně pracovaly pro blaho téhož lidu.

O zásadě zde vyslovené a její správnosti se nikdy v církvi nepochybovalo. Papež Lev Vel. (440—461) píše císařovně Pulcherii: „Res omnes aliter tu-tae esse non possunt, nisi quae ad divinam confessionem pertinent, et regia et sacerdotalis defendat auctoritas.“¹⁾ Ivo, biskup chartreský (Carnotensis), praví v listě papeži Paschalovi II. (1099—1118): „Cum regnum et sacerdotium inter se convenient, bene regitur mundus.“²⁾ Podobně sv. Petr Damián († 1072): „Utraque dignitas alternae invicem utilitatis est indiga, dum et sacerdotium regni tuitione protegitur, et regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur.“³⁾

Tutéž myšlenku o svorném působení církve a státu široce rozvíjí papež Lev XIII. ve svém okružníku: „Itaque inter utramque potestatem intercedat necesse est ordinata colligatio, quae quidem coniunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in homine copulantur...“⁴⁾

Stát plní přátelskou službu vůči církvi takto:

a) Církev, jako společnost hmotně slabší a k blahu obecnému nutná, dovolává se právem proti zlovolným záměrům fysické i morální ochrany státní, brachium saeculare (can. 2198). Ochrana církve byla přední úlohou císařství římského, k tomu cíli r. 800 papežem Lvem III. (795—816) zřízeného. Toto vědomí odráží se ve všech veřejných projevech, slíbech i smlouvách panovníků středověkých, v obřadu korunovačním králů i císařů,⁵⁾ i v moderních konkordátech.⁶⁾

b) Přispívá-li stát na kultusové potřeby církve z vlastní pokladny se zřetelem na její osvětovou a sociální činnost, není k tomu snad vázán přísnou spravedlností, officium iuridicum, ježto jde o společnosti na sobě nezávislé, ale plní spíše povinnost mravní, officium ethicum, o lásku se opírající.⁷⁾ Církev může tedy v čas potřeby o státní podporu žádati, nikoli však právní cestou ji vymáhati. V moderních konkordátech i se státy nekatolickými bývá stanoven plat duchovním osobám.

V mnohých konkrétních případech nabyla ovšem partikulární církve i právního nároku na hmotnou odškodnou za utrpěné majetkové ztráty. V čes. zemích smlouvena ve smyslu restituč-

¹⁾ Can. 21, Caus. 23, qu. 5.

²⁾ *Migne*, P. L. 162, str. 246.

³⁾ *Migne*, P. L. 144, str. 294.

⁴⁾ Okr. I. „*Immortale Dei*“, n. 26.

⁵⁾ *Eichmann*, Kirche u. Staat (Quellensammlung zur kirchl. Rechtsgesch.), II, 1914, str. 56.

⁶⁾ Srovn. na př. rak. konkordát z r. 1855, čl. 1 a 16. Ochranný ráz nese § 303 trestního zákona s doplňkem „kazatelnicovým“ ze dne 20. února 1919, Sb. z. a n., č. 111.

⁷⁾ *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 179, 180.

ním mezi císařem Ferdinandem II. a papežem Urbanem VIII. dne 30. března 1630 t. zv. „solná pokladna“ „cassa salis“.¹⁾ Císař Josef II. přenesl dekretem ze dne 11. července 1782 tuto dárku na nově zřízenou matici náboženskou, z níž se dosud kongruové platy čerpají.²⁾

c) Představitelům státní moci jest bráti činnou účast na veřejných projevech náboženských. Nikoli pouze jedincům, ale též osobám právnickým a vykonavatelům jich práv, úředníkům, ukládá přirozený zákon spravedlnosti, aby vzdávali v určité doby veřejnou poctu svému Tvůrci.³⁾

Co od státu církev očekává, jasně naznačuje korunovační řád králů, dosud chovaný v „Pontificale Romanum“.⁴⁾ Král sliboval světitelům, že bude církvi a duchovenstvu „tutor ac defensor“, „pauperum et divitum, viduarum et orphanorum aequus esse iudex et pius defensor“, římského papeže že bude poslušen. Přijímaje z rukou světitelových meč, prsten, žezlo a korunu, uslyšel král přilehavá naučení o svých povinnostech.

285 5. ZÁLEŽITOSTI SMÍŠENÉ, RES MIXTAE, MIXTI FORI. Tak označujeme technicky ony záležitosti, které přímo, nikoli pouze nepřímo z privileje neb práva jinak nabytého, slouží účelům církve i státu a proto je obojí zákonodárství pojímá do oboru svých zájmů.⁵⁾ Podstatně smíšenými či společnými záležitostmi jsou: manželská smlouva, školní výchova mládeže, vedení matrik, zřizování farních obvodů neb diecésí, přijímání cizinců do církevních služeb, stavba církevních budov, některé zločiny rušící pořádek obou společností, na př. padělání úředních listin, vzpoura, velezrada, křivá přísaha (srovn. can. 2178).

Aby při správě smíšených záležitostí nedošlo ke kolísání a šetřeno bylo cizích práv, jest přihlížeti k povaze věci a jejímu účelu. Zástupci a zákonodárci obou společností varujte se všech odstředivých záměrů a nesvorností. I tu jest třeba dávatí mravně-náboženské povaze věci přednost před její světskou stránkou. „In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentione, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt.“⁶⁾

V jakých rozměrech přísluší správa smíšeného předmětu pod tu a onu kompetenci, záleží na rázu věci. Jde-li o úkon spíše přirozený a hmotný, materia ordinis materialis, má přednost zákon státní, na př. v právu smluvním. V tom směru přijímá i kanonické právo ustanovení zákona světského, „nisi iuri divino contraria sint aut aliud iure canonico caveatur“ (can. 1529). Byl-li však předmět z řádu přirozeného právem božským povýšen na stupeň nadpřirozena, materia supernaturalizata, činí církev nárok na správu podstaty záležitosti, kdežto státnímu zákonu přísluší řídití časné důsledky od podstaty oddě-

¹⁾ *Mercati Angelo*, Raccolta dei concordati 1919, n. 37, str. 266, násl.

²⁾ *Jaksch*, Gesetzlexikon, sv. V, str. 256; *Picha*, Přešlo-li rak. právo jmenovací na vládu republiky československé?, 1925 (otisk z ČKD.), str. 76.

³⁾ *Lev XIII.*, okr. „*Immortale Dei*“, n. 12—14.

⁴⁾ *Eichmann*, Quellensammlung zur kirchl. Rechtsgeschichte, II, str. 56, řád korunovační český; str. 69, řád milánský; korunovační řád českých králů vypracoval sám císař Karel IV.

⁵⁾ *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 410, násl.

⁶⁾ *Lev XIII.*, okr. „*Immortale*“, n. 50.

litelné, effectus temporales separabiles. V tom smyslu platí zásada: „Quoad materias mixtas ordinis supernaturalis sive supernaturalizatas, circa substantiam rei nihil potest lex civilis.“¹⁾

Příklad nejpádnější poskytuje nám tu právo manželské. Původní smlouvu mezi mužem a ženou, náležející do oboru práva přirozeného, nikoli státního, povýšil Ježíš Kristus na svátost novozákonní pro členy své církve (can. 1012, § 1). Tot důvod, proč se dle našeho názoru manželství pokřtěných řídí pouze právem božským a kanonickým, „salva competentia civilis potestatis circa mere civiles eiusdem matrimonii effectus“ (can. 1016).

286 6. PRÁVA STÁTEM V CÍRKVI NABYTÁ. Bez poruchy právní zásady, že církev spravuje své záležitosti samostatně a nezávisle, nicméně připouštíme, že státní autorita získává namnoze právní cestou jistý pozitivní vliv na záležitosti církevní určitého odvětví. Jest to na př. právo označovatí či jmenovatí Sv. Stolicí vhodné kandidáty na uprázdněné stolce biskupské neb kapitulní dignity, ius nominandi,²⁾ presentovatí biskupovi duchovní na uprázdněné prebendy kanovnícké neb farní, pokud jsou podřízeny podacímu právu patronátnímu z náboženské matice,³⁾ účast na správě církevního majetku⁴⁾ a j.

Tato a jim podobná práva neplynou nikterak ze státní svrchovanosti. Blud ten rázně odsoudil papež Pius IX.: „Laica auctoritas habet per se ius praesentandi episcopos...“⁵⁾ Tak zv. nominatio regia jest církevní výsadou, papežem udělovanou. I podléhá nominační právo laiků církevním předpisům o výsadách (can. 63—79)⁶⁾ též co do cesace nabytého práva (can. 67, 74, 78). Také presentační právo patronovo pochází buď z práva církevního samého neb z pouhé milosti sv. Stolic. V každém případě jest však právo to odvolatelnou privilejí (can. 1448) a majitel výsadu ztrácí církevní klatbou (can. 2265, § 1). Jsou-li však výsady pojaty do mezistátních smluv a konkordátů, nemůže je ovšem papež jednostranně rušiti (can. 3) bez přiměřené zákonné příčiny.

287 7. ČESTNÉ VÝSADY PANOVNÍKŮ. Panující knížata, jejich rodiny, presidenti republik a členové vlády, pokud jsou údy církve, podléhají v soukromém žití řádné pravomoci církevních hodnostářů, i v právu trestním. Papež Pius IX. odmítá názor: „Reges et principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia.“⁷⁾ Nicméně uděluje kanonické právo osobám, stojícím v čele některé říše výjimky z ohledu na jejich společenský význam:

¹⁾ *Cavagnis*, Institutiones, I, n. 415.

²⁾ Rak. konkordát z r. 1855, čl. 19, 22.

³⁾ Rak. konkordát z r. 1855, čl. 25.

⁴⁾ Rak. konkordát z r. 1855, čl. 31, 32; srovn. výnos české zemské správy politické ze dne 13. října 1925; *Ordin. list pražské arcid.*, 1926, str. 27.

⁵⁾ Syllabus errorum, n. 50; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchirid. symbolorum, n. 1750.

⁶⁾ Mylný nálezh nejvyššího správního soudu ze dne 10. ledna 1923 (č. 31.523) na pravou míru uvádí *Dr. M. Picha* ve studii: „Přešlo-li rak. právo nominační na vládu republiky čsl.“, 1925 (též ČKD.); srovn. *Bohuslav*, Sbirka rozhodnutí nejvyšších stolic, 1923, č. 1827.

⁷⁾ Syllabus errorum, n. 54; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchirid. symbolorum, n. 1754.

Podle práva obyčejového neohlašují se v kostele veřejné sňatky snoubenců knížecích, i nepanujících rodin.¹⁾ Prominutí od manželských překážek uděluje členům panovnických rodin „regibus et regiae stirpis principibus“, vylučně Sv. Stolice skrze Sekretariát brevium ad principes (can. 264).²⁾ Jejich sporné věci manželské řeší komise papežem od případu k případu zřízená (can. 1965).³⁾ Sňatky těchto snoubenců slavivají se proti příkazu can. 1109 v hradních neb zámeckých kaplích neb v domácí kapli residence biskupské. Na přání může se slavný křest udělit v soukromém místě dítkám z rodu panujících, „filii aut nepotes eorum, qui supremum actu tenent populorum principatum vel ius habent succedendi in thronum“ (can. 776, § 1, 1°). Panovníci, „qui supremum actu tenent populorum principatum“ (can. 598, § 2) se svým komonstvem smějí vkročiti do klausury řehole pohlaví odlišného (srovn. can. 600, 3°, 604, § 1). Veřejným úředníkům, magistratibus, mohou býti v chrámu vykázána čestná místa, jejich stavu přiměřená (can. 1263, § 1).

Vládnoucí knížata, jejich rodiny a bezprostřední nápadníci trůnu, jsou vyjmuti z obecné soudní moci biskupské, podléhají přímo papežské jurisdikci (can. 1557, § 1, 1°). Jen papež může je stíhati církevními tresty (can. 2227, § 1), důsledně i zproštění od trestu jest vyhrazeno Sv. Stoličce (can. 2245, § 2).

Osobní privileje králů českých a uherských⁴⁾ zanikly převratem r. 1918. Papež Silvestr II. (999—1003) udělil králi Štěpánovi svatému (995—1038) jakýsi dozor na církev uherskou na způsob papežských legátů, „ecclesias regni tui praesentes et futuras nostra ac successorum nostrorum vice disponere ac ordinare.“⁵⁾ Bez ohledu na pravost listiny obnovil neb nově udělil papež Kliment XIII. r. 1758 císařovně Marii Terezii název „Apoštolského Veličenstva“ s právem legátárního kříže.⁶⁾

Panovníci španělsí, francouzští a rakouští osvojovali si v posledních stoletích vybájenou výsadu, zvanou veto civile, ius exclusivae. Ještě r. 1903 krakovský kardinál Puzyna ohlásil jménem císařovým v konklavě, že vladař vylučuje z pasivní volby papežské kardinála Rampollu. Zvolený Pius X. znemožnil pro budoucí doby jakýkoli podobný pokus konstitucí „Commissam nobis“ ze dne 20. ledna 1904 a konst. „Vacante Sede Apostolica“ ze dne 25. prosince 1904, n. 81.⁷⁾

288 8. SYMBOLIKA POMĚRU CÍRKVE K STÁTU. Zvláštní poměr kordinační, který zavedlo křesťanství mezi oběma společnostmi, snažili se středověcí spisovatelé obrazně znázorniti. Tu třeba ovšem zdůrazniti zásadu „omnis compa-

¹⁾ Aichner-Friedle, Compendium, § 163, n. 2.

²⁾ Posv. kongr. Svátosti, dne 7. března 1910, AAS., 2, str. 147.

³⁾ Napoleon I. svěřil spor o svém prvním sňatku dobrovolně soudu biskupskému. O tom srovn. Schnitzer, Kathol. Eherecht, 1898, str. 646, násl.

⁴⁾ Scherer, Handbuch, I, § 17, str. 106, násl.

⁵⁾ Jaffé-Wattenbach, Regesta Romanorum Pontificum, I, n. 2995. Prostředníkem v Římě byl Astrik = Anastasius = Radla, vychovatel sv. Vojtěcha, tehdy (r. 1000) biskup koločský. Fejér, Codex diplomaticus Hungariae, sv. I, 1829, str. 277.

⁶⁾ Ginzel, Kirchenrecht, I, dodatek. Adam Frant. Kollar ve spise „Historia diplomatica“ r. 1762 prohlašuje pap. bulu za padělek.

⁷⁾ Documentum, I, příloha kodexu kan. práva, srovn. can. 160.

ratio claudicat“. Dost neobratně slouží věci přirovnání mezi aurum et plumbum.¹⁾ Dante Alighieri († 1321) mluví o dvojím světle, jedno svítí na cestu světem, druhé ozařuje cestu k Bohu. Petrarca († 1374) zná dvě oči jedné světovlády.²⁾ Nejhluchěji se hlásila k životu tak zvaná theorie dvou mečů.³⁾ Ve sporech o nadvládu obě strany užívaly přirovnání ve svém smyslu.⁴⁾ Též Schwabenspiegel (diu svert) a Sachsenspiegel (tvei svert) zmiňují se o věci.⁵⁾ Papež Bonifác VIII. (1294—1303) využil v bule „Unam Sanctam“ ze dne 18. listopadu 1302 této symboliky ve sporu s Filipem Sličným.⁶⁾

Též přirovnání slunce k měsíci nezřídka se objevuje⁷⁾ a glosa svědomité astronomicky zjistila, oč je papež mocnější císaře. Spojení těla s duší⁸⁾ a svaz manželský mezi mužem a ženou zdají se nejlépe naznačovatí poměr církve k státu. Netřeba se nad tím horšiti, že tu žena symbolisuje církev, mater Ecclesia.

Čl. 4. Odluka státu od církve.

290 Montalembert, L' Église libre dans l' État libre, 1863. — Briand, La séparation des Églises et de l' État, 1905. — Sägmüller, Die Trennung von Kirche und Staat, 1907; Der rechtliche Begriff von Trennung von Kirche und Staat, 1919²; Lehrbuch, I⁴, § 19. — Falco, Il concetto giuridico di separazione della Chiesa dallo stato, 1913. — Rothenbücher, Die Trennung von Staat und Kirche, 1919²; Böckenhoff-Koeniger, Kath. Kirche und moderner Staat, 1920, str. 136, násl. — Henner, Poměr státu k církvi, 1920, str. 25, násl.; čl. Odluka státu a církve v časop. „Právník“, 1920; Základy práva kan., § 173. Problém rozluky státu a církve. — Hobza, Poměr mezi státem a církví, 1931⁴, str. 141, násl. — Brabec, Odluka státu od církve, 1924. — Reyl, Jádru křesť. sociologie, 1914, str. 286, násl.; Sociologie v politice, 1925, str. 302, násl. — Kryštůfek Frant., Rozluka církve a státu ve Francii, 1911; Rozluka církve a státu ve Spojených státech severoamerických, 1913. — Badii Caesar, Ius canonicum comparatum cum edictis legum civilium de re ecclesiastica, 1925. — Novák F. X., Církev a stát, 1926, str. 21, násl.; str. 81, násl.

¹⁾ Can. 10, dist. 96.

²⁾ Tak píše Řehoř VII. r. 1073 Rudolfu švábskému: „Nam sicut duobus oculis humanum corpus temporaliter lumine regitur, ita his duabus dignitatibus in pura religione concordantibus corpus ecclesiae spiritaliter lumine regi et illuminari probatur.“ Eichmann, Quellensammlung zur kirchl. Rechtsgesch., II, 1914, str. 3.

³⁾ Opírá se o slova apošt. Petra: „Domine, ecce duo gladii hic“; Kristus odvětil: „Satis est.“ (Luk. 22, 38.)

⁴⁾ Eichmann, tamtéž, str. 7, násl.; Scherer, Handbuch, I, str. 37, pozn. 26—28.

⁵⁾ Řehoř XI. zavrhl bulou „Salvator humani generis“ r. 1374, již adresoval císaři Karlu IV., 14. článek Sachsenspieglu pro odlišný názor o poměru dvou mečů k sobě; Scherer, tamtéž.

⁶⁾ Cap. 1, Extrav. comm., l. 1, tit. 8.

⁷⁾ Cap. 6, X, l. 1, tit. 33.

⁸⁾ Can. 6, dist. 10.

Přátelský poměr, založený na shodné součinnosti dvou svéprávných a suverenních společností, jak jsme vyložili v předcházejících statích, není nahodilý, nýbrž následuje přímo z křesťanského názoru o božském původu církve i státu. Jim Tvůrce svěřil úkol, aby svorným úsilím vedly národy k blahobytu hmotnému i duchovnímu. Zamítáme blud, že přátelský svaz mezi obojí mocností plynul jen z názorů středověku. Laicisace státu není požadavkem pokroku, ale diktátem protináboženských snah, domněle stát zbavujících pout, v pravdě však poškozujících zájmy jak církve tak i cenné zájmy státní.

291 1. **POJEM ODLUKY.** V tom se shodují právníci, že nelze podati jednotného a uceleného výměru odluky státu od církve. Jest se nám spokojiti s povšechnými zásadami, které hledí odlukovní státníci více neb méně stroze uvést v život. Proto rozeznávají odluku částečnou od úplné.¹⁾ Podstatu odluky udává prof. Hobza takto: „Právnícky lze tento systém krátce a úplně výstižně charakterisovati jako konec „obojího práva“ a výlučné panství práva světského na státním území. To jest základní princip a v něm i podstata otázky.“²⁾

Odluka je podstatně stavem negativním. Zákony odlukovými stát přímo neb nepřímo ustanovuje, „že neuznává církví ve smyslu právním, to jest nepřipisuje historicky vyvinutým svazům církevním právní osobnosti, neuznává ani kanonického ani církevního práva, církevních ústav (konstitucí), jak se během vývoje vytvořily, církevní moci zákonodárné, ani soudní, ani správní.“³⁾

292 2. **ŠKODLIVOST ODLUKY.** Předpokládáme, že se národ z valné části hlásí k náboženství katolickému a dosud církev žije se státem v míru a svornosti. Odluka byla by tedy činem násilným, nepřátelským, jednostrannou výpovědí přátelského soužití. Dosti případně srovnávají odluku státu od církve s rozlukou manželského svazku co do trapných následků pro rodinu.

a) Státu náleží úkol chrániti základy společnosti lidské. K těm čítáme v první řadě praktické náboženství. Zamítáme větu, že stát nemá co činiti s náboženstvím.

Hned v prvním svém okružníku⁴⁾ vyzývá papež Benedikt XV. (1914 až 1922) knížata a náčelníky států, aby uvažovali, zda jest rozumné a prospěšné vládnoucím i říším „a sancta Jesu Xsti religione discedere a qua tantum ipsa potestas habet roboris et firmamenti . . . num doctrinam Evangelii et Ecclesiae velle a disciplina civitatis, a publica iuventutis institutione exlusam, civilis sapientiae sit. Nimis experimento cognitum est, ibi hominum iacere auctoritatem, unde exsul est religio.“⁵⁾

¹⁾ Hobza, Poměr, str. 145.

²⁾ Hobza, tamtéž, str. 141.

³⁾ Hobza, tamtéž str. 141. Že rozluka značí „definitivní a úplnou spiritualisaci církevního života“ (Hobza, str. 144), jest prázdnou frází, ne-li dokonce výsměchem.

⁴⁾ Okr. I. „Ad beatissimi“ ze dne 1. listopadu 1914, AAS., 6, str. 565, násl.

⁵⁾ Tamtéž, str. 571.

b) Již sám název „odluka“ předpokládá, že dosud panuje shoda obou společností. Násilným odklonem od církve zbavuje státní správa občany z valné části onoho blahodárného vlivu, který za normálních poměrů církev ve společnosti uznaně vykonává.¹⁾

Sv. Augustin, jemuž neprávem vytykají, že nepříznivě smýšlí o státu, líčí nadšeně kulturní práci křesťanské církve v národě takto: „Tu cives civibus, tu gentes gentibus, et prorsus homines primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate coniungis. Doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus . . .“²⁾ K pravé mravnosti vede národy jedině církev, kdežto laická morálka státních škol jest stromem neplodným.

c) Odluka nebývá plodem šlechetných snah po sociálním obrodu společnosti, ale pochází z nepřátelských úmyslů k církvi a náboženství. Státní ateismus jest jejím konečným cílem, sekularisace církevních statků hybnou silou. Odcizení mezi obojí vrchností má za následek rušení podstatných práv církevních. Rozlukový stát upírá církvi vlastnost veřejnoprávní společnosti (can. 100, § 1), neuznává privilegium fori osob duchovních (can. 120), ani zproštění kleriků služby vojenské (can. 121), posvátná místa zbavena jsou immunity (can. 1160) i práva útočiště (can. 1179), stát okupuje veškeré právo manželské (can. 1138, § 2, 1118), není konfesních hřbitovů (can. 1206) a j.

293 3. **ZÁKAZ ODLUKY.** Kdyby šlo církevní vrchnosti o vlastní pohodlí, mohla by v odluce spatřovati emancipaci církve z područí státního. Vskutku zrazovali někteří protestantští spisovatelé (Hinschius, Kohl) od rozluky s odůvodněním, aby prý církev katolická nezmohutněla.³⁾ Též někteří zasloužili katolíci doporučovali zásadu rozluky, davše se zlákatí lichou představou o svobodě církve. Byli to Lamennais († 1854),⁴⁾ Lacordaire († 1861), Montalembert († 1870),⁵⁾ a roku 1905 Bonomelli, biskup kremonský.⁶⁾

Již papež Řehoř XVI. (1830—1846) pokáral optimisty (Lamennais), „qui Ecclesiam a regno separari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam aberrumpi discipiunt“.⁷⁾ Papež Pius IX. (1846—1878) zanesl do seznamu bludů ze dne 8. pros. 1864 větu (55.): „Ecclesia a statu statusque ab ecclesia seiun-

¹⁾ Reyl, Jádro, str. 283.

²⁾ Sv. Augustin, De moribus Ecclesiae catholicae, cap. 10, n. 63.

³⁾ Böckenhoff-Koeniger, tamtéž, str. 152.

⁴⁾ Ve spise „Paroles d' un croyant“, 1834.

⁵⁾ Montalembertovým a Cavourovým heslem bylo: „L' église libre dans l' état libre.“

⁶⁾ List pap. Pia X. milánskému arcib.; Archiv für kath. K. Recht, 86 (1906), str. 341.

⁷⁾ Okr. I. „Mirari vos“ ze dne 15. srpna 1832; ASS., 4, str. 341, násl.; Denzinger-Bannwart-Umberg, Enchiridion symb., n. 1615.

gendus est.“¹⁾ Následující papežové hájí souhlasně zásadu o nutné součinnosti církve a státu.²⁾

Katolíkům není dovoleno slovem ani písmem zastávat se odlučkových snah. Ačkoli nejde o neomylné výroky nejvyšší církevní autority, nicméně podléhají censurované věty zákazu can. 1324 a proti „pertinaciter docentes vel defendentes“ platí trestní ustanovení can. 2317. Původce odlučkových zákonů, státníky, poslance, stihá trest církevní klatby, „qui leges, mandata, vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edunt“ (can. 2334, 1°).

294 4. NĚKTERÉ TYPY ODLUKY. Prvky odluky církve od státu objevují se ve spisech Petra Chelčického († kol 1460) a Tomáše Mora († 1535).³⁾ Není státu, v němž by existovaly ony úzké svazky přátelství a spolupráce s církví v plné míře, jak tomu bylo kdysi ve středověku. Částečná rozlučka zavedena ve všech moderních státech. Nikde však nejsou přetřhány veškeré pásy soužití církve a státu. Absolutní rozlučka stojí v cestě nepřekonatelné překážky.⁴⁾

Jako hotový systém jeví se odluka po prvé v ústavě Spojených států severoamerických z r. 1787.⁵⁾ Zavedena byla z upřímné snahy po církevní samostatnosti. Není nikterak protináboženského rázu. Hmotně podporuje stát náboženské školy, ostatní potřeby kultové opatřují spolky formou trustovní (trustees).

Zvláštností americké odluky ličí Hobza takto: „Státy americké neudržují spojení s církvemi, ale hoví v mnohých směrech náboženskému citění a stojí na půdě křesťanského světového názoru. Působí při rozluce jistě podivným dojmem, zahajuje-li se tu a tam parlament modlitbou, chrání-li se úzkostlivě bohoslužby před rušením, trestá blasfemie, svěťí různé svátky, vydržují-li se ve veřejných ústavách humanitních státem zvláštní duchovní funkcionáři, jsou-li církevní oddávky uznány i pro obor státní (manželství má v severní Americe vůbec povahu instituce náboženské). Řády a kongregace církevní požívají úplné volnosti. Ale podstatný znak rozlučky tu je: státy severoamerické Unie neuznávají vůbec církevních ústav historicky vyvinutých. Církev, lépe řečeno církevní svazy ve smyslu historickém nejsou tu vůbec právníckými subjekty, nejsou korporacemi, které by měly naproti státu jistá práva a jisté povinnosti — stát jich prostě neuznává.“⁶⁾

Mnohem hrubšího zrna jest odluka v Mexiku r. 1873 ve smyslu protikatolickém zahájena.⁷⁾ Brasilie, od r. 1890 odluková, má přece diplomatické zastoupení s Vatikánem a k církvi chová se přátelsky. V Belgii uzákoněna rozlučka r.

¹⁾ Tamtéž, n. 1755.

²⁾ Lev XIII., okr. I. „*Immortale Dei*“, n. 46; Enchiridion symb., n. 1867; Pius X. proti franc. odluce okr. „*Vehementer nos*“ ze dne 11. února 1906, „*Gravissimo officio*“ ze dne 10. srpna 1906, okr. „*Un fois encore*“ ze dne 6. ledna 1907; ASS., 39, str. 3, 385; 40, str. 3, násl.: okr. „*Iam dudum*“ ze dne 21. května 1911 proti portugalské odluce, AAS., 3, str. 217, násl. Též v antimodernistickém okružníku „*Pascendi*“ ze dne 8. září 1907, ASS., 40, str. 615.

³⁾ Henner, Poměr státu k církvím, 1920, str. 26.

⁴⁾ Böckenhoff-Koeniger, Kath. Kirche und mod. Staat, str. 141.

⁵⁾ Henner, Poměr, str. 27; Hobza, Poměr, str. 146, násl.

⁶⁾ Hobza, Poměr, str. 146. Také rozlučka v Irsku r. 1869 a v kantonu Ženevském zavedeny byly za účelem církevní samostatnosti.

⁷⁾ Henner, Poměr, str. 29.

1831, ale pouze politická. Církev katolická jest téměř náboženstvím státním, duchovní požívají platu ze státní pokladny, konfesní soukromé školy podporuje stát, klerus je osvobozen od vojenské služby, hřbitovy jsou konfesně odděleny, v Bruselu sídlí apoštolský nuncius.¹⁾ Portugalsko zmírnilo r. 1918 rozlučkové zákony z r. 1911 podstatně.

Krutou odluku odhlasovala francouzská sněmovna dne 9. prosince 1905.²⁾ Církvi odňat veškerý majetek i budovy a ústavy, v rozpočtu škrtnuty výdaje na kult. Místo církevní organizace povoleny jen místní kultové spolky. Leč na pokyn z Říma³⁾ zahájila církev francouzská pasivní resistenci, poněvadž všechna moc církevní měla přejíti na sbor laických členů. Vláda byla přinucena opravit zákon ve smyslu kanonického práva tak, aby místo původních „associations culturelles“ mohly se zřizovati „associations diocésaines“. Souhlas s touto opravou vyslovený okružním listem papeže Pia XI. „*Maximam*“ ze dne 18. ledna 1924⁴⁾ neznamená schválení rozlučky samé.

Sovětský zákon ze dne 23. ledna 1918 (č. 263) nelze nazývat zákonem rozlučovým, ježto jde spíše o plánovité vyhubení náboženství.⁵⁾

295 V republice československé⁶⁾ panovalo od ukončení světové války přesvědčení, že bude odluka od církve článkem připravované ústavy. Osnova ústavní listiny obsahovala vskutku text: „§ 121. Mezi státem a církvemi budiž zaveden stav rozlučky.“ Ujišťováno se všech stran, že odluka bude mírně upravena po dohodě s konfesemi. Ale vnitropolitické poměry nedovolily odvážné experimenty a § 121 byl z osnovy vyškrtnut.

V naději, že se odlučkový plán podaří provést jinou cestou, zřídila vláda rozlučkovou komisi pod předsednictvím prof. Antonína Hobzy. Komise zabývala se plánem, jak postupně řešiti cestou zákona otázky církevně politické, aby se dospělo po etapách stavu rozlučkového.

Roku 1920 vzala komise za své a její inventář zdědil občasný poradní sbor pro řešení církevně politických otázek, do něhož přibráni zástupci konfesí, ministrův a politických stran. V první schůzi přednesl prof. Kamil Henner historickou úvahu, známou pod názvem „Poměr státu k církvím“, uveřejněnou r. 1920.

K rozluce nedošlo, za to se vynořily závažné otázky církevně politické, jež bylo možno řešiti pouze za nejužší součinnosti papežské kurie. Po několi-

¹⁾ Hobza, Poměr, str. 160.

²⁾ Hobza, Poměr, str. 151. Tamtéž, str. 207, uložen původní text francouzských rozlučkových zákonů. Srovn. též *Badii*, Ius canonicum comparatum, 1925, str. 284, násl.

³⁾ Okr. I. „*Vehementer nos*“ ze dne 11. února 1906, AAS., 39, str. 3.

⁴⁾ AAS., 16, str. 1, násl. — Srovn. *Stejskal Fr.* v ČKD., 1924, str. 196, násl.

⁵⁾ Hobza, Poměr, str. 157. Pan profesor mluví o „grandiosní kulturní akci“!

⁶⁾ Bušek, „Historický přehled“ k Českoslov. cirk. zákonům“, I, 1930, str. 42, násl.: Hobza, Poměr, str. 163, násl.; Henner, Poměr, 1920, str. 39, násl.

kaletém jednání došlo k smlouvě mezi Sv. Stolici a vládou československou „Modus vivendi“ zvané, od 2. února 1928 platné.¹⁾

Prof. Hobza má za to, že názvem „Modus vivendi“ chtěl se krytí konkordát a to proto, že konkordát (ve smyslu právním) byl by nesrovnatelný s naší ústavou.²⁾ Důkaz pro tuto nesrovnatelnost dosud podán nebyl. Můžeme ovšem přisvědčiti Buškovu názoru, že některé státní zákony československé jsou kroky na cestě odluky od církve. Sem náleží neomezená svoboda náboženská, uplatněná v ústavní listině, změna občanského zákona o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželských ze dne 22. května 1919³⁾, zákon školský (malý) z r. 1922,⁴⁾ zákon interkonfesní ze dne 23. dubna 1925.⁵⁾

Státní odlučovací zákony neznamenají nikterak konec církevního a kanonického práva, nezbavují církev suverenity v oboru její působnosti, ale ztěžují pouze církevním hodnostářům úřad a finančně zatěžují katolické státní občany, kteří jsou snad nuceni vlastními prostředky krytí kultové výlohy. Slibovati církvi výhody z odluky, jest neupřímné.⁶⁾

Čl. 5. Historický vývin právního poměru církve k státu.

296 *Gratian*, Decreta, dist. 10 a 96. — *Vering*, Lehrbuch, 1881², str. 84, násl. — *Hergenröther*, Katholische Kirche und christlicher Staat in ihrer geschichtlichen Entwicklung, 1872². — *Wernz*, Ius decretalium, I, n. 11, násl. — *Scherer*, Handbuch, I, str. 27, násl. — *Vacek*, Vývoj society a práva slovanského v Čechách, Alétheia, sv. I (1898), str. 12, násl. i svazky násl. — *Krofta*, Kurie a správa zemí českých v době předhusitské, ČČH., ročník 10 (1904), str. 15, násl.; 12 (1906), str. 7, násl. — *Böckenhoff*, Katholische Kirche und moderner Staat. Das Verhältniss ihrer gegenseitigen Rechtsansprüche, 1911. — *Stutz*, Kirchenrecht, 1914, § 15, Staat und Kirche. — *Sägmüller*, Lehrbuch, I, 1925⁴, § 15, str. 63, násl. — *Novák F. X.*, Církev a stát, 1926, Přerov, str. 9, násl. — *Bušek*, Církev a stát ve starověku, 1926; Církev a stát ve středověku, I, 1926; Učebnice dějin práva církevního, 1929; Poměr státu k církvím, 1930.

Na rozdíl od kultů pohanských i náboženství židovského, které se státním zřízením tvořily nerozlučný celek, bylo křesťanské církvi stále bdíti, aby nebyla uvedena v závislost státu a tím zbavena své původní organizace a působivosti.

Zachovati svůj právní řád nedotčený a při tom pěstovati přátelský poměr k světské moci, bylo vždy životní otázkou církevní hierarchie. Dějiny nám hlá-

¹⁾ AAS., 20, str. 65, násl.; *Bednář*, Sbirka zák. a nař. ve věcech nábož. a církv., 1929, str. 552; *Hobza*, Poměr, str. 189, násl.

²⁾ *Hobza*, Poměr, str. 197.

³⁾ Sb. z. a n., č. 320.

⁴⁾ Sb. z. a n., č. 226.

⁵⁾ Sb. z. a n., č. 96.

⁶⁾ *Henner*, Poměr, str. 40.

saji, jak rozmanitě se tento poměr za měnivých předpokladů a v různých dobách utvářel.

297 1. V ŘÍŠI ŘÍMSKÉ POHANSKÉ. Zakladatel církve rozlišoval mezi mocí duchovní a světskou (*Mat.*, 22, 21).¹⁾ Snad aby odmítl názor opačný, ukládá apoštol Pavel římským křesťanům přísnou povinnost šetřiti právních norem státních, protože není moci leč od Boha (*Rom.* 13; 1—7). Podobně sv. Petr (*Petr.* 2, 13—17). Ale poslušnost k státu vykazuje meze, vždyť „oboedire oportet Deo magis quam hominibus“ (*Act.*, 5, 29).

Jakmile vymizelo bludné mínění, že křesťanství je židovskou sektou, choval se stát římský k církvi příkře odmítavě. I bez zvláštních nařízení mohl soudce stíhati křesťana pro crimen laesae maiestatis, sacrilegium neb magia.²⁾ Tertullian, právník a křesť. apologeta, vytýká Římu: „Sacrilégii et maiestatis rei convenimur. Summa haec causa, imo tota est.“³⁾ Náboženství křesťanské, zavrhující resolutně kult císařů, bylo religio prohibita, církevní obce platily za collegia illicita, členové jako spiklenci podléhali pod lex Iulia maiestatis. Přece se podařilo uměle přizpůsobiti křesťanský život zákonným korporacím, zvaným collegia fratrum neb tenuiorum, s účelem zdarma pohřbívati své členy. Měly ráz osob právnických s právem nabývati společného majetku.

298 2. V ŘÍŠI ŘÍMSKÉ KŘESŤANSKÉ. Císař Konstantin Vel. (312—337) přinesl z galské provincie mysl křesťanství nakloněnou. Jeho vítězstvím na mostu Milviově nejen ustalo krvavé pronásledování, ale náboženství křesťanské též prohlášeno ihned za dovolené, religio licita. Konstantin nařídil vrátiti církvi majetek.

S poklesem kultu pohanského přecházely na křesťanský klerus a církevní zřízení imunity a výsady, jako přirozený požadavek nutnosti k úspěšnému plnění její úlohy.⁴⁾ R. 380 jest křesťanství náboženstvím státním a panujícím, r. 392 zakázal císař Theodosius Vel. (379—395) pohanské bohopocty pod trestem vypsáním na crimen laesae maiestatis.

Mezi obojí vrchností vyvinul se přátelský poměr a vzájemnost i v právní kompetenci. Císař, zvyklý na titul Pontifex Maximus,⁵⁾ který nebyl jen „magni nominis umbra“, přenesl svoji činnost na pole církve křesťanské, přijímá do říšského zákoníku předpisy čistě náboženské i věroučné, de summa Trinitate, de ecclesiis, de episcopis, clericis et monachis⁶⁾ a pod., stará se osobně o urovnání

¹⁾ Kristus Pán odmítl řešiti spor dvou bratří o dědictví slovy: „quis me constituit iudicem aut divisorem super vos (*Luc.*, 12, 13).

²⁾ *Iulii Pauli*, Sententiarum, l. 5, tit. 29, Ad legem Iuliam maiestatis; tit. 19. De sacrilegiis.

³⁾ *Apologeticus*, cap. 10; *Migne*, P. L. 1, str. 380.

⁴⁾ Papež Pius IX. zavrhl větu, že věcné a osobní imunity v církvi jsou pouhým darem moci světské; *Syllabus errorum*, n. 30; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchirid. symb., n. 1730.

⁵⁾ Název „Pontifex Maximus“ odložil teprve císař *Gratian* (375—383).

⁶⁾ *Codex Iustiniani*, l. 1, tit. 1, násl.; *Novella* 5. jedná de monachis.

dogmatických sporů, svolává synody,¹⁾ sesazuje a dosazuje biskupy, ne vždy jen heretické.

Již Konstantin nazval se τῶν ἐκτὸς ἐπίσκοπος²⁾ a i biskupové na sněmu shromáždění oslovili císaře ἀρχιερεὺς βασιλεὺς.³⁾ Sacerdotium a imperium spočívají téměř cele v rukou císařových ve formě státního církevnictví či byzantinismu a caesaropapismu.

Také církevním hodnostářům svěřovány záležitosti, ležící mimo pole jejich povolání. Bylo to hlavně soudnictví ve sporech občanských. Sv. Augustin si stěžuje na „tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum de negotiis saecularibus, vel iudicando dirimendis, vel interveniendo praecidendis“.⁴⁾ Vedle povinné výsady kleriků ponechávalo římské právo i laikům na vůli předkládati své rozepře foru biskupskému.⁵⁾

Tak zv. Donatio Constantini⁶⁾ jest pozdní padělek, který nijak nepůsobil na zvýšení moci římské církve, tím méně na papežský primát.⁷⁾ Proti nezdravému a nepřirozenému vměšování do záležitostí duchovních ozvali se brzy biskupové a spisovatelé církevní velmi rázně.⁸⁾ Západní církvi se podařilo, též vývojem politických událostí, vymknouti se včas z nezdravého objetí státu, kdežto křesťanský východ propadl stagnaci a neplodnosti.

299 3. KŘESŤANSKÝ STŘEDOVĚK. V říši římské ztěžovala dokonale pronikání křesťanského ducha ta okolnost, že šlo o národ kulturně vysoce vyspělý, který se jen nesnadno loučil s vžitými představami a obyčejí z pohanství zděděnými. Když však na ssutinách říše počaly se utvářeti nové státní jednotky Franků, Gotů, Lombardů a Slovanů, otevřelo se církvi nové, slibné pole působnosti.

Smířivši se brzy s novým stavem společnosti, podala církev přichozím národům, nízké sice vzdělanosti ale jádra dobrého, svoji pomocnou ruku. Církev stává se ve středověku v pravém smyslu učitelkou a vychovatelkou národů, nejen u víře ale též kulturně v nejširším rozsahu.

Kdežto se činnost státních orgánů na úsvitě středověku omezovala na obranu hranic, vybírání dani, mincovnictví a ochranu majetku soukromého,⁹⁾ zakládá církev školy všech stupňů, na kterých vyučují výlučně osoby duchovní.

¹⁾ Konstantín Veliký r. 314 do Arlu, 325 do Niceje, Theodosius Vel. do Cařihradu r. 381, Theodosius II, r. 431 do Efesu.

²⁾ Eusebius, Vita Constantini, l. 4, c. 24, Migne, P. G. 20, str. 1171.

³⁾ Synoda cařihrad. r. 448 Theodosia II., obecný sněm chalcedonský r. 451 Marciana.

⁴⁾ De opere monachorum, cap. 29, Migne, P. L. 40, str. 576.

⁵⁾ Lex 29, Cod., l. 1, tit. 4, De episcopali audientia; Ott E., Kirchliche Gerichtsbarkeit, 1906; srovn. ČKD., 1906, str. 613 (Soldát); Bušek, Církevní soudnictví ve věcech civilních v říši římské v 1.—5. století, 1925; Týž, Učebnice dějin práva cirk., str. 44, násl.

⁶⁾ Can. 14, dist. 96.

⁷⁾ Náš can. 1556: „Prima sedes a nemine iudicatur“, jest i co do formy prastarý, can. 7, dist. 21.

⁸⁾ Gratiani decreta, dist. 10 a 96 obsahují mnoho příkladů toho druhu. Též sv. Ambrož, can. 21, Caus. 23, qu. 8; sv. Augustin, can. 98, Caus. 11, qu. 3.

⁹⁾ Hobza, Poměr⁴, str. 41.

V královských kancelářích pracují klerikové, v jich rukou nalézal se též důležitý úřad královských notářů. Veškerá kultura ducha, technika i charitativní činnost jest dílem církve.

Římský klerus v Itálii a v provinciích, barbary okupovaných, u vědomí své duševní převahy a z důvodů vlasteneckých neodložil ani za změněných poměrů starořímské togy, která se pak zachovala ve formě kněžského taláru.

V římském právu nacházela církev oporu proti násilí za obecného rozvratu společenských poměrů. Tu zrodila se známá již zásada: „Ecclesia vivit iure romano“. Četné právní pojmy vypůjčili si noví zákonodárci od církve, kdežto nejedna právní zásada germánská našla si cestu do praxe církevní.¹⁾ Touto vzájemnou součinností vybudováno kanonické právo středověké, „Corpus iuris canonici“, které považujeme za šťastnou směs práva římského a germánského, smelenou a očistěnou duchem křesťanským. „Kanonistika je velikolepou syntesou těchto prvků, prodchnutou duchem křesťanské morálky, na niž dále bylo budováno se zručností a bystrostí, v níž nezůstávají kanonisté pozadu za legisty, pěstiteli práva římského.“²⁾

Hobza charakterisuje vliv církve na středověký svět takto: „Církev stála na vrcholu své moci. Její právo nabylo předností před právem světským, její snahy se staly snahami států, jak ukazují války křižácké, na pokyn papežův panovníky podnikané. Světový názor církevní pronikal celý veřejný život. Církev věnuje se v této době všem praktickým otázkám, církev upravuje svými zákony zevní poměry občanů, soudí, spravuje obrovský majetek, vybírá daně na základě vlastního finančního systému, církvi náleží péče o vědu a umění, jakož i péče o potřeby sociálně-politické a humanitní . . .“³⁾

300 Církev a stát ve středověku nelze si představovati jako dvě organisace, vyzbrojené vlastním právním řádem, žárlivě střežící proti soupeřce hranice své kompetence. Existovala spíše jediná společnost křesťanská, více křesťanská než národnostně zbarvená, pod vrchním vedením hlavy křesťanstva. Stát zdá se nám býti absorbován církvi, král jest synem papežovým. Karel Vel. sedící mezi záčky u nohou Alcuinových jest asi obrazem středověké společnosti.⁴⁾ Vyskytlo se mínění, že franckou říši založili tamní biskupové.⁵⁾

¹⁾ Bušek, Učebnice dějin práva cirk., str. 51; Hobza, Poměr⁴, str. 39, pozn. 1.

²⁾ Bušek, tamtéž, str. 85. — Když r. 1272 Přemysl Otakar II. zamýšlel kodifikovati české státní právo, opřela se tomu šlechta z důvodu, že domácí právo přálo stranicky mocnějším: soudce nebyl vázán určitými předpisy, při vyhrála strana, která více dokázala neb větší počet svědků předvedla, jednání bylo pouze ústní, nekontrolovatelné. Podobného nezdaru zažil r. 1294 Václav II. a r. 1348 Karel IV. se svojí „Maiestas Carolina“; Ott, Rezeption, str. 162.

³⁾ Hobza, Poměr⁴, str. 41.

⁴⁾ Běžné představy o papežském imperialismu, světovém panství církevním, nadvládě církve nad světem, papežské všemohoucnosti a p. (Bušek, Učebnice dějin práva cirk., str. 82, násl.) jest třeba opravit ve smyslu světového poslání církve. Snahou papežů bylo sjednotiti lidstvo v trvalou „společnost národů“. Přirozeným mezinárodním aeropagem byl by zajisté papež. Středověké kánony De treuga Dei (tit. 34, l. 1, dekr.) nesly se za stejným cílem jako dnešní snahy o všeobecné odzbrojení.

⁵⁾ Bušek, Učebnice, str. 50. — Výrazem důvěrného přátelství mezi obojí mocí bylo poručnictví nad manželkou Anežkou a synem Jindřichem (IV.), kterým pověřil r. 1056 umírající císař Jindřich III. přítomného papeže Viktora II. Inocenc III. byl poručníkem císaře Bedřicha II. Karel IV. svěřoval řízení české říše za své nepřítomnosti arcibiskupu Arnoštovi.

Rozsáhlá byla soudní kompetence církevních tribunálů. Jim nepřislušely pouze záležitosti duchovní a jich se týkající (*spiritualibus adnexae*),¹⁾ ale též úkony náhodně s náboženstvím související, na př. závět *ad pias causas*,²⁾ neb smlouvy opatřené přísahou³⁾, a vůbec světské úkony *ratione peccati*.⁴⁾ Charakterisuje ducha středověku, že se na *foru* církevním soudilo o záležitostech nezletilců, sirotů, vdov a chudých.⁵⁾ Proti povšechnému zákazu směl i klerik za těchto okolností převzít úřad soudního obhájce (*advocatus*) na soudu světském.⁶⁾

301 4. CÍRKEV ZATÍŽENA ÚKOLY SVĚTSKÝMI. Bylo vždy zásadou kanonického práva: „ne clerici vel monachi saecularibus negotiis se immisceant.“⁷⁾ Politické poměry středověké postavily však církevní hodnostáře před nové úkoly rázu světského, které nemohly jíti k duhu jejímu duchovnímu poslání.

Králové franští užívali v zápase s mocnou šlechtou o suverenitu autority biskupů, které tito požívali u lidu. Biskupové stali se zemskými hrabaty a barony, a jsouce královými leníky, nesli mnohá břemena se stavem jejich málo slučitelná.

Vidíme na př. jak pražský biskup Šebř (1030—1067) provází r. 1039 knížete Břetislava (1037—1055) na výpravě do Polska a biskup Daniel I. (1148—1167) táhne r. 1158 se svojí čeledí spolu s králem Vladislavem II. (1140—1173) do Itálie ve službách císaře Bedřicha Rudovousa, válčícího s papežem Alexandrem III. (1159—1181). Stížen klatbou umírá Daniel morem pod hradbami pevné Ankony r. 1167. Též olomoucký biskup Bruno provázal válečně r. 1337 krále Jana Lucemburského do Prus.

Za takového stavu věci záleželo panovníkům na tom, aby úřad biskupský zastávali mužové schopní úkolů světských. Proto stavěli v čelo diecése spíše úředníky než pastýře duší. Tím zaviněn neblahý úpadek náboženského života i církevní kázně, známý z dějin sporu o investituru.⁸⁾ Ani nižšímu duchovenstvu neprospíval výnosný sice úřad královských notářů, ale odcizující je povolání.⁹⁾ Vytýká se středověké církvi přílišný majetek.¹⁰⁾

¹⁾ Cap. 3, X, l. 2, tit. 1.

²⁾ Cap. 3, 6, 17, X, l. 3, tit. 26.

³⁾ Cap. 2 in VI, l. 2, tit. 2.

⁴⁾ Cap. 2, X, l. 2, tit. 1.

⁵⁾ Can. 1—4, dist. 87.

⁶⁾ Cap. 1, 3, X, l. 1, tit. 37.

⁷⁾ Rubrika tit. 50, kn. 3 dekretálek.

⁸⁾ V Čechách volba biskupská děla se původně na sněmu. *Sv. Vojtěch* zvolen r. 982 na Levém Hradci: „Te dignum omnis clerus, te universus idoneum episcopatu acclamat populus“, *Cosmas, Chronicon Bohemorum; Scriptorum rerum boh.*, I, 1783, str. 51. R. 1098 volen podobně *Heřman* „ad placitum ducis collaudante clero cuncto populoque favente“, *Cosmas*, tamtéž, str. 208; *Hrubý Fr.*, Církevní zřízení v Čechách a na Moravě v 10. až 13. stol., 1917.

⁹⁾ *Ott*, Eindingen, str. 47, násl.

¹⁰⁾ Panovníci přáli bohatství raději osobám duchovním, biskupům a klášterům, než světské šlechtě, pro její nespolehlivost. Darovací listiny toho druhu tvoří valnou část diplomatářů. Srovn. na př. *Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, I, 1907, II, 1912. Okolnost, že listiny darovací jsou tu položeny mezi „spuria“, neznamená, že byl majetek neprávem okupován, ale padělky nahrazovaly listiny pravé, ztracené neb stářím sešlé.

Jiným zdrojem závislosti kleru na světské vrchnosti bylo domácí právo majetkové na bohoslužebné budovy. Jako na Západě v říši franské, zachovávan i v českých zemích systém vlastnických kostelů (*Eigenkirchen*). Majitel půdy uplatňoval v plném rozsahu právo vlastnické na kostel tam zbudovaný, na všechn majetek svatyně, ano též na kněze jako na placeného zřízence.¹⁾

Křesťanské svatyně, budované s počátku vesměs na hradech a tvrzích, byly považovány za soukromý majetek knížat a velmožů.²⁾ Duchovní osoby dosazovány i sesazovány dle libovůle pánovy. Na pravomoci biskupské byli tito duchovní téměř nezávislí. Šlechtic toho dbal, aby zámecký kněz nevynikal kázní nad své bujně panstvo.³⁾ Osobních imunit tento klerus nepožíval, podléhaje hradní justici. Sám biskup pražský pokládán byl za kaplana knížete zemského.⁴⁾ Duchovní statky platily za součást královské komory, podrobené daním.⁵⁾

Ani prvý český konkordát, smluvený a podepsaný dne 2. července r. 1221 na Žákově hoře (in monte Szac) v horách Žďárských, nepřinesl ihned žádoucí nápravy.⁶⁾ Teprve rázněmu biskupu Janovi z Dražic (1301—1343) zdařila se přes odpor pánů emancipace české církve.⁷⁾

302

5. SUPERIORITA PAPEŽOVA NAD PANOVNÍKY. Augustem na trůně papežském nazývají Inocence III. (1198—1216). Za jeho vlády shodoval se poměrně nejlépe veškerý společenský řád, styky mezinárodní i poměr mezi oltářem a trůnem s vůdčí myšlenkou středověkou o jedné křesťanské rodině. Znám, že tento papež přijal říši českou do počtu křesťanských království.⁸⁾ Zaslouhuje pozornosti, jak věcné i dnes přijatelné stanovisko zaujímal papež k moci státní. V listě králi Přemyslu Otakarovi I. (1197—1230) ze dne 15. dubna 1204 píše Inocenc III., narážaje na obraz o dvou mečích: „Sic sibi spiritualis et materialis gladius mutuae mutuant subventionis auxilium et vicissim communicant vires suas, ut defectus suos ope vicaria suppleant et uterque alterius perficiat imperfectum.“⁹⁾

¹⁾ O vlastnických kostelích psali: *Vacek, Vývoj society*, v *Alétheia*, III (1899—1900), str. 270, násl.; *Kapras, Kurie a církevní správa, ČČH.*, 10 (1904), str. 15; *Stieber, Přehled dějin veřejného práva v střední Evropě*, 1923, str. 45; *Schlenz, Das Kirchenpatronat in Böhmen*, 1928, str. 4, násl.

²⁾ Odtud pocházejí názvy *kostel* (*castellum*) a *chrám* (místo chráněné), *cappellanus* na rozdíl od *plebanus*. O etymologii slova „*kostel*“ píše *Janko Jos.* v *ČČH.*, 1925, str. 164, násl.

³⁾ *Vacek*, tamtéž, str. 270.

⁴⁾ *Kapras, Přehled právních dějin zemí české koruny*, 1922², str. 44. — Knížeti *Bořivojovi* sloužil kněz *Kaicha*, na hradě Budči měl *sv. Václav* kněze *Vennu*, kněz *Pavel* dlel u kněžny *sv. Ludmily*, v Boleslavi konal svůj úřad kněz *Krasej*.

⁵⁾ *Kapras*, tamtéž, str. 85. Ještě r. 1274 žaluje olomoucký biskup *Bruno* papeži *Řehoři X.*, že mimo Moravu a statky královské nikdo nedbá práva podacího, takže klerus bývá dosazován v pastýřský úřad „*clavibus non acceptis*“.

⁶⁾ *Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, II, č. 216.

⁷⁾ *Chronicon Francisci* k r. 1301; *Scriptores rerum boh.*, II, 1784, str. 63. — *František* líčí velmi názorně, jak biskup zavedl kanonické právo *patronátní*, odstraniv partikulární obyčej vlastnických kostelů.

⁸⁾ Bulou „*Licet ante tuae*“ ze dne 19. dubna 1204; *Friedrich, Codex diplomaticus et epist.*, II, n. 41; *Migne, P. L.* 215, str. 339; *Jireček, Codex iuris boh.*, I, str. 34.

⁹⁾ *Friedrich*, tamtéž, n. 39; *Migne*, tamtéž; *Jireček*, tamtéž, str. 34.

Církev neupírala státu nikdy svrchovanosti. Nicméně panovalo za středověku obecné přesvědčení, že církvi přísluší přednost před státem, že papež a král stojí k sobě v poměru otce a syna.¹⁾ Církevní korunovací neutrpěl král v očích národu újmu na svém majestátu, spíše získala panovníkova autorita vyššího posvěcení. Korunovační obřad²⁾ klade důraz na ochranu křesťanství, k níž se korunovaný přísne zavazoval.

Tak zv. „officium strepae vel stratoris“³⁾ dle něhož měl císař při prvním setkání s papežem vésti jeho koně za uzdu, našlo ohlas i v dějích církve české. Kronikář František líčí k r. 1301 slavné nastolení pražského biskupa Jana z Dražic za účasti krále Václava II. (1283—1306). Po slavnosti v dómu provázal král biskupa: „cum maxima multitudine nobilium ad curiam episcopalem equitavit et accipiens equum domini episcopi per stratum, introduxit eum in portam, clara voce proferendo: Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in saeculum.“⁴⁾

Ve středověkém státu nebylo místa pro jinověrce, pouze židům dopřána z důvodů historických určitě omezená svoboda.⁵⁾

303 Zvláštností středověkou bylo sesazování králů, jež ovšem s dnešními právními pojmy srovnati nelze.⁶⁾ Toto mimořádné papežské právo opíralo se o přesvědčení, pojaté do práva státního⁷⁾ i kanonického,⁸⁾ že klatbou stížený stává se neschopným zastávat nejvyšší úřady. Mimo to upadal exkomunikovaný do podezření kacířství, otálel-li po celý rok smířiti se s církví.⁹⁾

Papež pronášeje sentenci zbavující vládce koruny a zprošťující poddané přísahy věrnosti, neuváděl nikterak ve skutek theorii o nadřazenosti církve nad státem, ani nelze souditi, že tu jednal jako mandátář suverenního národa — myšlenka toho druhu byla středověku cizí. Detronisaci prováděl papež v úřadě nejvyššího strážce mravnosti, za svobodu církve i neporušnost víry.¹⁰⁾

Nejskvělejším výrazem sbratření národů bylo obnovené císařství římské.¹¹⁾ Titul římského patricia, jehož užíval král franský Pipin (752—768) na-

¹⁾ Není správné tvrzení, že *Kliment V.* odvolal předchůdcovu bulu „*Unam Sanctam*“ z r. 1302, cap. 1, Extr. comm., l. 1, tit. 8. List papeže *Klimenta* „*Meruit*“ z r. 1306, cap. 2, Extr. comm., l. 5, tit. 7, uklidňuje pouze krále Filipa: „nullum volumus vel intendimus praediudicium (králi) generari“.

²⁾ *Eichmann*, Quellensammlung, II, str. 56, násl., obsahuje formuláře korunovace.

³⁾ *Eichmann*, tamtéž, str. 110.

⁴⁾ *Scriptores rerum bohemicarum*, II, str. 62.

⁵⁾ Cap. 5, X, tit. 6, de iudaeis saracenis eorumque servis.

⁶⁾ R. 1075 zbavil *Řehoř VII.* trůnu císaře *Jindřicha IV.*, r. 1202 *Inocenc III.* *Filipa Švábského*, cap. 34, „*Venerabilem*“, X, l. 1, tit. 6, r. 1245 *Inocenc IV.* *Bedřicha II.*, cap. 2 „*Ad apostolicae*“ in VI, l. 2, tit. 14, *Pavel IV.* r. 1466 krále českého *Jiřika*.

⁷⁾ *Sachsenspiegel*, *Schwabenspiegel*; *Eichmann*, Quellensammlung, II, str. 17—19.

⁸⁾ Cap. 34, X, l. 1, tit. 6.

⁹⁾ Can. 36, 37, Caus. 11, qu. 13; Trid. sess. 25, cap. 3, de ref. „per annum insorduerit“.

¹⁰⁾ *Böckenhoff-Koentiger*, Kath. Kirche und moderner Staat, str. 23.

¹¹⁾ *Höfler*, Kaisertum u. Papstum, 1862; *Scherer*, Handbuch, I, str. 34; *Wernz*, Die Kaiser-idee des Mittelalters, Stimmen von M. Laach, 10 (1876), str. 198, násl.; *Stutz*, Kirchenrecht, str. 311; *Sägmüller*, Lehrbuch, I⁴, § 15, str. 74.

byl dokonalejší formy v císařské koruně, kterou o vánocích r. 800 vložil na hlavu Karlu Vel. (768—814) papež Lev III. (795—816).

Zakladatelé této nové hodnosti neměli na mysli nový státní útvar. Císařství mělo sloužiti ideálu křesťanského středověku, snaze po splnutí národů v jednu křesťanskou rodinu, pod vedením dvojí nejvyšší autority. Císaři svěřen úkol ochrany církve hned v den korunovace. On stál v čele křesťanských panovníků bez újmy jejich suverenity. Císařství bylo důstojností církevní nikoli světskou. Pouze císařové hohenštaufští snili o světovládě ve smyslu římského práva.¹⁾

304

6. BLUDNÉ NÁZORY O POMĚRU CÍRKVE K STÁTU. Středověk nepovažujeme nikterak za dobu pro církev ideální, nejméně z hlediska kanonického práva. Všestranná svoboda, které tehdy církev požívala a přátelská součinnost se strany světské moci uspíšily zajisté pokřestění národů a vítězství křesťanské kultury. Ale nepřesné rozhraničení právní kompetence mezi církví a státem zavdalo časem podnět k ostrým třenicím, na škodu kulturní práce obou společností.

V žáru polemiky mezi papežskou a hohenštaufskou politikou, zvláště pak v zápase avignonského dvoru s Ludvíkem Bavorskem (1314—1347) pronášely obě strany výstřední názory ve prospěch autority svého chráněnce, zveličující jeho moc na úkor protivníkův.

Tak na př. líčí přepjatě až nechutně moc papežskou Augustinus Triumphus († 1328) asi takto²⁾: císař a králové mají pravomoc pouze delegovanou, císař nemůže platně vydávati zákony bez souhlasu papežova, papež je pánem světa v ohledu duchovním i časném, on rozdává říše a sesazuje krále. Podobné názory hájili Petr de Palude († 1342) a Alvarus Palayo († 1352).

Není třeba se rozčilovati pro výraz: „*Dominus Deus Papa*“³⁾ Vždyt „*Tractatus Eboracensis*“ (Iork) z r. 1100 praví o králi: „*Quare non est appellandus laicus quia Christus Domini est, quia per gratiam Deus est.*“⁴⁾

Straníci císařského dvoru používali stejných zbraní. Zaměnili ideu císařství křesťanského s pohanskými pojmy starořímskými, ježto prý bylo r. 800 obnoveno západní císařství římské. V tom směru psali Marsilius Padovský († 1343), Vilém Occam a jiní z řad fanatických fraticelů.⁵⁾ Marsiliův⁶⁾ názor

¹⁾ O císařských právech v Římě (patriciat) povstávaly časté spory. O vlivu císařova na papežskou volbu jednají: can. 21, 22, 23, 28, 29, 30, 31, 32, dist. 63. — Přijmutí říši v léno od papeže znamenalo, že se král svěřil zvláštní ochraně papežově, také proti moci císařské, za ujednaný poplatek; *Scherer*, Handbuch, I, str. 38.

²⁾ V díle: *Summa de potestate ecclesiastica* (1484, tištěno v Benátkách).

³⁾ *Hobza*, Poměr¹, str. 37, pozn. 1.

⁴⁾ *Eichmann*, Quellensammlung, II, str. 113.

⁵⁾ *Occam*, De imperatorum et pontificum potestate (1347); *Eichmann*, Quellensammlung, II, str. 180.

⁶⁾ Napsal: *Defensor pacis*. Papež *Jan XXII.* (1316—1334) odsoudil jeho bludy konst. „*Licet iuxta*“ dne 23. října 1327; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion symb., n. 495—500.

byl tento: Hmotné statky církevní náležejí císaři; Petrovi nebyla svěřena větší moc než ostatním apoštolům; Kristus nezanechal církvi viditelné hlavy; císař má moc papeže korigovati, dosazovati, sesazovati, trestati; trestní moci církev nemá.

Článek sněmu kostnického (1414—1418) o superioritě obecného sněmu nad papežem¹⁾, vícekrát opakovaný na rozkolné synodě basilejské r. 1431, ruší monarchický vládní princip Kristem v církvi uložený, zdánlivě ve prospěch moci biskupské (episcopalismus), v pravdě však vydává partikulární církve v závislost na moci státní.

Hluboko zasáhla do otázky poměru církve k státu německá reformace. Když Luter, dav okázale spálit Codex iuris canonici na hranici, zpřetrhal, na rozdíl od husitů, pásky poutající církev německou k Římu, podřídil ji v plném rozsahu autoritě světských knížat domácích. Církev likvidovala ve prospěch státu, čímž obnoven starořímský úřad Pontifex Maximus. Dvě společnosti splynuly v jednu, církev sekularizována i dogmaticky.

Tento „vrchnostenský regiment“ připisuje prof. Hobza Luterovu nedostatku organizačního talentu.²⁾ Hotové události dali protestantští theoretikové nátěr vědecké soustavě: α) Někteří vyznávali soustavu episkopální, vysvětlující, že náboženským mírem augsburským r. 1555 přejala suspendovaná jurisdikce biskupská na světská knížata. β) Soustava teritoriální plyne z představy, že všeliká péče o náboženství občanů náleží k nezadatelným právům vladařovým. Tato iura maiestatica in sacra zmocňují světskou vládu náboženská vyznání na svém území zaváděti, opravovati, ius reformandi, neb žádati, aby se občané přizpůsobili vyznání svého pána podle nově raženého hesla: cuius regio illius de religione dispositio. γ) Soustava společenská, systema collegiale, vychází z předpokladu, že svrchovaná moc, duchovní i světská, původně spočívala v ruce lidu. Před věky lid rozdělil svoji moc mezi dvě vrchnosti, nyní však předává knížeti obojí autoritu.³⁾

Toto státní církevnictví, s počátku na půdě protestantské vzrostlé, bylo záhy přesazeno též do zemí katolických, ovšem v rozměrech jen omezených. Jsou to vládní zásady galikanismu, febronianismu a josefinismu. Náboženství stává se vhodnou pomůckou upevniti absolutní moc knížat na poddané a ztrácí svůj nadpřirozený lesk. Laická kultura počíná se uplatňovati, vytlačujíc vzdělanost náboženskou.⁴⁾

305 7. GALIKANISMUS.⁵⁾ Již od dob Filipa Sličného (1284—1314) opakovaly se ve Francii pokusy ochromiti jurisdikci papežovu ve prospěch moci královské. Z důvodů vlasteneckých stavělo se vyšší duchovenstvo po bok dvoru na ochranu tak zv. svobod galikánské církve.

¹⁾ Sessio IV a V; *Mansi*, Collectio conciliorum, sv. 27, str. 585, 590.

²⁾ *Hobza*, Poměr, str. 49.

³⁾ *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 94, násl.

⁴⁾ *Bušek*, Učebnice dějin práva círk., str. 126.

⁵⁾ *Richer*, Tractatus de ecclesiastica et politica potestate, 1611; *Schulte*, Ueber die sogenannte gallikanische Kirche, v *Archiv für kath. K. Recht*, 3 (1858), str. 121, násl.; *Kryštofek Fr.*; Dějiny církve katol. ve státech rak.-uh., I, 1898, str. 14, násl.; *Scherer*, Handbuch, I, str. 43; *Ottaviani*, Institutiones, II, n. 298, násl.; *Bušek*, Učebnice, str. 135; *Hobza*, Poměr, str. 57.

Již r. 1274 zaveden appel comme d'abus, r. 1305 jmenování královští prokurátoři na obranu proti přehmatům církevním, r. 1474 předepsáno placetum regium na papežské výnosy. Zásady o poměru Říma k církvi francouzské sestavil Pierre Pithou, které nabyly vážnosti téměř zákonné.¹⁾

Vrcholným projevem galikánského smýšlení staly se čtyry články, formulované na říšském sjezdu duchovenstva v St. Germain r. 1681, zvané declaratio cleri gallicani.

Duší sjezdu, pravděpodobně i původcem textu, byl biskup Bossuet († 1704).²⁾ Obsah deklarace jest tento: 1. Nástupci Petrovu nepřisluší pravomoc na občanské a časné záležitosti, proto nejsou králové ani přímo ani nepřímo poddáni papeži, ani nemohou býti sesazeni. 2. Církev francouzská trvá na kostnickém článku o superioritě obecných sněmů. 3. Pravomoc papežova jest omezena nejen kanonickým právem, ale též pravidly, obyčeji a zřízeními v království ustálenými. 4. Papežova autorita jest v otázkách víry a mravů sice svrchovaná a obecná, podléhá však opravě církve obecné.

Papež Inocenc XI. i Alexander VIII. odsoudil články r. 1690.³⁾ Galikánský systém stál ve službách královského absolutismu,⁴⁾ dokud revoluce nezasáhla stejně trůn i oltář. Napoleon I. pokusil se r. 1801 vzkřísiti galikanismus.⁵⁾

306 8. FEBRONIANISMUS.⁶⁾ Ještě důslednější soustavu regalistickou vypracoval trevírský světcí biskup Mikuláš Hontheim († 1790). Uvěřejnil r. 1763 své hlavní dílo: „De statu ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis, liber singularis ad reuniendos dissidentes in religione christianos composuit.“⁷⁾

Febroniovu nauku možno stručně nastíniti takto: 1. Církevní pravomoc spočívala původně v ruce veškeré obce křesťanské, radicaliter, principaliter, inalienabiliter. Biskupové, čerpající svoji jurisdikci z lidu, jsou si mocí úplně rovni, takže nepotřebují římských fakult. 2. Papeži náleží vrchní dozorcí právo, ius inspectionis, na celou církev, on jest opatřen výsadou čestného prvenství, primatus honoris, nikoli však prvenstvím mocenským, primatus iurisdictionis. 3. Stát nesmí na vlastním území trpěti cizí právní útvar nezávislý (stát ve státě). Vladař je oprávněn přímo zasahovati do otázek náboženských a církevních, řídí sám zevnější poměry církve, ukládá jí daně, ano smí pro obecné dobro podrobiti církevní jmění sekularisaci. 4. Na státní správě jest, zabrániti tomu, aby společnost neutrpěla škody od církevní samosprávy, ius cavendi. Proto nechť prozkoumá stát církevní výnosy před vyhláškou, ius placeti, a vyřizuje stížnosti do výroků církevní vrchnosti, ius recurrendi tamquam ab abusu. Vladařům dává Hontheim

¹⁾ Les libertéz de l'eglise gallicaine, 1594.

²⁾ Až po jeho smrti vyšla kniha: Defensio declarationis celeberrimae, quam de potestate ecclesiastica sanxit clerus gallicanus, 1681, Luxemburgi, 1730.

³⁾ Konst. „Inter multiplices“ ze dne 4. srpna 1690; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, Enchiridion symb., n. 1322—1326.

⁴⁾ *Fleury* nazval galikánský řád církevní „la grand servitude de l'Église gallicane“; *Schulte*, tamtéž, str. 132.

⁵⁾ V „organických člancích“, které spolu s konkordátem vyhlásil.

⁶⁾ *Rösch*, Das Kirchenrecht im Zeitalter der Aufklärung, *Archiv für kath. K. Recht*, 83 (1903), str. 449, násl.; *Scherer*, Handbuch, I, str. 44; *Sägmüller*, Lehrbuch, I, str. 97, násl.; *Kryštofek*, Dějiny církve katol. ve státech rak.-uh., I, 1898, str. 15, násl.

⁷⁾ Autor užívá pseudonymu *Iustinus Febronius* podle své sestry řeholnice. Kniha vyšla ve *Frankfurtu*, nese však klamný nápis *Bullioni*.

pokyn, aby omezovali styk s Římem, navrhuje restrikci klášterů, redukci svátků a omezení majetkového práva mrtvé ruky. 5. Jsa ochráncem církve z povolání, ius advocatae, uděluje král souhlas k platnému zřízení církevního jmění, trestně stíhá urážku náboženství, podrobuje tisk své censuře, bdí nad životem náboženským a může zavádět reformy.

Názory Hontheimovy jsou vystupňovaným galikanismem, silně napodobíce soustavy protestantské o poměru církve k státu.¹⁾ Vědou katolickou byl systém febroniánský rázně odmítnut.²⁾

307 9. JOSEFINISMUS.³⁾ Galikánsko-protestantský program našel velmi učelivé žáky na císařském dvoře vídeňském. Již za panování Marie Terezie (1740—1780) jeví se v našem zákonodárství snaha podříditi některé právní zřízení církevní autoritě státní. V zemích zalitavských prováděny reformy též z mimořádné moci „apoštolského veličenstva“.

R. 1747 zakázány byly apoštolské visitace, papežské listiny podrobeny r. 1749 královskému placetu, r. 1750 vyšel císařský Štolový řád pro Čechy, rok dříve pro Moravu,⁴⁾ r. 1752 vymáhá se panovnice jako „summa advocata ecclesiarum“ vrchní dozor na obroční jmění, ruší ius asyli, po dvakráte (r. 1753 a 1771) vymohla v Římě redukci počtu svátků, r. 1753 prohlášeno manželství nezletilých bez svolení zákonných zástupců za neplatné, r. 1773 podřizeno dopisování s kurií římskou státnímu zástupci, r. 1775 omezeny pouti na posvátná místa, též k hrobu sv. Jana Nepomuckého.

Podle směrnic Hontheimem narýsovaných sestrojili servilní dvorní juristé učebnice církevního práva, podávající úplný systém policejního státního církevnictví, v duchu panujícího osvícenství psané. Byli to v první řadě: Fr. Štěp. Rautenstrauch († 1792), opat broumovský, Pavel Riegger († 1775), Jos. Jan Nep. Pehem, Eybel († 1805), Gmeiner, Rechberger.⁵⁾

Za školní knihu v theologii sloužilo zprvu dílo Rieggrovo, r. 1784 nařizeny vládně Praelectiones Pehemovy, r. 1814 Rechbergovy. — Pehem bývá hrubě agresivní, své protivníky nazývá romanenses, pro kanonisty dob dřívějších a dekretalisty má jen posměch. Sarkasticky opírá amortisační státní zákony slovy Pisma: „habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus“ (1, Tim., 6, 8). Vyzývá úřady, aby k svěcení připouštěly pouze ty kleriky, kteří jsou dosti vzděláni v dějinách církevních, v právu přirozeném (!) a v právu veřejném.⁶⁾

Dílo matkou započaté dovršil císař Josef II. (1780—1790). Že šlo policejnímu státu o úplné ovládnutí církve i ve věcech čistě duchovních a dogmatických, dokázal císař záповědi buly „Unigenitus“, papežem Klimentem XI. r.

¹⁾ Roku 1764 dal papež Kliment XI. knihu Febroniovu na index, papež Pius VI. (1775 až 1799) zavrhl brevem „Super soliditate“ ze dne 28. listopadu 1786 hlavní bludy; *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion symbol.*, n. 1500.

²⁾ *Zaccaria*, *Antifebronio*, Pesaro, 1767; *Ballerini*, *De potestate eccles.*, Veronae, 1768.

³⁾ *Kryštůfek*, *Dějiny církve katolické ve státech rak. uh.*, I, str. 40, násl.; 125, násl.; *Brunner Sebast.*, *Joseph II., Charakteristik seines Lebens, seiner Regierung und seiner Kirchenreformen*, 1885. — Týž, *Mysterien der Aufklärung in Oesterreich*, 1869.

⁴⁾ „Tereziánský štolový patent“, *Kryštůfek*, tamtéž, str. 50.

⁵⁾ *Rautenstrauch* vydal: *Institutiones iuris ecclesiastici Germaniae accommodatae*, v Praze 1772. *Riegger*, *Corpus iuris ecclesiastici bohemi et austriaci*, 1770; *Institutionum iurisprudentiae ecclesiasticae*, pars I—III, 1765—1772; *Pehem*, *Praelectionum in ius eccles. universum*.

⁶⁾ *Pehem*, část I, *Ius eccl. publicum*, 1785, str. 584.

1713 proti jansenistům vydanou, která pojednává o svobodě vůle a jejím poměru k milosti boží. V kněžských hodinkách nařizeno zalepiti lekce historické na svátek Řehoře VII., pro zmínku o sesazení císařově papežem. Ostatky svátých, průvody a pouti, exorcismy, počet světel při bohoslužbě, vyzvánění, podléhalo přísným nařízením státní kanceláře. R. 1782 uveřejněn byl vládou řád pohřební a bohoslužebný¹⁾ a instrukce kazatelům s pokynem, aby vydali načrty kázání státním úřadům k nahlédnutí.²⁾

Výslovně se dovolává nauky Febroniovy, vyzval císař biskupy, aby řídili své okrsky v duchu „původního“ křesťanství, nedbajíce Říma.³⁾ Jeho generální semináře, na kterých osvícení profesori přednášeli dle protestantských předloh, nesly ovoce osudné.⁴⁾

Za své „kostelnictví“ utržil si Josef II. posměch od pruského krále Bedřicha II.; u svých národů vzbudil hlubokou nelibost.⁵⁾ Josefinismus nebyl sice přímo Římem censurován, jest však v plném rozsahu postižen bulou „Auctorem fidei“ ze dne 28. srpna 1794, v níž papež Pius VI. odsuzuje 85 febroniánsko-galikánských článků diecéšní synody pistojské z r. 1786.⁶⁾

308 10. EMANCIPACE CÍRKVE.⁷⁾ Státní církevnictví doby osvícenské uvrhlo partikulární církve v nedůstojný stav nesvobody. Církev ponížena na služku policejního státu, není však třeba poměr tento nazývat „vítězstvím státu nad církví.“⁸⁾ Národům se absolutistické vlády svojí církevní politikou nezavděčily.

Velká francouzská revoluce, namířená proti státnímu nevolnictví, byla výkřikem po svobodě, občanů i církve. Církev katolická byla jedinou monarchií, které Napoleon nediktoval mír, ale smluvil s ní r. 1801 konkordát, uznávaje tím papežovu suverenitu ve věcech náboženských.

Ve stol. 19. nemohlo již býti nikde ani řeči o poručníkovaní církve státem. Josefinské blouznění o bezmeznou omnipotenci státní ustoupilo skromnějším nárokům. Ujímal se názor (Kant), že není úlohou státu kladně zasahovati do věškerých oborů činnosti občanů.

Místo státu policejního ujímá se vedení národů stát právní. Též v kruzích církevních způsobily veřejné události vystřízlivění, odstředivé choutky pomí-

¹⁾ *Jaksch*, *Gesetzlexikon*, II, str. 503, „Gottesdienstordnung“; *Kryštůfek*, *Dějiny*, I, str. 132, násl.

²⁾ *Jaksch*, tamtéž, IV, str. 507, „Predigten“.

³⁾ Dvorní dekret z 30. března 1781.

⁴⁾ *Philipps*, *Kirchenrecht*, III, § 136, pozn. 3; *Kryštůfek*, *Dějiny*, I, str. 166, násl.

⁵⁾ Populární kritiku rozumářských novot podává český sedlák *Vavák* ve svých „Pamětech“.

⁶⁾ *Denzinger-Bannwart-Umberg*, *Enchiridion symb.*, n. 1501—1599.

⁷⁾ *Kryštůfek*, *Dějiny církve katol. ve státech rak.-uh.*, II, 1899, str. 39, násl.

⁸⁾ *Hobza*, *Poměr*, str. 59.

nuly a biskupové i lid zklamáni vládami „se semkli kolem papeže jako jediného svého ochránce“.¹⁾

Logickým důsledkem vývinu společnosti bylo ústavní prohlášení ze dne 4. března 1849²⁾: „§ 2. Každá zákonně uznaná církev a náboženská společnost má právo na společný veřejný výkon náboženství, řídí a spravuje svoje záležitosti samostatně, zůstává v držbě a užívání ústavů, nadací a fondů, pro její účely kultové, vyučovací a dobročinné určených, je však, jako každá společnost, podřízena všeobecným státním zákonům.“³⁾

Teprve však konkordátem r. 1855⁴⁾ odstraněny byly hromadně starší josefinské předpisy, a církev katolická nabyla opět v našich zemích tak dlouho postrádané svobody. Budiž zde poznamenáno, že konkordátem církev ničeho nezískala, co by jí bez smlouvy nenáleželo. Se strany státu bylo pouze závazně prohlášeno, že „svaté římsko-katolické náboženství má v Rakousku zůstatí trvale v užívání práv a privilegií, která jí podle práva božského a církevních zákonů patří.“⁵⁾

Konkordát byl sice jednostranným vládním aktem dne 30. července 1870 vypověděn, nicméně nevrátilo se již státní zákonodárství k zastaralým a kulturně překonaným názorům předkonkordátním. Také zákon ze dne 7. května 1874,⁶⁾ upravující zevní poměry církve katolické, pohybuje se v koleji práva konkordátního a v duchu svobody církve.⁷⁾

Žádná státní ústava nehlásí se ovšem výslovně k právní soustavě koordinační, avšak obecná praxe a styk států s církví jsou tomuto systému velmi blízký. Vzájemně diplomatické zastoupení u Vatikánu, a četné nově po světové válce smluvené konkordáty jasně o tom svědčí, že podle dnešních názorů neleží náboženská otázka mimo osnovu státních zájmů.

Nový kodex kanonického práva obsahuje četné body, svědčící o upřímném přátelství k státní moci, poskytuje nezřídka výhodu a přednost náčelníkům států a ochotně se přizpůsobuje v nejednom směru normám státního záko-

¹⁾ Bušek, Učebnice dějin círk. pr., str. 136; prof. Hobza ovšem lituje, „že rozmach státního absolutismu nedovedl na organizaci církve katolické provéstí zásadních změn“, Poměr, str. 65.

²⁾ Cis. pat., č. 151, ř. z.; Bušek-Hendrych a j., Českoslov. círk. zák., I, str. 23.

³⁾ Týž text pojat byl do státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867, čl. 15; ř. z. č. 142; Bušek-Hendrych a j., tamtéž, str. 29.

⁴⁾ Konkordát podepsán zmocněnci dne 18. srpna 1855, a mimo to prohlášen za partikulární círk. právo bulou Pia IX. „Deus humanae salutis“ ze dne 3. listopadu 1855 a za státní zák. cis. patentem ze dne 5. listopadu 1855 (ř. z. č. 195).

⁵⁾ Bušek-Hendrych a j., tamtéž, str. 24.

⁶⁾ Ř. z. č. 50; Ordin. list pražské arcid., 1874, str. 97; ord. I. královéhrad., 1874, I, str. 165.

⁷⁾ Srovn. „Důvodovou zprávu“ poslanecké sněmovny a zprávu konfesijního výboru posl. sněmovny ze dne 24. února 1874, Bušek-Hendrych a j., Českoslov. círk. zákony, I, str. 146. násl.; 237, násl. Projev biskupů rak. o chystaných zákonech, srovn. Ordin. list pražské arcid., 1874, str. 20; ordin. I. královéhrad., 1874, I, str. 149, ordin. list buděj., 1874, str. 42.

nodárství. I z protestantské strany bylo důrazně prohlášeno, že není v kodexu pozorovati agresivních sklonů vůči státu.¹⁾

V republice československé nenastala v poměru církve k státu žádná podstatná změna, proti očekávání jistých kruhů. Ohled na náboženské smýšlení lidu odvrátil možnost rozluky státu od církve.

Dnešní právní stav jest dobře vystižen tímto úsudkem: „Proti sektářskému protestantismu, organizačně neplodnému, proti rozvrácenému pravoslaví, kráčí církev katolická pod cílevědomým vedením papežství, věroučně i disciplinárně sjednocena, k úspěchům (v Severní Americe, Číně, Africe), jejichž trvanost ovšem dosud nelze oceniti. Také opatrným podporováním snah unionistických, vedených ideou cyrilometodějskou, připravuje si církev katolická cestu k novým úspěchům morálním, s nimiž politické důsledky jsou nutně spojeny.“²⁾

¹⁾ Stutz, Der Geist des Codex iuris canonici, 1918, str. 124.

²⁾ Bušek, Učebnice dějin práva církevního, str. 164.

LISTINNÉ DOKLADY.

I. Ústavní listina republiky československé

ze dne 29. února 1920 (Sb. z. a n., č. 126).

§ 121. Svoboda svědomí a vyznání je zaručena.

§ 122. Všichni obyvatelé republiky Československé mají v stejných mezích jako státní občané republiky Československé právo vykonávati veřejně i soukromě jakékoliv vyznání, náboženství nebo víru, pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo dobrými mravy.

§ 123. Nikdo nesmí býti ani přímo ani nepřímo nucen k účasti na jakémkoli náboženském úkonu s výhradou práv plynoucích z moci otcovské nebo poručenské.

§ 124. Všecka náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna.

§ 125. Vykonávati určité náboženské úkony může býti zakázáno, odporují-li veřejnému pořádku nebo veřejné mravnosti.

§ 128. Všichni státní občané republiky Československé jsou si před zákonem plně rovni a požívají stejných práv občanských a politických nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství.

Rozdíl v náboženství, víře, vyznání a jazyku není žádnému státnímu občanu republiky Československé v mezích všeobecných zákonů na závalu, zejména pokud jde o přístup do veřejné služby, k úřadům a hodnostem, aneb pokud jde o vykonávání jakékoliv živnosti nebo povolání.

Státní občané republiky Československé mohou v mezích všeobecných zákonů volně užívati jakéhokoliv jazyka ve stycích soukromých a obchodních, ve věcech, týkajících se náboženství v tisku a jakýchkoli publikacích nebo ve veřejných shromážděních lidu.

Tím však nejsou dotčena práva, jež státním orgánům v těchto směrech příslušejí podle platných nebo budoucně vydaných zákonů z důvodů veřejného pořádku a bezpečnosti státní a účinného dozoru.

II. O vzájemných poměrech náboženských vyznání.

Zákon ze dne 23. dubna 1925 (Sb. z. a n., č. 96).

O náboženském vyznání.

§ 1. Děti v manželství zrozené nebo jim na roveň postavené, jsou-li oba rodiče téhož vyznání, následují ve vyznání své rodiče. Není-li tomu tak, následují děti mužského pohlaví otce, děti ženského pohlaví matku. Manželé mohou však smlouvou stanovit, že má tomu býti opačně, nebo určit, kterému vyznání děti mají příslušet. Vyznání dětí nemanželských řídí se podle matky. Jsou-li rodiče neznámi, rozhodne o náboženském vyznání dítěte, kdo má právo dítě vychovávat.

Předchozí ustanovení neplatí, určí-li osoby k tomu oprávněné dítěti do 14 dnů po jeho narození jiné náboženské vyznání. Oprávnění k tomu jsou: u dětí manželských oba rodiče souhlasně, u dětí nemanželských matka, u dětí osiřelých ten z rodičů, který žije, zemřeli-li oba, zákonný zástupce dítěte. Určení toto stane se přihláškou k zápisu do matriky narozených.

Reversy o vyznání dětí dané komukoliv jsou bezúčinné.

§ 2. Kdo má podle předchozího ustanovení právo určit vyznání dítěte, jest oprávněn vyznání toto způsobem v § 6 upraveným potud měnit, dokud dítě samo nenabylo práva o svém vyznání rozhodovati (§ 4).

§ 3. Rodiče a poručníci, jakož i orgány církví a náboženských společností jsou zodpovědni za přesné dodržování předchozích předpisů.

Pro porušení jich přísluší nejbližším příbuzným, jakož i představeným církví a náboženských společností právo, dovolávat se pomoci úřadů, které mají věc vyšetřit a učinit opatření podle zákona.

§ 4. Po dokonání 16. roce svého věku jest oprávněn každý svobodně a samostatně rozhodovati o svém náboženském vyznání.

§ 5. Změnou náboženského vyznání zanikají veškerá společností práva opuštěné církve nebo náboženské společnosti vůči vystoupivšímu stejně, jako nároky jeho vůči ní.

Týž jest pouze povinen plnit opuštěné církvi nebo náboženské společnosti náboženské závazky splatné do dne výstupu.

§ 6. Aby vystoupení z církve bylo po zákonu účinné, je nutno, aby vystupující nebo podle § 1, 2, oprávněný ústně nebo písemně oznámil je okresnímu politickému (služnovskému, městskému, notářskému) úřadu místa svého bydliště nebo, nemá-li v obvodu platnosti tohoto zákona svého bydliště, jmenovanému úřadu své obce domovské. Písemné oznámení o vystoupení několika osob smí býti učiněno jen za členy téže rodiny.

Právní účinky vystoupení z církve nastávají dnem tohoto oznámení. Úřad v prvním odstavci uvedený vydá do jednoho měsíce podateli písemné vyřízení a zároveň zpraví o tom představeného nebo duchovního správce opuštěné církve.

Vstup do nově zvolené církve oznámí vstupující představenému nebo duchovnímu správci této církve.

O výkonu bohoslužby a duchovní správy.

§ 7. Orgány nebo příslušníci církve nebo náboženské společnosti nesmějí vykonati náboženský úkon ani úkon duchovní správy vůči příslušníkům jiné církve nebo náboženské společnosti, o něž nebyli oprávněnými k tomu osobami požádáni.

Výjimka přípustna jest jen v těch jednotlivých případech, když příslušní duchovní správci nebo zřizenci jiné náboženské společnosti požádali o provedení úkonu jim příslušejícího nebo když statut a předpisy téže dovolují provedení úkonu.

Mimo tyto případy jest dotyčný úkon právně bezúčinný, a jest povinnost úřadů, aby na žádost postižených osob soukromých nebo náboženské společnosti poskytly přiměřenou pomoc.

O příspěvcích a plněních.

§ 8. Příslušníci církve nebo náboženské společnosti smějí býti donucováni k peněžitým a naturálním příspěvkům nebo k poskytování prací pro kultové a dobročinné účely ve prospěch jiné církve nebo náboženské společnosti jen tehdy, jsou-li k tomu vázáni věcným patronátem, nebo spočívá-li povinnost k těmto příspěvkům na soukromoprávních důvodech listinami prokázatelných nebo je-li knihovně zajištěna.

Žádný duchovní nesmí od příslušníka druhé církve nebo náboženské společnosti žádati taxy, poplatky štolové a pod., leč za úkony skutečně vykonané k jich žádosti, a to jen v téže výměře, jako je oprávněn žádati od příslušníků své církve nebo náboženské společnosti.

§ 9. Veškeré, podle § 8 nezaložené nároky duchovních, kostelníků, varhaníků a zpěváků, dále kultových a dobročinných ústavů některé církve nebo náboženské společnosti na příspěvky a plnění pro kultové a dobročinné účely se strany příslušníků jiné církve nebo náboženské společnosti, jest pokládati za zaniklé.

O pohřbívání.

§ 10. Nikdo nesmí brániti slušnému pohřbení na hřbitově, ani je zakazovati, ani rušiti. Slušným pohřbením rozumí se výkon pohřebních obřadů a projevů, jakož i pohřbení v rodinném hrobě nebo ve zvláštním oddělení pro souvěrce zemřelého zřízeném se souhlasem politického úřadu (administrativní vrchnosti) I. stolice nebo, není-li takového oddělení, v běžné řadě hrobů. Totéž platí o náhrobcích, pomnicích a jiných zařízeních památce zemřelého sloužících. Obřady, projevy, náhrobky a pomníky nesmějí obsahovati urážky náboženské obce (společnosti), již hřbitov patří.

Duchovní správci nebo jiní představitelé náboženské obce (společnosti, spolku) smějí odepřít pohřbení mrtvoly zemřelého, jenž nebyl jejím příslušníkem, na svém hřbitově jen, je-li v obvodu místní obce, kde smrt nastala nebo mrtvola byla nalezena, hřbitov obecní nebo hřbitov pro příslušníky církve nebo náboženské společnosti, již zemřelý patřil. Pohřbení v rodinném hrobě nesmějí však ani v těchto případech odepřít.

Je-li v politické obci více cizích náboženských hřbitovů, ale žádný obecní, pohřbí se zemřelý na hřbitově podle přání toho, kdo objednává pohřeb.

Kdo jedná proti ustanovením odst. 1. až 3. tohoto paragrafu, budiž potrestán politickým (policejním) úřadem první stolice (administrativní policejní vrchností) pokutou do 1000 Kč, za přitěžujících okolností však pokutou do 4000 Kč nebo vězením (uzamčením) do 14 dnů. Nedobytná pokuta budiž proměněna v přiměřené vězení (uzamčení) do 14 dnů.

O nedělích a svátcích.

§ 11. Nikdo nemůže býti nucen, aby upustil od práce ve dnech svátečních a slavnostních cizí církve nebo náboženské společnosti.

V neděli budiž však po čas bohoslužby zastavena všechna veřejná práce, není-li naléhavě nutna.

Dále budiž o svátcích kterékoli církve nebo náboženské společnosti za hlavních bohoslužeb zanecháno v blízkosti kostela všeho, co by mohlo rušit nebo překážet náboženské slavnosti.

Totéž platí při obvyklých slavnostních průvodech náboženských na veřejných místech, kudy průvod se ubírá.

§ 12. Žádnou náboženskou obec nelze nutit, aby se zdržela zvonění ve dny, kdy nemá se zvonit podle předpisů jiné církve nebo náboženské společnosti.

§ 13. Ve školách, do kterých chodí příslušníci různých církví nebo náboženských společností, rozděleno budiž pokud možno vyučování tak, aby i náboženská menšina mohla své náboženské povinnosti vykonávat.

§ 14. Příslušníci vojska a chovanci veřejných státních ústavů (vychovatelů, ústavů pro slepé, nalezinců, léčeben, opatroven atd.) mohou, pokud státní správa sama to nezařídí, žádati od svých náboženských společností, aby se jim dostalo náboženského vyučování, pokud se týče náboženských úkonů od duchovních jejich vyznání, nesmí to však býti na úkor vojenských předpisů a zařízení nebo ustanovení domácích řádů ústavů.

Společná ustanovení.

§ 15. Náboženským vyznáním podle tohoto zákona rozuměti jest i stav „bezvyznání“.

Co ustanoveno jest v tomto zákoně pro církve a náboženské společnosti a jejich příslušníky, platí i pro osoby bez vyznání a jejich spolky.

§ 16. Podání úřadům, protokoly, přílohy těchto podání a protokolů, jakož i opravné prostředky řádné i mimořádné, jež se činí na podkladě tohoto zákona, jsou prosty kolků, a státních poplatků a dávek.

III. Modus vivendi

entre la Saint-Siège et la République
Tchécoslovaque.

mezi Svatou Stolicí a Republikou
Československou.¹⁾

(AAS., 20, str. 65, násl.)

I. Le Saint-Siège et le Gouvernement Tchécoslovaque sont d'accord sur le principe qu'aucune partie de la République Tchécoslovaque ne dépende d'un Ordinaire dont le siège se trouverait hors des frontières de l'Etat tchécoslovaque, de même qu'aucun diocèse de Tchécoslovaquie ne s'étende au delà des frontières du pays. Le Saint-Siège et le Gouvernement Tchécoslovaque se mettront d'accord au sujet de la nouvelle délimitation et de la dotation des diocèses. Pour préparer cet accord deux Commissions, indépendantes l'une de l'autre, seront organisées dans le délai de deux mois: la première formée par le Saint-Siège et composée de délégués de tous les diocèses intéressés, sous la présidence du représentant du Saint-Siège à Prague; la seconde formée par le Gouvernement Tchécoslovaque et composée de représentants des diocèses intéressés et d'experts.

I. Svatá Stolica a vláda Československá dohodly se o zásadě, že žádná část Československé republiky nebude podřízena ordináři, jehož sídlo je za hranicemi Československého státu, a že rovněž žádná československá diecése nebude přesahovati státních hranic. Svatá Stolica a vláda Československá se dohodnou o novém ohraničení a o dotaci diecézí. K přípravě této dohody budou do dvou měsíců zřízeny dvě komise na sobě nezávislé: první utvoří Svatá Stolica z delegátů všech interesovaných diecézí, za předsednictví zástupce Svaté Stolice v Praze, druhou vláda československá ze zástupců interesovaných diecézí a expertů.

II. L'administration des immeubles et des biens mobiliers ecclésiastiques en Tchécoslovaquie, qui sont actuellement conservés sous sequestre, est pro-

II. Správa církevních statků nemovitých a movitých v Československu, které jsou nyní zajištěny vnucenou správou, je zatím až do dohody do-

¹⁾ Český text je pouze překladem originálního francouzského textu. Oficiální text nebyl publikován. Tento překlad byl uveřejněn v úředním listě „Československá republika“, 1928.

visoire jusqu' à l' accord mentionné dans l' article précédent et est confiée à une commission sous la présidence de l' Episcopat de la région intéressée.

III. Les Ordres et les Congrégations religieuses, dont les maisons se trouvent en Tchécoslovaquie, ne dépendront pas des supérieurs des maisons provinciales des mêmes Ordres et Congrégations à l' étranger. Si la création d' une province en Tchécoslovaquie est impossible, les dites maisons religieuses tchécoslovaques seront directement soumises à la maison généralice.

Les supérieurs provinciaux et les chefs des maisons religieuses dépendantes directement de la maison généralice, seront sujets tchécoslovaques.

IV. Le Saint-Siège avant de procéder à la nomination des Archevêques et des Evêques diocésains, des Coadjuteurs cum jure successionis ainsi que de l' Ordinaire de l' armée, communiquera au Gouvernement Tchécoslovaque le nom du candidat pour s' assurer que le Gouvernement n' a pas des raisons de caractère politique à soulever contre ce choix. Les Prelats susmentionnés seront sujets tchécoslovaques.

On entend par objection de caractère politique toutes les objections que le Gouvernement serait à même de motiver par des raisons qui ont trait à la sécurité de l' Etat, par exemple que le candidat choisi se soit rendu coupable d' une activité politique irredentiste, séparatiste ou bien dirigée contre la Constitution ou contre l' ordre publique du pays.

tčené v předcházejícím článku, a jest svěřena komisi za předsednictví episkopátu příslušného území.

III. Rády a kongregace řeholní, jejichž domy jsou v Československu, nebudou podléhati představeným provinciálních domů týchž řádů a kongregací v cizině. Je-li zřízení provincie v Československu nemožné, budou tyto československé domy řeholní podřízeny přímo generálnímu domu.

Provinciály a představenými řeholních domů, podléhajících přímo generálnímu domu, budou státní příslušníci českoslovenští.

IV. Svatá Stolica, dříve než přikročí k jmenování arcibiskupů, diecézních biskupů, koadjutorů cum iure successionis a armádního ordináře, oznámí československé vládě jméno kandidátovo, aby se ujistila, že vláda nemá důvodů rázu politického proti této volbě. Uvedení prelátů musí býti českoslovenští státní příslušníci.

Námitkami rázu politického rozumějí se veškeré námitky, které by vláda mohla podíratí důvody, vztahujícími se na bezpečnost země, na příklad, že se vybraný kandidát provinil politickou činností irredentistickou, separatistickou nebo namířenou proti ústavě, nebo veřejnému pořádku ve státě.

Le nom du candidat, indiqué par le Saint-Siège au Gouvernement, ainsi que les pourparlers relatifs, resteront secrets.

Les dispositions au sujet de l' Ordinaire de l' armée n' entrent en vigueur qu' au cas où le système du soin religieux exempt des soldats soit maintenu. Dans ce cas on tiendra compte, en outre, des objections de caractère politique, aussi de celles ayant trait à la position du candidat dans l' armée.

V. Les dignitaires mentionnés dans l' article précédent, après la nomination du Saint-Siège, avant d' assumer leurs fonctions, prêteront le serment de fidélité à l' Etat Tchécoslovaque par la formule suivante:

„Iuro et promitto sicuti decet Episcopum, fidelitatem Reipublicae Cecoslovachae nec non nihil me facturum quod sit contra salutem, securitatem, integritatem Reipublicae.“

VI. Le Gouvernement aura soin de conformer — dans le plus bref délai — les dispositions légales en vigueur au présent modus vivendi.

Jméno kandidáta, naznačeného vládě Svatou Stolicí, jakož i příslušné vyjednávání zachovají se v tajnosti.

Ustanovení o armádním ordináři vstoupí v platnost jen v tom případě, že se zachová soustava samostatné náboženské péče o vojíny. V tomto případě bude se dbáti kromě námitek rázu politického, i námitek, vztahujících se k postavení kandidátovu v armádě.

V. Hodnostáři, uvedení v předchozím článku, vykonají po svém jmenování Svatou Stolicí dříve než nastoupí svůj úřad, přísahu věrnosti státu Československému těmito slovy:

„Iuro et promitto sicuti decet Episcopum, fidelitatem Reipublicae Cecoslovachae nec non nihil me facturum quod sit contra salutem, securitatem, integritatem Reipublicae.“

VI. Vláda se postará, aby platná zákonná ustanovení byla co nejdříve přizpůsobena tomuto modu vivendi.

JMENNÝ UKAZOVATEL.

Zde udána průběžná čísla textu, nikoli stránky knihy.

A.

Adam z Nežetic 60.
Adelung 124.
Ahrens 278.
Aichner 4, 16, 19, 65, 153, 224, 225,
226, 230, 235, 241, 244, 245, 256,
258, 287.
Albertus Boemus 55.
Albertus Ranconis de Ericino (Voj-
těch Raňkův z Ježova) 54, 60.
Albík z Uničova, arcib. 58.
Albitius 239.
Albruna 6.
Alciati, kard., 32.
Alexander III., pap. 31, 32, 150, 277,
301.
— VIII., pap. 305.
Alexios Aristenos 25.
— Komenos, cis. 25.
Alfons sv. 88, 89, 210, 211, 212, 250.
Alvarus Pelayo 304.
Ambrož sv. 298.
Anastasius II., pap. 26.
— cis. 279.
Aristenos Alexios 25
Aristoteles 13, 176, 275.
Arndt 166.
Arnošt z Pardubic, arcib. 34, 54, 57,
141, 300.
— II. z Harrachů, arcib. 151.
Astrik (Anastasius, Radla), bisk. 287.
Augustin sv. 13, 233, 237, 243, 271,
292, 298.
Augustinus Triumphus 304.

Augustin Ch. 67.
Azzoni 12.

B.

Baczkowicz 66.
Badii Cesare 143, 196, 216, 290, 294.
Bachofen 155.
Balbín Bohuslav 55, 60.
Balbus Jeron. 61.
Ballerini 22, 115, 306.
Baldi 147.
Balsamon Theodor 25.
Balve 147.
Bandinelli Rolando 31.
Barba 155.
Barbarius Philippus 212
Barberi 125.
Bardenhewer 108.
Bargilliat 67.
Battaglia 13.
Bauer Kuneš 270.
Baušová 271.
Beccamus 189.
Bednář 145, 146, 154, 185, 217, 223,
225, 262, 263, 264, 267, 268, 269,
295.
Bedřich I. (Rudovous), cis. 51, 150,
301.
— II., cis. 33, 300, 303.
— III., cis. 150.
— II. pruský 307.
— Paganus, magister 60.
Bekker 176.
Bellarmin sv. 189, 192, 282.
Benedikt XIV., pap. 20, 39, 45, 92,
125, 141, 212.

Benedikt XV., pap. 44, 48, 73, 80, 154,
184, 217, 292.
— Levita 27.
Bergbohm 13.
Bergmann 113.
Berka z Dubé, Zbyněk, arcib. 140,
142.
Beringer Sam. 142.
Bernard de Botone 34.
— z Pavie 33.
Biederlack 13, 83, 155, 205.
Biernacki 68.
Bignon 109.
Billot 84.
Binder 169.
Blastares Matouš 25.
Blat 67, 71, 88, 97, 161, 162, 163, 169,
172, 197, 202, 245.
Bobčev 68.
Böckenhoff 147, 233, 270, 277, 278,
279, 282, 290, 293, 294, 296, 303.
Böckhn 64.
Boehm 66.
Böhmer 31, 34, 70.
Bogoryje ze Skotnik, Jaroslav 140.
Bohumil, magister 51, 59.
Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic 61.
— z Krňova 60.
— magister 267, 285.
— ze Zvole 61.
Boleslav II., kniže 50, 151.
Bollandisté 50.
Bonifác VIII., pap. 34, 36, 37, 56, 91,
122, 190, 288.
Bouix 189.
Bonomelli 293.
Borový 125.
Bořivoj I., kniže 301.
Bossuet 305.
Bouček 149.
Brabec 290.
Bradavička Petr, bisk. olom. 140.
Bramante 124.

Breuner, bisk. olom. 142.
Briand 290.
Bringtrine 60.
Brunner Seb. 307.
Bruno, bisk. olom. 301.
Brus Ant., arcib. 142.
Břetislav, kniže 50, 151, 301.
Buoncompagni, kard. 32, 59.
Burghard 145.
Burchard vorm. 27.
Bušek, 16, 20, 22, 63, 66, 145, 146,
184, 192, 196, 219, 220, 223, 225,
231, 241, 258, 259, 260, 261, 262,
263, 270, 278, 279, 295, 296, 298,
299, 300, 304, 305, 308.
Bzovius 189.

C.

Callistratus 89.
Cappello, 18, 147, 155, 156, 166, 169,
176, 178, 179, 181, 188, 233, 235,
277.
Cassiodor 26, 109.
Castein 197.
Cathrein Vict. 4, 10, 12, 13, 176, 256.
Cavagnis, 9, 18, 147, 155, 176, 178,
184, 188, 191, 218, 220, 226, 230,
233, 235, 241, 256, 270, 271, 272,
276, 277, 280, 282, 284, 285.
Celsus 20, 91.
Cicero 6, 13, 127.
Cocchi 67.
Collivacinus 33.
Collona, kard. 32.
Combis 271.
Coquelines Car. 125.
Coronata, Matth. Conte, 1, 2, 8, 67,
93, 97, 103, 116, 127, 132, 133, 147,
149, 155, 163, 181, 201, 210, 212,
213.
Cosmas Pragensis 49, 50, 51, 151, 301.
Ctibor Tovačovský z Cimburka 61.
Cyrill kyjevský 25.

Č.

Čelakovský Fr. L. 56.

D.

Damasus Boemus 31, 57, 113.
Damasus, pap. 108.
Damiani Petr sv. 283.
Daniel, bisk. pražský 3, 56, 301.
Danko 140.
Dante 288.
De Luca 155.
Demosthenes 6, 271.
Denifle 55, 59.
Denzinger 7, 16, 39, 40, 41, 149, 155,
180, 185, 186, 190, 194, 199, 215.
Dětmár, bisk. pražský 50.
Diké, bohyně 3.
Dionysius Exiguus 26, 49.
Ditrichstein, kard. 140.
Dobner Gel. 31, 51.
Donat 176, 271, 275, 276.
Drozdiewicz 189.
Dršina 272.
Dudík Beda 58.
Duchesne 181.
Dvořák 82, 67.

E.

Eichmann 2, 67, 270, 283, 284, 288,
302, 303, 304.
Einig 113.
Engelbert, opat adm. 59.
Engels 270, 275.
Ettel 142.
Eubel 126.
Eusebius Caesar. 298.
Eybel 307.

F.

Fagnani 64, 212.
Falco, 42, 44, 45, 67, 116, 290.
Fejer 287.

Ferdinand I., cis. 62.

— II., cis. 152, 284.

Fermankowicz 66.

Ferraris Luc. 63.

Ferreres 68.

Filip Sličný, král 190, 281, 305.

Fleury 305.

Forcellini-Furlanetto 2, 3, 37.

Fotius 25.

František, kronikář 301, 302.

Friedberg 32, 34, 44, 70, 181, 270.

Friedrich 49, 50, 52, 53, 151, 301, 302.

Führich (Biederlack) 205.

G.

Gaius 15.

Gardellini 115.

Gasparri 26, 27, 29, 31, 32, 42, 44, 46.

Geffken 270.

Gelasius Dobner 31, 51.

— papež 24, 115, 279.

Gierke 169.

Gillmann 30, 233.

Gilson 271.

Ginzel 66, 287.

Giobbio 147.

Giordano Bruno 233.

Glowacki 66.

Gmeiner 307.

Göller 30, 60.

Grabowsky 16.

Granderath 42.

Gratian, cis. 298.

— kan. 13, 20, 30, 31, 51, 79, 97, 181,

184, 235, 270, 296, 298.

Grisar 124.

Grotius Hugo 13, 20.

Guido, kard. 52.

Gumplowicz 7, 271.

H.

Hadrian I., pap. 26.

Hale 140.

Hammerstein 181.
Hanel 1, 7, 20, 270, 271, 275, 276.
Haring 4, 9, 11, 12, 19, 39, 65, 71, 116,
132, 133, 138, 143, 277.
Harzheim 140.
Hasištejnský z Lobkovic 61.
Hegel 7.
Heiner 41, 65.
Helfert 66.
Helcl 140.
Helmold 50.
Henner 1, 16, 66, 144, 169, 187, 225,
226, 227, 228, 270, 290, 294, 295.
Herborg Vilém 60.
Hergenröther J. 25, 157, 164, 194, 195,
230, 237, 258, 270, 296.
Hermann 66.
Hermenopulos Konst. 25.
Herodot 6.
Heřman, bisk. pražský 60, 112.
— z Michalovic 56.
Heyrovský 28.
Heyzman 66.
Hilarius litomyšl. 61.
— z Poitiers 233.
Hilling 19, 42, 45, 118, 147, 173, 197.
Hinschius 13, 20, 27, 70, 186, 270,
278, 293.
Hobbes 270, 278.
Hobza, 1, 15, 16, 19, 27, 66, 146, 179,
180, 184, 185, 187, 188, 195, 196,
256, 258, 261, 262, 270, 275, 278,
290, 291, 294, 295, 299, 304, 308.
Höfler 140, 303.
Hochkirchner 66.
Hochstätter 153.
Holder 227.
Hölder 169.
Hölscher 12.
Hollweck 16, 42.
Honorius III., pap. 28, 33, 53, 55, 59,
151.
Hontheim 194, 306.

Hostislav 58.
Hrubý 301.
Hugo 20
Hurter 55
Hus 194, 233.

Ch.

Chappuis Jean de 35.
Chelčický Petr 294.
Cherubini Angelo 125.
— Laërtius 125.

I.

Inocenc II., pap. 52.
— III., pap. 32, 33, 53, 59, 84, 229,
281, 282, 302, 303.
— VI., pap. 57.
— X., pap. 144, 237.
— XI., pap. 305.
Isidor Mercator 27.
— sv. 2, 3, 72.
Ivo, bisk. chartr. 27, 283.

J.

Jaffé 108, 287.
Jaksch 63, 145, 152, 225, 228, 258,
259, 284, 307.
Jan sv. apošt. 181, 190, 273.
— Bezzemek 281.
— z Dražic, bisk. pražský 55, 113,
301, 302.
— Iejunator 112.
— z Jenštejna 57, 58.
— z Jesenice 57.
— Lucemburský, král 228, 301.
— Namslav (z Namyslavě) 57.
— Ondřejův 34, 57, 113.
— Paduanský 58.
— z Pomuka 58.
— VIII., pap. 28, 108.
— XXII., pap. 34, 35, 110, 186, 304.
— Scholasticus 25.
— Wiccliff 27, 180, 194, 227.

Jan Zlatoúst 233, 279.
— Zonaras 25.
— Železný, bisk. 60.
Janko 301.
Jellinek, 13, 15, 16, 188, 256, 271, 272,
275, 277.
Jelito Petr, magister 57.
Jeronym Balbus 61.
Jeřen Jan 57.
Jindřich Břetislav 56.
— III., cis. 300.
— IV., cis. 300, 303.
— V., cis. 29, 53, 150.
— VII., cis. 59.
— VIII., angl. 124.
— z Isernie 59.
— ze Svolenky 60.
— Zdik, bisk. olom. 52.
Jireček Herm. 3, 4, 6, 49, 50, 51, 52,
53, 302.
Jiří z Boru 60.
— Poděbradský 303.
Joannes Andreae 34, 57.
— de Boemia 58.
— Teutonicus 31.
Jone 210.
Josafat sv. 244.
Josef II., cis. 152, 223, 259, 284, 307.
Julianus, právník 97.
— cis. 225.
Julius III., pap. 186.
Justinian I., cis. 2, 25, 28, 91, 190, 197,
235.
Justinus Febronius, 194, 306.

K.

Kadlec 140, 233.
Kaicha, kněz 301.
Kalixt II., pap. 29, 53.
Kallab 270, 278.
Kämpfe 197, 200, 204.
Kanisius Petr 142.
Kanka 66.

Kant 308.
Kantor Jan 142.
Kapras 63, 301.
Karel Vel. 26, 303.
— IV., cis. 59, 109, 124, 228, 284,
288, 299, 300.
Karlowa 28.
Ketteler Vil. 147.
Kliment I. pap. 108.
— V., pap. 34, 37, 59, 108, 235, 302.
— VII., pap. 219.
— VIII., pap. 39.
— XI., pap. 110, 255, 307.
— XIII., pap. 287.
Knecht 45.
Kocín z Kocinetu 61.
Köstler 63.
Kohl 293.
Kollar A. Fr. 287.
Konrád, bisk. olom. 140.
— z Vechty 60.
Králík z Buřenic, Václav 140
Krasej, kněz 301.
Krašínski 66.
Komárek 31.
Konstantin Porfyrogenetes, cis. 25.
— Veliký, císař 298.
Kornel ze Všehrd 61.
Kovačič 140.
Krászl 152.
Kristina, švéd. král. 115.
Krofta 296.
Krüger 28.
Kryštůfek F. 149, 152, 153, 225, 259,
283, 290, 305, 306, 307, 308.
Kubiček 142.
Kugler 66.
Kummean, mnich 112.
Kuneš z Třebovle 60.
Kunič 66.
Kupka 236.
Kušej Rado 66.

L.

Lacordaire 293.
 Laemmer 42, 65, 239.
 Lamatsch 13.
 Lamennais 293.
 Lancelotti 37, 38.
 Laurentius 65, 241.
 Laurín 19, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
 37, 63, 143, 161, 163, 227.
 Lega, kard. 60, 210, 212.
 Lehmkuhl 84, 88, 210.
 Leitner 67.
 Leopold I., císař, 228, 259.
 Lev Vel., pap. 115, 283.
 Lev III., pap. 283, 303.
 — IV., pap. 24.
 — X., pap. 124, 233.
 — XIII., pap. 7, 12, 19, 43, 110, 115,
 117, 124, 155, 167, 176, 181, 185,
 223, 224, 225, 270, 274, 276, 277,
 279, 280, 283, 284, 285.
 — Filosof, cis. 25.
 Liberatore 155, 270.
 Liechtenstein Karel, bisk. olom. 142.
 Lijdsman 1, 4, 7, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
 24, 26, 27, 29, 30, 31, 38, 63, 102,
 109, 112, 113, 117, 126.
 Lobkovic, Bohuslav Hasišt. 61.
 Lucius III., pap. 21.
 Ludmila sv. 301.
 Ludvík Bavor, cis. 186, 304.
 — I., bav. král 248.
 — de S. Laurentio 60.
 Luter 194, 304.

M.

Maassen 22, 63.
 Mabillon 113, 124.
 Majerhofer 145.
 Makasch 64, 66.
 Mamczynski 66.
 Manderscheid Gustav, arcib. 142.

Mansi 140, 190, 191, 304.
 Marc 85.
 Marcian, cis. 298.
 Marculf, mnich 109.
 Marek sv., evang. 247.
 — scholastik 51.
 Marie Terezie, cis. 62, 228, 287, 307.
 Maroto, 1, 2, 12, 14, 16, 19, 22, 27,
 29, 38, 45, 63, 67, 71, 75, 79, 89, 91,
 93, 94, 97, 98, 103, 104, 105, 116,
 127, 136, 143, 162, 169, 172, 197,
 202, 207, 210, 213.
 Marsilius Padovský 27, 186, 304.
 Martin Jan 140.
 Marx 275.
 Masaryk 13.
 Maschat 64, 66.
 Mašek z Mutěnána 57.
 Matouš sv., evang. 190, 191, 197.
 Matyáš Ladislav 54.
 Mayer 12.
 Menardi 115.
 Mercati 149, 150, 152, 284.
 Merry de Val, kard. 282.
 Meyer 176.
 Michal Paleolog, cis. 79.
 Michiels Gommarus 66, 116.
 Miklík Jos. 184.
 — Konst. 112, 270.
 Mikuláš I., pap. 233.
 — V., pap. 150.
 — z Kusy 27.
 Milaš Nikodym 68.
 Mladenovic Petr 61.
 Molesius Matyáš 61.
 Montalembert 290, 294.
 Morinus 112.
 Morus Tom. 270, 293.
 Münch 149.
 Muratori 115.

N.

Napoleon I., cis. 287, 305.
 Naso Jan 58.

Neller Kryštof 155.
 Neplach, opat 57.
 Nikon, patriarcha 25, 30.
 Nilles 9.
 Noldin 83, 85.
 Novák F. X. 270, 277, 290, 296.
 — Jan Bedř. 109.
 Numa, král 6.
 Nussi 149, 152.

O.

Occam Vilém 304.
 Očko, magister 59.
 Ojetti 67, 197, 224.
 Olbram z Jenštejna 58.
 Oldřich z Hasenburku 56.
 — z Paběnic 56.
 Olgiati 13.
 Ondřej bisk. pražský 53, 151.
 — z Dubé (z Douby) 57.
 — II., král uh. 124.
 Otakar Přemysl I. 53, 151, 302.
 Ott Em. 21, 49, 51, 54, 55, 57, 58, 59,
 60, 61, 112, 113, 298, 299, 301.
 Ottaviani 8, 16, 18, 147, 149, 155, 156,
 169, 176, 177, 178, 181, 182, 184,
 191, 193, 200, 217, 219, 224, 225,
 226, 233, 270, 271, 275, 277, 305.
 Otto III., cis. 50.
 Ottův slovník 2, 3, 227.

P.

Pachmann 66.
 Palacký 49, 51, 52, 53, 151.
 Pálec Štěpán 54.
 Palmieri 189.
 Papius 219.
 Papp Szilagyí 25, 68, 166.
 Paschal II., pap. 150, 283.
 Pastor 186.
 Paucapalea 30.
 Paulus Julius, právník 104, 297.
 Pauly, di 9.

Pavel, kněz 301.
 — III. pap. 162.
 — IV., pap. 303.
 — sv. apošt. 13, 168, 190, 194, 233,
 235, 236, 271, 273, 297.
 Pavlovský 12.
 Pehem 258, 307.
 Pejška 42, 44, 83, 92, 127, 129, 135,
 205, 207.
 Pelka 66.
 Perathoner 67.
 Pesch 270.
 Pešina Tom. z Čechorodu 49, 51, 56.
 Peterfy 140.
 Peterka 49, 59, 63.
 Petit Ludv. 140.
 Petit-Martin 42, 43.
 Petr Damiani 283.
 — Chelčický 294.
 — Kanisius 142.
 — král srbský 150.
 — z Mladenovic 61.
 — de Palude 304.
 — Přichovský, arcib. 64, 142.
 — sv. apošt. 160, 194, 273, 297.
 — de Unzola 59.
 Petrarca 288.
 Pflimlin 20.
 Philipps 20, 65, 307.
 Pierre Mathieu 39.
 — Pithon 305.
 Pícha 152, 154, 217, 278, 284, 285.
 Pinelli, kard. 39.
 Pipin, král 196, 303.
 Pirhing 20, 64, 198.
 Pithoni 115.
 Pius IV., pap. 31, 89, 102, 110.
 — V., pap. 31.
 — VI., pap. 39, 194, 199, 306, 307.
 — IX., pap. 7, 16, 40, 43, 149, 153,
 155, 185, 215, 217, 220, 221, 227,
 230, 242, 244, 278, 282, 285, 293,
 298.

Pius X., pap. 41, 43, 44, 73, 115, 116, 118, 124, 139, 150, 160, 172, 190, 223, 225, 244, 268, 282, 287, 293.
— XI. pap. 115, 125, 173, 224, 225, 294.
Plato 6.
Podlaha 51, 55, 56, 59, 60, 142.
Pohle 241, 256.
Pontanus a Breitenberg Jiří 140.
Pomponius, právník 176.
Porubský 65.
Potlis 68.
Potthast 108.
Pražák 7, 227.
Prümmer 63, 65, 67, 85, 117, 202, 210.
Přemysl Otakar I. 53, 151, 302.
Přeslav z Pohořelic 57.
Příchovský Petr, arcib. 64, 142.
Pseudo-Isidor 27.
Puchník Mik. 60.
Puchta 20.
Pulcherie, císařovna 283.
Puzyna, bisk. krak. 287.
Pythia delfská 6.

Q.

Quintus Mucius, právník 19.

R.

Radini-Tedeschi 147.
Radla-Astriek 287.
Radoslav 59.
Rajmund z Pennaforte, sv. 34.
Rampolla, kard. 287.
Rajský 66.
Ranconis Albertus (Vojt. Ranků) 54, 60.
Rauscher, arcib. víd. 153.
Rauttenstrauch 64, 66, 307.
Rechberger 307.
Reiffenstuel 20, 64, 110, 116, 118, 200, 212.
Rellis 68.
Resch 196.
Reyl 4, 7, 18, 155, 176, 181, 270, 271, 275, 276, 290, 292.

Ricci Scipio 194.
Riegger 307.
Riganti 110.
Richard Anglicus 113.
Richer Edm. 194.
Richter 20, 31, 34, 70.
Rittner-Zitek 22, 27, 38, 63, 65, 127, 132, 140, 202, 204, 257, 270.
Rösch 306.
Roger, král sicil. 150.
Rolando Bandinelli 31.
— de Passageriis 59.
Roskovany 155, 181, 189.
Rosshirt 110.
Rothenbücher 16, 278, 290.
Rouček 8, 15, 77, 140, 156, 262.
Rousseau 271.
Roztočil 270.
Rudawski 66.
Rudolf II., cis. 258.
— švábský 288.
Rupprecht 64, 66.
Rusci 66.
Russniak 46.

R.

Rehoř de Crescentio 53, 151.
— magister 59.
— Vel., pap. 113, 115, 199.
— VII., pap. 52, 288, 303, 307.
— IX., pap. 34, 54, 79, 91, 104, 173, 197, 214, 225, 235.
— X., pap. 301.
— XI., pap. 288.
— XIII., pap. 3, 168.
— XV. 222.
— XVI. 248, 293.

S.

Sägmüller 4, 8, 10, 16, 19—22, 27, 32, 33, 42, 45, 50, 65, 71, 79, 83, 89, 93, 116, 127, 132, 138, 147, 149, 156, 158, 164, 166, 169, 173—176, 181, 184, 186, 197, 202, 204, 224—226, 230, 235, 241—245, 255—257, 270, 273, 277, 282, 290, 296, 303, 304, 306.

Samsour 6.
Savigny 13, 16, 27, 28, 29, 63, 187, 271.
Scavini 18.
Sczurowski 66.
Sdralek 112.
Sebastianelli 65.
Semeca Jan 31.
Sentis 39.
Schambogen 20, 64, 66.
Schannat 140.
Scherer 1, 8, 13, 22, 27, 30, 32, 37, 38, 44, 62, 65, 71, 91, 108—113, 124, 127, 131, 132, 138, 143, 147, 148, 153, 190, 191, 193, 197, 224, 230, 270, 287, 288, 296, 303, 305, 306.
Schilling-Otto 271.
Schindler 66.
Schlenz 301.
Schmalzgrueber 20, 64, 212.
Schmitz 112.
Schnitzer 166, 287.
Schneemann 181, 189.
Schneider 1, 22, 27, 28, 29, 31, 32, 38, 63, 102, 108, 110, 112, 124, 126.
Schnell 64.
Schrörs 270.
Schulte 1, 13, 22, 31, 34, 55, 57, 63, 65, 169, 305.
Schweiger Tad. 62, 66.
Sibylla Egeria 6.
Silbernagel 65, 166.
Sipos 67.
Siricius, pap. 26.
Sirleto, kard. 32.
Sixtus IV., pap. 36.
— V., pap. 39, 174.
Słotwiński 66.
Sobek z Bilenberka, arcib. pražský 62
Sofokles 13.
Sohm 16, 17, 186, 270.
Soldát 55, 59, 62, 67, 227, 298.
Solieri 12, 18, 147, 149, 155, 176, 181, 191, 200, 219.

Spetia 125.
Stahl 256, 270.
Stammler 270.
Stegemann 291.
Stehr 66.
Stěhule 270.
Steiger 66.
Stejskal 294.
Stieber 301.
Stutz 16, 45, 67, 70, 270, 277, 278, 296, 303, 308.
Sviatislav, cár bulh. 25.
Suarez 12, 71, 73, 79, 89, 198, 205.
Suvorov Mik. 68.
Svoboda 270.

Š.

Šalda 276.
Šebír (Severus), bisk. pražský 50, 151, 301.
Šelepá 271.
Šembera 151.
Štěpán z Uhřetic 60.
— z Vrbovce (Verböszy) 140.
Štítný, Tomáš ze 21, 54.

T.

Tacitus 6, 22.
Tadra 55, 56, 58, 59, 60, 109, 140.
Tankred, magister 113.
Tarquini 18, 155.
Tassin 124.
Tertullian 271, 297.
Themis, bohyně 3.
Theodosius Vel., cis. 28, 257, 298.
Thomassin 1, 20.
Thudichum 16.
Tilsch-Svoboda 74, 82, 91, 95, 97, 99, 103, 104, 169.
Tobiáš z Bechyně, bisk. pražský 55, 169.
Tománek 145, 146, 223, 261, 262, 263, 264.

Tomáš Akv. sv. 6, 8, 11, 12, 13, 71,
72, 79, 133, 157, 182, 192, 197, 233,
235, 241, 243, 244, 271.

— ze Štítného 21, 54.

Tomek 49, 55, 59, 60.

Tomsa 6, 13.

Toso 45, 67, 71, 73, 75, 79, 80, 88, 93,
97, 100, 103, 116, 118, 121, 127.

Toustain 124.

Tovačovský z Cimburka 61.

Tribonian 28.

Tumpach 79, 239.

Tureček (Hobza) 1.

Turrecremata 27.

U.

Ulpian 8, 46, 88, 117, 212.

Unzola 59.

Urban II., pap. 150, 152.

— V., pap. 59.

— VI., pap. 219.

— VIII., pap. 141, 284.

V.

Vacek 270, 271, 296, 301.

Václav z Jenštejna 58.

— Králík z Buřenic 140.

— I., král 228.

— II., král 55, 56, 299, 302.

— IV., král 60.

— sv. 301.

Vach 66.

Vajkovič 66.

Vančura 79, 150.

Vavák 307.

Velaeda, věštkyně 6.

Velislav 58.

Ventura 155.

Vering 65, 132, 296.

Vermeersch 256.

— Creussen 18, 67, 134, 162, 172,
175, 179, 210, 213.

Venna, kněz 301.

Viale-Prelà 153.

Vidal 42, 67.

Vidmar 67.

Viktor II., pap. 300.

Viktorin Kornel ze Všehrd 61, 228.

Vincentius Pragensis 31.

Vít sv. 50.

Vladislav II., král 51, 301.

— lehnický 58.

Vojtěch Raňků z Ježova 54, 60.

— sv. 50, 151, 287, 301.

Volkmar 59.

Vorel 66.

Vřešťál 127, 130, 137, 245.

W.

Wallensis Ioannes 33.

Walter 1, 12, 20, 63, 65.

Wasserschleben 112, 256.

Welter 140.

Wernz 9, 19, 22, 38, 67, 71, 72, 79,

83, 85, 89, 102, 118, 127, 138, 143,

147, 149, 156, 197, 198, 205, 210,

224, 226, 296, 303.

Wesseling 189.

Wetzer-Welte 227.

Weyer 271.

Winter 55, 61.

Z.

Zaccaria 306.

Zaluski 66.

Zankow 68.

Zbyněk Berka z Dubé 140, 142.

Zdeslav 58.

Zdík Jindřich 51.

Zikmund, císař 228.

Zima Jan 113.

Zitelli 239, 245, 255.

Zlatoúst Jan, sv. 233.

VĚCNÝ UKAZOVATEL.

Udána průběžná čísla textu, nikoli stránky knihy.

A.

Abrogace zákonů 48, 96.

Absoluční formule v reskriptu 118.

Actio rescissoria 174.

Advena 164.

Aequitas canonica 9, 91, 204.

Agent při ř. kurii 118.

Amortizační zákony 227.

Analogie v právu 91.

Anima legis 91.

Animus manendi (bydliště) 87, 163.

Annulus piscatoris 125.

Antiminsion 168.

Appellatio ab abusu 220.

Arenga 34.

Archivum S. Sedis 108.

Aristokracie v církvi 191.

Ars dictandi 59.

— notaria 59.

Associations cultuelles 294.

— dioecésaines 294.

Augsburský mír 258.

Aurora novissima 59.

Authenticae constitutiones 28.

Autentický výklad zákonů 89, kongre-
gace sněmu trid., kodexová inter-
pretační komise 89, pravidla 91.

Autonomie 91.

Autorita ve společnosti 176,

ve státě, její pramen 273,

„z boží milosti“ 273.

B.

Basilejské kompaktáty 258.

Bázeň důvodná a její následky 77,
173.

Bezkonfesi 261—264.

Biskup, zákonodárce 73, jeho moc dis-
pensační 134.

Bononie, tamní studium 57.

Brachium saeculare 10, 38, 182, 232,
283.

Branný zákon čsl. 146.

Bratislavský sněm (1791) 259.

Breve 125.

Breviarium extravagantium 33.

Brocarda 31, 57.

Bula pap., zlatá, konsistorní, b. Cru-
ciatae 124, 139, b. circumscriptionis
150.

Bullarium, různé sbírky 125, 126.

— Benedikta XIV. 39.

Bullaticum 124.

Bulový rok 125.

Bůh v právu 4, 5, odpůrci 7.

Bydliště, řádné, mimořádné 87.

— trvalé, přechodné 161, 162.

— zvolené, zákonné 163,
srovn. domicilium, domov.

Byzantinismus 298.

C.

Caesaropapismus 258, 298.

Canones apostolorum 24.

Caput v římském právu, diminutio capitis 159.
Casus summarii Jana Žel. 60.
Causae maiores 195.
— mixtae 21.
— motivaе, impulsivae 137.
Centralisace v církvi 195.
Církev, její právní řád 16, moc zákonodárná 72, členství 157, ráz společenský 179, účel 179, společnosti veřejnoprávní 180, její svrchovanost 181, 218, právní dokonalost 182, svéprávnost 184. Námitky juristů 186, 187. Vlášda v církvi 189, monarchie 190, aristokracie 191, demokracie 192.
Císařství římské 303.
Cizinec a zákon 87.
Codex, etymologie 37.
— canonum 49.
— Carolinus 196.
— Gregorianus 28.
— Hadrianus 26, 50.
— Hermogenianus 28.
— Theodosianus 28.
— vetus, novus 28.
Collegia fratrum, tenuiorum 297.
Commentarium de arbore consanguinitatis (Svolenka) 60.
Communicatio in sacris 245.
— privilegiorum 129.
Compilationes antiquae 33.
Concordantia discordantium can. 30.
Concordia haličská 166.
Consensus 175.
Consilium 175.
Conspiratio ve společnosti 176.
Constitutio apostolica 117.
Consuetudo, pramen výsad 129.
Corpus iuris can. 37, 299.
Correctores romani 31.
Corruptelae iuris 47.

Crimen laesae maiestatis 257, 297, 298.

Č.

Čas, počítání času 103, čas místní, střední, zákonný, středoevropský 104, kalendářní 105.
Čechy královstvím 302.
Česká konfese 258.
Československá sekta, konvertité 240.
Členství v církvi 157, 159.

D.

Declaratio cleri gallicani 305.
— nullitatis 173.
Decreta Gratiani 20, 30, 51.
— authentica S. C. Indulg. 126.
— — S. Rit. C. 46, 126.
— Pseudo-Isidori 27.
— de reformatione 38.
Decretales litterae 32, 117.
Decretalistae 33.
Decretistae 33.
Decretum S. Sedis 117.
Dějiny círk. práva 22, zákonů mezikonfesních 256, poměru církve k státu 296.
Dekretálky pap. Řehoře IX. 34.
Delegace 203, v právu římském 204.
Demokracie v církvi 192.
Den, časová míra 104.
Desítiletí (bydliště) 163.
Dicta Gratiani 30.
Differentiae inter leges et canones (Svolenka) 60.
Digesta 28.
Dikaion fysikon, nomikon, politikon 13.
Dionysiana collectio 26.
Dispense 9, 71, 132, pravomoc dispensační 133, důvody 137.
Disputace s nekatolíky 245.

Dissimulatio 9, 92.
Dítě 158, nezákonné, pohrobek, pohozené, adoptované 162, jeho náboženství 264, výchova ve škole 276.
Domácí právo české 299.
Domicilium, quasideom. 87, 161, parociale, dioecesanum 163, voluntarium, necessarium 163.
Dominativa potestas 205.
Dominus Deus Papa 304.
Domov, usedlí (domicilium), přistěhovanci, (advenae, quasideomic.) 87, rodiště 161, domov světcův 162.
Donatio Constantini 30, 298.
Dorost kněžský 223.
Dospělý 158.
Dva meče 288.
Dvorní juristé 307.

E.

Ecleticismus dogmatický 242.
Edictum Boleslai 50.
Emancipace církve 308.
Emžské punktace 195.
Encyclicae litterae 117.
Episkopální ústava 304.
Error communis 210, 211.
Etymologie práva 2.
Evoluce práva 1.
Existence círk. práva 16.
Explicatio quaestionum (Svolenka) 60.
Exsecutor reskriptu 122.
Exsequatur regium 220.
Extravagantes 33, Jana XXII. 35, — communes 36.

F.

Facultates habituales 131, 203, 206.
Farář a právo dispensační 136.
Febroniané 194, 199, 304, 306.
Finanční prokuratura 146.

Florencký letopočet 107, 124.
Folia facultatum 203.
Formulář Tobiáše z Bechyně 109.
— kanceláře Karla IV. 109.
Forum a jeho druhy 201.
— fori 201.
Fulminatio reskriptu 122.

G.

Galikané 194, 304, 305.
Garanční zákony ital. 196.
Generální semináře 223, 307.
Glossa ordinaria 31.
Glosy 20.
Gratianova Decreta 20, 30, cena sbírky 31, 51.

H.

Hierarchie v církvi 161.
Hispanica collectio 26.
Historia Decretorum (Damasus) 57.
Historicko-filosofická metoda 20.
Homiliář biskupa pražského 112.
Hrobka rodinná 267.
Hřbitov 267, kaple hřbitovní 267.
Humanismus 20.

Ch.

Charismatická ústava círk. 16.
Chartularium Sv. Stolice 108.
Chrám, etymolog. 50, 301.
Chronicon Slavorum 50.

I.

Imperium 200.
Imunity duchovních 146, 298.
Index zapovězených knih českých 142.
Indiferentismus 242.
Inkvisitoři 257.
Institutiones, římské 28.
— kan. práva 37.

Interpretační pravidla 91.
Investitura 52, spor 301.
Izraelité, jejich konverse 240.

J.

Jansenisté 194.
Josefinismus 194, 304, 307.
Iudices synodales 122.
Iura maiestatica in sacra 219, 230, 258, 304.
— nativa eccl. 147.
Iurisdictio suprema 194, pojem jurisdikce 197, 198, obsah 199, 200.
Iuris principia 91.
Ius, etymolog. 3.
— activum, passivum 9.
— advocatiae 259, 306.
— asyli 307.
— cavendi 219, 258, 306.
— exclusivae 287
— gentium 15.
— gladii 233.
— novum 3.
— placeti 219.
— praenotificationis officiosae 217.
— praeventionis 232.
— publicum 156.
— recurrenti 218, 230, 306.
— reformandi (protest.) 258, 304.
— remonstrandi 92.
— Romanum 28.
— singulare 121.
— strictum, imperfectum 9.
— supremae inspectionis 258, 306.
— suum cuique 11.

K.

Kalendářní lhůty 105.
Kanonické právo v Čechách 49.
Kanonisté čelní 299.
Kapitola generální 73.
Katechumenát 236.

Katechumeni a zákon 85.
Kazatelnicový zákon 146.
Klerus a laikové 160, řízení církve 216.
Klinikové 236.
Kniha Tovačovská 61.
Kočovni (vagi) 87.
Kodifikace práva římského 28, kanonického 42, přípravné kroky 43, pamětní mince 44, působnost nového zákoníku 45.

Komunikace privileji, její druhy 129.
— in sacris 245.
Konfese, nové 263, srovn. Vyznání.
Konfesní obce 263.
Kongregace římské 73.
Konkordát, pojem 15, 46, 147, závaznost 148, 149, dějiny 150.
— vormský 29.
Konkordáty české: (r. 1221) 53, 151, (r. 1630) 152, (r. 1855) 153, 308, (r. 1928) 154.
Konstituce papežské 117.
— pražské kapitoly (r. 1555) 142.
Koordinační systém 279, 308.
Kormčaja kniha 25, 30.
Korporace 169, privilegované 180.
Korunovační řád 284, 302.
Kostel, etymolog. 50, 301.
Kostely simultánní 255.
Křest, podmínka členství v církvi 85, 157, děti nekatolických 250, cizinců 266.
Kultové spolky franc. 160.
Kultura ducha, nutná 276.
Kutnohorská smlouva 258.

L.

Lateránská smlouva 196.
Latitudinarismus 242.
Lectura in IV. l. decretal. (Nežetic) 60.

Legisté 299.
Léno papežské 303.
Lex, etymolog. 3, canonizata 28, 281.
Libellus supplex 118.
Liber de mensura poenitentiarum 112.
— diurnus 109.
— sextus 34.
— septimus 39.
Libri formularum 109.
— poenitentiales 112.
Litterae apostolicae 117.
— precum 118.
Literatura kan. práva 63—70.
Liturgické knihy, rubriky 115.

M.

Maiestas, řím. 200.
— Carolina 299.
Majetkové právo círk. 146, 226, sekularisace 227, amortizační zák. (mrtvá ruka) 227, právo na chrámy 301.
Manželka, bydliště 163, jiného obřadu 167.
Manželské právo a jinověrci 252.
Maticе náboženská 152, 284.
Menstrua commoratio 165.
Měsíc, časová míra 104.
Metus gravis 173.
Mezikonfesní zákony 256.
Mír augsburský (r. 1555) 144.
— vestfálský (r. 1648) 144.
Missio canonica 217.
Moderamen iuris 91.
Modus vivendi (1928) 146, 217, 295.
Monarchie v církvi 190, m. absolutní 193, její odpůrci 194.
Monarchia Sicula 150.
Monitorium olomoucké (r. 1697) 142.
Motu proprio 117, m. pr. ac certa scientia 117, 120, 129.
Mravní řád 5.
Mrtvá ruka 227.

N.

Náboženství a právo 6, státní 257, stát a nábož. 275, 276.
Nadace 169.
Nařízení (praeceptum) 73, 74.
Násilí (vis) 77, 173.
Návrat do církve 239, výjimky 240.
Nedospělí 158.
Nedostatek rozumu 86.
Nedovolenost úkonu 77.
Nekatolíci, podrobení zákonům církevním 85, 86, poměr k církvi 235 až 237, styk s nimi srovn. Communicatio.
Nekřtění 84.
Neofyta 236, jeho svěcení 251.
Neplatnost úkonu 77, následky 78.
Nepozornost (inadvertentia) 88.
Nesnášelivost k jinověrcům 257.
Neužívání privileji 131.
Nevědomost, neznalost (ignorantia) zákona, její druhy 85, 88.
Nezávislost církve 181, odpůrci 186.
Nezletilý (bydliště) 163.
Nomocanones 25.
Noremní dny 269.
Notae super l. decretorum (Svolenka) 60.
Notáři, v Čechách 59.
Notio řím. práva 200.
Nová Korvej 50.
Nové konfese 263.
Novelisace zákona 96.
Novella (glosa) 34.
Novellae constitutiones 28.

O.

Obreptio 120.
Obřad, příslušnost dle o. 166, 168, změna 167.

Obyčej právní 71, 97, druhy 98, souhlas zákonodárcův 99, obyčej reprobovaný 99, podmět práva 100, zánik 101, pramenem výsady 129. Odkladný účinek apelace 209. Odluka státu od církve 290—293, její druhy 294, v čl. republ. 295. Odpadlíci 238. Odvolání od papeže k sněmu 193. — suspensivní, devolutivní 209. — výsady 131. Officium inspectionis 194. — strepae 302. Omyl (error) 77, 174. Opatovský homiliář 112. Oraculum vivae vocis 116. Ordinaria potestas 202. Ordinarius proprius 164. Ordo iudicialis 113. Ordines iudicarii 113. — Romani 114. Organické články (Napoleon I.) 305. Origo (domov) 161. Osoba právníká 169, její vznik 170, zastoupení 171. Osvojitel, domov osvojencův 162.

P.

Padova, studující z Čech 58. Pandekty 28. Papež a dispense 133. Paříž, studující z Čech 56. Parochus proprius 164. Partes decisae 34. Partikulární právo 138, zdroj 139, sněmy 140, svátky v Čechách 141, Statuta Ernesti 54, konstituce pražské (r. 1555) 142, reformační artikule (r. 1564) 142, Monitorium olomuc. (r. 1666) 142, konkordát (r. 1855) 142, státní kultusové právo čl. 143. Patriarchální zřízení 190. Patriciát římský 303. Patrimonium S. Petri 196. Patronát věčný 266. Patronátní právo 301, nekatolíků 255. Paucapalea 30. Persona, druhy 169. Písmo sv. pramen práva 23. Platy duchovenstva 146. Plebanus 301. Plnoletí a zákon 86. Pobyt šestinedělní 165. Podřadnost mezi církví a státem 279. Pohřeb nekatolíků 254, cizinců 266, „slušné pohřbívání“ 267. Pochybnost (dubium) o zákonu 88. Poměr církve k nekatolíkům 235. — k státu 296, bludy 304. Pontifex Maximus 298. Popelnice na hřbitově 267. Poslání církve 222. Poslední pořízení osoby právníké 171. Potestas dominativa 205, indirecta 282. Pouti 307. Pouzdro bulové 124. Praeventio 281. Prameny kan. práva 1. Právo 1, etymolog. 2, původ 4, právo a morálka 8, objektivní a subjektivní 8, 9. — přirozené 13. — pozitivní 14. — mezinárodní 15. — církevní 16, názvy 17, odvětví 18, jeho studium 19, 20, poměr k jiným oborům 21, círk. tradice 23, pr. obyčejové 47, pr. veřejné 155, 156, práva církvi vrozená 47, 214. — jmenovací, podací 217. Pravda roskája 2. Pravila 25.

Právní řád 5, 21. Právníká praxe 20. Pravomoc (iurisdictio), pojem 197, 198, předmět a druhy 199, 200, pro veřejné a vnitřní forum 201, 207, její zánik 209. — řádná (ordinaria), vlastní (propria), náměstná (vicaria) 202. — přenesená (delegata) 203, 206. — subdelegata 204. — mylná, nejistá (error comm.) 210. — předpokládaná (praesumpta) 213. — soudní 229. — trestní 232. Pražská universita 59. Presentační právo 217, 286. Prima Sedes 298. Primát pap. 221, honoris et iurisd. 306. Privilegium, srovn. Výsada. — Paulinum 168. — rotuli 59. — clausum in corpore iuris 129. Processus iudicialis (Puchník) 60. Promissio Carisiaca 196. Promulgace zákonů 70, divulgace 80. Přednost (superiorita) církve před státem 282, 302. Přibuznost 158, teritoriální 161, její omezovací následky 165. Příspěvky cizí konfesi 266. Přistěhovalci (advenae) 87.

Q.

Quaestiones (Damasus Boh.) 57. Quasidomicilium 161.

R.

Ratio peccati 220, 229, 232, 281. Recht, etymolog. 3. Recipované vyznání (Slovensko) 263. Recursus ab abusu 218, 230.

Redukce svátků 307. Reforma mravů v Čechách 52. Reformace něm. 304. Reformační artikule pražské (r. 1564) 142. Reformy tridentské 38. Regulae Cancellariae 110. — indicis 111. — iuris 91. Regesty pap. 108. Registrum materiarum decreti (Mladenovic) 61. Remonstrandi ius 92. Reprobované obyčeje 99. Res gestae Saxoniae 50. Res mixtae 285. Rescissio actus 173, 174. Reskripty pap. 32, 116—123, subreptio, obreptio 120, exsecutor 122. Restitutio in integrum 171. Revers o náboženství dětí 264. Revoluce franc. 308. Rhetorica ecclesiastica 113. Rituum Congregatio 115. Rodiště 87, 158. Rok, časová míra 104, florentský letopočet 107. Rotuli privilegium 59. Rovnoprávnost konfesi 260. Rubricisté 115. Rušení náboženství 146. Ruští běženci a konverse 240.

R.

Řád právní 5, 21. Řeholní preláti a dispense 135. Římské právo v církvi 143.

S.

Sacer esto 78. Sacerdotium et imperium 298. Sacramentaria 115.

Sanace (convalidatio) 78.
 Sankce zákona 77, 78.
 Sbirka zákonů a nařízení 82.
 Sbirky kánonů, východní 24, východoslovanské 25, západní 26.
 Sbor apoštolů, kardinálů 73.
 Scrinium apostolicae Sedis 108.
 Scrutinium volební 172.
 Sedmileté děti a zákon 86.
 Semináře 223, generální 307.
 Sesazování králů 303.
 Schválení nové konfese 263.
 Silentium oeconomicum 9.
 Sliby, dispense, iritace 205.
 Smíšené záležitosti (mixti fori) 285.
 Smlouva 87, kutnohorská 258, o náboženství dětí 263.
 Smluvné právo mezinárodní 15.
 Snášelivost 9, k jinověrcům 241, 242.
 Sněm církevní 73, obecný 221, partikulární 139, 140.
 Sněmy obecné: nicejský (325) 24, 190; cařihr. (381) 24; efeský (431) 24; chalced. (451) 24, 190; lateránský III. (1179) 32; later. IV. (1215) 21, 32, 59; viennský (1311—1312) 34; kostnický (1414—1418) 38, 304; basilejský-florentský (1431—1445) 38, 190, 258, 304; later. V. (1512 až 1517) 39; tridentský (1545—1564) 17, 38, 39, 102, 110, 122, 150, 193, 202, 225, 230, 232, 236, 237; vatikánský (1869—1870) 17, 42, 102, 190, 193.
 Sněmy partikulární: východní, africké (stol. 4.) 24; německé, českomoravské 140, 141; pražský prov. (1349) 141; prov. vídeňský (1858) 142; ostříhomský (1858) 142, 248; prov. pražský (1860) 142; baltimorské 142; jihoamerický (1899) 142; kanadský (1911) 142.
 Societas perfecta 182.
 Sollutio glossarum (Svolenka) 60.
 Souběžnost zákonů 91.
 Soudní řád civilní 269.
 Souhlas poradců 174, consensus, consilium 175.
 Souřadnost církve a státu 279, 280.
 Souvislost časová 107.
 Speculum (Tancred) 113.
 Speculum abbreviatum (Zima) 113.
 Společnost, její složky 176, odrůdy 178, sp. dokonalá 182.
 — národů 300, 303.
 Spravedlnost 9, suum cuique 11, 13.
 Stáří, zákonný věk 158.
 Stát, původ 271, 272, státní autorita 273, vládní forma 274, účel státu 275, kompetence 276, svrchovanost 277, meze jeho moci 278, souřadnost s církví 279, součinnost s církví 283, práva státem v církvi nabytá 286, výsady panujících 287, symbolika poměru dvou mocností 288, odluka od církve 290.
 — paritetický 256.
 — právní 308.
 — ve státě 188.
 Státní církevnictví 304, 307.
 — monopol právní 7, 12, 16, 187, 188.
 — právo 21.
 — právo kultusové 143—146.
 Statuta Ernesti 54.
 Stoglava 24.
 Středověk 299, 300.
 Strepae et stratoris officium 302.
 Stroma 31.
 Studium práva kan. 19, metody 20.
 Subdelegace 204.
 Subreptio 120.
 Summisté 20.
 Summa artis notariae (Passageriis) 59.
 — decretalium (Damasus Boh.) 57.

Summa de ordine iudiciali (Damasus) 57, 113.
 Summae cancellariae (Karla IV.) 109.
 Summulla de concordantia scriptorum theologorum et iuridicorum (Heřman pražský) 60.
 Superior maior, dispense 135.
 Superiorita papežova 302.
 — sněmu 304.
 Supplet ecclesia 210.
 Suverenita církve 181.
 Sváteční klid 268, zábavy, noremní dny 269.
 Svátky, v Čechách za stará 141, svěcení 268, redukce 307.
 Svátosti a nekatolíci 250.
 Svátostiny a nekatolíci 253.
 Svěcení kněžské a nekatolíci 251.
 Svěprávnost církve 184.
 Světské úkoly církve 301.
 Svoboda náboženská 258, 262.
 Svrchovanost církve 181, státu 277.
 Syllabus errorum Pia IX. 40, Pia X. 41.
 Symbolika poměru církve k státu 288.
 Synody diecéšní, kroměřížská (1313) 140; olomoucká (1412) 140; vyškovská (1650) 140; pražská (1605) 140; pistojská (1786) 194.
 Syntagma (Blastares) 25.
 Systém koordinační 279.

S.

Školy církevního práva v Čechách 51,
 — theologické 223, laické 224, náboženská výuka 224, státní monopol na školy 225, malý školský zákon 225.

T.

Tabula iuris (Jan rajhradský) 58, 113.
 Temporis supputatio 103.

Tempus utile 106, continuum, intermissum, interruptum, suspensum 107.
 Teritoriální soustava 304.
 Themis, etymolog. 3.
 Theosofisté 245.
 Thesaurus resolutionum kongr. koncilu 126.
 Titulus coloratus 212.
 Toleranční patenty (Josefa II.) 259.
 Tolerantia, srovn. Snášelivost.
 Tovačovská kniha 61.
 Tractatus super libros decretalium (Bohuslav ze Zvole) 61.
 Traditio, ústní podání 102.
 Trest smrti v církvi 233.
 Treuga Dei 300.
 Tridentské reformy 38.
 Trinační privilej 168.
 Trustees ve Spoj. státech amer. 294.

U.

Ublížení na těle duchovních 146.
 Ubytování vojska 146.
 Účast na cizím kultu 245—247.
 Účel společnosti 176, 177, církve a státu 275.
 Úmysl zákonodárcův 91.
 Universita Karlova 59.
 Universitas, právnícká osoba 169.
 Urážka náboženství 146.
 Ústavní listina republ. čsl. 146, 262.
 Ústavy pro výchovu duch. 223.
 Ústní podání 23, 102.
 Usus contrarius 131.
 Územní zákony 87.

V.

Vacatio legis 80, 82.
 Vady reskriptů 120.
 Vagabundus 87.

Versio Prisca 26.
Vestfálský mír 258.
Veterum regulae 102.
Věno klášternic 228.
Vis extrinseca 73.
Vitalitium (výživné) řehol. 228.
Vítězství kan. práva v Čechách 54.
Vivae vocis oraculum 116.
Vládní moc v církvi 197, srovn. Právo-
moc, iurisdictio.
Vládní systém v církvi 189, monar-
chie 190.
Vlastnické kostely (Eigenkirchen)
301.
Vocabularium iuris (Bohusl. ze Zvo-
le) 61.
Volební skrutinium 172.
Vulnus legis, dispense 137.
Vyhláška zákonů církevních 79, stát-
ních 82.
Východní právo kan. 46.
Výklad pravomoci 206.
— privileje 130.
— zákonů 89, 90.
Vynutitelnost práva 10.
Výsada 71, 127—131.
Výsady panovníků 287.
Výstup z církve 265.
Výuka náboženství ve škole 224.
Vývoj kan. práva 22.
Vyznání náboženská, rovnoprávnost
260, bez vyznání 261, nové, recipo-
vané 263, vzájemný jich poměr 264.

Z.

Zakázaná vyznání 261.
Základní práva církve 214.
Záležitosti smíšené 285.
Zákon, etymol. 3, odrůdy 5, 6, církev-
ní 71—78, vyhláška zák. 79, vacan-
tia legis 80, zpětná působnost 81,
osobní závaznost 83—88, výklad
zák. 89—92, zánik 93—96.
— obřadní, Mojžišův 23.
— o vnějších poměrech církve 146.
— o vzájemných poměrech nábož.
146.
Zakonnik (srb.) 25.
Zákonodárce, podroben zákonu 88.
Zákonodárci v církvi 73.
Zákony mezikonfesní 256, 264.
Zánik právního obyčeje 101.
— výsady 131.
— zákonů 93.
Závaznost zákonů 83—88.
Zcizování círk. majetku 146.
Zletilý 158.
Změna náboženství 265.
Zneužívání privileje 131.
Zpětná působnost zákona 81.
Zpovědník a dispense 136.
Zrušené právo 47.
Zrušení zákona 94.

Z.

Žákova Hora 53, 301.
Ženy, smysl pro právo 6.

Opravy:

Str. 1, ř. 3, z dola, místo: Etymologiarum, l. 4, dlužno opravit: Sv. Isi-
dor, Etymologiarum, l. 5, cap. 3, Migne, P. L., 82, str. 199.
Str. 53, ř. 26, místo „gelten den“ čti „geltenden“.

Dodatek.

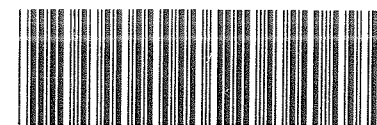
Nebylo mi již dopřáno použití při práci právnické pomůcky, s pochvalou
vesměs přijaté, kterou sestavil JUDr. Ludvík Svatoš, Právní poradce duchovní
správy v otázkách církevně politických, Praha, 1932, Universum.

* * *

Obsah svazků, jež budou ve volných lhůtách následovati, jest tento:
Svazek 2. Hierarchický řád církevní.
Svazek 3. Manželské právo kanonické.
Svazek 4. Trestní právo kanonické.
Svazek 5. Majetkové právo církevní.

REV15

ÚK PrF MU Brno

3129S03169